

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

KAUBANDUSRAAMATUPIDAMINE

I

TARTU 1968

Tartu Riiklik Ülikool

KAUBANDUSRAAMATUPIDAMINE

I

Tartu 1968

S a a t e k s .

Käesolev autorite kollektiivi koostatud õppevahend "Kaubandusraamatupidamine" on mõeldud majandusteaduskonna kaubanduse, eriti aga raamatupidamise eriala statsionaarsetele ja mittestatsionaarsetele üliõpilastele, kuid on vajalik ka arvestustöötajatele meie vabariigi kaubandusorganisatsioonides oma erialase kvalifikatsiooni tõstmiseks.

Õppevahendis on kajastatud majandusliku informatsiooni hankimise, töötlemise ja koondamise etapid kaubanduse kõigi põhiliste tegevusalade lõikes (hulgi- ja jaeettevõtetes, ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes jne.). Eriti käsitletakse arvestuse organiseerimise korda riiklikus kaubanduses, samuti aga näidatakse arvestuse erinevusi tarbijate kooperatsiooni süsteemis. Peatähelepanu on pööratud erinevate majanduslike operatsioonide olemuse, sisu ja kirjendamise korra tutvustamisele. Sel eesmärgil on toodud suurel hulgal praktilisi näiteid, millega tutvumine aitab kaasa õppeaine omandamisele.

Teadlikult on jäetud õppevahendist välja üksikute majanduslike operatsioonide kirjendamiseks vajalikud žurnaalorderi vormid, sest need on varem avaldatud eraldi trükises "Metoodilised juhendid žurnaalorderi vormi rakendamiseks riiklikus kaubanduses arvestuse tsentraliseerimise tingimustes". Viimast tuleks kasutada koos käesoleva õppevahendiga. Mahu vähendamiseks on jäetud välja ka

kaubanduses kasutatavate esmasdokumentide vormid, mille tundmaõppimiseks on vaja kasutada NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Statistika Keskvalitsuse poolt välja-töötatud esmasdokumentide tüüpvorme (vt. "Kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtete esmasdokumentide tüüpvormid ning juhendid nende kasutamiseks ja täitmiseks", 1962).

Õppevahend koosneb kümnest teemast. Esimesed 5 teemat koostasid raamatupidamise kateedri õppejõud K. Parvel ja A. Ruuvet, ülejäänud teemad on koostanud raamatupidamisala juhtivad töötajad praktikud. VI teema koostas Pärnu Linna TSN TK Kaubandusvalitsuse pearaamatupidaja S. Liira, VII ja VIII teema Tartu Linna TSN TK Kaubandusvalitsuse pearaamatupidaja L. Mägi ning IX ja X teema Eesti NSV Kaubandusministeeriumi pearaamatupidaja asetäitja R. Koppel.

A u t o r i d .

I t e e m a .

ARVESTUSE ÜLESANDED JA ORGANISEERIMISE ALUSED KAUBANDUSES.

1. Arvestuse ülesanded kaubanduses.

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei, taotlede ühiskondliku tootmise pidevat kasvu, on seadnud eesmärgiks tõsta rahva elatustaset ja rahuldada üha paremini tema kasvavaid materiaalseid ja kultuurilisi vajadusi. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis nähakse ette luua kahe aastakümne jooksul kommunismi materiaalne tehniline baas. Kommunistliku ülesehitustöö perioodil, kaubalis-rahaliste suhete säilimisel, jääb kaubandus peamiseks vahetusvormiks. Mida paremini on kaubandus organiseeritud, seda täielikumalt on võimalik rahuldada elanikkonna kasvavaid vajadusi. On vaja, et kõigi kaubanduse juhtimisaparaadi lülide tegevus toimuks senisest paremini. See osutub võimalikuks ainult siis, kui kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete juhtimiseks laekub õigeaegselt ja küllaldaselt vajalikku majanduslikku informatsiooni.

Nõukogude kaubanduse arendamisel ja majandusliku juhtimise kaasajastamisel on seega väga vastutusrikas ülesanne täita raamatupidamisarvestusel.

Raamatupidamisarvestus, olles tähtsaks kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete majandusliku tegevuse juhtimise vahendiks, peab võimaldama kontrollida ja võidelda plaaniülesannete täitmise ja ületamise ning isemajandamise kind-

lustamise, sotsialistliku omandi säilivuse ja heaperemehe-liku kasutamise eest. Arvestus peab selgitama kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete majandusliku tegevuse ning sotsialistliku võistluse tulemused.

Kehtiv rahvamajanduse plaanipärane proportsionaalse arenemise seadus, mis tugineb sotsialismi põhilisele majandusseadusele, võimaldab õigesti planeerida kogu rahvamajandust ning kindlustab nõukogude kaubanduse plaanipärast arengut. Nõukogude kaubanduse plaan on ühtse rahvamajandusplaani koostisosa. Seepärast oleneb kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete plaani täitmisest kogu rahvamajandusplaani täitmine.

Kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete majanduslikku tegevust iseloomustab rida näitajaid, millest tähtsamad on: a) kaubakäive, b) käibekulud, c) realiseeritud hinnatäiend, d) kulud töötasudeks ning e) kasum.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu 13. märtsi 1965. a. määruse "Kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise paremustamisest meie maal" alusel rakendati 1. juulist 1965 Eesti NSV kaubanduses kogemuste vahetamise eesmärgil kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete planeerimise ja majandusliku tegevuse hindamise uus kord kahe näitaja, s. o. kaubakäibe ja kasumi alusel. Sel puhul kinnitavad kõrgemalseisvad organisatsioonid kaubandusorganisatsioonidele ja -ettevõtetele ainult ~~kaks~~ plaaninäitajat, s. o. kaubakäibe ja kasumiplaani. Kõik ülejäänud näitajad nagu käibekulud, realiseeritud hinnatäiend, palgad jne. planeeritakse vahetult kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete endi poolt. Selline planeerimise ja majandusliku tegevuse hindamise kord kahe näitaja alusel suurendas ettevõtete iseseisvust ning vastutust sisemiste ressurside ja võimaluste oskuslikul kasutamisel, mistõttu seda planeerimise ja majandusliku tegevuse hindamise uut korda kasutatakse käesoleval ajal enamikes NSV Liidu kaubandusorganisatsioonides ja -ettevõtetes.

Neis tingimustes on raamatupidamisarvestusel täita eriti vastutusrikas osa plaanide täitmise kontrollimisel, isema-

jandamise kindlustamisel ning sisemiste ressursside ja võimaluste avastamisel.

Kaubakäibeplaan on tähtsaim kaubandusliku tegevuse näitaja. See koostatakse ja kinnitatakse lähtudes kaubanduse ülesannetest elanikkonna üha kasvavaid nõudmisi ja vajadusi arvestades. Kaubakäibeplaani täitmisest sõltubki elanikkonnana nõudmiste rahuldamine. Kaupade müügist laekunud raha aga kuulub üleandmisele Riigipanka, kus see moodustab ligi 80 % kõigist sularahalistest laekumistest. Järelikult sõltub kaubakäibeplaani täitmisest ka Riigipanga kassaplaani sissetulekute poole täitmine. Raamatupidamine peab süstemaatiliselt kontrollima kaubakäibeplaani täitmist ja kaubandusliku laekumise õigeaegset ning täielikku üleandmist Riigipanka

Kaubakäibeplaani täitmise õigeaegne arvestus ja analüüs võimaldavad kõrvaldada plaani täitmist takistavad asjaolud ning selgitada reservid plaani ületamiseks - elanikkonna nõudmiste täielikumaks rahuldamiseks.

Kõrgemalseisev organisatsioon kinnitab kaubandusorganisatsioonidele ja -ettevõtetele peale kaubakäibeplaani veel kasumiplaani. Viimane sõltub kaubakäibe mahust ja struktuurist, käibekulude ja realiseeritud hinnatäiendi suurusel. Käibekulude, töötasu ja realiseeritud hinnatäiendi planeerimine toimub kohapeal. Töö ja töötasu planeerimisel arvestatakse kaubandustöötajate tööviljakuse suurendamise võimalusi eesrindlike meetodite üha ulatuslikuma praktikasse juurutamise tagajärjel. Palgafond planeeritakse absoluutsummas ja protsentides kaubakäibest. Raamatupidamisarvestus peab hoolega kontrollima ettenähtud koosseisudest ja palgafondist kinnipidamist. Suur tähtsus on palga õigel ja õigeaegsel arvutamisel.

Käibekulude plaan määratakse kindlaks samuti absoluutsummas ning protsentides kaubakäibest. Käibekulude katteallikaks on realiseeritud hinnatäiend, mis laekub kaubandusorganisatsioonidele ja -ettevõtetele realiseeritud kauba müügi- ja ostuhinna vahena. Mida väiksem on käibekulude tase sama realiseeritud hinnatäiendi taseme juures, seda suurem on ka-

sum, ja vastupidi, mida suurem on käibekulude tase, seda väiksem on kasum.

Nõukogude kaubanduses on eriline tähtsus võitlusel kõrvalekaldumatu kokkuhoiurežiimi teostamise, riikliku distsipliini range järgimise ja ettevõtete rentaabluse tõstmise eest.

Arvestus ja kontroll kaubanduses ei pea ainult fikseerima saavutatud majandusliku tegevuse tulemusi, vaid peab aktiivselt võitlema meie ühiskonna huvides heade tulemuste saavutamise eest. Selle tähtsa ülesande lahendamiseks on vaja kaasajastada majanduslikku juhtimist ja planeerimist, tõsta majandusliku töö taset, paremustada arvestust ja tõhustada kontrolli kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete töö üle. Tuleb selgitada ja kasutada kõiki olemasolevaid reserve, paremustada kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete kvaliteedilisi majandusliku tegevuse näitajaid, kokkuhoidlikult kulutada vahendeid, ära hoida kaod, vähendada käibekulusid ning suurendada rentaablust. Raamatupidamisarvestusel on siin tähta väga suur ja vastutusrikas osa.

Nõukogude kaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted töötavad isemajandamise alusel. Isemajandamine on sotsialistliku majandamise põhimeetod. Isemajandamise tähtsamaks nõudeks on hüvitada kulud rahaliste laekumiste ja tulude arvel ning kindlustada töö rentaablus. Mida paremini on töö organiseeritud ning mida kokkuhoidlikumalt kulutatakse vahendeid, seda rohkem kasumit saavutavad kaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted.

Kokkuhoiurežiimi juurutamine ning isemajandamise kindlustamine nõukogude kaubanduses on ühtlasi tähtsaks faktori kaubakäibe suurendamisel ja elanikkonna teenindamise paremustamisel.

Isemajandamine nõukogude kaubanduses suurendab kaubandustöötajate majanduslikku initsiatiivi ja vastutust kaubakäibe suurendamisel, kaupade sortimendi laiendamisel, käibekulude vähendamisel ja kaubanduskultuuri tõstmisel. Isemajan-

damise kohustuslikuks nõudeks on pidev kontroll rubla abil kaubandusettevõtete töö üle. Seda kontrolli peavad teostama eeskätt raamatupidamisala töötajad eeskirjade kohaselt ja ratsionaalselt organiseeritud raamatupidamistes.

Tuleb märkida, et arvestuse organiseerimisel esineb käesoleval ajal rida tõsisid puudusi ja rida kasutamata reserve. Peamisteks puudusteks on raamatupidamise killustatus, bilansside rohkus ning mitte küllaldaselt operatiivne majandusliku informatsiooni saamine peamiselt käsitsitehnika rajaneva arvepidamise tõttu. Vähe kasutatakse eesrindlikku arvestustehnikat arvestusprotsesside üha täielikumaks mehhaniseerimiseks. Seega on üheks tähtsamaks ülesandeks arvestuses tema kaasajastamine ja otsustav paremustamine, mille tagajärjel saavutatakse ka edasine isemajandamisprintsipide tugevdamine nõukogude kaubanduses.

Kaubandusettevõtetes on ülisuured kaubalis-materiaalsed väärtused ja rahalised vahendid. Need on paljude ettevõtete materiaalselt vastutavate isikute vastutusel. Arvestuse tähtsaks ülesandeks nõukogude kaubanduses on kindlustada täpne kontroll sotsialistliku omandi säilivuse ning sihipärase ja heaperemeheliku kasutamise üle. Õige ja õigeaegne kaubalis-materiaalsete ja rahaliste vahendite arvestus nende laekumisel, säilitamisel ja realiseerimisel võimaldab kindlaks määrata väärtuste puudujäägid ning raiskamised ja neis süüdi olevad inimesed, avastada mittemajanduslikud kulud ning planeerimata kahjumid. Arvestuse mahajäävus, mitteõige ja -õigeaegne dokumentide vormistamine võivad luua soodsaid võimalusi sotsialistliku omandi kuritarvitamiseks. Seetõttu peab arvestus olema organiseeritud ratsionaalselt, kuid ranges kooskõlas kehtivate arvestuseeskirjade ja juhenditega, mis kindlustas õige ja õigeaegse majandusliku informatsiooni kogu kaubanduse majandusliku tegevuse, eriti aga plaanide täitmise ning sotsialistliku omandi säilivuse ja heaperemeheliku kasutamise kohta.

2. Raamatupidamisarvestuse õige organiseerimise tähtsus ja tingimused kaubanduses.

Arvestuse ees seisvaid ülesandeid on võimalik täita ainult arvestuse õige ja ratsionaalse organiseerimise puhul. Arvestuse ratsionaliseerimisena mõistetakse abinõude süsteemi arvestuse otstarbekamaks organiseerimiseks, mis osutub võimalikuks sotsialistlike tootmissuhete eeliste ja teaduslik-tehniliste saavutuste kasutamise ja praktikasse juurutamise teel. Seejuures arvestusega seotud kulud harilikult vähenevad ning arvestuse kvaliteet ning tulemused muutuvad paremaks. Arvestuse ja kontrolli põhiliseks ülesandeks käesoleval ajal ei ole ainult ettevõtete ja organisatsioonide juhtimiseks vajaliku ning igakülgse majandusliku informatsiooni hankimine ja töötlemine, vaid arvestuse ja kontrolli ökonoomne ja efektiivne organiseerimine.

Arvestuse organiseerimise ja ratsionaliseerimise kaasaajastamine nõuab, et oleks arvestatud kõiki kohalikke tingimusi, eesrindlikke kogemusi ja perspektiivseid võimalusi arvestuse ratsionaliseerimiseks nõukogude kaubanduses. Arvestuse ratsionaliseerimise küsimustega kohalikes kaubandusorganisatsioonides tegeldakse vähe, aeglaselt õpitakse tundma eesrindlikke kogemusi ja võimalusi arvestuse tsentraliseerimiseks ja mehhaniseerimiseks. Seetõttu rajaneb kuni käesoleva ajani arvestuse töö valdavas osas käsitsitehnikal ja peetakse detsentraliseeritud korras. Juba NSV Liidu Ministrite Nõukogu 6. novembri 1964. a. määruse "Abinõudest tõsiste puuduste likvideerimiseks raamatupidamisarvestuse organiseerimisel ja tema osa tõhustamisel kontrolli teostamiseks rahvamajanduses" nähti ette põhilised suunad arvestuse ratsionaliseerimise ja mehhaniseerimise teel. Kahjuks toimub määruuses esitatud nõudmiste juurutamine praktikasse väga aeglaselt. Arvestuse organiseerimisel kaubanduses esineb ka rida teisi puudusi, mis vähendavad arvestuse ja kontrolli efektiivsust. Siia kuulub kõigepealt arvestustöö mahukus, mis tuleneb käsitsitehnikal rajanevast arvestustööst. Arvestusalatöötajad on koor-

matud tehnilise registreerimistööga, mistõttu ei ole võimalik pöörata küllaldast tähelepanu arvestuse paremale organiseerimisele ja ratsionaliseerimisele.

Arvestusalatöötajad kulutavad suurema osa oma tööajast koondaruannete ja bilansside koostamisele, sisemiste arvel-duste kontrollimisele, analüütiliste kontode täitmisele ja arvutamisele. Neis tingimustes jääb loovaks tööks aega vähe ning arvutuse kvaliteet ei vasta kaasaja nõuetele.

Arvestuse tsentraliseerimise ja otstarbeka mehhaniseerimisega on võimalik oluliselt suurendada arvestusala-töötajate tööviljakust ning vähendada tehniliste registreerimistööde osatähtsust arvestusalatöötajate üldises tööajafon-dis. Lisaks eelöeldule on arvestuse ratsionaliseerimine mõel-dav ainult siis, kui: a) on välja töötatud ja kasutusele võe-tud kõigi majanduslike operatsioonide puhul arvestuse tsent-raliseerimise ja mehhaniseerimise nõuetele vastav dokumentat-sioon ning kindlaks määratud dokumendi käive; b) raamatupida-mine on komplekteeritud kvalifitseeritud arvestusalatöötaja-tega, kelle vahel on arvestustöö täpselt ja otstarbekalt ära jaotatud; c) kasutatakse arvestuse progressiivseid vorme (žurnaallorderi vorm, perfokaardi vorm jt.).

Käsitsitehnikal peetud arvestuse üleviimisel mehhani-seeritud arvestuse tingimustele on vaja suurt tähelepanu pöörata seni kasutatava algdokumentatsiooni vormide sisuli-sele tundmaõppimisele ja selgitamisele, kas need vormid on kasutatavad mehhaniseeritud arvestuse tingimustes.

Põhiliste massiliste majanduslike operatsioonide arves-tuse mehhaniseerimiseks kaubandusorganisatsioonides tuleb algdokumentatsiooni ehitus, koostamise kord ja raamatupida-misele esitamise tähtsajad kohandada mehhaniseeritud arves-tuse nõuetele. Tähtsamaks küsimuseks siin on algdokumentat-siooni täielik unifitseerimine. See on saavutatud käesoleval ajal õnneks Riigipanga ja kassadokumentatsiooni osas, ei ole aga kahjuks saavutatud kauba ostu-müügi dokumentatsiooni, s. o. arvete, faktuurarvete ja saatelehtede osas. Kaubandus-organisatsioonid, kes on lepingulistest vahekordades hankija-

tega, eriti aga transiithankijatega, peaksid alustama otsustavat võitlust arvete, faktuurarvete, saatelehtede jt. vormi, ehituse ja koostamise korra ühtsuse taotlemiseks. Selleks et kauba ostu-müügi dokumentatsiooni kohandada mehhaniseeritud arvestuse nõuetele, tuleks kaubandusorganisatsioonide raamatupidamise juhtivatel töötajatel koostada vastavate dokumentide tüüpvormid, esitada need eeskätt transiithankijatele ja nõuda neilt nende vormide täpset täitmist. Välishankijatest on transiithankijatelt laekuvatel dokumentidel (arved, saatelehed) küllalt suur osatähtsus, moodustades 35 - 40 % välis-hankijatelt kokku saadavate kaubadokumentide üldarvust.

Dokumentatsiooni (eriti arvete ja saatelehtede) ühtsed vormid ja ehitus, nende korrektne ja täpne täitmine lihtsustab tunduvalt materiaalselt vastutavate isikute kaubaaruannete koostamist ning väldib võimalikke vigu arvestuse mehhaniseerimise aluseks olevates dokumentides.

Dokumentide koostamisel käsitsi peavad tekst ning arvud olema kirjutatud nii, et neid ei ole võimalik vääriti mõista. Üldse peab dokumentatsiooni koostamise ja sisulise, vormilise ja aritmeetilise õigsuse kontrollimise kvaliteet mehhaniseeritud arvestuse puhul tunduvalt paranema.

Iga dokumendi vorm peab võimaldama selle eeskirjadekohase koostamise, šifreerimise ja raamatupidamisliku töötlemise (takseerimise). Võimaluse korral on vaja dokumendi rekvisiidid paigutada järgmises järjekorras: teatmelised ja rühmitamisnäitajad, hulgalis-summalised näitajad ja lõpuks näitajad, mis ei ole vajalikud mehhaniseeritud arvestuseks. Püsivad tunnused on suure hulga dokumentide puhul soovitatav lasta trükikojas trükkida dokumendibblankettidele. Igas dokumendis peegeldatavad näitajad peavad olema igal juhul kooskõlas kasutatava perforeerimisskeemiga. Soovitatav on dokumendi vormidele (kauba- ja kassaaruannetele) lasta trükikojas trükkida perforeerimisskeemi tulpade numbrid, see lihtsustab ja kiirendab perforeerimist tunduvalt ja on üheks vigade vältimise tähtsaks abinõuks. Dokumentide veerud tuleks järjestikku nummerdada, see kergendab juhendi väljatöötamist ja instrueerimist

dokumendi ühe või teise tüüpilise vormi eeskirjadekohaseks koostamiseks, raamatupidamislikuks töötlemiseks ja šifreerimiseks.

Esmasdokumentatsioon (arved, maksenõuded, faktuurarved, saatelehed jt.) tuleks koostada faktuurmasinatel trükitult. See kiirendab esmasdokumentide koostamist ning vähendab vigu neis - trükitud esmasdokumendid on aga oluliselt kvaliteetsemad.

Dokumendikäive (dokumentide liikumise tee nende koostamise momendist kuni nende töötlemiseni raamatupidamises) peab olema täpselt kindlaks määratud ning võimalikult lühike. Arvestuse tsentraliseerimise ja mehhaniseerimise tingimustes muutub dokumendikäive oluliselt võrreldes käsitsitehnikal rajaneva arvepidamisega.

Arvestuse kvaliteet ja arvestuse uute organisatsiooniliste vormide ja meetodite praktikasse juurutamise võimalus sõltuvad oluliselt arvestusalatöötajate kvalifikatsioonist ja sellest, kuidas on arvestustöö jaotatud üksikute töötajate vahel. Eesti NSV kaubanduses töötavatest arvestusalatöötajatest on kõrgema haridusega ainult kuni 2 %, kesk-eriharidusega kuni 10 %. Toodud arvud näitavad, et suhteliselt vähesed arvestusalatöötajad on kõrgema või kesk-eriharidusega. See on üks olulisemaid takistusi meie kaubanduse arvestuse ratsionaliseerimiseks. Kaubandusraamatupidajate ettevalmistamine TRÜ Majandusteaduskonnas aitab seda lünka mõnevõrra täita.

Progressiivsemate arvestusvormide kasutamine ja edasine täiustamine aitab otsustavalt kaasa raamatupidamisarvestuse organiseerimise paremustamisele kaubanduses. Selge, et žurnaalpearaamatu ja memoriaalorderi arvestusvorm kaubanduses ei vasta kaugeltki kaasaja nõuetele. Suhteliselt uue, s. o. žurnaalorderi vormi kasutuselevõtt ja rakendamine arvestuspraktikas võimaldas paremustada arvestuse kvaliteeti ja tõhustada tema kontrolli funktsioone, vähendada arvestustööde mahtu ning lühendada aruandluse esitamise tähtaegu. Nüüd on žurnaalorderi vorm kohandatud ka arvestuse tsentra-

liseerimise tingimustele, mis võimaldab seda kasutada tsentraliseeritud raamatupidamises. Et kirjendamine žurnaalorderitesse nende erineva formaadi ja veergude paigutuse tõttu saab toimuda ainult käsitsi, siis tuleb arvestuse kompleksse mehhaniseerimise tingimustes leida uusi teid ja lahendusi arvestusvormide kaasajastamiseks.

Meie arvates ei vasta laialdaselt kasutamist leidnud žurnaalorderi vorm täielikult mehhaniseeritud arvestuse nõuetele ja tingimustele. Arvestuse eduka mehhaniseerimise tingimustes tuleks žurnaalorderi vorm asendada malekujulise käivete andmikuga, mille saldod on vahetult bilansi ja aruandluse koostamise aluseks. Mehhaniseeritud arvestusele ülemineku perioodil, s. o. paari lähema aasta jooksul, on otstarbekas kasutada senist žurnaalorderi vormi, siis aga järk-järgult üle minna ratsionaalsemate vormide ja võtete kasutamise juurde. Malekujulise käivete andmiku kasutamine, millesse kirjendamine toimub vahetult tabulogrammide või vastavate rühmituslehtede põhjal, on suur samm edasi võrreldes senise žurnaalorderi vormi kasutamisega. Loomulikult on vaja seni kirjanduses esitatud malekujulist käivete andmikku tunduvalt muuta, kohandada malevälju kirjendite arvule ja kontode korrespondeerivuse tingimustele.

Malekujuliste käivete andmike praktikasse juurutamine on mõeldav alles pärast mõneajalist arvestuse mehhaniseerimise praktikat. Raamatupidamisarvestuse õige organiseerimise üheks kõige tähtsamaks ja perspektiivikamaks tingimuseks on arvestustööde täielik mehhaniseerimine. Kõigi nende tingimuste täitmine ja juurutamine praktikasse võimaldabki arvestust ratsionaalselt organiseerida.

3. Raamatupidamisarvestuse organite struktuur ja funktsioonid kaubandussüsteemi üksikutes lülides ning arvestuse juhtijate osa.

Sotsialistlikus riigis eksisteerib ühtne rahvamajandusliku arvestuse süsteem. Rahvamajandusliku arvestuse organiseerimist ja juhtimist teostavad riigivõimu kõrgemad organid. Ühtset rahvamajandusliku arvestuse süsteemi juhib metoodiliselt NSV Liidu Statistika Keskvalitsus. Raamatupidamisarvestust ja aruandlust kõigis rahvamajandusharudes, sealhulgas ka riiklikus ja kooperatiivses kaubanduses, juhib metoodiliselt NSVL Rahandusministeerium. Viimane kinnitab kooskõlastatult NSVL Statistika Keskvalitsusega raamatupidamisaruandluse vormid ja juhendid nende koostamiseks ning teised vajalikud normatiivsed materjalid. Raamatupidamisarvestuse juhtimist, selle kaasajastamist ja mehhaniseerimist liiduvabariikide kaubandusministeeriumide süsteemis teostab NSVL Kaubandusministeeriumi keskraamatupidamine. NSVL Kaubandusministeeriumi keskraamatupidamine juhib arvestuse organiseerimist liiduvabariikide kaubandusministeeriumide keskraamatupidamiste kaudu kõigis viimastele alluvates kaubandusorganisatsioonides ja -ettevõtetes. Keskraamatupidamine, lähtudes ühtse rahvamajandusliku arvestuse organiseerimiseks kehtestatud juhenditest ja määrustest, määrab kindlaks oma süsteemi jaoks majanduslike operatsioonide arvestuse korra, kontode tüüpkorrespondeerivuse, arvestusdokumentatsiooni ja aruandluse vormid, aruandluse koostamise ja esitamise korra, juhendid aruandluse koostamiseks jne. Nii NSVL Kaubandusministeeriumi kui ka liiduvabariikide kaubandusministeeriumide keskraamatupidamiste tähtsamaks ülesandeks on kontrollida alluvate kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete arvestuse organiseerimise korda ja aruandluse koostamise õigsust. Kaubandusministeeriumide keskraamatupidamised juhendavad arvestuse tsentraliseerimist ja mehhaniseerimist vastavas liiduvabariigis. Eesti NSV Kaubandusministeeriumi keskraamatupidamine kont-

rollib ja analüüsib vabariigi kaubandusorganisatsioonide poolt ministeeriumile esitatud koondaruandeid, juhendab nende koostamist ning arvestuse ratsionaliseerimist üldse. Eesti NSV Kaubandusministeeriumi keskraamatupidamine koostab kontrollitud ja parandatud aruannete alusel koondaruande ning esitab selle NSVL Kaubandusministeeriumi keskraamatupidamisele. Eesti NSV Kaubandusministeeriumi keskraamatupidamine annab saadud juhendite ja instruktiivmaterjalide põhjal välja juhendid ning organiseerib dokumentaalrevisjonide läbiviimise alluvates kaubandusorganisatsioonides. Ühtlasi tegeleb keskraamatupidamine abinõude väljatöötamisega sotsialistliku omandi säilivuse ja heaperemeheliku kasutamise üle tõhusa kontrolli kindlustamiseks.

Eesti NSV Kaubandusministeeriumi keskraamatupidamisele esitavad aruanded Tallinna Linna TSN TK Kaubastute Valitsuse keskraamatupidamine, Tartu, Pärnu, Kohtla-Järve ja Narva linnade TSN TK kaubandusvalitsuste keskraamatupidamised ning Rakvere ja Viljandi linnade kaubastute keskraamatupidamised. Tallinna Linna TSN TK Kaubastute Valitsuse keskraamatupidamisele esitavad aruande kõik Tallinna linna riikliku kaubanduse põhikirjalised kaubandusorganisatsioonid (rida baase, Tallinna Tööstuskaubastu, Tallinna Toidukaubastu, Tallinna Leivakaubastu jt.).

Kaubastu, trusti, kaubandusvalitsuse ja baasi raamatupidamisaparaadi struktuur ja ülesanded sõltuvad arvestustööde tsentraliseerimise astmest. Teatavasti on kaubastule, trustile või kaubandusvalitsusele alluvate ettevõtete (kaupluste, sööklate, ladude jt.) majandusliku tegevuse arvestust võimalik organiseerida tsentraliseeritud või detsentraliseeritud korras. Kuni viimase ajani oli valdavaks ettevõtete arvestuse organiseerimine detsentraliseeritud korras.

Arvestuse tsentraliseerimise puhul on kogu raamatupidamisarvestus koondatud kaubastu, trusti või kaubandusvalitsuse keskraamatupidamisse ning terve organisatsiooni kohta koostatakse üks bilanss. Sel puhul vormistavad ettevõtted (kauplused, laod jt.) ainult esmasdokumentatsioonid ning

esitavad selle ettenähtud korras ja tähtaegadel organisatsiooni keskraamatupidamisele. Organisatsiooni keskraamatupidamises peetakse analüütilist arvestust üksikute ettevõtete kõigi tähtsamate majandusliku tegevuse näitajate kohta.

Arvestuse organiseerimisel detsentraliseeritud korras peetakse arvestus vahetult ettevõttes endas või ka kaubandusorganisatsiooni keskraamatupidamises. Ettevõtte raamatupidaja esitab bilansi ja aruandluse organisatsiooni keskraamatupidamisele, kus see lülitatakse kaubandusorganisatsiooni koondaruandesse.

Seni peeti arvestust detsentraliseeritud korras nende suuremate kaupluste kohta, kus oli 10 või enam müüjat. Nende kaupluste raamatupidaja täitis kõik arvestusega seotud erinevad tööülesanded alates esmasdokumentatsiooni kontrollimisest kuni bilansi ja aruandluse koostamiseni. On täiesti loomulik, et sellise arvestuse organiseerimise korra juures ei saa juttugi olla üksikute erinevate arvestusprotsesside täielikust mehhaniseerimisest hinnaliste suure tootlikkusega arvutusmasinate abil.

Tänapäeval, mil senisest suuremat tähelepanu pööratakse arvutusprotsesside üha täielikumale mehhaniseerimisele, on vaja ellu rakendada arvestuse mehhaniseerimise vajalik tingimus, s. o. arvestuse organiseerimine tsentraliseeritud korras.

Arvestuse organiseerimise vajadust tsentraliseeritud korras rõhutatakse juba NSVL Ministrite Nõukogu 6. augusti 1964. a. määruses nr. 923 "Abinõudest oluliste puuduste kõrvaldamiseks raamatupidamisarvestuse organiseerimisel ja arvestuse osa tõhustamisel kontrolli teostamiseks rahvamajanduses." Sama määruse alusel andis NSVL Ministrite Nõukogu NSVL Riiklik Kaubanduskomitee välja 22. juuli 1965. a. kirja nr. 074-75 "Riikliku kaubanduse ja ühiskondliku tootlustamise ettevõtete ja organisatsioonide tsentraliseeritud raamatupidamise moodustamise põhimäärustikust", kus nähakse ette, et tsentraliseerida tuleks ettevõtete arvestus, milles

ei ole suur arvestustööde maht. Küsimuse konkreetsem lahendus igas kaubandusorganisatsioonis tuleb loomulikult leida kooskõlastatult Eesti NSV Kaubandusministeeriumiga.

Kui detsentraliseeritud arvestuse organiseerimisel tegeleb raamatupidaja kuu jooksul väga erinevate tööoperatsioonidega nagu dokumentide koostamine, kontrollimine, konteerimine, kirjendamine jms., siis tsentraliseeritud arvestuse puhul spetsialiseeruvad raamatupidajad kindlale tööloigule.

Raamatupidajad, kes detsentraliseeritud arvestuse puhul on sunnitud täitma erinevaid tööülesandeid, ei saa rakendada arvestustöö eesrindlikke võtteid, kasutada maksimaalselt masinaid, mistõttu tööviljakus on madal ja tööaja kulu lubamatult suur.

Töötamine kindlal tööloigul aga säästab aega ning suurendab otsustavalt tööviljakust ja täpsust. Kõige tähtsam on aga siinkohal see, et selline tööjaotus võimaldab rakendada arvutusmasinaid, mille tagajärjel suureneb raamatupidajate tööviljakus veelgi ning väheneb tööde täitmiseks vajalik töö aeg.

Arvestades seda, et enam-vähem kogu arvutustehniline ja arvestustöö on võimalik teha suure tootlikkusega masinatega, siis on võimalik saavutada arvestuse täieliku tsentraliseerimise ja mehhaniseerimise tagajärjel olulist tööjõu ning arvestustööga seotud käibekulude kokkuhoidu.

Kommunismi ehitamine nõuab kõigil tegevusaladel, ka raamatupidamises, tööjõu mõistlikku kokkuhoidu, vahendite efektiivset kasutamist ning abinõude rakendamist kaubandusorganisatsioonide isemajandamise tugevdamiseks. Arvestades eeltoodut on mõistetak, miks arvestuse tsentraliseerimist kui arvestuse mehhaniseerimisega seotud ja viimase üht tähtsat ja kõige olulisemat eeltingimust on vaja viivitamatult juurutada praktikasse.

Arvestuse tsentraliseerimise tingimustes on vaja kõigi jaeorganisatsioonide seniste keskraamatupidamiste asemel moodustada nn. tsentraliseeritud raamatupidamised.

Kuidas jaotada arvestuse täieliku tsentraliseerimise

tingimustes tööülesandeid kaubandusvalitsuse või kaubastu tsentraliseeritud raamatupidamises üksikute raamatupidajate vahel, sellest oleneb suurel määral töö normaalne kulg ning raamatupidamisala töötajate tööviljakus. Tööülesannete konkreetne jaotamine sõltub suurel määral sellest, millised on reaalsed võimalused arvestuse mehhaniseerimiseks. Tööülesannete jaotamisel tuleb taotleda seda, et iga raamatupidaja täidaks kindlaksmääratud suhteliselt kitsast tööloiku pearaamatupidaja poolt kinnitatud töögraafiku alusel. Selles graafikus peaksid olema näidatud vastavate tööde täitmise, dokumentide vastuvõtmise, töötlemise ja üleandmise tähtajad ning isikud, kellelt võetakse dokumendid vastu ning kellele nad üle antakse. Raamatupidamisala töötajate töögraafikute koostamisel on vaja arvestada eriti masin arvutusbüroo (MAB) ja -arvutusjaama (MAJ) töögraafikuid neile enam-vähem ühtlase koormuse kindlustamiseks üksikute perioodide (kuu, kvartal) vältel.

Milline võiks olla tsentraliseeritud raamatupidamise organisatsiooniline struktuur kaubastus ja kaubandusvalitsuses?

Meie arvates oleks vaja kaubandusvalitsuste ja kaubastute tsentraliseeritud raamatupidamise moodustamisel näha ette vähemalt järgmised osakonnad, sektorid ja grupid:

1. Ladude taara ja kauba arvestuse osakond.
2. Kaupluste kauba ja taara arvestuse osakond.
3. Arveldus-finantsosakond.
4. Revisjoni, kontrolli ja majandusliku tegevuse analüüsi osakond.
5. Töötasu arvestuse osakond.
6. Tootmisettevõtete, ehitusremonttööde, põhifondide ja materjalide arvestuse sektor.
7. Koondaruandluse ja arhiivi osakond.
8. Masin arvutusbüroo.
9. Uue arvestustehnika ja eesrindlike arvestusvõtete juurutamise meetodiline grupp.

Millised peaksid olema tsentraliseeritud raamatupidamise üksikute osakondade, sektorite ja gruppide funktsioonid arvestuse mehhaniseerimise tingimustes?

1. Ladude kauba ja taara arvestuse osakond peab vastu võtma ladude ja juurviljahoidlate kaubaaruanded, neid sisuliselt ja vormiliselt kontrollima ja šifreerima. (Kaubaaruannete ja nende juurde kuuluvate dokumentide aritmeetiline kontrollimine peab toimuma tingimata masinarvutusbüroos (MAB). Siin on tarvis organiseerida transiithankijate arvete registreerimist ja nende võrdlemist transiithankijate poolt väljastatud saatelehtedega. Transiithankijate arvete ja saatelehtede aritmeetiline kontrollimine peaks toimuma masinarvutusjaama (MAJ) vahendusel. Viimasel juhul teostavad selle osakonna töötajad ainult transiithankijate dokumentatsiooni sisulist ja vormilist kontrollimist ja šifreerimist. Ladude kauba- ja taaraosakond valmistab kogu dokumentatsiooni ette perforeerimiseks ja võtab vastu masinarvutusjaamast vajalikud tabulogrammid. Tabulogrammid kontrollitakse masinarvutusbüroos ning seejärel konteerivad ja kirjendavad osakonna töötajad koondoperatsioonid vastavatesse arvestusregistritesse. Tabulogrammid ise osutuvad ka paljudel juhtudel analüütilise arvestuse registriteks. Kuu lõpul kontrollitakse kaupade ja taara analüütilise arvestuse õigsust MAB-i vahendusel vastavate saldoandmikkude alusel. Osakond annab perioodi möödumisel üle koondandmed nn. koondaruandluse ja arhiivi osakonnale.

2. Kaupluste kauba ja taara arvestuse osakond võtab vastu materiaalselt vastutavate isikute kaubaaruanded. Siin toimub kaubaaruannete sisuline ja vormiline kontrollimine ning dokumentatsiooni šifreerimine (dokumentatsiooni aritmeetiline kontrollimine peab toimuma täielikult masinarvutusbüroos). Dokumentatsioon valmistatakse ette MAJ-ile üleandmiseks. Saadud tabulogrammid kontrollitakse, konteeritakse ja kirjendatakse vastavatesse arvestusregistritesse, mis perioodi lõpul antakse üle koondaruandluse koostamiseks. MAJ-is trükitavad tabulogrammid osutuvad analüütilise ar-

vestuse registriteks, kus on fikseeritud kaupluste (materjaalselt vastutavate isikute) lõikes kaubavarud, jaekäive, taarajäägid jm.

3. Arveldus-finantsosakond teostab eeskätt pangaoperatsioone, reguleerib pangakontosid, lahendab kõik finantseerimisega seotud operatsioonid, nõuab sisse debitoorset võlgnevust ning teostab arveldusi hankijate ja muude kreditoridega. Arveldus-finantsosakond peab arvestust arvelduste osas hankijatega, ostjatega ning deebitoridega, samuti kassa- ja pangaoperatsioonide arvestust. Sama osakond peab arvestust käibekulude ja majandusliku tegevuse finants tulemuste kohta, kirjutab välja kassa sissetuleku- ja väljaminekuorderid, kontrollib ja peab arvestust aruandelede summade kulutamise kohta.

Osakond, võttes vastu kassaaruandeid ja Riigipanga väljavõtteid, kontrollib neid sisuliselt, vormiliselt ja aritmeetiliselt, šifreerib koonddokumendid ja valmistab need üleandmiseks MAJ-ile. MAJ-ist saadud tabulogrammide kontrollitakse, konteeritakse ja kirjendatakse vastavatesse registritesse.

Arveldus-finantsosakonna operatsioonid on küllalt massilised ja kuuluvad seetõttu arvestamisele MAJ-ist saadud tabulogrammide alusel. Need tabulogrammide peavad täitma ka analüütilise arvestuse otstarbe arveldustes hankijatega, arveldustes ostjatega jm. osas. Meie arvates tuleks pidada käibekulude analüütilist arvestust, samuti arveldusi krediiti müüdud kaupade alal raamatupidamismasinatel "Ascota" või "SR-22", sest mitmekordse perforeerimise ja tabuleerimise tagajärjel muutuks see kallimaks kui käsitsitehnikal rajaneva arvestuse puhul. Loomulikult on vaja kasutada viimaste operatsioonide arvestamiseks MAB-i abi aritmeetiliste arvutuste osas.

Koondandmed esitatakse aruandeperioodi möödumisel koondaruandluse ja arhiivi osakonnale.

4. Revisjoni, kontrolli ja majandusliku tegevuse analüüsi osakond teostab dokumentaalrevisjone, viib läbi inven-

tuure ning teostab majandusliku tegevuse põhinäitajate plaani täitmise analüüsi, selgitades reserve ja võimalusi kaubandusliku tegevuse paremustamiseks; peab analüütilist arvestust puudujääkide, raiskamiste ja varguste alal ning organiseerib puudujääkide sissenõudmist; vormistab juurdlusorganeile materjalid puudujääkide ja raiskamiste sissenõudmiseks (seda sel puhul, kui jurist kuulub selle osakonna koosseisu).

5. Töötasu arvestuse osakonnas toimub töötasu, puhkusetasu ja ajutise töövõimetuse toetusraha arvestus ja palgalehtede koostamine kõigile kaubandusvalitsuse või kaubastu töötajatele (v. a. toitlustusettevõtete töötajad segakaubastus). Osakond peab töötasu ja sotsiaalkindlustuse eraldiste sünteetilist ja analüütilist arvestust, samuti analüütilist arvestust tööliste ja teenistujatega. Palgalehtede koostamisel, kontrollil ja aritmeetilisel arvutamisel peaks kasutatama raamatupidamismasinat "Ascota" või "SR-22" abi. Koondandmed esitatakse kuu möödumisel koondaruandluse osakonnale.

6. Tootmisettevõtete, ehitusremonttööde, põhifondide ja materjalide arvestuse sektoris kontrollitakse ja töötatakse läbi tootmisettevõtete, töödejuhatajate ja laohoidjate aruanded. Siin peetakse sünteetilist ja analüütilist arvestust ülalloetletud operatsioonide ja varade kohta (materjalid, inventar, põhivahendid, väikevahendid jne.). Selles sektoris toimub põhivahendite kulumise ja amortisatsiooni ja väikevahendite kulumise arvestamine. Samuti arvestatakse siin tehtud remont- ja ehitusremonttööd. Operatsioonid kuuluvad kirjendamisele vastavatesse arvestusregistritesse ning koondandmed antakse kuu möödumisel üle koondaruandluse osakonnale. Selle arvestussektori töö toimub põhiliselt käsitsi, kuna siin on tegemist üksikute suhteliselt harva esinevate majanduslike operatsioonidega. Ainult aritmeetilisteks arvutusteks kasutatakse MAB-i materiaali-tehnilist baasi, s. o. arvutusmasinaid.

7. Koondaruandluse ja arhiivi osakond peab pearaamatut ning koostab tsentraliseeritud arvepidamise, s. o. kõigilt

osakondadelt ja sektoritelt saadud andmete alusel aruandluse. Koondaruandluse osakond peab koostama ka kaubandusvalitsuse või kaubastu koondaruande, see tähendab, kasutades MAB-i teeneid, liitma tsentraliseeritud arvepidamise aruandele segakaubastutes toitusettevõtte aruanded. Kuu jooksul on selle osakonna ülesandeks kontrollida teistes osakondades ja sektorites dokumentatsiooni ja arvestusregistrите koostamist, samuti üksikute osakondade vahelisi arveldusi ja nende täpsust. See osakond esitab koondaruande kaubandusvalitsuse või kaubastu pearaamatupidajale ja peab arhiivi.

8. Masinarvutusbüroo tegeleb saatelehtede väljakirjutamisega faktuurmasinatel ning dokumentatsiooni aritmeetilise kontrollimisega. Masinarvutusbüroo peab teenindama kõiki raamatupidamise osakondi, sektoreid ja gruppe. Põhilise koormuse aga kindlustavad masinarvutusbüroole raamatupidamise osakonnad, kus toimub eriti massiliste majanduslike operatsioonide (kauba-, kassa-, panga- jm. operatsioonide) arvestus. Kui masinarvutusbüroos on vajalikud raamatupidamismasinad ("SR-22" või "Ascota"), võiks masinatel koostada ka žurnaalorderid ning pidada analüütilist arvestust kontodele nr. 64, 76/4, 76/5, 72/2 jt.

9. Uue arvutustehnika ja eesrindlike arvestusvõtete juurutamise metodoloogilise grupi moodustamise eesmärgiks on see, et 2 - 3 inimest tegeleksid ainult nende küsimustega ning oleksid vabastatud kogu ülejäänud tööst raamatupidamises. Selle töölõigu ilmne vajadus esineb eriti arvestustöö ümberkorraldamise ja arvestuse mehhaniseerimise juurutamise perioodil. Metodoloogilise arvestusgrupi töötajate ülesandeks on välja töötada arvestuse mehhaniseerimise ja tsentraliseerimise konkreetsetele tingimustele vastavaid otstarbekamaid ja kohasemaid dokumendi vorme, dokumentide käibe graafikuid, osakondadevahelisi tabulogrammide üleandmise ja töötlemise graafikuid, võrdluste teostamise skeemid jne. Erilist tähelepanu peavad aga selle arvestusgrupi me-

toodikud-instruktorid pöörama kõige ratsionaalsemate arvestuse mehhaniseerimise võtete ja süsteemide juurutamisele nii MAB-i kui ka MAJ-i töö osas. Selleks on vaja teha rida katseid kronometraaži abil, mõõta ja hinnata üksikute võtete efektiivsust. Metoodilise grupi töötajad peavad vastavalt tegelikele vajadustele korrigeerima perforeerimiskeeme, dokumentide šifreerimise süsteeme, dokumendikäibe graafikuid ning tegema ettepanekuid pearaamatupidajale nende põhjendatud muutmiseks, tööülesannete ümberjaotamiseks arvestustöötajate vahel jne. Metodoloogilise grupi töötajail peaks tingimata olema kõrgem haridus kaubandusraamatupidamise erialal.

Arvestuse tsentraliseerimise tagajärjel saavad kaubandusvalitsus ja kaubastu senisest täielikumat ja täpsemat informatsiooni kaupluste jt. kaubandusettevõtete majandusliku tegevuse kohta pidevalt kuu jooksul. Täielik informatsioon aruandeperioodi (kuu, kvartal) kohta saadakse aga koondbilansi ja aruandluse näol mitu päeva varem kui käsitsitehnikale rajaneva detsentraliseeritud korras organiseeritud arvestuse puhul. Informatsiooni saamine ettevõtete tegevuse kohta senisest varasematel tähtaegadel võimaldab operatiivsemalt juhtida nende kaubanduslikku tegevust ning rakendada tõhusamaid abinõusid plaanide edukaks täitmiseks, kokkuhoiu-režiimi kindlustamiseks, tarbijate kultuursemaks teenindamiseks ja isemajandamise tugevdamiseks.

Raamatupidamisarvestust tarbijate kooperasiiooni süsteemis juhib kooperatiivi keskraamatupidamine. Viimane tegeleb arvestuse organiseerimisega oma süsteemis, annab juhendeid majanduslike operatsioonide arvestamiseks, määrab kindlaks dokumendi vormid, aruandluse mahu ning selle koostamise ja esitamise korra, kontrollib aruandluse koostamise õigsust ning arvestuse eeskirjadest kinnipidamist, analüüsib alluvate kooperatiivsete organisatsioonide tööd, koostab koondaruandluse jne. Revisjone teostab Kooperatiivide Keskliidu Kontroll-revisjoni Valitsus, kelle keskraamatupidamiselt saadud juhendite alusel juhib arvestuse organiseerimise ja aruandluse koostamise korda meie vabariigis Eesti Tarbijate

Kooperatiivide Vabariikliku Liidu keskraamatupidamine. Viimane juhendab ning kontrollib arvestusalast tööd vabariigi rajooni tarbijate kooperatiivide liitudes (Rakvere, Kingisepa), tarbijate kooperatiivides (Tartu, Elva, Viljandi jt.) ja rajoonidevahelistes kaubabaasides. ETKVL-i keskraamatupidamine jälgib alluvate kooperatiivsete organisatsioonide raamatupidamisalast tööd, juhib arvestuse tsentraliseerimise ja mehhaniseerimise korda, analüüsib alluvate tööd, koostab koondaruandluse jne. Revisjone viib läbi ETKVL Kontroll-revisjoni Valitsus.

Rajooni tarbijate kooperatiivide liitude keskraamatupidamise ülesanded on analoogilised vabariigi tarbijate kooperatiivide liidu keskraamatupidamise ülesannetega. Rajooni tarbijate kooperatiivide liitudes ja tarbijate kooperatiivides (Tartu, Elva jt.) on arvestus organiseeritud osalise tsentraliseerimise alusel. Suuremates ettevõtetes (linna kaubamajad, varumiskontorid, leiva- ja puidutööstused jm.) on arvestus organiseeritud detsentraliseeritud korras - viimased koostavad ja esitavad iseseisva aruandluse. Nii koostab Tartu Tarbijate Kooperatiiv viis iseseisvat aruandlust.

Välkesead ettevõtted (maa tarbijate kooperatiivide jaevõrk) arvestatakse aga tsentraliseeritud korras tarbijate kooperatiivi rajooniliidu keskraamatupidamises või tarbijate kooperatiivi juhatuse raamatupidamises. Järelikult toimub enamiku ettevõtete arvestus tsentraliseeritud korras. Rajooni tarbijate kooperatiivide liitudes ja tarbijate kooperatiivides valitakse revisjonide läbiviimise otstarbel nn. kontroll-revisjonikomisjonid.

Raamatupidamisarvestuse organiseerimisel tarbijate kooperatsiooni süsteemis esineb rida olulisi puudusi, mille likvideerimine muudab arvestuse operatiivsemaks ning paremustab selle kvaliteeti. Tähtsamate puudustena arvestuse organiseerimisel tuleks märkida:

1. Arvestuse mehhaniseerimise vahendite vähene kasutamine - arvestus rajaneb põhiliselt käsitsitehnikale.

2. Arvestuse detsentraliseerimise küllalt suur osatähtsus.
3. Raamatulise arvutusvormi kasutamine, mis oma olemuselt raskendab arvestuse mehhaniseerimist ja tööjaotust arvestusalatöötajate vahel.

Kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete pea-(vanem-) raamatupidaja õigused ja kohustused on kindlaks määratud "Riiklike, kooperatiivsete ja ühiskondlike ettevõtete, organisatsioonide ning asutuste pea- (vanem-) raamatupidajate põhimääruses", mis on kinnitatud NSVL Ministrite Nõukogu 6. novembri 1964. a. määrusega nr. 923.

Vastavalt põhimäärusele määravad ettevõtete ja organisatsioonide pea- (vanem-) raamatupidajaid ametisse ja vallandavad needsamad organid, kes määravad ametisse nende ettevõtete ja organisatsioonide juhatajaid, juhataja esildusel ning vastava kõrgemalseisva organi pearaamatupidaja nõusolekul. Pea- (vanem-) raamatupidaja ametisse määramisel või vallandamisel vormistatakse asjaajamise vastuvõtmine ja ülevõtmine aktiga pärast ettevõtte või organisatsiooni arvestuse ja aruandluse seisundi kontrollimist. Pea- (vanem-) raamatupidajad alluvad vahetult ettevõtete ja organisatsioonide juhatajatele, aga arvestuse organiseerimise korra ja metoodika ning aruandluse koostamise küsimustes - kõrgemalseisvate organisatsioonide pearaamatupidajatele.

Kogu pea- (vanem-) raamatupidajate tegevus peab olema suunatud riiklikest eeskirjadest ja määrustest kinnipidamise jälgimisele rahaliste vahendite ja kaubalis-materiaalsete väärtuste arvestamisel, isemajandamise tugevdamisel ja range kokkuhoiurežiimi teostamisel.

Pea- (vanem-) raamatupidaja on riikliku kontrolli esindajaks kaubandusorganisatsiooni või -ettevõtte majandusliku tegevuse kõigil aladel. Tema kohustuste hulka kuuluvad:

1) maksimaalse tsentraliseerimise alusel raamatupidamise õige ja ratsionaalne organiseerimine, mis vastab kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete operatiivse juhtimise nõuetele, samuti kehtivate arvestuseeskirjade range järgimine;

2) raamatupidamise eesrindlike vormide ja meetodite juurutamine arvutustehnika ulatusliku kasutamise baasil.

Pea- (vanem-) raamatupidajad on kohustatud tagama:

1) organisatsiooni ja ettevõtte majanduslike vahendite (rahaliste vahendite, kaupade, põhifondide jt.) õige ja õigeaegse arvestamise, nende vahendite liikumisega seotud operatsioonide õige dokumentaalse vormistamise ja kajastamise sünteetilises ja analüütilises arvestuses;

2) kaubandusorganisatsiooni ja ettevõtte finantamajandusliku tegevuse tulemuse õigeaegse ja täpse arvestamise;

3) kõigi rahaliste, krediidi- ja arveldusoperatsioonide õige arvestamise ja teostamise;

4) riigimaksude ning kasumieraldiste ja teiste maksete õige ja õigeaegse arvestamise ja eelarvesse ülekandmise, samuti amortisatsioonifondi summade ülekandmise kapitaalmahutuste ja kapitaalremondi kulutuste finantseerimiseks, pangalaenude õigeaegse tasumise;

5) kassa- ja arveldusdistsipliini range järgimise, pankadest saadud vahendite õige sihipärase kulutamise, tšekide väljakirjutamise ja tšekiraamatute hoidmise korrast kindipidamise;

6) kaubalis-materiaalsete väärtuste ja arvelduste inventeerimise tulemuste õige ja õigeaegse väljatoomise ning nende kajastamise sünteetilises ja analüütilises arvestuses;

7) rahaliste vahendite ja kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujäägi, raiskamiste ja omastamiste ning muude kuritarvituste kohta materjalide õigeaegse vormistamise, samuti kontrolli nende materjalide kohtu- ja juurdlusorganitele üleandmise kohta;

8) raamatupidamisaruannete koostamise esmasdokumentide ja vastavate raamatupidamiskirjendite alusel ning nende õigeaegse esitamise vastavatele organitele;

9) organisatsiooni ja ettevõtte finantsmajandusliku tegevuse analüüsi arvestus- ja aruannete andmete alusel selleks, et selgitada välja sisemisi reserve ning likvideerida kaod ja mittetootlikud kulud.

Analüüsi tulemustest kannab pea- (vanem-) raamatupidaja ette organisatsiooni ja ettevõtte juhatajale töö juhtimise paremustamise eesmärgil;

10) dokumentaalrevisjonide õigeaegse läbiviimise alluvates ettevõtetes;

11) arvestuse organiseerimise ja pidamise juhendite õigeaegse väljatöötamise alluvatele ettevõtetele, nende instruueerimise ja varustamise vajalike juhendusmaterjalidega arvestuse ja aruandluse küsimustes;

12) alluvate ettevõtete raamatupidamisaruannete ja -bilansside kontrollimise, saabunud materjalide raamatupidamisliku töötlemise, koondaruannete ja -bilansside koostamise ja esitamise vastavatele organitele ettenähtud tähtajaks;

13) arhiivi hoidmise selleks ettenähtud korras ja raamatupidamisdokumentide säilitamise.

Peale eelloetletu on pea- (vanem-) raamatupidaja kohustatud kontrollima:

1) kaupade, tooraine ja materjalide, kütuse ja muude väärtuste õiget ja õigeaegselt vormistatud vastuvõtmist ja kulutamist, hankijatele puudujäägi kohta pretensioonide õigeaegset esitamist;

2) rahaliste vahendite, kaubalis-materiaalsete ja teiste väärtuste, põhifondide, arvelduste ja kohustuste õigeaegset inventeerimist;

3) debitoorse võlgnevuse õigeaegset sissenõudmist ja kreditoorse võlgnevuse õigeaegset kustutamist;

4) töötasufondi õiget kulutamist, igasuguste preemiate, tasude ja toetuste õiget arvutamist ja väljamaksmist, kindlaksmääratud koosseisudest, töötasumääradest, haldus- ja muu-

de kulude eelarvest ning makse- ja finantsdistsipliinist kinnipidamist;

5) bilansist puudujääkide, kadude ja muu debitoorse võlgnevuse mahakandmise põhjendatust ja seaduslikkust;

6) kaubalis-materiaalsete väärtuste õiget ja õigeaegset ümberhindamist ja vormistamist ettenähtud korras.

Kokkuvõttes on pea- (vanem-) raamatupidaja kohustatud tagama arvestuse sellise organiseerimise ja kontrolli, mis välistab rahaliste vahendite ja kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide tekkimise, riskamise ja ebaseadusliku kulutamise ning muude väärnähtuste ja kuritarvituste võimaluse. Samal ajal ei või pea- (vanem-) raamatupidajale endale panna kohustusi, mis on seotud vahetu materiaalse vastutusega rahaliste vahendite ja materiaalsete väärtuste eest. Tal on keelatud saada tšekide ja muude dokumentide alusel raha pankadest ja hoiukassadest, samuti võtta vastu kaubalis-materiaalseid ja muid väärtusi kaubandusorganisatsioonide või -ettevõtete jaoks.

Pea- (vanem-) raamatupidaja õigustest tuleks rõhutada kõigepealt seda, et ta ei võta täitmiseks ja vormistamiseks vastu dokumente majanduslike või teiste operatsioonide kohta, millega rikutakse kehtivat seadusandlust ja rahaliste vahendite, kaupade ja muude väärtuste vastuvõtmiseks, säilitamiseks ja kulutamiseks kehtestatud korda. Kehtivale seadusandlusele või arvestuse ja aruandluse koostamise kehtivale korrale vastukäivate korralduste saamise puhul on pea- (vanem-) raamatupidaja kohustatud enne selle täideviimist kirjalikult juhtima juhataja tähelepanu tema poolt antud korralduse ebaseaduslikkusele. Kui aga juhataja veel kirjalikult kordab oma korraldust, täidab pea- (vanem-) raamatupidaja selle korralduse ning teatab sellest viivitamatult kõrgemalseisva organisatsiooni juhatajale ning vastavale partei- ja riigikontrolli organile. Kui pea- (vanem-) raamatupidaja saab korralduse kriminaalkorras karistatava tehingu sooritamiseks, on ta kohustatud selle täitmata jätma ja sellest viivitamatult teatama

kõrgemalseisva organisatsiooni juhatajale, vastavale partei- ja riigikontrolli organile ning vajalikel juhtudel rahandusorganeile. Kõrgemalseisev organisatsioon, olles saanud pea- (vanem-) raamatupidaja teate kehtiva seadusandluse rikkumise kohta, on kohustatud ühe nädala jooksul selle läbi vaatama ja vajalikud abinõud tarvitusele võtma, informeerides sellest teate andnud isikut ning vastavat partei- ja riigikontrolli organit. Pea- (vanem-) raamatupidaja, kes ei teata nimetatud organitele juhataja ebaseaduslikest korraldustest, vastutab nende täitmise eest võrdselt ebaseadusliku korralduse andnud juhatajaga. Lahkarvamused pea- (vanem-) raamatupidaja ja kaubandusorganisatsiooni või -ettevõtte juhataja (direktori) vahel lahendab kõrgemalseisev organisatsioon.

Kõik raamatupidajad ja arvestusalatöötajad, kes tegelevad arvestuse ja aruandlusega, alluvad nendes küsimustes pea- (vanem-) raamatupidajale. Et iga arvestusalatöötaja oleks teadlik oma kohustustest ja vastutusest, määrab pea- (vanem-) raamatupidaja kindlaks kõigi arvestusalatöötajate ametialased kohustused. Eeltoodust selgub, et arvestuse juhtijatel, s. o. pea- (vanem-) raamatupidajatel on täita küllalt tähtis ja vastutusrikas osa kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete arvestuse organiseerimisel ja kvaliteetse arvestuse kindlustamisel.

4. Jooksva arvestuse kontoplaanid riiklikus kaubanduses ja tarbijate kooperatsioonis.

Arvestuse õigel ja ratsionaalsel organiseerimisel on tähtis, et oleks kasutusele võetud teaduslikult põhjendatud kontoplaan. Riiklikus kaubanduses nagu teistes rahvamajandusharudeski kasutatakse ühtset NSVL Rahandusministeeriumi poolt kinnitatud kontoplaani. Ühtse kontoplaani kasutuselevõtt erinevates rahvamajandusharudes võimaldab kesket metodoloogilist arvestuse juhtimist, ühtlustab arvestuse

printsiipe üldse, eriti aga kontode tüüpkorrespondeerivust ning koos sellega loob eeldused arvestuse kaasajastamiseks ja paremustamiseks meie rahvamajanduses tervikuna.

NSVL Rahandusministeeriumi poolt kinnitatud ühtse kontoplaani alusel töötas VNFSV Kaubandusministeerium oma süsteemi ettevõtete ja organisatsioonide jaoks välja kontoplaani, mida käesoleval ajal kasutavad ka kõik ülejäänud liiduvabariikide riiklikud kaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted. Selles kontoplaanis on arvestatud täiendavalt ainult kaubandusele omaseid iseärasusi. Näiteks on rahvamajanduse harude ühtset kontoplaani täiendatud kontoga nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto", samal ajal on jäetud välja rida kaubanduses mittevajaminevaid kontosid. VNFSV Kaubandusministeeriumi poolt kinnitatud kontoplaanis on 11 osa, 70 esimese järjekorra kontot ja 99 allkontot (teise järjekorra kontot) ning 11 bilansijärgset kontot.

Arvestuse organiseerimine kõigi liiduvabariikide riiklikes kaubandusorganisatsioonides ja -ettevõtetes selle ühtse kontoplaani alusel kindlustab samalaadsete majanduslike operatsioonide ühesuguse ja majanduslikult õige kajastamise nende ettevõtete ja organisatsioonide raamatupidamises. Sellega kindlustatakse ka ühtne aruandluse näitajate süsteem kogu riiklikus kaubanduses, mis tõhustab kontrolli majandusliku tegevuse üle.

Ühtse kontoplaani alusel peaks iga kaubandusorganisatsiooni pearaamatupidaja, arvestades vastava organisatsiooni töö iseärasusi, töötama välja lühendatud ehk täpsustatud kontoplaani, mis sisaldaks ainult neid kontosid, mida kasutatakse antud organisatsiooni arvepidamises. See lihtsustaks tunduvalt arvestuse organiseerimise korda ja tingimusi.

Tarbijate kooperatsiooni süsteemis kasutatakse kahjuks hoopis teist, NSVL Kooperatiivide Keskliidu poolt kinnitatud kontoplaani, kus nähakse ette 63 sünteetilist kontot kaubandus-, varumis-, ja tootmisoperatsioonide arvestamiseks. Kontoplaan koosneb 17 osast ning on täiendatud 6 bilansijärgse kontoga.

Kontode nimetused, šifrid, osade järjestus, majanduslike operatsioonide hõlmamise maht ja arvestuse printsiibid tarbijate kooperatsiooni kontoplaanis erinevad tunduvalt riikliku kaubanduse kontoplaanidest. Tarbijate kooperatsiooni kontoplaanist tulenevaid iseärasusi käsitletakse lähemalt antud õppevahendi järgmistes teemades.

Arvestuse organiseerimine riiklikus kaubanduses ja tarbijate kooperatsioonis erinevate kontoplaanide alusel ei ole muidugi millegagi põhjendatud. Arvestuse unifitseerimine riiklikus ja kooperatiivses kaubanduses ongi üks aktuaalsemaid küsimusi kaasajal arvestuse ratsionaliseerimisel nõukogude kaubanduses.

5. Arvestuse mehhaniseerimise tähtsus ja organisatsioonilised vormid.

Nõukogude tehnika arengu kaasaegse taseme juures on loomulik, et on tekkinud vajadus raamatupidamisarvestuse ratsionaliseerimiseks ja mehhaniseerimiseks arvutusmasinate ulatusliku kasutuselevõtmise teel. Arvestuse mehhaniseerimine suurendab tunduvalt arvestusalatöötajate tööviljakust, muudab paremaks arvestuse ja aruandluse kvaliteedi, võimaldab saada täielikumat ja kiiremat informatsiooni majandusliku tegevuse kohta ning muudab arvepidamise organiseerimise odavamaks kui käsitsitehnikal rajaneva arvestuse puhul. Arvestuse mehhaniseerimise vajadusele on pööratud suurt tähelepanu ka NLKP programmis.

NLKP Keskkomitee septembripleenum (1965. a.) ja NLKP XXIII kongress püstitasid uued suured ülesanded arvestuse paremaks organiseerimiseks ja täiustamiseks seoses laiendatud informatsiooni saamise vajadusega kaupade liikumise ja elanikkonna tarbimisnõudluse rahuldamise kohta. Käsitsitehnikal rajanev arvestus ei tule nende ülesannete täitmisega kaugeltki toime ja seepärast ei vasta kaasaja nõuetele.

Summeerimis-, poolautomaat-, täisautomaat-, raamatupidamis-, faktuurarvutusmasinate kui ka perfoanalüütiliste ning elektronarvutusmasinate õigel töölerakendamisel ja nende tootlikkuse täielikult kasutamisel suureneb arvestusalatöötajate tööviljakus tunduvalt. Samal ajal on kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete operatiivseks juhtimiseks vajalik informatsioon palju kvaliteetsem ja kiirem kui käsitsitehnikal rajaneva raamatupidamisarvestuse puhul. Peale selle on arvutusmasinate maksimaalse tootlikkuse kasutamine arvestustööde täitmiseks arvestusalatöötajate töökoormuse kokkuhoiu ning arvestusega seotud kulude vähendamise küllalt tähtis reserv.

Arvestuse mehhaniseerimisel nõukogude kaubanduses on suur hulk kaubandusorganisatsioonide saavutanud märkimisväärsed tulemused. Märkigem näiteks kas või Riia linna kaubandusorganisatsioonide saavutusi arvestuse mehhaniseerimisel. Siin saavutati arvestuse mehhaniseerimisega arvestusalatöötajate töökoormuse kokkuhoiu ligi 1/3 võrra, kulude kokkuhoiu aga ligi 1/5 võrra, arvestuse ja aruandluse kvaliteet muutus samal ajal paremaks ning informatsioon saadakse hoopis operatiivsemalt ja kiiremini kui varem käsitsitehnikal rajanenud arvestuse puhul.

Eesti NSV Kaubandusministeeriumile alluvates suuremates kaubandusorganisatsioonides on tööle rakendatud masin-arvestusbürood arvutuste teostamiseks, dokumentatsiooni koostamiseks ja ka kirjendamiseks. Kahjuks teevad MAB-id veel liiga väikese osa raamatupidajate tööst ja seda sellegipoolest, et nad ei ole varustatud küllaldaselt hulgal arvutustehnikaga ning arvestustöö on organiseeritud detsentraliseeritud korras.

Arvestus-, arvutustööde orienteeruvat mahu struktuuri kohalikes jaekaubandusorganisatsioonides arvestuse detsentraliseerimise tingimustes iseloomustab alljärgnev tabel:

Arvestus-arvutustööde liigid	Arvestus-, arvutustööde üksikute liikide maht protsentides üldisest tööde mahust		
	sega-kaubastutes	toidukaubastutes	tööstuskaubastutes
1. Aritmeetilised tehted (liitmine, lahutamine, korrutamine ja jagamine)	44	40	51
2. Dokumentide koostamine (arved, saatelehed, töötasulehed, maksenõuded jm.)	12	13	7
3. Arvestusandmete rühmitamine ja kirjendamine arvestusregistritesse	33	38	30
4. Aruandluse koostamine, kirjendamine pearaamatusse, bilansi ja teiste majanduslikku tegevust iseloomustavate aruande vormide koostamine)	11	9	12
Kokku	100	100	100

Toodud tabelist ilmneb, et kõige töömahukamateks arvestus- ja arvutustööde liikideks on arvestuse organiseerimisel detsentraliseeritud korras just aritmeetiliste tehete teostamine, dokumentide koostamine ja arvestusandmete rühmitamine ja kirjendamine arvestusregistritesse. Need arvestus-arvutus tööd moodustavad 90 % ümber tööde üldmahust.

Arvestuse tsentraliseerimise tingimustes väheneb tunduvalt tööde maht arvestusandmete rühmitamise ja kirjendamise, samuti aruandluse koostamise arvel. Samal ajal suureneb tööde maht aritmeetiliste tehete osas. Aritmeetiliste tehete teostamine on aga suurepäraselt mehhaniseeritav. Samuti on otstarbekas kasutusele võtta masinad dokumentatsiooni koostamiseks, arvestusandmete rühmitamiseks ja aruandluse koostamiseks.

Tuleb silmas pidada seda asjaolu, et on olemas hulk ar-

vestustöid (umbes 20 - 25 % arvestustööde üldmahust), mil-
leks ei ole võimalik kasutada arvutusmasinaid. Nende tööde
hulka kuuluvad kaubahindade kontrollimine, inventuuride ja
revisjonide läbiviimine, suhteliselt vähe esinevate operat-
sioonide arvestus jne. On vaja taotleda aga seda, et võimal-
likult kogu arvestus- ja arvutustöö toimuks efektiivsete ar-
vestus- ja arvutusmasinate abil.

Uusim suund arvestuse mehhaniseerimisel on arvestuse
mehhaniseerimine suure töökiirusega ja mälumahuga elektron-
arvutusmasinate abil. Sel puhul moodustatakse elektronarvu-
tuskeskus (EAK), mis saab kogu alginformatsiooni kauplus-
telt, ladudelt ja teistelt kaubandusettevõtetelt neis üles-
seatud teletaipide vahendusel. EAK-s toimub saadud otsein-
formatsiooni läbitöötamine ning EAK annab kokkulepitud täht-
aegadel ja mahus töödeldud kirjaliku informatsiooni üle kau-
bandusettevõtetele ja -organisatsioonidele; informatsioon
peab muidugi vastama aruandluse nõuetele ja ettevõtete ja
organisatsioonide majandusliku tegevuse juhtimise huvidele. .
Arvestuse mehhaniseerimine teletaipide vahendusel EAK-s suu-
rendab arvestustöötajate tööviljakust mitmekordselt ning
võimaldab saada kiiret ja üksikasjalikku informatsiooni ko-
gu majandusliku tegevuse kontrollimiseks ja juhtimiseks. Ar-
vestuse mehhaniseerimine EAK-s, kuhu antakse alginformatsi-
oon üle teletaipide vahendusel, on mõeldav ainult suurema-
tes linnades, kus paljude ettevõtete ja organisatsioonide
olemasolu võib kindlustada EAK-le vajaliku töökoormuse.

Levinenumateks arvestuse mehhaniseerimise organisatsi-
oonilisteks vormideks nõukogude kaubanduses on:

- 1) arvutusbürood (AB);
- 2) masinarvutusbürood (MAB);
- 3) masinarvutusjaamad (MAJ).

Arvutusbürood organiseeritakse ainult summeerimis- ja
arvutusmasinate baasil, mis võimaldavad teha ainult aritmee-
tilisi tehteid (liitmine, lahutamine, korrutamine, jagamine).
Kui kaubandusorganisatsioonis on organiseeritud ainult arvu-
tusbüroo, siis raamatupidamisarvestus peetakse endiselt kä-

sitsi. See on oluliseks puuduseks arvutusbüroode organiseerimisel ja seepärast ei õigustagi see end käesoleval ajal. Olemasolevates arvutusbüroodes takseeritakse ja summeeritakse dokumente ning teostatakse teisi aritmeetilisi tehteid vastavate summade väljaarvutamiseks ja ka kontrollimiseks. Arvutusbüroos tehakse tsentraliseeritud korras mitmesuguseid arvutustöid, mis kuuluvad raamatupidamise, operatiivse ja statistilise arvestuse, dokumentatsiooni kontrollimise ja plaaniliste arvutuste valdkonda. Arvutustehnilisi töid arvutusmasinatel (täisautomaat-, poolautomaat-, summeerimis- masinad) peavad tegema kvalifitseeritud vilunud operaatorid tingimusel, et nad on vabastatud igasugusest ülejäänud raamatupidamisalasest tööst. Sellega saavutatakse suhteliselt kõrgem masinate ekspluatatsiooni aste, mille tagajärjel suureneb tunduvalt arvestusalatöötajate tööviljakus.

Masinarvutusbüroo (MAB) on juba arvestuse mehhaniseerimise hoopis kõrgem aste. Nii on MAB varustatud peale arvutus- ja summeerimismasinate veel raamatupidamismasinate (eeskätt SR-22 ja "Ascota") ja faktuurmasinatega. Tänu raamatupidamis- ja faktuurmasinate kasutamisele ei ole siin arvestuse mehhaniseerimise objektiks ainult aritmeetilised tehted, vaid terved arvestustööde alad nagu dokumentide koostamine, arvestusregistritesse kirjendamine, aruandluse vormide täitmine jne.

Nagu teada, võib MAB olla organiseeritud ainult ühe kaubandusorganisatsiooni teenindamiseks (individuealne MAB) või mitme kaubandusorganisatsiooni teenindamiseks (laiendatud MAB).

Meie arvates on arvestuse kompleksseks mehhaniseerimiseks arvestuse tsentraliseerimise tingimustes otstarbekas organiseerida iga kaubandusorganisatsiooni pearaamatupidamise koostisosana MAB, mis on varustatud kõigi arvutustehniliste tööde teostamiseks vajalike arvutus- (summeerimis-, poolautomaat- ja täisautomaatarvutusmasinatega) kui ka raamatupidamismasinatega (SR-22, "Ascota", faktuurmasinad jne.). MAB-is vajaminevate arvutus- ja raamatupidamismasinate hulk

üksikute liikide ja mudelite järgi sõltub nende abil tehtavate tööde mahust ja töö organiseerimise koñrast (töö ühes või kahes vahetuses). Soetada tuleks ainult need arvutus- ja raamatupidamismasinad, millele suudetakse anda maksimaalne koormus. MAB-i organiseerimisel tuleks see allutada pearaamatupidajale. MAB teeb kindla plaani alusel kõik võimalikud arvutustehnilised tööd, ühtlasi vastutab nende tööde õigsuse ja õigeaegsuse eest.

Masinarvutusjaam (MAJ) on veelgi kõrgem aste arvestuse mehhaniseerimisel. Masinarvutusjaam on varustatud eeskätt perfoanalüütiliste arvutusmasinatega kui ka klaviatuurarvutusmasinatega (viimased ainult selleks, et kontrollida perfoanalüütiliste arvutusmasinate töö õigsust ja tabulogrammi-devahelisi seoseid). Perfoanalüütiliste arvutusmasinate üks komplekt koosneb, olenedes teenindavate operatsioonide iseloomust, 3 - 4 perforaatorist, 2 - 3 kontrollimismasinast, 1 - 2 sorteerimismasinast ja ühest tabulaatorist. Perfoanalüütiliste arvutusmasinate abil saadakse tehniliste dokumentide, nn. perfokaartide vahendusel paljude majanduslike operatsioonide trükitud koondandmik - tabulogrammid. Need suurt hulka majanduslikke operatsioone kajastavad tabulogrammid on aga aluseks majanduslike operatsioonide kirjendamisel arvestusregistritesse või koguni aruandluse koostamisel (viimane osutub võimalikuks nn. koondtabulogrammide alusel). Lähteandmete edasiandmiseks tabulaatorisse ja trükitud tabulogrammide saamiseks kasutatakse tehnilisi dokumente ehk nn. perfokaarte. Perfokaardid valmistatakse tihedast papist ja peavad vastama standardmõõtmetele (laius $82,5 \pm 0,1$ mm, pikkus $187,4 \pm 0,1$ mm, paksus $0,18 \pm 0,020$ mm, $0,015$ mm, Gost - 6198-52).

Samamõõtmelistel perfokaartidel võib olla erinev tulpade arv. Kodumaistel perfoanalüütilistel masinatel kasutatakse 45- ja 80-tulbalisi perfokaarte ja eriti 45-tulbalisi, mille peamiseks eelisteks on asjaolu, et nende kasutamisel on vigade tekkimise võimalusi vähem kui 80-tulbalise perfokaardi puhul. Saksa Demokraatlikus Vabariigis kasutatakse aga laialdaselt nii 21-, 40-, 45-, 80-, 90- kui ka 160-tulbalisi perfokaarte.

(Olenevalt tulpade arvust võivad perfokaardi mõõtmed olla erinevad.)¹

Mõningates sotsialistlikes ja kapitalistlikes riikides, kus arvestus on mehhaniseeritud, kasutatakse viimasel ajal üha laialdasemalt kauba- ja teiste majanduslike operatsioonide algdokumentidena vahetult perfokaarte, mitte saateleh-ti ja teisi dokumente ja iselugevaid perforaatoreid (mudel SP-80), mis augustavad perfokaarte automaatselt ilma inimese sekkumiseta. Lähteandmed kantakse sobivalt ma-keteeritud perfokaardile otseselt töökohtadel pehme pliia-t-siga või grafiittindiga kriipsude tõmbamise teel. Algdoku-mentatsiooni (saatelehed jt.) vahetu asendamine perfokaarti-dega on kahtlemata suur samm edasi arvestuse mehhaniseerimi-se teel. Meie arvates aga ei vasta algdokumentide asendamine perfokaartidega käesoleval ajal nõukogude kaubanduses sot-sialistliku omandi allesoleku üle kontrolli organiseerimise nõuetele, seepärast on otstarbekam mehhaniseerida arvestus nii, et perfokaardid perforeeritakse algdokumentide põhjal, mitte aga ei asenda viimaseid. Kõige otstarbekam on kasuta-da 45-tulbalisi kui suhteliselt kõige töökindlamaid perfo-kaarte.

Perfoanalüütilised arvutusmasinad arvutavad perfokaar-tide vahendusel. Arvutusprotsessis on vaja läbida järgmised üksteisele järgnevad staadiumid:

1) perforeerimine (augustamine), s. o. dokumentide si-su ülekandmine perfokaartidele; kaartide augustamine toimub perforeerimismasimatel (perforaatoritel);²

---

¹ Autorenkollektiv. Lochkartentechnik. Verlag die Wirt-schaft Berlin, 1964, lk. 20-41.

² Siin on võimalik kasutada ka faktuurmasina ja perfo-raatori komplekti, kus algdokumendi trükkimisega faktuurma-sinal saadakse üheaegselt perfokaart, millele automaatselt on kantud üle algdokumendi (arved, saatelehed jt.) andmed. Seda faktuur- ja perfomasinakomplekti kasutatakse edukalt Euroopa sotsialismimaades (Tšehhoslovakkias, SDV-s jm.).

2) perforeerimise õigsuse kontrollimine, mida tehakse kontrollimismasinatel;

3) perfokaartide sorteerimine vajalikus korras selle või teise tabulogrammi saamiseks; kaartide rühmitamine toimub automaatselt sorteerimismasinatel;

4) tabuleerimine; rühmitatud perfokaardid läbivad tabulaatori, mis arvutab automaatselt kaartide näitajad ning trükitab vajaliku andmiku - tabulogrammi. Harilikult kasutatakse ühte ja sama perfokaarti mitme tabulogrammi koostamiseks - seega tehakse perfokaartide sorteerimist ja tabuleerimist samade perfokaartide alusel mitu korda.

Loetletud arvestustööde üksikud staadiumid kujutavadki endast terviklikku arvestuse mehhaniseerimise tehnoloogilist protsessi perfoanalüütiliste arvutusmasinate baasil tehniliste dokumentide ehk nn. perfokaartide vahendusel.

Ülalnäidatud arvestuse mehhaniseerimise organisatsioonilised vormid ei vasta täielikult NLKP Keskkomitee septembripleenumi (1965. a.) ja NLKP XXIII kongressi poolt arvestusele seatud ülesannetele. Arvestuse mehhaniseerimine perfoanalüütilistel arvutusmasinatel ei kindlusta küllaldast operatiivset majanduslikku informatsiooni muudatuste kohta elanikkonna tarbimisnõudluses. Sellist informatsiooni võivad õigeaegselt kindlustada ainult elektronarvutusmasinad ("Minsk-22", "Uural-11" jt.).

Järelikult on arvestuse mehhaniseerimine perfoanalüütiliste arvutusmasinate abil arvestuse mehhaniseerimise vähem efektiivne vorm võrreldes elektronarvutusmasinatega. Seetõttu on otstarbekas vastavate võimaluste korral juba lähemas tulevikus püüda arvestust mehhaniseerida elektronarvutusmasinatel.

II t e e m a .

KAUBANDUSOPERATSIOONIDE ARVESTUS HULGIKAUBANDUSETTEVÖTETES.

1. Hinnakujunemise alused ja kontroll hindade üle.

Hindade, kaubanduslike maha- ja juurdehindluste kontrollimise tähtsus ja ülesanded.

Sotsialismilt kommunismile järkjärgulise ülemineku perioodil on hinnal kui ühel tähtsal majanduslikul kategoorial täita küllaltki tähtis osa. Hind nõukogude majanduses on kauba plaaniline maksumus, mille suuruse määrab kindlaks Nõukogude valitsus. Laiatarbe- ja toidukaupade hindade tasemest sõltuvad elanikkonna reaalpalk ja tarbimise maht. Kaupade hindade kinnitamisel ja reguleerimisel lähtub Nõukogude valitsus rahvamajanduse kiiretempolise edasiarendamise ning nõukogude elanikkonna materiaalse ja kultuurilise heaolu pideva tõusu eesmärkidest.

Nõukogude valitsuse poolt kehtestatud hinnad on kindlad hinnad, millest tuleb rangelt kinni pidada. Hindadest mitte-kinnipidamine tingib tarbijate petmist või, vastupidi, tekitab kahju isemajandavatele sotsialistlikele ettevõtetele. Nõukogude tarbijate ja sotsialistlike ettevõtete huve silmas pidades tuleb organiseerida täpne ja pidev kontroll nii hindadest kui ka kõigist hinnaelementidest kinnipidamise üle.

Kauba jaehinna struktuuri ja elemente iseloomustab järgmine skeem (kõik summad on tinglikud):

1. Tööstusettevõtte täisomahind	50.- rubla
2. Tööstusettevõtte kasum	4.- "
<hr/>	
3. Ettevõtte hulgihind	54.- rubla
4. Käibemaks	10.- "
5. Turustusorganisatsioonide hinnatäiend	1.- "
<hr/>	
6. Tööstuse hulgihind	65.- rubla
7. Kaubanduslik hinnatäiend	5.- "
<hr/>	
8. Jaehind	70.- rubla

Hulgi- ja jaehinnad.

H u l g i h i n n a d . Kaubandusvõrku hangitakse kaubad eeskätt tööstusettevõtetest. Tööstusettevõtted realiseerivad kaubandusvõrgule kaupu nn. hulgihinnaga, mis on ühtlasi kaubanduses ostuhinnaks.

Ettevõtte hulgihind on hind, mis peab katma tööstuses kõik kauba tootmise ja väljastamisega seoses olevad kulud ning kindlustama tööstusele kasumi plaanis ettenähtud ulatuses. Ettevõtte hulgihind koosneb seega täisomahinnast (kaubanduslikust omahinnast) ja kasumist. Kui tööstusest realiseeritakse kaubandusvõrgule kaubad ettevõtte hulgihinnaga, siis maksab käibemaksu riigieelarve tuludesse ostja, s. o. hulgibaas.

Tööstuse hulgihind on hind, mis peale ettevõtte hulgihinna sisaldab veel käibemaksu ja ettenähtud hinnatäiendi turustusorganisatsioonide kulude katmiseks ja kasumi kindlustamiseks.

Need tööstusettevõtted, mis maksavad käibemaksu riigieelarve tuludesse, realiseerivad kauba tööstuse hulgihinna miinus turustusorganisatsioonide hinnatäiend. Sel puhul on tööstuse hulgihind miinus turustusorganisatsioonide hinnatäiend hulgibaasile kauba ostuhinnaks ning hulgibaas neilt kaupadelt käibemaksu ei maksa.

Käibemaks on kauba hinna element, mis makstakse riigieelarvesse kauba realiseerimisel, on üks tähtsamaid riiklike finantside moodustamise allikaid. Tuleb märkida, et kehtiva seadusandlusega on kehtestatud kaupade ühekordne käibemaksuga maksustamine.

Järelikult maksavad hulgi baasid, ostes kauba eeskätt tööstusettevõtelt, käibemaksu nende kaupade käibelt, mis osteti ettevõtte hulgi hinnaga, ei maksa aga käibemaksu kaupade käibelt, mis osteti tööstuse hulgi hinnaga miinus turustusorganisatsioonide hinnatäiend, või lihtsalt tööstuse hulgi hinnaga.

Riiklikus kaubandussüsteemis on rida spetsialiseeritud hulgiorganisatsioone (Tekstiilkaupade Hulgi baas, Kultuurikaupade Hulgi baas, Majapidamiskaupade Hulgi baas jt.), mis hangivad ja realiseerivad ainult kindlat liiki tööstuslikku toodangut. Need spetsialiseeritud hulgiorganisatsioonid ostavad kauba peamiselt ettevõtte hulgi hinnaga, ainult mõningatel juhtudel tööstusettevõtte hulgi hinnaga miinus turustusorganisatsioonide hinnatäiend. Spetsialiseerimata hulgiorganisatsioonid ostavad aga kauba peamiselt tööstuse hulgi hinnaga miinus turustusorganisatsioonide hinnatäiend ning tööstusettevõtted maksavad sel puhul käibemaksu riigieelarve tuludesse. Kõigile, eriti kohaliku tööstuse poolt toodetud kaupadele, ei ole turustusorganisatsiooni hinnatäiendit kehtestatud, sel puhul ostab baas kauba tööstuse hulgi hinnaga, oma käibekulude katteks aga saab osa (20 %) kaubanduslikust hinnatäiendist.

Kooperatiivsed varumisorganisatsioonid realiseerivad riiklikule kaubandusele põllumajanduslikke kaupu samuti hulgi hinnaga. Põllumajandusliku kauba hulgi hind koosneb järgmistest elementidest:

- 1) varumisorganisatsioonide poolt vahetult tootjatele (kolhoosidele, kolhoosnikutele jt.) makstav varumishind;
- 2) kindlaksmääratud juurdehindlus varumisorganisat-

sioonide kulude katmiseks ja neile plaanitud kasumi kindlustamiseks;

3) käibemaks (ainult neil kaupadel, mis kuuluvad käibemaksuga maksustamisele).

Põllumajanduslike kaupade hulgihind on kaubandussüsteemile ostuhinnaks.

J a e h i n n a d . Jaehindadeks nimetatakse hindu, millega kaubad realiseeritakse tarbijatele jaekaubandusvõrgu kaudu. Jaehind koosneb tööstuse hulgihinnast ja kaubanduslikust hinnatäiendist. Kaubanduslik hinnatäiend esineb harilikult kaubandusliku mahahindluse näol, s. t. arvutatakse välja kindlaksmääratud protsendi alusel jaehinnast.

Näide:

Kauba jaehind 350.- rbl.

Kaubanduslik mahahindlus 5 % ehk $\frac{5 \times 350}{100} = 17.50$ rbl.

Tööstuse hulgihind = jaehind - kaubanduslik mahahindlus
s. o. $350 - 17.50 = 332.50$ rbl.

Kaubandusliku hinnatäiendi (mahahindluse) otstarve on katta käibekulud ning kindlustada plaanis ettenähtud ulatuses kasumit. Nii on realiseeritud kaubanduslik hinnatäiend (realiseeritud kaupade ostu- ja müügihinna vahe) kaubandussüsteemi tulude peamiseks allikaks.

Kaubandusorganisatsioon ostab tööstusettevõttes toodetud kaubad peamiselt tööstuse hulgihinnaga (jaehind - kaubanduslik mahahindlus) ja põllumajanduslikud kaubad nn. hulgihinnaga (jaehind - kaubanduslik mahahindlus), realiseerib aga jaehinnaga. Realiseeritud kaupade ostu- ja müügihinna (jaehinna) vahe ehk realiseeritud kaubanduslik hinnatäiend peab katma kõik kaubakäibega seoses olevad kulud ning kindlustama isemajandamise kindlustamiseks ja tugevdamiseks vajaliku kasumi.

Kaubanduslike hinnatäiendite ja käibekulude tasemete vahe reguleerimise eesmärgil on viimasel ajal suurenda-

tud kaubandusliku hinnatäiendi määrasid. Nii rakendati alates 1. jaanuarist 1966 reale kaupadele mõnevõrra kõrgendatud kaubanduslike mahahindluste protsente (NSVL Riikliku Plaanikomitee 17. septembri 1964. a. otsus ja 1. aprilli 1965. a. otsus nr. 3430). Tunduvalt (kuni 25 %) suurenesid puuvillaste, siidi-, villaste ja linaste kangaste kaubanduslikud hinnatäiendid. Uus kaubanduslike hinnatäiendite mõningane suurendamine toimus 1. juulil 1967 (NSVL Riikliku Plaanikomitee 8. aprilli 1967. a. kiri nr. 10-86/574). Alates 1. juulist 1967 suurendati eeskätt paljude toidukaupade (leib, sai, makaronitooted, liha jt.) kaubanduslike hinnatäiendite määrasid.

Suuremale osale kaupadest on valitsuse poolt kinnitatud ühtsed jaehinnad, mis kehtivad kogu NSV Liidu territooriumil. Osale neist (näiteks kangad, nahkjalatsid jt.) on kinnitatud eraldi hinnad linna ja maa kaubandusvõrgu jaoks.

Toidukaupadele ja mõnedele tööstuskaupadele on kinnitatud vööndihinnad, s. t. teatud territooriumil ühtsed ja kohustuslikud jaehinnad.

Üksikutele põllumajanduslikele kaupadele (puuviljad, viinamarjad jt.) kinnitatakse jaehinnad aasta perioodide järgi (sesoonsed jaehinnad).

Kuni 1957. aastani kinnitati valdav osa (kuni 95 %) rahvatarbekaupade jaehindu tsentraliseeritud korras. Käesoleval ajal on tsentraliseeritud korras kaupade hindade kinnitamise kord säilitatud ainult kõige tähtsamatele rahvatarbekaupadele (leib, sai, pika kasutamisajaga kaubad jt.). Seoses vabariigi õiguste laiendamisega kinnitatakse paljude kaupade (umbes 45 %) jaehinnad vabariigis. Riiklike jaehindade kinnitamisega üheaegselt kinnitatakse ka kaubandusliku hinnatäiendi (mahahindluse) protsent.

Kontrolli jaehindadest ja kaubanduslikest hinnatäienditest kinnipidamise üle teostatakse eeskätt hinnakirjade (preiskurantide) alusel.

Kaubandusliku hinnatäiendi jaotamine kaubandusvõrgu lülide vahel.

Kaupade liikumine tootjalt tarbijani on erinev. Mõned kaubad saavad tööstusest vahetult jaeettevõtetesse (näiteks leib). Osa kaupu aga läbivad enne jaeettevõtetesse jõudmist hulgibaasi.

Kaubanduslik hinnatäiend (mahahindlus - harva ka juurdehindlus) on ette nähtud nii hulgi- kui ka jaeettevõtete käibekulude katmiseks (juhul kui baas ei saa turustusorganisatsiooni hinnatäiendit) ja normaalse kasumi saamiseks. Seetõttu on nõukogude kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete rentaabli töö kindlustamiseks majanduslikult põhjendatud kaubandusliku hinnatäiendi jaotamine hulgi- ja jaeettevõtete vahel väga oluline. Hulgiettevõttele kuuluva hinnatäiendi osatähtsus moodustab kuni 1/5 üldisest kaubanduslikust hinnatäiendist, sest hulgibaaside kulud on suhteliselt väiksemad kui jaeettevõtetel. Hulgibaasidele kuuluva kaubandusliku hinnatäiendi suurus sõltub ka sellest, kas kaupu realiseeritakse laokäibe või transiitkäibe korras. Laokäibe korras realiseeritavatelt kaupadelt saab hulgibaas mõnevõrra suurema kaubandusliku hinnatäiendi (20 % üldisest kaubanduslikust hinnatäiendist) kui transiitkäibe korras. Kaupadelt, millel on ette nähtud turustusorganisatsioonide hinnatäiend, ei saa hulgibaas kaubanduslikust hinnatäiendist osa, vaid see kuulub täielikult edasilandmisele jaekaubandusorganisatsioonile.

Sel juhul, kui jaeettevõtted saavad kaupu vahetult tööstusettevõtetest, kuulub kogu hinnakirjas ettenähtud kaubanduslik hinnatäiend jaeettevõttele. Kaubaliikluse ratsionaliseerimine ja hulgivahelülide arvu vähendamine võimaldab jaeorganisatsioonidel saada seega suuremat kaubanduslikku hinnatäiendit. Praktikas esineb peale kaubandusliku ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi veel rida nn. täiendavaid mahahindlusi:

- 1) kauba jäätmete arvel;

- 2) taarakaalu vahe arvel;
- 3) transpordikulude hüvitamiseks jne.

Kaubandusettevõtete ja -organisatsioonide rentaabli töö kindlustamisel on peale kaubandusliku hinnatäiendi õige jaotamise suur tähtsus kaupade väljastamise tingimustel ehk nn. frankotingimustel. Lähtudes sellest, millise osa kaupade transpordikuludest tasub hankija ja millise osa ostja, liigitatakse kaupade frankotingimused järgmiselt:

- 1) franko hankija ladu - kõik kaupade kohaletranspordimise kulud katab ostja;
- 2) franko saatejaam - hankija transpordib omal kulul kaubad jaama, kaupade vagunisse laadimine ja transportimine aga toimub ostja kulul;
- 3) franko saatejaam vagun - hankija veab omal kulul kaubad jaama, vormistab dokumentatsiooni ning ühtlasi laadib vagunisse - edasi katab kauba transportimisega seotud kulud ostja;
- 4) franko sihtjaam vagun - hankija kannab täiendavalt eelmisele kaupade transportimise kulu sihtjaamani;
- 5) franko sihtjaam - hankija kannab samuti kulud kaupade vagunist väljalaadimisel sihtjaamas.

Teiselinnalistes hangetes on kasutatavamaks frankotingimuseks franko sihtjaam (-sadam) vagun.

Kaupade väljastamise tingimustega üheaegselt tuleb arvestada ka seda asjaolu, et pabertaara ja -pakkematerjal arvatakse tööstusettevõttes hulgihinna sisse ning kaubandusorganisatsioonid selle eest eraldi ei maksa. Puittaara (kastid, tünnid jt.) hinnast arvestavad tööstusettevõtted 60 % kauba hulgihinda, 40 % puittaara hinnast tuleb aga kaubandusorganisatsioonil maksta eraldi vastavalt taara hinnakirjale. Kott-taara eest maksavad kaubandusorganisatsioonid kogu taara hinna eraldi vastavalt kehtivale hinnakirjale. Kulud ja kaod taarast (ostu- ja tagastamishinna vahe) lähevad täielikult kaubandusorganisatsioonide kuludesse (välja arvatud

kaod ja puudujäägid, mis nõutakse sisse materiaalselt vastutavatelt isikutelt).

Kontrolli organiseerimine hindade ja kaubanduslike hinnatäiendite üle.

Hankijate poolt arve-maksenõuete väljakirjutamise kord. Kaupade ostu-müügi põhidokumendiks on arve-maksenõue. Arve-maksenõuet kui kauba ostu-müügi põhidokumenti kasutatakse mitte ainult riiklikus ja koöperatiivses kaubanduses, vaid ka kõigis teistes rahvamajandusharudes. See pärast on kasutusel ühtne arve-maksenõude vorm, kus on kõik vajalikud andmed nii ostja ja hankija kui ka realiseeritavate kaupade kohta. Arveldused kaupade alal kõigi organisatsioonide ja ettevõtete vahel toimuvad Riigipanga kaudu sularahatute arvelduste korras.

Kauba hankijateks on eeskätt tööstusettevõtted ja hulgibaasid. Kaubaarve-maksenõuete väljakirjutamisel tuleb rangelt täita nõuet, et nad oleksid välja kirjutatud riiklikes jaehindades. Ainult erandjuhul, kui realiseeritakse kaupu, millel riiklikke jaehindu ei ole kinnitatud, on aga kinnitatud tööstuse hulgihind koos kaubandusliku juurdehindlusega, võib arve-maksenõudeid välja kirjutada tööstuse hulgihindades tingimusel, et arve-maksenõudes näidatakse ühtlasi ära hinna alus.

Kui hankijaks on tööstusettevõtte, siis on kohustuslik arve-maksenõude elementide järjekord (ühtsete jaehindade olemasolul):

1. Kaupade maksumus jaehinnas.
2. Kaubanduslik mahahindlus.
3. Turustusorganisatsioonide hinnatäiend.
4. Taara.
5. Ostja arvel tasutud transpordikulud.

<u>Näide:</u> Kaupade maksumus jaehinnas	20 000.-	rubla
Kaubanduslik mahahindlus 5 %	1 000.-	"
Turustusorganisatsioonide hinnatäiend 1 %	200.-	"

Taara	400.- rubla
Transpordikulud	200.- "

Arve-maksenõue 19 400.- rubla

Kui hankijaks on hulgibaas, siis on kohustuslik arve-maksenõude elementide järjekord (ühtsete jaehindade puhul):

1. Kaupade maksumus jaehindades.
2. Kaubanduslik mahahindlus.
3. Hulgibaasi juurdehindlus (sel puhul, kui baas turus-
tusorganisatsiooni hinnatäiendit ei saanud).
4. Taara.
5. Ostjate arvel tasutud transpordikulud.

<u>Näide:</u> Kaupade maksumus jaehindades	250 000.- rubla
Kaubanduslik mahahindlus 10 %	25 000.- "
Hulgibaasi juurdehindlus (20 % 25 000-st)	5 000.- "
Taara	1 000.- "

Arve-maksenõude üldsumma 231 000.- rubla

Sellise arve-maksenõuete väljakirjutamise korra puhul on ostjal võimalik kontrollida kaupade jaehindade, kogu kaubandusliku hinnatäiendi summa ja ostjale antud kaubandusliku hinnatäiendi summa õigsust vastavate hinnakirjade ja juhendite alusel.

Erandjuhtudel, kui kaupadele jaehindu kinnitatud ei ole, võib arve-maksenõue olla kirjutatud tööstusettevõtte hulgi-
hindades. Sel puhul on arve-maksenõude elementide järjekord:

1. Kaupade maksumus tööstusettevõtte hulgihindades.
2. Hulgibaasi juurdehindlus.
3. Taara maksumus.
4. Ostjate arvel tasutud transpordikulud.

Kui arve-maksenõue on välja kirjutatud tööstusettevõtte hulgi-
hindades, siis kontrollitakse jaeorganisatsioonis arve-
maksenõudes näidatud hindade õigsust ning seejärel arvuta-
takse jaehinnad välja tööstusettevõtte hulgihinnaile kauban-

duusliku juurdehindluse juurdeliitmisel. Jaehindade välja-arvutamist nimetatakse ka kaubanduslikuks kalkulatsiooniks.

Hankijate arve-maksenõuete kontrollimine kaubandus-
ses. Hankijate poolt väljakirjutatud kaubaarve-maksenõuete õigsuse kontrollimine ning kinnitatud jaehindadeta kaupade jaehinna kalkuleerimine on üheks tähtsaks ja vastutusrikkaks tööloiguks kaubandusorganisatsioonides ja -ettevõtetes. Riigi poolt kehtestatud jaehinnad on rangelt kohustuslikud ja omavad seaduse jõu.

Hindade ebaseaduslik suurendamine moonutab Nõukogude hinnapoliitikat ning tingib tarbijate petmist.

Kaubandusliku hinnatäiendi ettenähtud normidest mitte-kinnipidamine tingib aga kasumiplaani alatäitmise, halvemal juhul isegi kahjumiga töötamise.

Hankijate poolt esitatud kaupade arve-maksenõuetes kontrollitakse kõigepealt kaupade jaehindade või tööstusettevõtte hulgihindade õigsust vastavate hinnakirjade alusel. Seejärel kontrollitakse kaubandusliku maha- või juurdehindluse protsendi ja summa õigsust. Taara hinda tuleb samuti kontrollida taara hinnakirjade alusel, teades mitmekordse käibega hinnalise taara arves fikseerimise aluseid. Selleks, et kaubandusorganisatsioon saaks kaupade vastuvõtmisel kontrollida taara hindade õigsust, on hankijad kohustatud puitaara markeerima, märkides sellele hinnakirja nomenklatuuri numbri ja markeerimist teostanud ettevõtte nimetuse.

Kaupade arve-maksenõuetes tuleb näidata kohustuslikult taara iga liigi number ja hind vastavalt hinnakirjale.

Kontrollimisel on samuti vaja tutvuda hankijatega sõlmitud lepingu tingimustega ning iga päev jälgida kõiki hindade ja hinnatäiendite kohta käivaid määrusi ja korraldusi.

Pearaamatupidajad peavad koos kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete juhatajatega jälgima kontrolli õiget organiseerimist sellel kaubandusliku töö ühel vastutavamal lõigul, sest sellest sõltub ka Nõukogude hinnapoliitikast kinnipidamine, samuti töö rentaablus ja kogu kaubaarvestuse õige korraldamine.

Kaupade hindade õigsust ei kontrollita ainult hankijate arve-maksenõuete alusel, vaid pidevalt kaupade kulgemisel kaubandusvõrgus. Eriti suur tähtsus on inventuuridel, millega üheaegselt on inventuurikomisjon kohustatud kontrollima hindade õigsust. Hulgiorganisatsioonides kontrollitakse kaupade hindade õigsust ka ostjatele kaubaarve-maksenõuete väljakirjutamisel. Peale kaubandusorganisatsioonide sisemise kontrolli teostab kontrolli hindade üle riiklik kaubandusinspeksioon. Peale eelmärgitute kontrollivad õigetest hindadest kinnipidamist ametiühingu- ja teised organisatsioonid ja muidugi jaeorganisatsioonides tarbijaskond ise. Sellise kontrolli teostamiseks peavad jaekaubandusorganisatsioonid välja panema jaehinnakirjad (väljavõtted neist) ning paigutama kaupade juurde vitriini nähtavale kohale hinnasedelid.

2. Hulgikäibe mõiste ning kaupade arvestuse printsiibid ja kord hulgibaasides ja -ladudes.

Kaubad, kulgemisel tootjalt tarbijani, võivad läbida kaubandusvõrgus kaks lüli - hulgi- ja jaelüli. Hulgikaubanduse põhiülesandeks on viia kaupu tootjalt jaekaubandusvõrku maksimaalselt kiiresti minimaalsete ühiskondliku töö kuludega. Hulgikaubanduse põhilülilik on hulgibaasid ja -laod.

Hulgibaasid ja -laod on vahelülilik tootja ja jaekaubandusorganisatsiooni vahel, mis teostavad kaupade ostu, kohalevedu, säilitamist, sorteerimist, komplekteerimist ning varustavad jaeorganisatsioone lepingus ettenähtud kogustes ja tähtaegadel kvaliteetsete kaupadega.

Jaekäive kasvab aastast-aastasse, laieneb kaupade sortiment ning paraneb nende kvaliteet, suureneb pika kasutamisajaga kaupade osatähtsus realiseeritavate kaupade üldmahus. Kõik see räägib sellest, et nõukogude kaubandus kui rahva kasvavate vajaduste rahuldamise vajalik tingimus are-

neb pidevalt . Hulgibaaside ja -ladude tööst sõltub otseselt ka elanikkonna varustamise võimalus jaekaubandusorganisatsioonide poolt.

Hulgibaasides ja -ladudes tuleb võidelda selle eest, et kaubandussüsteemi saabuv kaup oleks kõrgekvaliteediline ja vastaks elanikkonna tarbimisnõudlusele. Seoses sellega peavad hulgibaasid ja -laod avaldama aktiivset mõju tööstustoodangu sortimendile ja kvaliteedile, pidevalt informeerides tööstust tarbimisnõudluse struktuuris toimunud muudatustest.

Hulgikäibena mõistetakse eeskätt kaupade müüki sularahatus korras suurtes partiides jaeorganisatsioonidele. Hulgikäibe koostisse ei kuulu kaupade üleandmine kaubandusorganisatsiooni ühelt ettevõttelt teisele, vaid seda nimetatakse kaupade sisemiseks väljastamiseks. Hulgikäivet kui ka väljastamist on võimalik teostada hulgibaasi laost (ehk laokäibe korras), samuti aga ka transiidiga (transiitkäibe korras). Transiitkäibe osatähtsus suureneb aastast-aastasse, sest selle tagajärjel suureneb kaupade ringluskiiirus ning vähenevad kulud seoses kaupade realiseerimisega.

Hulgikaubandusettevõtteid läbivad ülisuured aastast-aastasse suurenevad kauba hulgad. Kõik nad viibivad lühemat või pikemat aega hulgibaasides ja -ladudes, moodustades kaubavarud. Sellega seoses on arvestuse tähtsaks ülesandeks kindlustada range kontroll kaupade säilivuse, kaubakadude ärahoidmise ja vähendamise ning kaupade õigeaegse vastuvõtu ning väljaandmise üle. Kõik kaubad hulgikaubanduse ettevõttes asuvad üksikute isikute või brigaadi (s.o. nende, kes on seotud kauba vastuvõtu, säilitamise ja väljaandmisega) materiaalsel vastutusel. Selle tõttu on väga oluline materiaalse vastutuse küsimuste õige lahendamine ja organiseerimine hulgibaasides ja -ladudes.

Hulgiladudes on materiaalselt vastutavateks isikuteks lao-, osakonna-, sektsioonijuhatajad jt., kellega on sõlmitud materiaalse vastutuse lepingud. Materiaalselt vas-

tutavate isikutena võetakse tööle ainult isikuid, kes tunnevad kaupade vastuvõtu eeskirju, aktide koostamise korda ja kaupade säilitamise tingimusi ning kellel pole varem esinenud suuri puudujääke ega raiskamisi. Materiaalselt vastutav isik vastutab kaupade õige vastuvõtu, säilitamise ja väljaandmise eest ning on kohustatud hüvitama kogu tema süü läbi tekkinud kahju summa.

Viimasel ajal on väga laialdast kasutamist leidnud brigaadiline materiaalne vastutus. See tähendab seda, et brigaadi poolt vastuvõetud kaubalis-materiaalsete väärtuste varalist vastutust kannab terve brigaad - nad on kohustatud puudujäägi ja rikkemiste summa hüvitama proportsionaalselt nende brigaadi liikmete palgamääradele ja tegelikult töötatud tööajale. Peale lao-, sektsiooni- ja osakonnajuhatajate ning nende asetäitjate kuuluvad brigaadi koosseisu veel pakkijad, valijad ja teised kauba vastuvõtu, säilitamise ja väljaandmisega seotud töötajad. Brigaadi koosseisu ei kuulu töölisel, laadijad ja noorem teenindav personal. Brigaadilist materiaalselt vastutust rakendatakse sel puhul, kui see on kooskõlastatud brigaadi koosseisu kuuluvate töötajate ja ametiühinguorganisatsiooni vahel. Brigaadilise materiaalse vastutuse kasutamine on andnud häid tulemusi sotsialistliku omandi säilitamisel ning puudujääkide ja raiskamiste ärahoidmisel. Nagu näitavad kogemused, tõhustub brigaadilise materiaalse vastutuse puhul vastastikune kontroll ning üksikute brigaadi liikmete vahel. Brigaadi üksikute liikmete töölt lahkumisel või uute juurdetulekul ei sõlmita uut lepingut. Brigaadi juurdetulnud isik peab andma allkirja juba varem sõlmitud lepingule. Brigaadiri vahetamisel on lepingu ümbervormistamine kohustuslik, samuti toimub sel puhul kaubalis-materiaalsete väärtuste üleandmine inventeerimisnimestike alusel. Brigaadi üksikute liikmete ajutise lahkumise puhul, samuti uute brigaadi liikmete juurdetuleku puhul ei ole inventuur kohustuslik, sest inventuuri läbiviimine hulgiladudes on seotud väga suurte ajakuludega.

Brigaadi koosseisu muutmine ilma inventuurita võib toimuda ainult sel puhul, kui kõik brigaadi liikmed annavad selleks kirjaliku nõusoleku, et kauba puudujäägi tekkimise puhul nad ei keeldu tekitatud kahju hüvitamisest.

Materiaalse vastutuse süsteem ise põhjustab seda, et kaubalis-materiaalsete väärtuste arvestust tuleb pidada materiaalselt vastutavate isikute (brigaadide) lõikes.

Hulgiladudes on pidevalt suuri kaubavarusid, mille allesoleku üle kontrolli teostamise kui ka töö operatiivse juhtimise paremustamise eesmärgil on vaja organiseerida nõuetele vastav kaupade ja taara arvestus.

Kaupade ja taara arvestus peab toimuma:

- 1) kauba hoiukohas (laos);
- 2) baasi raamatupidamises.

Kaupade arvestus hoiukohtades sõltub kaupade säilitamise viisist. Kaupade paigutus või säilitamine hulgibaasides ja -ladudes võib toimuda:

- 1) sordilise tunnuse järgi;
- 2) partiilise tunnuse järgi.

Kui kaubad säilitatakse hulgibaasi laos sortide lõikes, siis organiseeritakse kaupade sordiline arvestus, kui aga partiide lõikes, siis partiiline arvestus. Kaupade sordilise arvestuse ja säilitamise puhul on eriti suur tähtsus kaupade hästi väljatöötatud nomenklatuuril. Kaupade nomenklatuuri all mõistetakse kaupade nimestikku (loetelu), kus iga kauba nimetusele ja sordile, millel on erinev hind, vastab teatav järjekorra-, nomenklatuurinumber. Sordiliste kaupade säilitamisviiside puhul tuleb kauba sissetuleku- ja väljaminekudokumentidel kohustuslikult märkida ka kauba nomenklatuurinumber. Kaubad on soovitatav paigutada laos nomenklatuurinumbrite järgi - see võimaldab neid kiiremini leida ja tõhustada kontrolli nende säilivuse üle.

Kauba sordilise arvestuse puhul kasutatakse nn. lao-raamatut või avatakse iga kauba nimetuse, sordi ja artikli kohta, millel on erinev ühikuhind, eraldi analüütilise ar-

vestuse kaart, kus fikseeritakse kauba jääk ning liikumine ainult naturaalsetes (koguselistes) näitajates. Sissekanded laoraamatusse või kauba koguselise arvestuse kaartidele teeb väikestes ladudes laojuhataja ise, suurtes aga nn. kartoteegipidaja vastavate kauba sissetuleku- või väljaminekudokumentide (arve, akt, saateleht jt.) alusel, enne kui need dokumendid antakse üle baasi raamatupidamisele. Kauba säilitamine ja arvestus sordilise tunnuse järgi on praktikas väga laialdaselt kasutamist leidnud.

Kaupade säilitamisel partiide kaupa rakendatakse partiilist arvestuse moodust. See seisneb selles, et iga sissetuleva kaubapartii kohta avatakse vastav hulk lehekülgi laoraamatus või eraldi nn. kaubapartii arvestuskaart, kus fikseeritakse kõik kauba nimetused sortide lõikes koguselistes näitajates. Sissekanded laoraamatusse või partii arvestuskaardile tehakse kauba sissetulekudokumentide põhjal. Samas fikseeritakse ka kauba väljaminek sellest kaubapartiist vastavate kauba väljaminekudokumentide alusel. Kui kaubapartii on täielikult välja läinud, peavad kauba sissetuleku ja väljamineku kokkuvõtted kõigi kaubapartii koostisse kuuluvate kauba nimetuste ja sortide järgi olema võrdsed. Seega on võimalik iga kaubapartii realiseerimise järel teostada kontrolli kaupade säilivuse üle. Et kaupade partiiline säilitusmoodus nõuab suuremaid laoruume võrreldes sordilise säilitusmoodusega, siis leiab see praktikas suhteliselt vähe rakendamist.

Hulgibaasi ja -lao raamatupidamises organiseeritakse kaupade arvestus eeskätt materiaalselt vastutavate isikute (brigaadide) lõikes. Analüütilist kaupade arvestust sordilise arvestusmooduse puhul peetakse analüütilise arvestuse kaartidel, mis avatakse eraldi iga kauba nimetuse, sordi ja artikli kohta, millel on erinev hind. Sissekanded analüütilise arvestuse kaartidele tehakse kauba sissetuleku- ja väljaminekudokumentide põhjal nii hulgalistes kui ka summalistes näitajates. Seda kaupade analüütilise arvestuse kartoteeki nimetatakse seepärast ka kaupade hulgalis- (koguselis) summalise arvestuse kartoteegiks.

Vähemalt üks kord kuus, kuid igal juhul iga kuu 1. kuupäeva seisuga, peab toimuma lao ja raamatupidamise analüütilise arvestuse andmete vastastikune võrdlemine. Võrdlemisel avastatud vahed ja vead tuleb leida ja parandada.

Partiilise kaupade säilitamise mooduse puhul organiseeritakse baasi ja lao raamatupidamises kaupade analüütiline arvestus ka nn. kaubapartii arvestuskaartidel, millele tehakse kaubadokumentide põhjal sissekanded nii hulgalistes (koguselistes) kui ka summalistes näitajates. Ka partiilise kaupade analüütilise arvestuse puhul tuleb lao ja raamatupidamise andmeid vastastikku võrrelda, millele järgneb vigade avastamine ja parandamine. On võimalik, et raamatupidamises partiilise kaupade säilitamismooduse puhul kaupade analüütilist arvestust eraldi ei organiseerita, vaid analüütilise arvestuse otstarbe täidavad lao materiaalselt vastutava isiku poolt esitatud lao-raamat või nn. kaubapartii lõpetatud arvestuskaardid. Sel puhul peab raamatupidaja väga hoolsalt algdokumentide põhjal kontrollima iga sissekannet laoraamatus või kaubapartii arvestuskaardil.

Kaubastute ja kaubandusvalitsuste koostisse kuuluvate jaotusladude ja väikehulgibaaside puhul on lubatud rakendada kaupade analüütilise arvestuse lihtsustatud moodust. Siin näiteks võib erinimetusega, kuid ühesuguse hinnaga kaupu arvestada koos ühel hulgalis-summalise arvestuse kaardil. Jaotusladude materiaalselt vastutavad isikud (brigaadid) peavad laos olevate kaupade liikumise kohta kaubaraamatut. Sissekanded kaubaraamatusse tehakse kauba sissetuleku- ja väljaminekudokumentide põhjal. Et likvideerida kaupade koguselise ja rahalise arvestuse kartoteeki jaotusladude raamatupidamises, on võimalik kasutada kaupade arvestuse lihtsustatud ehk nn. saldomeetodit. Nii esitatakse jaotuslao raamatupidajale koos kaubadokumentidega ka kaubaraamat. Raamatupidaja, võtnud vastu esmasdokumendid materiaalselt vastutavalt isikult, kontrollib, kas kirjendamine kaubaraamatusse on toimunud õiges-

ti. Sel puhul koostatakse iga kuu lõpul materiaalselt vastutava isiku poolt täidetud ja raamatupidaja poolt kontrollitud kaubaraamatu andmete põhjal nn. kauba jääkide saldoandmik, mille kokkuvõtte võrreldakse sünteetilise ja analüütilise arvestuse andmetega raamatupidamises. Seda moodust kasutatakse näiteks Tartu Kaubandusvalitsuses. Selline kaupade analüütilise arvestuse kord vähendab tunduvalt arvestusalatöötajate töö mahtu. Samal ajal peavad ladude materiaalselt vastutavad isikud olema eriti täpsed kaubaoperatsioonide kirjendamisel laoraamatusse, sest hilisem vigade otsimine, avastamine ja parandamine kuu lõpul jääkide saldoandmiku koostamise ajal on küllalt tülikas ja aeganõudev. Hulgibaasides ja -ladudes võib kaupade analüütiline ja sünteetiline arvestus toimuda kas tööstuse hulgi- (ostuhinnas) või jaehinnas. Enamikus baasides ja ladudes peetakse kaupade arvestust jaehinnas. Jaotusladudes ja väikehulgibaasides on lubatud kaupade arvestust pidada ainult jaehinnas.

Kaupade sünteetiliselt arvestust peetakse aktiiva kontol nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" ostu- või jaehinnas. Kaupade arvestamisel jaehinnas kasutatakse veel kontra-aktiiva reguleerivat kontot nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend (maha- ja juurdehindlus)". Kontol nr. 41/1 kajastatakse kaupade saldo alati deebetis, samal poolel ka kauba sissetulek, kreditis aga kauba väljaminek. Kui kontol nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" arvestatakse aga kaubad jaehindades, siis kauba ostu- ja jaehinna vahe arvestatakse konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" kreditis.

Näide:

Kaubad baasides ja ladudes			Kaubanduslik hinnatäiend		
D	41/1	K	D	42/1	K
Saldo:				Saldo: 25 000.-	
400 000.-				(kauba ostu- ja	
(jaehinnas)				jaehinna vahe)	

Näites kajastatud kauba ostuhind leitakse kauba jaehinnast kaubandusliku hinnatäiendi lahutamise teel

$$400\ 000.- - 25\ 000.- = 375\ 000.-$$

$$\text{Kaubandusliku hinnatäiendi (mahahindluse)}\% = \\ = \frac{25\,000 \times 100}{400\,000} = 6,25.$$

Tühi ja kauba all olev taara arvestatakse kaubast eraldi kontol nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara". Viimane on aktivakonto. Taara sünteetilist arvestust kontol nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" peetakse ostuhinnas, analüütilist arvestust aga sama korra kohaselt nagu kaupade puhulgi.

Kui baas ostab kaubad ettevõtte hulgihinnaga, siis arvestatakse käibemaks realiseerimata kaupadelt samuti kui kaubanduslik hinnatäiendki kontra-aktiva reguleerival kontol nr. 42/2 "Käibemaks". Käibemaksu summa realiseerimata kauba järgilt kajastatakse konto nr. 42/2 "Käibemaks" kreditis.

Kaupade ja taara saamisel hankijatelt arvestatakse kohustusi hankijatele kuni kaupade ja taara eest maksmiseni passiva konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" kreditis. Analüütilist arvestust kontole nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" peetakse erinevate hankijate lõikes.

Hankijate poolt hulgi baasi arvel tasutud transpordikulud arvestab baas aktiva konto nr. 44/1 "Hulgi ettevõtete käibekulud" deebetis, mida peetakse üksikute kulu liikide järgi vastavalt kehtestatud kulunomenklatuurile.

Hankijatelt hulgi baasile antav täiendav mahahindlus (rakendatakse mõningate kaupade ja frankotingimuste puhul) kaupade transpordikulude katteks aga arvestatakse baasi raamatupidamises kontol nr. 42/3 "Hankijate mahahindlus transpordikulude katteks" kreditis.

Kaupade koguselisel ja kvaliteedilisel vastuvõtmisel kindlaksmääratud kauba puudujääk loomuliku kao normide piires arvestatakse kontol nr. 44/1 "Hulgi ettevõtete käibekulud" deebetis (puudujääk ostuhinnas). Kauba vastuvõtul kindlaksmääratud puudujääk, mis tekkis Raudteevalitsuse või hankija enda süü tõttu, arvestatakse aktiva kontol nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega" deebetis (puudujääk ostuhin-

nas). Pretensiooni esitamise aluseks Raudteevalitsusele on nn. kommertsakt, hankijale aga kauba vastuvõtul kindlakstehtud koguselise ja kvaliteedilise lahkumineku akt. Need aktid peavad olema ettenähtud komisjoni poolt õigeaegselt ja nõuete kohaselt koostatud.

Analüütilist arvestust kontole nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega" peetakse üksikute deebitoride nimetuste järgi.

Ülaltoodud kontod on põhilised, mida kasutatakse baasi raamatupidamises kaupade sissetuleku sünteetiliseks ja analüütiliseks arvestuseks. Kontode korrespondeeruvust koos vastavate näidetega kajastatakse kaupade sissetuleku arvestuse küsimuse selgitamisel. Kaubaoperatsioonide tundmaõppimisel tuleb silmas pidada seda iseärasust, et kaupade eest maksmine hankijatele toimub ainult kontolt nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto", mitte aga kontolt nr. 51 "Arvelduskonto".

Ülalkirjeldatud kontode õige ja täpne kasutamine võimaldab küllaldast kontrolli kaupade sissetuleku üle baasis ja ladudes.

3. Kaupade sissetulek, selle dokumentatsioon ning kaupade ja taara vastuvõtu kord.

Hulgikäibeplaani täitmise kindlustamiseks ja kaupade õigeaegseks saamiseks sõlmivad hulgibaasid hankijatega (tööstusettevõtetega jt.) nn. hankilepingud. Teiselt poolt sõlmitakse hankilepingud ostjatega (jaeorganisatsioonid jt.). Lepingus nähakse ette hanke hulk, sortiment, tähtajad, markeerimine, komplekssus jne. Hankilepingute sõlmimise kord on ette nähtud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 22. mai 1959. a. määrusega (Eesti NSV Teataja nr. 35, 19. juuni 1959).

Kaubakäibeplaani täitmise kindlustamise eesmärgil tuleb organiseerida kõigis hulgibaasides lepingu tingimuste

täitmise täpne arvestus. Kuna originaallepingud hoitakse tulekindlas kapis, siis on otstarbekas operatiivses töös kasutada lepingutest koostatud ära kirju. Iga hankija ja ostja kohta, kellel on sõlmitud leping, tuleb avada eraldi lepingu täitmise arvestuse kaart. Lepingute täitmise arvestust peetakse kaubandusosakonnas, seepärast tuleb organiseerida dokumendikäive selliselt, et kõik kauba sisetuleku- ja väljaminekudokumendid läbiksid kaubandusosakonna. Lepingute täitmata jätmise puhul rakendatakse lepingus ettenähtud sanktsioone.

Kaupade hankijateks hulgibaasidele on:

- 1) teiselinnalised tööstusettevõtted või baasid;
- 2) samalinnalised tööstusettevõtted jt.

Kaupade saamisel hankijalt tuleb organiseerida täpne kontroll tegelikult saadud kauba koguse ja kvaliteedi vastavuse üle võrreldes tegelikult saabunud kauba vastavust saatedokumentidel märgituga.

Olenedes hankija asukohast ja kauba saatmise viisist võib kaupade vastuvõtmine toimuda:

- 1) raudteejaamas või sadamas;
- 2) kohaliku hankija laos;
- 3) hulgibaasi laos.

Kauba vastuvõtu üldine kord on kindlaks määratud NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži 27. mai 1959. a. määrusega nr. B-85.

Kaupade sisetulekudokumendiks on arve-maksenõue või faktuurarve, millest üks eksemplar peab saabuma hulgibaasile posti teel, kohaliku hankija puhul aga antakse hankija poolt vahetult üle kauba vastuvõtu vormistamisega üheaegselt. Arve-maksenõude või faktuurarve teine eksemplar saadakse Riigipanga osakonnast pärast hankija arve tasumist. Järelikult on kauba koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu aluseks olevaks dokumendiks hankija poolt väljakirjutatud arve-maksenõue või faktuurarve.

Kaupade vastuvõtmiseks raudteejaamas või kohaliku hankija laos varustatakse ekspediitor või kaubatundja, keda

suunatakse kaupu vastu võtma, kirjaliku volitusega. Volitused kirjutatakse nimelised ning sellel on kõik vajalikud rekvisiidid nagu hankija nimetus, vastuvõetavate kaupade nimetused ja kogused (viimased sõnades kirjutatult), volituse kehtivuse aeg jne. Väljaantud volitused registreeritakse vastava vormiga raamatus, kuhu volituse saaja annab allkirja volituse vastuvõtmise kohta. Volitusi kaupade vastuvõtuks antakse välja üldreeglina neile isikutele, kellega on sõlmitud materiaalse vastutuse leping. Kui aga materiaalse vastutuse lepingut isikuga, kellele väljastatakse volitus, sõlmitud ei ole, tuleb võtta isikult sellekohane allkiri, et koos volitusega võtab isik endale materiaalse vastutuse kaupade allesoleku kindlustamisel.

Kaupade vastuvõtmisel raudteejaamas tuleb nõuda kauba puudujäägi esinemisel kommertsakti koostamist, mis on aluseks pretensiooni esitamisel Raudteevalitsuse vastu.

Kohaliku hankija laos kaupu vastu võttes antakse taarastatud kauba vastuvõtul arvele allkiri, kus tekstis on märgitud, et kaup on vastu võetud ilma taarat avamata, s.t. ilma kauba sisulise kontrollita.

Materiaalse vastutuse küsimus tuleb lahendada ka kaupade saatmisel raudteejaamast või kohaliku hankija laost baasi lattu. Siin vormistab kauba vastuvõtnud ekspediitor materiaalse vastutuse üleandmise harilikult vanemlaadijale saatelehe väljakirjutamisega iga koorma kohta, vanemlaadija annab saatelehele allkirja. Ekspediitor kirjutab saatelehe kolmes eksemplaris, millest kaks eksemplari annab vanemlaadijale allkirja vastu kolmandal eksemplaril. Kui vanemlaadija on koorma üle andnud baasi lattu, siis annab saatelehele kauba vastuvõtmist tõestava allkirja baasi laojuhataja. Vanemlaadija tagastab ekspediitorile saatelehe kui tõendi, et kaup (koorem) on täies ulatuses antud üle baasi lattu. Sellega kindlustatakse kaupade säilivuse kontroll kaupade vedamisel raudteejaamast või kohaliku hankija laost baasi lattu. Kui kaup veetakse baasi lattu hankija transportiga, siis võtab kauba vastu muidugi ainult baasi lao materiaalselt vastutav isik.

Raudteejaamas, samuti kohalike hankijate ladudes taaraga saadud kaubad võetakse vastu põhiliselt brutokaalu ja kohtade arvu järgi, ilma iga kauba koha sisu kontrollimata. Hulgibaasi laos peab aga toimuma kauba üksikasjaline vastuvõtmine ja kontrollimine netokaalu ja taaras asuvate kaubaühikute arvu järgi. Taaras hangitavad kaubad võetakse koguseliselt vastu netokaalu ja kaubaühikute järgi üheaegselt taara avamisega, kuid hiljemalt 24 tunni jooksul kiiresti riknevate kaupade puhul ja 10 päeva jooksul kõigi ülejäänud kaupade puhul. Kaupade kvaliteediline vastuvõtmine toimub üldreeglina üheaegselt kauba koguselise vastuvõtuga, kuid mitte hiljem kui:

a) teiselinnalise hanke korral - 24 tunni jooksul kõik kiiresti riknevad kaubad ja 20 päeva jooksul ülejäänud kaubad;

b) samalinnalise hanke korral - 24 tunni jooksul kiiresti riknevad kaubad ja 10 päeva jooksul ülejäänud kaubad. Kaupade koguselist ja kvaliteedilist vastuvõttu teostab materiaalselt vastutav isik. Iga kauba kogus ja kvaliteet võrreldakse arve-maksenõudes või faktuurarves märgituga. Kaupade koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu ajaks peavad arve-maksenõuded või faktuurarved olema üksikasjalikult kontrollitud nii sisuliselt, vormiliselt kui ka aritmeetiliselt. Eriti hoolega tuleb kontrollida hankijate arves näidatud hindade, kaubanduslike mahahindluste ja teiste summade õigsust. Arve-maksenõudel või faktuurarvel peab olema kontrollija allkiri. Kui kauba tegelikul vastuvõtmisel ja arve-maksenõudes märgituga võrdlemisel vahesid ei esinenud, siis vormistatakse kauba ja taara koguseline ja kvaliteediline vastuvõtmine arve-maksenõudel või faktuurarvel. Arve-maksenõude või faktuurarve vabale äärele või alla on soovitatav lüüa stambi jäljend, kus rekvisiidid täidetakse tindiga või keemilise pliiatsiga kirjutatult (vt. vorm nr. 1).

Kui hulgibaasi laos kaupade kontrollimisel avastatakse koguselisi või kvaliteedilisi lahkuminekuid võrreldes hankija saatedokumendis märgituga, katkestatakse ülejäänud kauba-

kohtade avamine seni, kui on kokku kutsutud kompetentne komisjon kauba vastuvõtul ilmnenu koguseliste ja kvaliteediliste lahkuminekute kindlaksmääramiseks ja akti koostamiseks. Kauba vastuvõtul kindlaksmääratud koguseliste ja kvaliteediliste lahkuminekute akt on aluseks pretensiooni esitamisel hankija vastu, vahe summa sissenõudmiseks hankijalt. Kui on koostatud akt kauba koguseliste ja kvaliteediliste lahkuminekute kohta, annab materiaalselt vastutav isik arvele või faktuurarvele kauba vastuvõtu allkirja (vt. vorm nr. 1) ainult tegelikult saadud kauba summa ulatuses (arves märgitud kauba jaehinna summa miinus kauba puudujäägi summa jaehinnas).

Vorm nr. 1

"...." ..... 196...a.
(vastuvõtu kuupäev)

Kauba vastuvõtmine

Arve nr. ...., "...." ..... 196...a. järgi
Kauba koguseliselt ja kvaliteediliselt rbl. ....
.....(summa sõnadega) ..... väärtuses jaehinnas ja
taara rbl. (summa sõnadega) ..... väärtuses
vastu võtnud.

Materiaalselt vastutav isik
(allkiri)

Mõningatel juhtudel saadakse kaubad hankijailt enne kui kaubadokumendid (arve-maksenõuded, faktuurarve). Et mitte aeglustada kaupade ringlust, on vaja hankija saatedokumentideta saabunud kaubad võtta vastu kompetentse komisjoni poolt koostatud akti alusel. Kaubad ja taara hinnatakse aktis preiskurandi hindadega ning akti põhjal kantakse kaubad ja taara lao materiaalselt vastutava isiku arvele.

Hankija esitab harilikult hulgibaasile nõudmise (inkasso) Riigipanga osakonna kaudu raha saamiseks hulgibaasilt - baasile saadetud kaupade ja taara eest. Alates nõudmise (in-

kasso) saabumisest baasi teenindavasse Riigipanga osakonda, on hulgibaasil kolm päeva aega otsustada, kas baas maksub või mitte hankijalt väljasaadetud kaupade eest. Seda kolmepäevast aega nimetatakse aktsepteerimise (nõusoleku andmise) ajaks (neid küsimusi käsitletakse üksikasjalikumalt neljandas teemas). Kui hankija saatis hulgibaasile kaupu, mida polnud lepingus ette nähtud, ja teistel aktseptist keeldumise juhtudel, keeldub hulgibaas hankija arve-maksenõuet aktsepteerimast, s. t. baas keeldub kauba ja taara eest maksmast. Sel puhul peab hulgibaas võtma hankija kaubad ja taara nn. vastutavale hoiule, paigutades laos need kaubad ja taara teistest kaupadest eraldi. Materiaalselt vastutav isik annab saatedokumentidele allkirja kaupade ja taara võtmise kohta vastutavale hoiule. Hankijailt saadud juhendite põhjal tagastatakse vastutaval hoiul olevad kaubad hankijatele või saadetakse välja hankijate poolt näidatud ostjatele.

4. Kaupade sissetuleku sünteetiline ja analüütiline arvestus.

Hankija arve-maksenõuded või faktuurarve saabuvas hulgibaasi raamatupidamisele, kus need registreeritakse. Registreeritud arve-maksenõuded tuleb üksikasjalikult kontrollida. Arve-maksenõude vormilist ja aritmeetilist kontrolli teostab raamatupidaja. Arve-maksenõude või faktuurarve sisulist kontrollimist teostatakse kaubandusosakonnas, kus arve-maksenõudes või faktuurarves märgitud kaubad nimetuste, koguse ja sortide järgi võrreldakse lepingus ettenähtuga. Kui kauba arve-maksenõue või faktuurarve oli lepinguga kooskõlas ja kui vigu ei esine (hindade ja summa osas), aktsepteerib kontrollitud arve-maksenõude või faktuurarve kaubandusosakonna juhataja. Kontrollimise kui ka aktsepteerimise kohta tehakse arve-maksenõudele või faktuurarvele vastavad märkused ja kinnitatakse allkirjadega. Registreeritud ja kontrollitud ar-

ve-maksenõuded või faktuurarved antakse edasi materiaalselt vastutavale isikule, et arve-maksenõude või faktuurarve alusel teostada kauba ja taara vastuvõttu, s. t. võrrelda tegelikult saadud kauba ja taara kogust ja kvaliteeti arve-maksenõudes või faktuurarves märgituga. Kui kauba vastuvõtt materiaalselt vastutava isiku poolt on vormistatud, annab materiaalselt vastutav isik kõik kauba sissetulekut tõendavad dokumendid (arve-maksenõuded, faktuurarved, aktid jt.) kaubaaruande juures üle baasi raamatupidamisele. Baasi raamatupidamises toimubki nende arve-maksenõuete ja teiste dokumentide alusel kauba ja taara sissetuleku arvestus.

Kaupade ja taara sissetuleku arvestamisel võib eraldada kolme etappi:

1) Hankija arve-maksenõuete või faktuurarvete aktsepteerimine.

Hankija arve-maksenõuete või faktuurarvete alusel otsustatakse, kas selle eest makstakse või mitte. Kui hankija arve-maksenõue aktsepteeritakse, siis raamatupidamises alates 1961. aastast kuu jooksul aktsepteerimise kirjendit ei koostata. Ainult kuu lõpul, kui hankija arve-maksenõue või faktuurarve aktsepteeritakse, kuid kaubad on veel saamata, kajastatakse need kaubad kontol nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" deebetis ja kontol nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" kreditis. Bilansis aga kajastatakse aktsepteeritud, kuid hankijatelt saamata kauba arve-maksenõuete summad kontol "Kaubad teel" (vt. bilanss lk. 3 rida 14). Järgmise kuu algul need summad storneeritakse. Hankija arve-maksenõuete registreerimise žurnaali kirjendite alusel tuleb pidevalt kontrollida arve-maksenõuete ja kaupade õigeaegset saabumist ning kaupade eest maksmist.

2) Kaupade ja taara arvelevõtmine.

Kaupade, taara ja teiste arve-maksenõude või faktuurarve elementide arvestamine toimub kohe pärast seda, kui materiaalselt vastutav isik on kauba vastu võtnud. Arvestuse aluseks olevateks dokumentideks on arve-maksenõue,

faktuurarve, hankija arveta saadud kauba vastuvõtu akt, akt kauba koguseliste ja kvaliteediliste lahkuminekute kohta jt.

Kauba sissetuleku arvestus sõltub sellest, kas kaupad arvestatakse baasides ja ladudes ostu- või jaehinnas.

- a) Kaupade sissetuleku arvestus baasis kaupade arvestamisel ostuhinnas (baas ei maksa käibemaksu).

Kaupade arvestamisel kontol nr. 41/1 "Kaupad baasides ja ladudes" ostuhinnas koostatakse kaupade ja taara arvelevõtmisel arve-maksenõude või faktuurarve põhjal liitkirjend:

Deebet konto nr. 41/1 "Kaupad baasides ja ladudes" - kauba ostuhind.

Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" - taara maksumus.

Deebet konto nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud" - baasi arvel tasutud transpordikulud.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" - arve-maksenõude üldsumma.

Kaupade vastuvõtul avastatud puudujääk loomuliku kao normide piires arvestatakse kontol nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud" deebetis ostuhinnas, puudujääk aga, mis nõutakse akti alusel sisse Raudteevalitsuselt või hankijalt, arvestatakse kontol nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega" deebetis, samuti ostuhinnas ning kontol nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" kreeditis. Kauba arvestust ostuhinnas rakendatakse praktikas harva. Tähtis on aga ühtne kaupade hindamine nii kauba sissetulekul kui ka väljaminekul. Kui kaup võetakse arvele ostuhinnas, siis peab ka mahakandmine toimuma ostuhinnas. Kui aga kaup võetakse arvele jaehinnas, siis peab tema mahakandmine materiaalselt vastutava isiku arvelt toimuma samuti jaehinnas.

Näide: Baas aktsepteeris ja võttis järgmise arve-maksenõude alusel vastu kaupu ja taarat:

Arve-maksenõue koosneb:

Kaup jaehinnas	250 000.-	} kauba ostuhind 225 000.-
Kaubanduslik maha- hindlus 10 %	25 000.-	
Taara	4 000.-	
Baasi arvel ta- sutud transpor- dikulud	2 000.-	
<hr/>		
Arve üldsumma	231 000.-	

Kauba vastuvõtul avastati kauba puudujääk:

	Jaehind	Ostuhind
a) loomuliku kao normide piires	500.-	450.-
b) hankija süül akti alusel	3 000.-	2 700.-
<hr/>		
Kokku	3 500.-	3 150.-

Ülejäänud kaubad 221 850.- rubla väärtuses (225 000 - 3 150) võeti arvele - hankijale esitati pretensioon 2 700.-rubla suuruses summas, - puudujääk loomuliku kao normide piires kantakse käibekuludesse ostuhinnas.

Kontodes kajastatakse see kauba sissetuleku-
operatsioon järgmiselt:

Arveldused hankijate ja
töötajatega

D	60	K
	1) 231 000.-	

Kaubad baasides ja
ladudes

D	41/1	K
	1) 221 850.-	

Tühi ja kauba all
olev taara

D	41/6	K
	1) 4 000.-	

Hulgiettevõtete käibekulud

D	44/1	K
1) 2 000.-		
+ 450.-		
2 450.-		

Deebitorid pretensioonidega		
D	62	K
1)	2 700.-	

- b) Kaupade sissetuleku arvestus baasis kaupade arvestamisel jaehinnas (baas ei maksa käibemaksu).

Kaupade arvestamisel kontol nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" jaehinnas kasutatakse kaupade ostu- ja jaehinna vahe arvestamiseks kontot 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" (kontra-aktiva reguleeriv konto, saldo asub konto kreeditis).¹ Kaupade sissetuleku arvestus kaupade arvestamisel jaehinnas toimub samuti kauba sissetulekudokumentide, s. o. arve-maksenõude või faktuurarve alusel, kusjuures koostatakse vähemalt kaks kirjendit:

- 1) Kauba arvelevõtmise kirjend:

Deebet konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - kauba jaehind.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" - kauba ostuhind.

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - kauba ostu- ja jaehinna vahe.

- 2) Teiste arveelementide arvelevõtmise kirjend:

Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" - taara maksumus.

Deebet konto nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud" - baasi arvel tasutud transpordikulud, kauba puudujääk loomuliku kaonormide piires.

---

¹ Kui baas peale kaubandusliku hinnatäiendi saab veel turustusorganisatsioonide hinnatäiendi, siis arvestatakse viimane koos kaubandusliku hinnatäiendiga konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" kreeditis. Sel puhul kaupu realiseerides antakse kogu kaubandusliku hinnatäiendi summa üle ostjatele, turustusorganisatsioonide hinnatäiend aga jääb baasile.

Deebet konto nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega" - kauba vastuvõtul avastatud kauba puudujääk hankijate süül (ostuhinnas).

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kasutades lk. 65 toodud näidet, kirjendatakse see operatsioon kauba arvestamisel jaehinnas kontodesse järgmise kahe kirjendiga:

1) Deebet konto nr. 41/1	"Kauba baasides ja ladudes"	246 500.-
Kreedit konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	221 850.-
Kreedit konto nr. 42/1	"Kaubanduslik hinnatäiend"	24 650.-
2) Deebet konto nr. 41/6	"Tühi ja kauba all olev taara"	4 000.-
Deebet konto nr. 44/1	"Hulgiettevõtete käibekulud" (2 000 + 450)	2 450.-
Deebet konto nr. 62	"Deebitorid pretensioonidega"	2 700.-
Kreedit konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	9 150.-

Kontodes kajastatakse see kauba sissetulekuoperatsioon järgmiselt:

Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega			Kauba baasides ja ladudes		
D	60	K	D	41/1	K
	1) 221 850.-		1) 246 500.-		
	2) 9 150.-		(jaehind)		
	K: 231 000.-				
	(arve üldsumma)				

Kaubanduslik hinnatäiend

D	42/1	K
	1) 24 650.-	

Tühi ja kauba all olev taara

D	41/6	K
	2) 4 000.-	

Hulgiettevõtete käibekulud

D	44/1	K
	2) 2 450.-	

Deebitorid pretensioonidega

D	62	K
	2) 2 700.-	

- c) Kaupade sissetuleku arvestus baasides kaupade arvestamisel jaehinnas (baas maksab käibemaksu).

Kui on tegemist hulgibaasiga, mis maksab käibemaksu riigieelarve tuludesse kaupade realiseerimise momendil, siis toimub kaupade sissetuleku arvestus mõnevõrra teisiti. Nagu varem juba rõhutati, ostab baas kaubad tööstusettevõtetelt sel puhul ettevõtte hulgihinnaga, realiseerib aga jaehinnaga, millest on lahutatud kaubandusliku hinnatäiendi summa. Vahe ettevõtte hulgi- ja jaehindade vahel, millest on lahutatud kaubandusliku hinnatäiendi ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa, on käibemaksu summa, mis kantakse üle riigieelarve tuludesse pärast nende kaupade realiseerimist.

Kaupade saamisel ja arvelevõtmisel baasi ladudes kajastatakse vahe kauba jaemaksumuse ja maksumuse vahel ettevõtte hulgihindades eraldi reguleerival kontol nr. 42/2 "Käibemaks". Kaubad võetakse arvele üldreeglina jaehindades. Kontot nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" ei kasutata sel puhul üldse, kuivõrd kaubandusliku hinnatäiendi, samuti turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa arvestatakse koos käibemaksuga ühises summas kontol nr. 42/2 "Käibemaks".

Kirjendid on sel puhul järgmised:

Kauba arvelevõtmise kirjend:

- Deebet konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" -
kauba jaehind.
- Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööette-
võtjatega" - kauba maksumus ette-
võtte hulgihinnas.
- Kreedit konto nr. 42/2 "Käibemaks" - kauba ostu- (kauba
maksumus ettevõtte hulgihindades)
ja jaehinna vahe.

Teiste arveelementide arvelevõtmise kirjend:

- Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" -
taara maksumus.
- Deebet konto nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud" -
baasi arvel tasutud transpordi-
kulud pluss kauba puudujääk loo-
muliku kao normide piires.
- Deebet konto nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega" -
kauba vastuvõtul avastatud kauba
puudujääk hankijate või Raudteeva-
litsuse süü tõttu (ostuhinnas).
- Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööette-
võtjatega".

Näide: Oletame, et baas sai hankijatelt kaupu arve-
maksenõuete alusel ning on teada järgmised andmed:

Kauba maksumus ettevõtte hulgihinnas	50 000.-
Taara maksumus	4 000.-
Kauba maksumus jaehinnas	70 000.-
Kaubanduslik mahahindlus 6 %	4 200.-
Turustusorganisatsiooni hinnatäiend 0,6 %	420.-

Kaupade ja taara vastuvõtmisel vahesid ei esinenud - ko-
gu kaup ja taara võeti arvele. Vahe kauba maksumuse vahel
jaehindades ja ettevõtte hulgihindades meie näites on

70 000 - 50 000 = 20 000.- rbl. (See summa koosneb kaubanduslikust hinnatäiendist, turustusorganisatsiooni hinnatäiendist ja käibemaksust.)

Raamatupidamises koostatakse kaupade arvelevõtmisel kaks kirjendit:

- 1) Deebet konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes 70 000.-
- Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 50 000.-
- Kreedit konto nr. 42/2 "Käibemaks" 20 000.-
- 2) Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" 4 000.-
- Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 4 000.-

Kontodes kajastatakse need kauba sissetulekuoperaatsioonid järgmiselt:

Arveldused hankijate ja
tööettevõtjatega

D	60	K
	1) 50 000.-	
	2) 4 000.-	

Käibemaks

D	42/2	K
	1) 20 000.-	

Kaubad baasides ja
ladudes

D	41/1	K
1) 70 000.-		

Tühi ja kauba all
olev taara

D	41/6	K
2) 4 000.-		

d) Kaupade sissetuleku arvestuse erinevusi jaeorganisatsiooni jaotusladudes.

Jaotuslaod varustavad kaupadega oma jaeorganisatsiooni jaevõrku. Sel eesmärgil hangivad nad kaupu hulgibaasidelt ja -ladudelt, otse tööstusettevõtetelt ja teistelt hankijatelt. Jaotuslaod on harilikult viidud iseseisvale tilansile, kuid oma arveldus- ja erilaenukontot pangas avatud ei ole. See-

tõttu maksab kaupade eest kaubandusorganisatsiooni keskus, jaotuslaod aga arvlevad keskusega konto nr. 77/4, "Arveldused jooksvate operatsioonide alal" kaudu. Kui jaotuslaodude majanduslikku tegevust arvestatakse aga tsentraliseeritud korras jaeorganisatsiooni tsentraliseeritud raamatupidamises, siis jaotuslaod kohta eraldi bilanssi ei koostata ning sel puhul ei kasutata üldse kontot nr. 77/4 "Arveldused jooksvate operatsioonide alal", vaid arveldusi arvestatakse otse hankijatega kontol nr. 60 "Arveldused hankijate ja töötetevõtjatega".

Üldreeglina on kaupade sissetuleku arvestus jaotuslaoduses analoogiline kaupade sissetuleku arvestusega hulgi- baasides, mis arvestavad kaupu jaehindades ning ei maksa käibemaksu. Erinevus tuleneb ainult sellest, et hulgibaas arvestab kontol nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" kogu kaubandusliku hinnatäiendi, jaotuslaod aga 80 % kaubanduslikust hinnatäiendist, sest 20 % kaubanduslikust hinnatäiendist saab baas endale siis, kui temale ei ole antud tööstusettevõtte poolt turustusorganisatsioonide hinnatäiendit. Kui baas sai aga tööstusettevõttelt turustusorganisatsioonide hinnatäiendi, siis jaotuslaod saab ettenähtud kaubandusliku hinnatäiendi täies ulatuses. Tuleb silmas pidada seda asjaolu, et kui jaotuslaod saavad hulgibaasidelt ainult 80% kaubanduslikust hinnatäiendist, siis kuulub jaotuslaodude arvepidamises kontol nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" arvestamisele ainult tegelikult hulgibaasilt saadud kaubandusliku hinnatäiendi summa.

Näide: Jaotuslaod majanduslikku tegevust arvestatakse tsentraliseeritud korras jaeorganisatsiooni tsentraliseeritud raamatupidamises.

1. Kaubandusvalitsuse jaotuslaod sai hulgibaasilt järgmise arve-maksenõude alusel kaupa ja taarat:

Kauba maksumus jaehinnas	6 000.-
Kaubanduslik mahahindlus 6 %	360.-
Hulgibaasi juurdehindlus (20 % 360-st)	72.-
Taara maksumus	500.-
Arve-maksenõude summa	6 212.-

Jaotuslaos arvepidamises koostatakse järgmised kirjendid:

1) Deebet konto nr. 41/1	"Kaubad baasides ja ladudes"	6 000.-
Kreedit konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	5 712.-
Kreedit konto nr. 42/1	"Kaubanduslik hinna-täiend"	288.-
2) Deebet konto nr. 41/6	"Tühi ja kauba all olev taara"	500.-
Kreedit konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	500.-

Kontodes kajastatakse kauba ülalteodud sissetuleku-operatsioonid järgmiselt:

Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega		Kaubad baasides ja ladudes	
D	K	D	K
60	41/1		
1) 5 712.-		1) 6 000.-	
2) 500.-			

Kaubanduslik hinna-täiend		Tühi ja kauba all olev taara	
D	K	D	K
42/1	41/6		
1) 288.-		2) 500.-	

e) Kaupade sissetuleku arvestuse erinevusi tarbijate koöperatsiooni hulgibaasides ja -ladudes.

Tarbijate koöperatsiooni hulgibaasides ja -ladudes peetakse kaupade sissetuleku sünteetilist arvestust kontol "Kaupade ost". See konto on mõeldud kaupade sissetuleku plaani täitmise, teel olevate kaupade allesoleku ja materiaalselt vastutavate isikute poolt kaupade õigeaegse arvelevõtmise kontrollimiseks. Kontole "Kaupade ost" peetakse allkontot "Kaubad teel".

Nendes baasides ja ladudes, kus enamik kaupu saabub raud- või veeteel ja kus seetõttu on suur hulk makstud, kuid saamata kaupu (teel olevad kaubad), arvestatakse kõik sissetulevad kaubad kontol "Kaubad teel". Seda kontot peetakse nn. liini- ehk positsioonimeetodil. Selle konto deebetis kajastatakse hankijate arve-maksenõuete summad, mis maksti hankijatele korrespondeerivuses kontoga "Hankijad arveldustega". Konto "Kaubad teel" kreditis kajastatakse tegelikult saadud ja vastuvõetud kauba ja taara maksumus korrespondeerivuses kontoga "Kaubad ja taara hulgiladudes". Konto "Kaubad teel" pidamine liini- ehk positsioonimeetodil võimaldab kontrollida kauba viibimist teel ning võtta tarvitusele abinõusid liiga kaua teel viibinud kaupade leidmiseks.

Need hulgibaasid ja laod, mis saavad ainult tähtsuse-
tu osa kaupu raudtee või veeteel kaudu, ei kasuta kuu jook-
sul kontot "Kaubad teel". Ainult kuu lõpul makstud, kuid
saamata kaupade ja taara maksumus kajastatakse konto "Kau-
bad teel" deebetis korrespondeerivusega kontol "Arveldused
hankijatega". Kohe uue kuu algul kustutatakse need summad
punase storno (punase kirjendi) abil. Kui hulgibaasid kon-
tot "Kaubad teel" kuu jooksul ei kasuta, siis toimub kauba
ja taara arvelevõtmine põhimõtteliselt samas korras kui
riikliku kaubanduse hulgibaasides ja -ladudeski. Erinevu-
seks on ainult see asjaolu, et tarbijate kooperatsiooni
baasides ja -ladudes arvestatakse taara ja kaup ühel sün-
teetilisel kontol "Kaubad ja taara hulgiladudes". Kaubad
ja taara võetakse kuu jooksul arvele järgmise kirjendiga
(kui kontot "Kaubad teel" kuu jooksul ei kasutata):

Deebet konto "Kaubad ja taara hulgiladudes" - kauba maksu-
mus jaehinnas pluss taara maksumus.

Kredit konto "Kaubanduslik mahahindlus (juurdehindlus)
kaupadele ja toorainele".

Kredit konto "Arveldused hankijatega" - hankijatele maks-
tav summa.

Nagu eelöeldust nähtub, toimub kaupade sissetuleku arvestus tarbijate kooperatsiooni süsteemis mõnevõrra teisiti kui kaupade sissetuleku arvestus riiklikus kaubanduses. Veel enam, isegi tarbijate kooperatsiooni kõik hulgi- baasid ja -laod võivad arvestada kaupade sissetulekut kahte viisi, s. o. kasutades kontot "Kaubad teel" või mitte. Loomulikult suurendab konto "Kaubad teel" kasutamine põhjendamatult kirjendite arvu ning muudab kaupade sissetuleku arvestuse keerulisemaks, seepärast selle konto kasutamine ei õigusta end käesoleval ajal. Ka sünteetiliste kontode nimetused erinevad mõnevõrra kontode nimetustest riiklikus kaubanduses.

Kaupade sissetuleku arvestuse ühtlustamisel riiklikus ja kooperatiivses kaubanduses tuleks lähtuda eeskätt riiklikus kaubanduses kasutatavast kaupade sissetuleku arvestuse metodoloogiast.

g) Vastutavale hoiule võetud kauba arvestus.

Baasid ja laod võivad keelduda hankijate arve-maksenõuet või faktuurarvet aktsepteerimast (osaliselt või täielikult) sel puhul, kui hankija ei pidanud kinni lepingu tingimustest. Kauba ja taara saabumisel võetakse need vastutavale hoiule. Vastutavale hoiule võetud kaubad arvestatakse bilansijärgse konto "Vastutavale hoiule võetud kaubalis-materiaalsed väärtused" deebetis ilma korrespondeerivuseta mingisuguse teise bilansijärgse kontoga. Antud kontot krediteeritakse pärast vastutavale hoiule võetud kauba ja taara väljasaatmist hankija poolt antud korralduse alusel.

3) Kaupade ja taara eest maksmine.

Kaupade ja taara eest makstakse hankijate poolt inkasoks esitatud arve-maksenõuete alusel pärast aktsepteerimistähtaja möödumist või järelaktsepteerimise korras (vt. neljas teema) kohe pärast arve-maksenõude saabumist ostjat teenindavasse Riigipanka. Maksmine toimub kaubakaibe erilaenukonto kaudu üheaegselt omakäibevahendite ja Riigipanga lae-

nu arvel. Arve-maksenõuete tasumisel hankijatele koostatakse hulgibaasi või -laos raamatupidamises kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

5. Kaupade realiseerimise ja väljastamise mõiste, kord ja dokumentatsioon.

Hulgikäibe all mõistetakse kaupade müüki baasidest ja ladudest teistele kaubandusorganisatsioonidele ja -ettevõtetele edasimüügi otstarbel. Samuti kuulub hulgikäibe hulka kaupade müük baasidest ja ladudest tööstusettevõtetele, mis töötlevad need kaubad ümber. Hulgikäivet iseloomustab seega kaupade müük sularahatus korras teistele organisatsioonidele ja ettevõtetele edasimüügi ja ümbertöötlemise otstarbel.

Hulgikäibe koostisse ei kuulu aga nn. kaupade sisemine väljastamine ühest kaubandusettevõttest teise (laost lattu või laost kauplusse) sel puhul, kui need kaubandusettevõtted mõlemad alluvad ühele ja samale põhikirjalisele organisatsioonile (kaubastule, kaubandusvalitsusele, trustile jne.). Arveldused kaupade realiseerimise puhul toimuvad Riigipanga kaudu harilikult nn. aktsept-inkasso arveldusvormi rakendades. Arveldused kaupade väljastamise (sisemise ülevõtmise) puhul aga toimuvad harilikult ilma Riigipanka läbimata nn. sisemiste arvelduste korras.

Hulgibaasid ja -laod realiseerivad ja väljastavad kaupu vastavalt sõlmitud lepingutele ja kindlaksmääratud kohustustele. Hulgirealiseerimist ja -väljastamist on võimalik organiseerida; 1) laokäibe korras;

2) transiitkäibe korras.

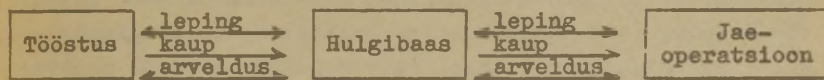
Transiitkäibe omakorda liigitatakse:

a) nn. kindlaarveline transiit ehk transiit omakäibevahendite osavõtul;

b) nn. organiseeritud transiit ehk transiit ilma omakäibe-
vahendite osavõttuta.

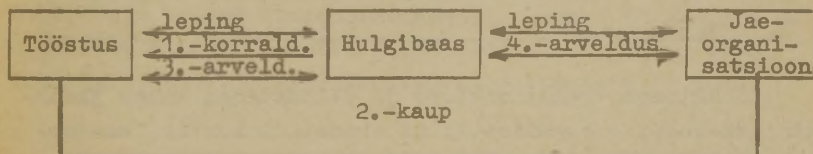
Hulgirealiseerimise ja väljastamise korda on otstar-
bekas iseloomustada vastavate skeemide abil.

Hulgirealiseerimise ja -väljastamise skeem
laokäibe puhul

Laokäibe puhul on hulgibaas vahelüliks tööstuse ja jaekau-
bandusorganisatsiooni vahel, kes on sõlminud lepingud nii
hankijaga kui ka ostjaga. Laokäibe puhul veab hulgibaas
tööstuselt saadud kaubad oma lattu ning teostab arveldused
tööstusega. Teiselt poolt aga realiseerib ja väljastab
baas lepingus ettenähtud kaupu oma laost jaeorganisatsioo-
nidele, teostades nendega ka arveldused. Hulgirealiseeri-
mine ja -väljastamine laokäibe korras kajastatakse reali-
seerimise ja väljamise aruandes vorm nr. 4.

Hulgirealiseerimise ja -väljastamise skeem
kindlaarvelise transiidi puhul.

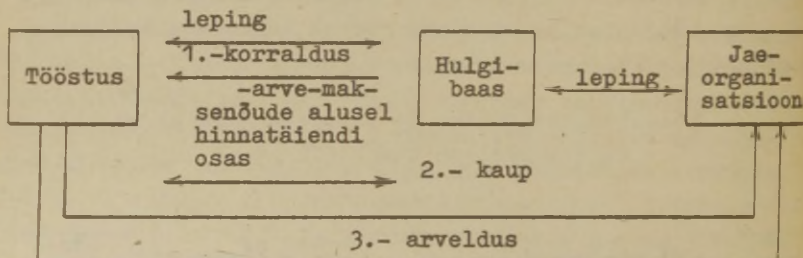

Kaupade realiseerimisel ja väljastamisel kindlaarveli-
se transiidi korras saadab hulgibaas tööstusele kirjaliku
korralduse kauba saatmiseks otse jaeorganisatsioonile ilma
baasi ladu läbimata. Kaupade realiseerimisel kindlaarveli-
se transiidi korras kirjutab tööstus kõigepealt arve-makse-

nõude ostjale hulgibaasi nimel, mis on aluseks arvelduste teostamisel jaeorganisatsiooni ja hulgibaasi vahel. Samal ajal kirjutab hulgibaas välja teise arve-maksenõude hulgibaasile oma nimel, mis on aluseks arvelduste teostamisel hulgibaasi ja tööstuse vahel. Hulgibaas teostab arveldusi tööstusega, s. t. tasub oma vahenditega tööstusele jaeorganisatsioonile saadetud kaupade eest. Jaeorganisatsioon saab kauba otse tööstuselt, arveldused aga toimuvad hulgibaasiga, s. t. jaeorganisatsioon maksab kauba eest mitte tööstusele, vaid hulgibaasile. Sellist kauba realiseerimist ja väljastamist baasi omavahendite osavõtul nimetataksegi hulgibaasi suhtes kindlaarveliseks transiidiks. Aruandluses kajastatakse see realiseerimise ja väljastamise liik eraldi (vt. "Realiseerimise ja väljastamise aruanne" vorm nr. 4, read 18 ja 29).

Hulgirealiseerimise ja -väljastamise skeem
organiseeritud transiidi puhul.

Hulgibaas, realiseerides ja väljastades kaupu jaeorganisatsioonile organiseeritud transiidi korras, saadab tööstusele kirjaliku korralduse, milles nõutakse kauba saatmist ja arvelduste teostamist otse jaeorganisatsiooniga ilma hulgibaasi läbimata. Hankija on kohustatud sel puhul ühe arve-maksenõude ära kirja saatma hulgibaasile, et baas saaks nõuda ettenähtud hinnatäiendi summat (osa turustusorganisatsiooni hinnatäiendist). Selline kaupade realiseerimine ja väljastamine ongi hulgibaasi suhtes kas

realiseerimine või väljastamine organiseeritud transiidiga. Aruandluses kajastatakse see realiseerimise ja väljastamise liik eraldi (vt. "Realiseerimise ja väljastamise aruanne" vorm nr. 4, read 19 ja 30).

Kaupade hulgi realiseerimine toimub arve-maksenõude või faktuurarve alusel, kaupade väljastamine aga võib toimuda arve-maksenõude või isegi saatelehe alusel, olenedes isemajandamise astmest ettevõttes, millele väljastatakse kaupu.

Hulgirealiseerimise puhul on hulgibaasil õigus lisada kauba ostuhinnale vastav juurdehindluse summa (kindlaksmääratud protsendi alusel, s. o. 20 %), mis on vajalik hulgibaasi käibekulude katmiseks ja plaanis ettenähtud kasumi saavutamiseks. Tuleb arvestada asjaolu, et suurem juurdehindluse protsent on ette nähtud laokäibe puhul, hoopis väiksem aga organiseeritud transiidi korral. Juhul aga, kui hulgibaas sai tööstuselt turustusorganisatsioonile hinnatäiendi hulgibaasi käibekulude katmiseks, annab hulgibaas kogu kaubandusliku hinnatäiendi üle jaeorganisatsioonile, s. t. arve-maksenõudes hulgibaasi juurdehindlust ei liida. Kaupade realiseerimist ja väljastamist laokäibe korras on otstarbekas organiseerida ainult keerulise sortimendiga või pikemaajalist säilitamist vajavate kaupade puhul. Et transiitkäibe puhul kiireneb kaupade ringluskiirus ja vähenevad kulud seoses kaupade kulgemisega, peab transiitkäibe osatähtsus veelgi suurenema. Väga levinenud ja heaks mooduseks on kaupade tsentraliseeritud kohalevedu jaevõrku, mida laialdaselt praktiseerivad paljud baasid ja laod.

6. Kaupade realiseerimise sünteetiline arvestus laokäibe puhul.

Kaupade realiseerimise arvestuse erinevused sõltuvad eeskätt sellest, kas hulgi ettevõtte osutuvad käibemaksu maksjateks riigieelarvesse või mitte. Hulgiorganisatsioon

nides loetakse kaupade realiseerimise momendiks seda, kui raha laekub ostjatelt neile müüdud kaupade eest. Erandi moodustavad ainult kohalike kaubastute ja kaubandusvalituste jaotuslaod. Siin loetakse kaupade realiseerimise ja väljastamise momendiks seda, kui kaup on välja saadetud ja dokumendid on esitatud Riigipanka inkassoks. Neist erinevustest lähtudes tulebki organiseerida ka kaupade hulgi-realiseerimise ja väljastamise arvestus.

a) Kaupade realiseerimise arvestus laokäibe puhul, kui hulgi baas ei osutu käibemaksu maksjaks, (Kaubad arvestatakse jaehinnas, hulgi baas tööstuselt turustusorganisatsiooni hinnatäiendit ei saanud.)

Kaupade realiseerimise sünteetilist arvestust peetakse kontol nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest". See on operatsioon-tulemuskonto, mis võimaldab kontrollida kaubakäibe plaani täitmist ja selgitada kaupade realiseerimisest saadud realiseeritud hinnatäiendi (tulu) summat. Konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" deebetis kajastatakse realiseeritud kaubad ostuhinnas, kreditis aga müügihinnas. Kaupade ostu- ja müügihinna vahe on realiseeritud hinnatäiendi summa, mis on mõeldud hulgibaasi käibekulude katmiseks ja kasumi kindlustamiseks. Realiseeritud hinnatäiendi summa kantakse aasta lõpul üle kontole nr. 99 "Kasumid ja kahjumid".

Kaupade hulgirealiseerimine ladudest.

D	46/1	K
Realiseeritud kauba maksumus <u>ostuhinnas</u>		Realiseeritud kauba maksumus <u>müügihinnas</u>
		Saldo: Realiseeritud hinnatäiendi summa

Nagu märgiti, loetakse hulgibaasides kaupade realiseerimise momendiks raha laekumist ostjatelt neile saadetud kaupade eest. See on tingitud asjaolust, et hulgibaasid, osutudes sageli käibemaksu maksjateks, peavad käibemaksu kandma riigieelarve tuludesse kaupade realiseerimise momendil. Käibemaksu maksmine riigieelarve tuludesse osutub võimalikuks loomulikult alles pärast raha laekumist ostjatelt. Seetõttu loetaksegi kaupade realiseerimise momendiks hulgibaasides raha laekumist ostjatelt neile väljasaadetud kaupade eest. Ainult realiseeritud kaubad tuleb kajastada kontol nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest".

Kui hulgibaas on kaubad ostjale välja saatnud ning arve-maksenõuded Riigipanka inkassoks esitanud, siis koostatakse järgmine kirjend:

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - kauba jaehind, taara maksumus, ostjate arvel tasutud transpordikulud.

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - kaubad jaehinnas.

Kreedit konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" - taara maksumus.

Kreedit konto nr. 64 "Arveldused ostjate ja tellijatega" - ostjate arvel tasutud transpordikulude summa.

Pärast raha laekumist ostjatelt neile väljasaadetud kaupade eest koostatakse kirjend (nn. kaupade realiseerimise kirjend):

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" - arve-maksenõude üldsumma.

Kreedit konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" - kauba müügihind.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - taara maksumus ja ostjate arvel tasutud transpordikulud.

Edasi kantakse maha väljasaadetud kaubad jaehinnas kirjendiga:

Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" - kaubad jaehinnas.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - kaubad jaehinnas.

Selleks, et konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" deebet kajastaks realiseeritud kaupu ostuhinnas, tuleb kaupade maksumusest jaehinnas lahutada kaubandusliku hinnatäiendi summa arve-maksunõudes näidatud ulatuses. Kaubandusliku hinnatäiendi mahakandmiseks koostatakse kirjend "punase storno" meetodil:

Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest".

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Pärast viimase kirjendi koostamist konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" kajastab deebet realiseeritud kaupu ostu-, kreedit aga müügihinnas.

Näide: Saldod hulgibaasi bilansist:

Konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes"	300 000.-
Konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend"	19 200.-
Konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara"	3 500.-
Konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto"	125 000.-
Konto nr. 51 "Arvelduskonto Riigipangas"	10 600.-

Majanduslikud operatsioonid:

1. Arvelduskontolt Riigipangas tasuti kaupade laadimise ja transpordiga seotud kulusid ostjate arvel.

50.-

2. Laaditi ostjatele kaupu, kirjutati välja arve-maksenõue ning esitati Riigipanka inkassoks. Arve-maksenõue koosneb järgmistest summadest:

kaupade maksumus jaehindades	8 000.-
kaubanduslik mahahindlus 6 %	480.-
hulgibaasi juurdehindlus (20 % 480-st)	96.-
taara maksumus	300.-
transpordikulud (vt. op. nr. 1)	50.-
	<hr/>
	7 966.-

3. Hulgibaasi kaubakäibe erilaenukontole laekus ostjatelt 7 966.-
4. Kantakse maha realiseeritud kaupade maksumus 8 000.-
5. Kantakse maha realiseeritud kaupadele kuuluv kaubandusliku hinnatäiendi summa 480.-

Majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

- 1) Deebet konto nr. 64 "Arveldused ostjate ja tellijatega" 50.-
- Kreedit konto nr. 51 "Arvelduskonto" 50.-
- 2) Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" 8 350.-
- Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" 8 000.-
- Kreedit konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" 300.-
- Kreedit konto nr. 64 "Arveldused ostjate ja tellijatega" 50.-
- 3) Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" 7966.-
- Kreedit konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" 7 616.-

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad,
tehtud tööd ja osutatud
teenused" 350.-

4) Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" 8 000.-

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad,
tehtud tööd ja osutatud
teenused" 8 000.-

5) Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" (punane storno) 480.-

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" (punane storno) 480.-

Kontodes kajastatakse need kaupade realiseerimise operatsioonid järgmiselt:

Kaubad baasides ja ladudes		Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused	
D	41/1 K	D	45 K
Saldo	2) 8 000.-	2) 8 350.-	3) 350.-
300 000.-			4) 8 000.-

Kaubanduslik hinnatäiend		Kaupade hulgirealiseerimine ladudest	
D	42/1 K	D	46/1 K
	Saldo	4) 8 000.-	3) 7 616.-
	19 200.-	5) 480.-	
	5) ¹ 480.-		

¹ Raamis näidatud summad storneeritakse (punane kirjend).

Tühi ja kauba all
olev taara

D	41/6	K
Saldo	2) 300.-	
3 500.-		

Arveldused ostjate
ja tellijatega

D	64	K
1) 50.-	2) 50.-	

Kaubakäibe erilaenu-
konto

D	91	K
3) 7 966.-	Saldo	
	125 000.-	

Arvelduskonto

D	51	K
Saldo	1) 50.-	
10 600.-		

Pärast operatsioonide kirjendamist kontodesse kajastab konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" deebet realiseeritud kauba ostuhinda (7 520.-) ja krediti müügihinda (7 616.-). Vahe (96.-) näitab realiseeritud hinnatäiendi summat, moodustades saldo konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" kreditis.

b) Kaupade realiseerimise arvestus laokäibe puhul, kui hulgibaas ei osutu käibemaksu maksjaks. (Kaubad arvestatakse jaehinnas, hulgibaas sai tööstuselt turustusorganisatsiooni hinnatäiendi.)

Kui hulgibaas saab tööstuselt peale kaubandusliku mahahindluse veel turustusorganisatsioonide mahahindluse, siis realiseerides kaupu jaeorganisatsioonidele annab hulgibaas üle kogu kaubandusliku hinnatäiendi summa. Sel puhul katab hulgibaas oma käibekulud turustusorganisatsioonide hinnatäiendi arvel.

Kaupade hulgirealiseerimise arvestuse kord on üldiselt analoogiline eespool avaldatuga. Erinevus tuleneb ainult hinnatäiendi arvestusest. Nimelt ei lisa hulgibaas arvemaksenõudeid välja kirjutades hulgibaasi juurdehindlust 20% ulatuses kaubandusliku hinnatäiendi summast, vaid annab kogu kaubandusliku hinnatäiendi üle jaeorganisatsioonile.

Et aga konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" deebetis kajastada realiseeritud kauba ostuhinda, tuleb kaupade maksumusest jaehinnas lahutada peale kaubandusliku mahahindluse summa veel turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa, mida hulgibaas sai tööstuselt kaupu ostes. Selleks koostatakse eespool toodud näite põhjal viies kirjend summas, mis hõlmab nii realiseeritud kauba kaubandusliku mahahindluse kui ka turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa punase storno meetodil:

Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest".

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Analoogiliselt toimub ka kaupade realiseerimise arvestus kaupade arvestamisel laos ostuhinnas. Erinevus seisneb ainult selles, et sel puhul pole vaja koostada üldse kaubanduslikku ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendit kajastavat kirjendit.

c) Kaupade hulgirealiseerimise arvestus laokäibe puhul, kui hulgibaas osutub käibemaksu maksjaks. (Kaubad arvestatakse jaehinnas.)

Enamik hulgibaase osutuvad käibemaksu maksjaks, kusjuures käibemaks tuleb kanda riigieelarve tuludesse kohe pärast raha laekumist ostjatele neile realiseeritud kaupade eest.

Sel puhul toimub kirjendamine mõnevõrra erinevalt võrreldes eespool vaadelduga.

Kui hulgibaas väljastab ostjatele kaupu ja esitab arve-maksenõuded Riigipanka inkassoks, siis koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - kaubad jaehinnas, taara maksumus, ostjate arvel tasutud transpordikulud.

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - kaubad jaehinnas.

Kreedit konto nr. 64 "Arveldused ostjate ja tellijatega" - ostjate arvel tasutud transpordikulude summa.

Kreedit konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" - taara maksumus.

Nii kantakse ostjatele väljasaadetud kaubad jaehinnas, taara müügihinnas ning ostjate arvel tasutud transpordikulud konto nr. 45 deebetisse, kuhu need summad jäävad seni, kuni tohib lugeda kaubad realiseerituks, s. t. kui laekub raha ostjatelt. Hulgibaasil tuleb realiseerimismomendil arvestada ka riigieelarvesse ülekanndmisele kuuluv käibemaksu summa, mida tehakse konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" kaudu.

Kokkuvõttes tuleb kontol nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" kajastada realiseeritud kaubad kreditiis müügihinnas, deebetis aga ostuhinnas pluss riigieelarvesse maksmisele kuuluv käibemaksu summa. Saldo konto nr. 46/1 kreditiis näitab hulgirealiseerimisest saadud tulu ehk nn. realiseeritud hinnatäiendit.

Raha laekumisel ostjatelt koostatakse nn. realiseerimise kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" - arve üldsumma.

Kreedit konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" - kauba müügihind.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - arvesse lülitatud taara ja ka transpordikulude summa.

Kohe tuleb kanda maha ka kaubad kontolt nr. 45 jaehinnas kirjendiga:

Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" - kaubad jaehinnas.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - kaubad jaehinnas.

Edasi kantakse maha realiseeritud kaupade kaubandusliku hinnatäiendi ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa, mis oli arvestatud koos käibemaksuga kontol nr. 42/2 "Käibemaks" kirjendiga (punase storno meetodil):

Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladu-dest".

Kreedit konto nr. 42/2 "Käibemaks".

Seejärel arvutatakse ja kantakse maha käibemaksu summa realiseeritud kaupadele (kauba jaehind miinus kaubad ettevõtte hulgihinnas miinus kaubanduslik ja turustusorganisatsioonide hinnatäiend). Selle summa kohta koostatakse kirjend nn. punase storno meetodil:

Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladu-dest".

Kreedit konto nr. 42/2 "Käibemaks".

Nüüd arvestatakse riigieelarvesse maksmisele kuuluv käibemaksu summa, mille kohta koostatakse kirjend (harilik):

Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladu-dest".

Kreedit konto nr. 73/1 "Arveldused eelarvega käibemaksu alal".

Käibemaksu summa ülekandmisel riigieelarve tuludesse koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 73/1 "Arveldused eelarvega käibemaksu alal".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Näide: Saldod hulgibaasi bilansi järgi:

Konto nr. 41/1	"Kaubad laasides ja ladudes"	200 000.-
Konto nr. 41/6	"Tähi ja kauba all olev taara"	30 000.-
Konto nr. 42/2	"Käibemaks"	32 000.-
Konto nr. 91	"Kaubakäibe erilaenukonto"	95 000.-

Majanduslikud operatsioonid:

1. Väljastati ostjale kaupu ning arve-maksenõue esitati Riigipanka inkassoks. Arve-maksenõude summa koosneb:

Kaupade maksumus jaehinnas	20 000.-
Kaubanduslik mahahindlus 7 %	1 400.-
Taara maksumus	300.-
Kokku	18 900.-

Kaupade maksumus ettevõtte hulgihindades 16 500.-

2. Laekus erilaenukontole realiseeritud kaupade ja taara eest 18 900.-
3. Kantakse maha ostjatele realiseeritud kaubad 20 000.-
4. Kantakse maha kaubandusliku ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa (kaubanduslik mahahindlus 7 % ja turustusorganisatsioonide hinnatäiend 0,7 %; 7,7 % 20 000-st moodustab 1 540.-) 1 540.-
5. Kantakse maha käibemaksu summa kui vahe realiseeritud kauba maksumuse vahel ettevõtte hulgi- ja jaehindades, millest on lahutatud kaubandusliku ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa (20 000 - 16 500 - 1 540) 1 960.-
6. Arvestatakse käibemaksu summa, mis tuleb maksta riigieelarve tuludesse 1 960.-
7. Kantakse üle kaubakäibe erilaenukontolt käibemaksu summa, mis tuleb maksta riigieelarvesse 1 960.-

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

- 1) Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" 20 300.-

Kreedit konto nr. 41/1	"Kaubad baasides ja ladudes"	20 000.-
Kreedit konto nr. 41/6	"Tühi ja kauba all olev taara"	300.-
2) Deebet konto nr. 91	"Kaubakäibe erilaenukonto"	18 900.-
Kreedit konto nr. 46/1	"Kaupade hulgirealiseerimine ladudest"	18 600.-
Kreedit konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused"	300.-
3) Deebet konto nr. 46/1	"Kaupade hulgirealiseerimine ladudest"	20 000.-
Kreedit konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja ostutatud teenused"	20 000.-
4) Deebet konto nr. 46/1	"Kaupade hulgirealiseerimine ladudest"	1 540.-
Kreedit konto nr. 42/2	"Käibemaks"	1 540.-
5) Deebet konto nr. 46/1	"Kaupade hulgirealiseerimine ladudest"	1 960.-
Kreedit konto nr. 42/2	"Käibemaks"	1 960.-
6) Deebet konto nr. 46/1	"Kaupade hulgirealiseerimine ladudest"	1 960.-
Kreedit konto nr. 73/1	"Arveldused eelarvega käibemaksu alal"	1 960.-
7) Deebet konto nr. 73/1	"Arveldused eelarvega käibemaksu alal"	1 960.-
Kreedit konto nr. 91	"Kaubakäibe erilaenukonto"	1 960.-

Kontodes kajastatakse ülaltoodud majanduslikud operatsioonid järgmiselt:

Kaubad baasides ja ladudes	
D	K
41/1	
Saldo	1) 20 000.-
200 000.-	

Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused	
D	K
45	
1) 20 300.-	2) 300.-
	3) 20 000.-

Kaupade hulgierealiseerimine ladudest	
D	K
46/1	
3) 20 000.-	2) 18 600.-
4) 1 540.-	
5) 1 960.-	
6) 1 960.-	
Saldo: 140.-	

Tühi ja kauba all olev taara	
D	K
41/6	
Saldo	
30 000.-	1) 300.-

Käibemaks	
D	K
42/2	
Saldo	
32 000.-	
4) 1 540.-	1
5) 1 960.-	

Kaubakäibe erilaenukonto	
D	K
91	
2) 18 900.-	Saldo
	95 000.-
	7) 1 960.-

Arveldused eelarvega
käibemaksu alal

D	K
73/1	
7) 1 960.-	6) 1 960.-

Nagu näitest selgub, kajastatakse kontos nr. 46/1 "Kaupade hulgierealiseerimine ladudest" kreditis reali-

¹ Raamides näidatud summad on kirjutatud punase stor-no meetodil, s. o. punase tindiga.

seeritud kaupade müügihind, s. o. kauba jaehind miinus kaubanduslik mahahindlus. Konto nr. 46/1 "Kaupade hulgi-realiseerimine ladudest" deebetis kajastatakse algul realiseeritud kaubad jaehinnas. Seejärel lahutatakse jaehinnast kaubandusliku ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa. Käibemaksu summa algul lahutatakse, siis kajastab selle konto deebet kaupade maksumust ostuhinnas. Et aga käibemaksu summa tuleb maksta riigieelarve tuludesse, siis liidetakse see kaupade maksumusele ostuhinnas. Saldo kontrol nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest" näitab realiseeritud hinnatäiendi summat (0,7% 20 000-st = 140.-).

Nagu teada, saavad hulgibaasid tööstuselt oma kulude katteks ja kasumi moodustamiseks osa nn. turustusorganisatsioonide hinnatäiendist. Nii ka ülaltoodud näites. Tuleb ainult silmas pidada, et nende kaupade puhul, mis ei ole maksustatud käibemaksuga, arvestatakse turustusorganisatsioonide hinnatäiend kontrol nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend", mitte kontrol nr. 42/2 "Käibemaks".

7. Kaupade realiseerimise sünteetiline arvestus kindlaarvelise transiidi puhul.

Kaupade hulgirealiseerimise sünteetilise arvestuse erinevused kindlaarvelise transiidi puhul sõltuvad sellest, kas on tegemist hulgibaasidega, kes maksavad käibemaksu riigieelarve tuludesse, või hulgibaasidega, kes käibemaksu ei maksa.

a) Kaupade realiseerimise arvestus kindlaarvelise transiidiga baasides, kes maksavad käibemaksu.

Baas saab tööstusettevõttelt arve-maksenõude või faktuurarve, mille põhjal kaubad saadeti tööstusettevõttest otse jaeorganisatsioonile. Baas aktsepteerib arve, arvestades kohustusi tööstusettevõtte vastu viimaselt saadud

kauba ja taara ostuhinna (kaubad ettevõtte hulgihinna) ulatuses.

Koostatakse järgmine kirjend:

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - kauba ostuhind pluss taara.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" - kauba ostuhind pluss taara.

Baas kirjutab tööstusettevõttelt saadud arve-maksenõude ümber, lisab kauba ostuhinnale käibemaksu ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa, s. t. arve-maksenõude summa nõutakse ostjalt sisse müügihinna, s. o. tööstuse hulgihinna. Baas esitab arve-maksenõude Riigipanka inkassoks summa saamiseks ostjalt. Sel puhul koostatakse kirjend ainult käibemaksu ja turustusorganisatsiooni hinnatäiendi arvestamiseks järgmiselt:

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - käibemaksu ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 42/2 "Käibemaks väljasaadetud kaupadelt" - käibemaksu ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa.

Arve-maksenõude summa ülekandmisel tööstusettevõttele kaubakäibe erilaenukontolt koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kui raha laekub ostjatelt, siis loetakse kaubad realiseerituks ja koostatakse realiseerimise kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" - arve-maksenõude üldsumma.

Kreedit konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omavahendite osavõtul" - kauba müügihind.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - taara maksumus.

Samal ajal kantakse maha transiidiga realiseeritud kaubad müügihinnas järgmise kirjendiga:

Deebet konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omavahendite osavõtul" - kauba müügihind.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - kauba müügihind.

Samuti kantakse maha transiidiga realiseeritud kaupadele kuuluv käibemaksu ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa nn. punase storno meetodil järgmise kirjendiga:

Deebet konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omavahendite osavõtul" - käibemaksu ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 42/2 "Käibemaks (väljasaadetud kaupadelt)" - käibemaksu ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa.

Hulgibaas arvestab riigieelarvesse maksmisele kuuluva käibemaksu summa, sel puhul koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omavahendite osavõtul" - maksmisele kuuluv käibemaksu summa.

Kreedit konto nr. 73/1 "Arveldused eelarvega käibemaksu alal" - maksmisele kuuluv käibemaksu summa.

Käibemaksu summa ülekandmisel riigieelarve tuludesse koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 73/1 "Arveldused eelarvega käibemaksu alal".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Näide:

Majanduslikud operatsioonid.

1. Baas sai tööstuselt arve-maksenõude, mille põhjal tööstus saatis kaubad otse jaeorganisatsioonile, esitas aga arve-maksenõude inkassoks hulgi baasile (realiseerimine kindlaarvelise transiidiga).

Arve-maksenõue koosnes:

Kaubad ettevõtte hulgi hinnas	9 200.- rbl.
Taara	800.- "
<hr/>	
Kokku	10 000.- rbl.

2. Baas kirjutas arve-maksenõude ümber tööstuse hulgi hindades (lisas ettevõtte hulgi hinnale käibemaksu 4 120.- rbl. ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi 280.- rbl.) ning esitas arve 14 400.- rbl. Riigipanka inkassoks summa saamiseks ostjalt.
3. Saadi kaubakäibe erilaenukonto väljavõtte summa ülekandmise kohta hankijatele 10 000.- rbl.
4. Saadi kaubakäibe erilaenukonto väljavõtte summa laekumise kohta ostjalt 14 400.- rbl. neile transiidiga realiseeritud kaupade eest (kauba müügi hind 13 600.- rbl., taara maksumus 800 rbl.).
5. Kantakse maha transiidiga müüdud kaubad müügi hinnas 13 600 rbl.
6. Kantakse maha kindlaarvelise transiidiga müüdud kaupadele kuuluv käibemaksu ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa 4 400.- rbl.

7. Baas arvestas riigieelarvesse maksmisele kuuluva käibemaksu summa 4 120.- rbl. (4 400 - 280).
8. Saadi kaubakäibe erilaenukonto väljavõtte käibemaksu summa 4 120.- rbl. ülekandmise kohta.

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

1) Deebet konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused"	10 000.-
Kreedit konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	10 000.-
2) Deebet konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused"	4 400.-
Kreedit konto nr. 42/2	"Käibemaks"	4 400.-
3) Deebet konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	10 000.-
Kreedit konto nr. 91	"Kaubakäibe erilaenukonto"	10 000.-
4) Deebet konto nr. 91	"Kaubakäibe erilaenukonto"	14 400.-
Kreedit konto nr. 46/4	"Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omakäibevahendite osavõtul"	13 600.-
Kreedit konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused"	800.-
5) Deebet konto nr. 46/4	"Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omakäibevahendite osavõtul"	13 600.-
Kreedit konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused"	13 600.-

6) Deebet konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omakäibevahendite osavõtul" 4 400.-

Kreedit konto nr. 42/2 "Käibemaks" 4 400.-

7) Deebet konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omakäibevahendite osavõtul" 4 120.-

Kreedit konto nr. 73/1 "Arveldused eelarvega käibemaksu alal" 4 120.-

8) Deebet konto nr. 73/1 "Arveldused eelarvega käibemaksu alal" 4 120.-

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" 4 120.-

Kontodes kajastatakse ülaltoodud majanduslikud operatsioonid järgmiselt:

Arveldused hankijate
ja tööettevõtjatega

Väljasaadetud kaubad,
tehtud tööd ja osuta-
tud teenused

D	60	K	D	45	K
3) 10 000.-	1) 10 000.-		1) 10 000.-	4) 800.-	
			2) 4 400.-	5) 13600.-	

Kaupade hulgirealiseerimine
transiidiga omavahendite osa-
võtul

Kaubakäibe eri-
laenukonto

D	46/4	K	D	91	K
5) 13 600.-	4) 13 600.-		4) 14 400.-	3) 10 000.-	
6) 4 400.-				8) 4 120.-	
7) 4 120.-					

Käibemaks (väljasaadetud kaupadelt)		
D	42/2	K
	2) 4 400.-	
	6) 4 400.- ¹	

Arveldused eelarvega käibemaksu alal		
D	73/1	K
8) 4 120.-	7) 4 120.-	

b) Kaupade realiseerimise arvestus kindlaarvelise transiidiga neis baasides, mis käibemaksu ei maksa.

Hulgibaas saadab tööstusele kirjaliku korralduse kauba saatmiseks otse jaeorganisatsioonile, nõudes aga arvelduste teostamist hulgibaasiga. Kui hulgibaas saab tööstuselt arve-maksenõude või faktuurarve, mille põhjal saadeti kaubad otse jaeorganisatsioonile, kontrollib baas arve-maksenõude vastavust lepingus ettenähtule. Samuti kontrollitakse arve-maksenõuet sisuliselt, vormiliselt ja aritmeetiliselt. Hulgibaas saab tööstuselt veel teise arve-maksenõude, mis esitati tööstuse poolt jaeorganisatsioonile baasi nimel. Sel puhul ei kirjuta hulgibaas tööstuselt saadud arve-maksenõuet ümber ega esita inkassoks.

Hulgibaas koostab arve-maksenõude aktsepteerimisel ja inkasso arvestamisel kirjendi:

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - kaupade maksumus jaehinnas, taara ja transpordikulude summa.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" - kauba ostuhind, taara ja transpordikulude maksumus.

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - kaubandusliku ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa transiidiga realiseeritud kaupadelt.

---

¹ Raamides näidatud summad on kirjutatud punase storno meetodil, s. o. punase tindiga.

Kui hulgibaas saab Riigipanga kaubakäibe erilaenukonto väljavõtte summa ülekandmise kohta hankijatele, koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kaubakäibe erilaenukonto väljavõtte saamisel summa laekumise kohta ostjatelt transiidiga realiseeritud kaupade eest koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omakäibevahendite osavõtul" - kauba müügihind.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - taara ja transpordikulude summa.

Edasi kantakse maha transiidiga realiseeritud kaubad:

Deebet konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omakäibevahendite osavõtul" - kaubad jaehinnas.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - kaubad jae-hinnas.

Seejärel kantakse maha transiidiga realiseeritud kaupade kaubandusliku ja turustusorganisatsiooni hinnatäiendi summa, kirjend koostatakse punase storno meetodil:

Deebet konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omakäibevahendite osavõtul".

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Konto nr. 46/4 "Kaupade hulgirealiseerimine transiidiga omakäibevahendite osavõtul" kreditisse jääb saldo, mis näitab transiidiga realiseeritud kaupadelt saadud turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summat.

Näide: Majanduslikud operatsioonid.

1. Hulgibaas aktsepteeris arve-maksenõuded kaupadele, mille põhjal kaubad saadeti otse jaeorganisatsioonile kindlaarvelise transiidi korras.

Arve-maksenõue koosnes:

Kaubad jaehinnas	25 000.- rbl.
Kaubanduslik mahahindlus 6 %	1 500.- "
Turustusorg. mahahindlus 0,6 %	150.- "
Transpordikulude summa ostjate arvel	120.- "
Taara maksumus	2 800.- "
<hr/>	
Arve üldsumma	26 270.- rbl.

Tööstus oli kirjutanud ka arve-maksenõude jaeorganisatsioonile hulgibaasi nimel ning esitanud selle summas 26 420.- rbl. Riigipanka inkassoks (26 270 + 150).

2. Saadi kaubakäibe erilaenukonto väljavõtte summa 26 270.- rbl. ülekandmise kohta hankijatele.
3. Saadi kaubakäibe erilaenukonto väljavõtte summa 26 420.- rbl. laekumise kohta ostjatelt.
4. Kantakse maha transiidiga realiseeritud kaupade maksumus 25 000.- rbl.
5. Kantakse maha transiidiga realiseeritud kaupade kaubandusliku ja turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa 1 650.- rbl.

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" 27 920.-
- Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 26 270.-
- Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" 1 650.-

2. Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja
töötetevõtjatega" 26 270.-

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenu-
konto" 26 270.-

3. Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenu-
konto" 26 420.-

Kreedit konto nr.46/4 "Kaupade hulgiireali-
seerimine transiidiga
omakäibevahendite osa-
võtul" (25 000 - 1 500) 23 500.-

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad,
tehtud tööd ja osutatud
teenused" (2 800+120) 2 920.-

4. Deebet konto nr.46/4 "Kaupade hulgiirealisee-
rimine transiidiga oma-
käibevahendite osavõtul" 25 000.-

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad,
tehtud tööd ja osutatud
teenused" 25 000.-

5. Deebet konto nr.46/4 "Kaupade hulgiirealiseeri-
mine transiidiga omakäi-
bevahendite osavõtul"
(punane storno) 1 650.-

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinna-
täiend" (punane storno) 1 650.-

Kontodes kajastatakse ülaltoodud transiidiga realisee-
ritud kaubad järgmiselt:

Arveldused hankijate ja
töötetevõtjatega

Kaupade hulgiirealiseerimine
transiidiga omakäibevahendite
osavõtul

D	60	K	D	46/4	K
2) 26 270.-		1) 26 270.-	4) 25 000.-		3) 23 500.-
			5) 1 650.-		

Väljasaadetud kaubad,
tehtud tööd ja osutatud
teenused

D	45	K
1) 27 920.-	3) 2 920.-	
	4) 25 000.-	

Kaubakäibe erilaenukonto

D	91	K
3) 26 420.-	Saldo	
	2) 26 270.-	

Kaubanduslik hinnatäiend

D	42/1	K
	1) 1 650.-	
	5) 1 650.-	

8. Kaupade realiseerimise sünteetiline arvestus organiseeritud transiidi puhul.

Kaupade realiseerimisel organiseeritud transiidiga ei võta hulgibaas osa kauba ostu-müügioperatsioonidest ja ka arveldustest, mis tekivad kauba ostu-müügi tagajärjel. Seejärel ei ole hulgibaasil õigust kajastada ka organiseeritud transiidiga realiseeritud kaupade maksumust raamatupidamise kontodel, vaid selle summa kohta peetakse arvestust eraldi registris.

Realiseerides kaupu organiseeritud transiidiga annab hulgibaas tööstusele kirjaliku korralduse saata kaup otse jaeorganisatsioonile, nõudes samuti arvelduste teostamist otse jaeorganisatsiooniga.

Tööstus on aga kohustatud saatma siiski ühe arve-maksenõude ära kirja hulgibaasile, mille põhjal arvestatakse organiseeritud transiidiga realiseeritud kaupade mahtu eraldi registris. Sama arve-maksenõude ära kirja alusel arvutab hulgibaas tööstuselt saada oleva turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa käibe organiseerimise eest ning esitab inkasso selle summa saamiseks tööstuselt.

Turustusorganisatsioonide hinnatäiendi summa sisse-
nõudmisel inkasso korras koostatakse raamatupidamises kir-
jend:

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja
osutatud teenused" - turustusorgani-
satsioonide hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 49 "Taaramaterjalide realiseerimine ja
süsteemisisene väljastamine, tööde
teostamine ja teenuste osutamine" -
turustusorganisatsioonide hinnatäien-
di summa.

Summa laekumisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja
osutatud teenused".

Näide:

1. Baas sai tööstuselt arve-maksenõude ära kirja organisee-
ritud transiidiga realiseeritud kaupade kohta.

Arve koosnes:

Kaubad jaehinnas	50 000.- rbl.
Kaubanduslik mahahindlus 5%	2 500.- "
Taara	1 200.- "

Arve üldsumma 48 700.- rbl.

Baas arvestas välja turustusorganisatsioonide ettenähtud
hinnatäiendi (0,5 %) käibe organiseerimise eest baasi ka-
suks 250.- rbl. ning esitas selle summa saamiseks inkas-
so.

2. Laekus tööstuselt turustusorganisatsioonide hinnatäiendi
summa 250.- rbl. kaubakäibe erilaenukontole.

Taaramaterjalide realiseerimine
ja süsteemisisene väljastamine,
tööde teostamine ja teenuste
osutamine

Väljasaadetud kaubad,
tehtud tööd ja osuta-
tud teenused

D	49	K
	1) 250.-	

D	45	K
1) 250.-	2) 250.-	

Kaubakäibe
erilaenukonto

D	91	K
2) 250.-	<u>Saldo</u>	

9. Kaupade väljastamise sünteetiline arvestus.

Kaupade väljastamise all mõistetakse kaupade organisatsioonisisest üleandmist antud organisatsiooni ühelt ettevõtelt teisele nagu jaotusladudest jaettevõttele, ühiskondliku toitlustamise ettevõtetele jne. Kaupade väljastamine on seega organisatsioonisisene käive. Kaupade väljastamise plaan kinnitatakse hulgirealiseerimise plaanist eraldi. Peamisteks kaupade väljastajateks on kaubastute ja kaubandusvalitsuste koosseisu kuuluvad jaotuslaod.

Kaupade arvestust jaotusladudes kontrol nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" on lubatud pidada ainult jaehinnas. Sama organisatsiooni allettevõtete vahel kaupade sisemise väljastamise puhul toimuvad arveldused läbi Riigipanga, kui mõlemad allettevõtted (näit. jaotusladu ja kauplus) on täiesti isemajandavad (oma arveldus- ja erilaenukontoga Riigipangas). Jaotusladu arvestab nõudmisi sel puhul konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" deebetis, kauplus aga arvestab oma kohustusi kaupade saamisel konto

nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" krediti-
tis.

Kui sama organisatsiooni allettevõtted (jaotusladu ja kauplus) ei ole täiesti isemajandavad, kuid on iseseisval bilansil, siis toimuvad arveldused kaubastu või kaubandusvalitsuse keskuse kaudu nn. sisemiste arvelduste korras ja arvestatakse mõlemas allettevõttes kontol nr. 77/4 "Arveldused jooksvate operatsioonide alal".

Arvestuse täieliku tsentraliseerimise puhul arvestatakse nii kaupluste kui ka jaotusladude majanduslik tegevus kaubastu või kaubandusvalitsuse tsentraliseeritud raamatupidamises, koostamata bilansse nende ettevõtete kohta.

Kaupade väljastamise sünteetiliselt arvestust peetakse kontol nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" nii deebetis kui ka kreditis ostuhinnas. Selles seisnebki kaupade väljastamise arvestuse peamine erinevus võrreldes hulgirealiseerimisega, sest hulgirealiseerimise puhul arvestati realiseerimise konto kreditis realiseeritud kaup müügihinnas, deebetis aga ostuhinnas. Realiseerimise konto (konto nr. 46) kreditsaldo kajastab realiseerimisest saadud tulu ehk realiseeritud hinnatäiendit. Kui konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" mõlemad pooled (deebet ja kredit) kajastavad väljastatud kauba ostuhinda, siis tekib küsimus, kas jaotuslaod kaubanduslikust hinnatäiendist ühte osa endale ei saagi? Nii see ongi, jaotuslaod väljastavad kauba jaeettevõtetele ostuhinnas, samal ajal on aga jaeettevõtted kohustatud katma jaotusladude ülalpidamisega ja kaupade väljastamisega seoses olevad plaanilised kulud. Jaotuslaol ei ole seega õigust saada osa kaubanduslikust hinnatäiendist, vaid on õigus nõuda jaeettevõttelt nn. eraldisi plaanis ettenähtud protsendi ulatuses väljastatud kaupade malsumusest. Nende plaanis ettenähtud eraldiste summadega katavadki jaotuslaod oma ülalpidamise ja kaupade väljastamisega seosesolevad kulud.

Need eraldiste summad arvestatakse jaotusladudes konto nr. 99/3 "Saadud eraldised kaupade, materjalide, töö ja tee-

nuste väljastamise kulude katteks" kreditis.

Kui kaupade väljastamine toimub arveldustega Riigipanga kaudu, siis on kaupade väljastamise aluseks olevaks dokumendiks arve-maksenõue. Kaupade väljastamine sisemiste arvelduste korras kaubastu või kaubandusvalitsuse keskuse kaudu toimub aga arve lihtsustatud vormi, s. o. saatelehe alusel. Kaubad väljastatakse saatelehe alusel ka siis, kui jaotusladude arvestus toimub kaubastu või kaubandusvalitsuse tsentraliseeritud raamatupidamises tsentraliseeritud korras. Kaupu võib väljastada laokäibe ja kindlaarvelise transiidi korras, seepärast vaatleme nende arvestust eraldi.

a) Kaupade väljastamise sünteetiline arvestus laokäibe puhul.

Kaupu võib jaotuslaost väljastada ainult arve-maksenõude või saatelehe alusel, olenevalt sellest, kas on tegemist täiesti isemajandavate ettevõtetega või mitte.

Kui jaotuslaost väljastatakse kaupu jaeettevõttele arve-maksenõude (saatelehe) alusel, siis koostatakse raamatupidamises kõigepealt nn. kaupade väljastamise kirjend:

Deebet konto nr. 45 (77/4) "Väljastatud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" ("Arveldused jooksvate operatsioonide alal") - arve-maksenõude (saatelehe) üldsumma.

Kreedit konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" - kauba ostuhind.

Kreedit konto nr. 99/3 "Saadud eraldised kaupade, materjalide, töö ja teenuste väljastamise kulude katteks" - eraldiste summa jaotuslaos kulude katteks.

Kreedit konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" - taara maksumus.

Seejärel tuleb kanda kaubad jaotuslao materiaalselt vastutava isiku arvelt maha kirjendiga:

Deebet konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" - kauba ostuhind.

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - kauba ostu- ja jaehinna vahe.

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - kauba jaehind.

Kui on tegemist täiesti isemajandavate ettevõtetega, siis kajastatakse summa laekumine ostjalt temale väljastatud kaupade ja taara eest kirjendiga:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" - arve üldsumma.

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" - arve üldsumma.

Näide:

Saldod jaotuslao bilansi alusel:

Konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" 300 000.- rbl.

Konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" 20 000.- "

Konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara 15 000.- "

Konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" 120 000.- "

Majanduslikud operatsioonid.

1. Jaotusladu väljastas oma kaubastu isemajandavale kauplusele kaupa ja taarat järgmise arve-maksenõude alusel, mille esitas Riigipanka inkassoks.

Arve-maksenõue koosneb:

Kaubad jaehinnas 25 000.- rbl.

Kaubanduslik mahahindlus 8 % 2 000.- "

Eraldised kaupade väljastamise katteks 0,5 % 125.- "

Taara 600.- "

Arve üldsumma 27 725.- rbl.

2. Kantakse jaotuslao materiaalselt vastutava isiku arvelt maha väljastatud kaubad 25 000.- rbl. väärtuses.
3. Saadi Riigipanga väljavõtte summa 23 725.- rbl. laekumise kohta kaubakäibe erilaenukontole.

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" 23 725.-
- Kreedit konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" 23 000.-
- Kreedit konto nr. 99/3 "Saadud eraldised kaupade, materjalide, töö ja teenuste väljastamise kulude katteks" 125.-
- Kreedit konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" 600.-
2. Deebet konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" 23 000.-
- Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" 2 000.-
- Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" 25 000.-

Teine operatsioon võib olla kirjendatud ka kahe kirjediga:

- Deebet konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" - kaubad jaehinnas.
- Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - kaubad jaehinnas.

Edasi:

- Deebet konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" - kaubanduslik hinnatäiend (punane storno).

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - hinnatäiendi summa (punane storno).

3. Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" 23 725.-

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" 23 725.-

Majanduslikud operatsioonid kajastatakse kontodes järgmiselt:

Kaubad baasides ja ladudes		Süsteemisisene kaupade väljastamine	
D	K	D	K
41/1		47	
Saldo			
300 000.-	2) 25 000.-	2) 23 000.-	1) 23 000.-

Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused		Kaubanduslik hinnatäiend	
D	K	D	K
45/1		42/1	
1) 23 725.-	3) 23 725.-	2) 2000.-	Saldo
			20 000.-

Saadud eraldised kaupade, materjalide, töö ja teenuste väljastamise kulude katteks

		Kaubakäibe erilaenukonto	
D	K	D	K
99/3		91	
	1) 125.-	3) 23 725.-	Saldo
			120 000.-

Tühi ja kauba all olev taara

D	K
41/6	
Saldo	1) 600.-
15 000.-	

Kui kaupluse ja jaotuslao tegevust arvestatakse tsentraliseeritud korras, siis koostatakse kaupade väljastamisel lihtsustatud kirjend:

Deebet konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusette-
võttes" 25 000.-

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja la-
dudes" 25 000.-

Kõigi ülejäänud summade kohta peetakse ainult muudatuste arvestust analüütilise arvestuse kontodel.

b) Kaupade väljastamise sünteetiline arvestus kindla-
arvelise transiidi puhul.

Kui jaotusladu väljastab kaupu jaeettevõttele kindla-
arvelise transiidi korras, siis koosneb arvestus jaotuslaos
järgmistest etappidest: 1) Hankija kaubaarve-maksenõude akt-
septeerimine, mille puhul koosta-
takse kirjend:

Deebet konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine" -
kauba ostuhind.

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaupad, tehtud tööd ja
osutatud teenused" - taara maksumus.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtja-
tega" - arve üldsumma.

2) Jaotusladu lisab arvele nn. eral-
dised jaotuslao kulude katteks
ning esitab arve-maksenõude Riigipanka inkassoks. Sel puhul
koostatakse nn. kaupade väljas-
tamise kirjend:

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaupad, tehtud tööd ja
osutatud teenused" - kauba ostuhind +
eraldiste summa.

Kreedit konto nr. 47 "Süsteemisisene kaupade väljastamine
- kauba ostuhind.

Kreedit konto nr. 99/3 "Saadud eraldised kaupade, materja-
lide, töö ja teenuste väljastamise ku-
lude katteks" - eraldiste summa.

3) Riigipanga kaubakäibe erilaenukonto
väljavõtte saamisel summa ülekandmi-
se kohta hankijatele koostatakse kir-
jend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtja-
tega".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

4) Riigipanga kaubakäibe erilaenukonto
väljavõtte saamisel summa laekumise
kohta ostjatelt koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 45 "Väljastatud kaubad, tehtud tööd ja osu-
tatud teenused".

Näide:

Majanduslikud operatsioonid.

1. Jaotusladu aktsepteeris tööstuselt saadud arve-maksenõude,
mille põhjal kindlaarvelise transiidi korras saadeti kau-
bad otse jaeettevõttele.

Arve koosneb:

Kaubad jaehinnas	20 000.- rbl.
Kaubanduslik mahahindlus	1 400.- "
Taara	500.- "

Arve üldsumma 19 100.- rbl.

2. Jaotusladu lisas saadud arvele eraldiste summa 85.- rbl.
ning esitas uue arve-maksenõude Riigipanka inkassoks sum-
mas 19 185.- rbl.

3. Saadi Riigipanga väljavõtte summa ülekandmise kohta hankijatele 19 100.- rbl.

4. Saadi Riigipanga väljavõtte summa laekumise kohta ostjalt 19 185.- rbl.

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad , tehtud tööd ja osutatud teenused"	500.-
Deebet konto nr. 47	"Süsteemisisene kaupade väljastamine"	18 600.-
Kreedit konto nr.60	"Arveldused hankijate ja töötetevõtjatega"	19 100.-
2. Deebet konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused"	18 685.-
Kreedit konto nr. 47	"Süsteemisisene kaupade väljastamine"	18 600.-
Kreedit konto nr.99/3	"Saadud eraldised kaupade, materjalide, töö ja teenuste kulude katteks"	85.-
3. Deebet konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja töötetevõtjatega"	19 100.-
Kreedit konto nr.91	"Kaubakäibe erilaenu- konto"	19 100.-
4. Deebet konto nr. 91	"Kaubakäibe erilaenu- konto"	19 185.-
Kreedit konto nr. 45	"Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused"	19 185.-

Majanduslikud operatsioonid kajastatakse kontodes järgmiselt:

Arveldused hankijate ja
tööettevõtjatega

D	60	K
3) 19 100.-	1) 19 100.-	

Väljastatud kaupad, tehtud
tööd ja osutatud teenused

D	45	K
1) 500.-	4) 19 185.-	
2) 18 685		

Süsteemisisene kaupade
väljastamine

D	47	K
1) 18 600.-	2) 18 600.-	

Saadud eraldised kaupade,
materjalide, töö ja teenus-
te väljastamise kulude

D	katteks 99/3	K
	2) 85.-	

Kaubakäibe erilaenukonto

D	91	K
4) 19 185.-	<u>Saldo</u>	
	3) 19 100.-	

10. Kaupade hulgirealiseerimise ja süsteemisisese
väljastamise arvestuse erinevusi tarbijate
kooperatsioonis.

Üheks põhiliseks kaupade hulgirealiseerimise arvestuse erinevuseks tarbijate kooperatsioonis on see asjaolu, et siin ei kasutata kontot "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest". Selleks et arvestada hulgibaaside kaupade realiseerimist, on žurnaaalis, kus peetakse kontot "Kaupad ja taara hulgiladudes" operatsiooni arvestust, eraldi veerud. Tarbijate kooperatsiooni süsteemis loetakse kaupad realiseerituks siis, kui nad on välja saadetud ning dokumendid esitatud Riigipanka inkassoks. Kaupade realiseerimine ladudest kajastatakse järgmise kirjendiga:

Deebet konto "Ostjad ja tellijad arveldustega" - kaupade müügi maksumus pluss taara maksumus.

Deebet konto "Kaubanduslik mahahindlus (juurdehindlus) kaupadele ja toorainele" - kaubandusliku mahahindluse summa, mis antakse ostjatele.

Kreedit konto "Kaubad ja taara hulgiladudes" - realiseeritud kaupade maksumus jaehinnas pluss taara maksumus.

Arvestuse lihtsustamise eesmärgil kasutatakse ka sellist moodust, et rajooni tarbijate kooperatiivide liidu hulgibaasid või ETKVL-i rajoonidevahelised kaubabaasid ei anna tarbijate kooperatiividele kaupu realiseerides iga arve-maksenõude alusel kaubandusliku hinnatäiendi summat, vaid teevad seda teatud kindla perioodi (10 päeva jt.) möödumisel. Sel puhul arvestatakse arvestusperioodi (10 päeva) jooksul kontol "Ostjad ja tellijad arveldustega" realiseeritud kaubad jaemüügihindades. Arvestusperioodi lõpul koostatakse tarbijate kooperatiivi kasuks väljaarvestatud kaubandusliku hinnatäiendi summa kohta sel puhul kirjend:

Deebet konto "Kaubanduslik mahahindlus (juurdehindlus) kaupadele ja toorainele".

Kreedit konto "Ostjad ja tellijad arveldustega".

Kaubandusliku hinnatäiendi ülekandmisel tarbijate kooperatiivile koostatakse kirjend:

Deebet konto "Ostjad ja tellijad arveldustega".

Kreedit konto "Kaubakäibe erilaenukonto".

Tunduvalt erineb ka realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi arvestus ja realiseerimisest saadud tulu kindlaksmääramise kord. Realiseeritud hinnatäiendit ei arvestata kontol "Kaupade hulgirealiseerimine ladudest", nagu see toimub riiklikus kaubanduses, vaid kontol "Kaubandusliku tegevuse tulemused". Erinevalt riikliku kaubanduse süsteemist kehtib tarbijate kooperatsiooni hulgibaasides selline

arve-maksenõuete väljakirjutamise ning müügihinna välja-
arvestuse kord, mis ei võimalda arvutada kaubandusliku
hinnatäiendi summat iga üksiku arve-maksenõude alusel.

Oletame, et rajooni tarbijate kooperatiivide liidu
hulgibaas realiseeris tarbijate kooperatiivile kaupu jae-
hinnas 4 000.- rbl., üldine kaubandusliku hinnatäiendi summa
neile kaupadele moodustab 240.- rbl., aga juurdehindlus
baasi kasuks 30.- rbl. Sel puhul väljakirjutatud arve-
maksenõudel on järgmised andmed:

Kaupade maksumus jaehindades	4 000.-
Kaubanduslik mahahindlus	210.-

Üldsumma 3 790.-

Nii moodustab kauba müügihind selle arve-maksenõude
alusel 3 790.- rbl. Kauba ostuhinda aga selle arve-makse-
nõude alusel pole võimalik kindlaks määrata, kuna selles
ei ole näidatud üldist kaubandusliku mahahindluse summat
(240.- rbl.). Seetõttu ei ole võimalik ka selle arve-mak-
senõude alusel kindlaks määrata realiseeritud hinnatäien-
di summat.

Realiseeritud hinnatäiendid arvestatakse välja
tarbijate kooperatsiooni baasides üks kord kuus keskmise
hinnatäiendi protsendi abil. Selleks koostatakse eraldi
arvestus ja see on peaaegu analoogiline realiseeritud hin-
natäiendi väljaarvutamisega jaeorganisatsioonides (vt. III
teema).

Kuu lõpul väljaarvestatud realiseeritud hinnatäiendi
summa kirjeldatakse:

Deebet konto "Kaubanduslik mahahindlus (juurdehindlus) kau-
padele ja toorainele".

Kreedit konto "Kaubandusliku tegevuse tulemused".

Esineb erinevusi ka transiitkäibe arvestamisel. Tran-
siitkäivet ei arvestata kontol "Kaupade hulgi realiseerimi-
ne omakäibevahendite osavõtul", nagu see toimub riiklikus
kaubanduses, vaid konto "Kaupade ost" allkontol "Transiit-

saadetised". Selle konto jaoks peetakse eraldi žurnaali ning siin arvestatakse nii kindlaarvelise kui ka organiseeritud transiidiga realiseeritud kaubad. Seda žurnaali peetakse liini- ehk positsioonimeetodil, mis võimaldab jälgida hankijatelt saadud arve-maksenõuete ja tarbijate kooperatsiooni baaside poolt väljakirjutatud arve-maksenõuete õigeaegset kajastamist žurnaaalis.

Kui rajooni tarbijate kooperatiivide liidu kaubabaas realiseerib kindlaarvelise transiidi korras (transiit oma käibevahendite osavõetuga) tarbijate kooperatiivile kaupu, siis pärast hankijalt arve-maksenõude saamist ja selle kontrollimist koostatakse kirjend:

Deebet konto "Kaupade ost", allkonto "Transiitsaadetised"
- arve-maksenõude üldsumma.

Kreedit konto "Arveldused hankijatega" - arve-maksenõude
üldsumma.

Rajooni tarbijate kooperatiivide liidu kaubabaas on kohustatud hankijalt saadud arve-maksenõude kirjutama ümber ühe ööpäeva jooksul. Uuele arve-maksenõudele lisatakse kaubabaasi juurdehindluse summa kindlaksmääratud ulatuses ning arve-maksenõue esitatakse Riigipanka inkassoks. Sel puhul koostatakse kirjend:

Deebet konto "Ostjad ja tellijad arveldustega" - baasi
poolt väljakirjutatud arve-maksenõude üld-
summa.

Kreedit konto "Kaupade ost", allkonto "Transiitsaadeti-
sed" - hankija poolt väljakirjutatud arve-
maksenõude summa.

Kreedit konto "Kaubandusliku tegevuse tulemused" - kau-
bandusliku juurdehindluse summa kaubabaasi
kasuks.

Organiseeritud transiidi korras realiseeritud kaupade-
delt saada olev kaubandusliku juurdehindluse summa nõutak-
se sisse samuti arve-maksenõude alusel. Arve-maksenõude

esitamisel Riigipanka inkassoks koostatakse kirjend:

Deebet konto "Ostjad ja tellijad arveldustega".

Kreedit konto "Kaubandusliku tegevuse tulemused".

Tarbijate kooperatsiooni süsteemis ei kasutata ka kontot "Süsteemisisene kaupade väljastamine". Kaupade väljastamise arvestust peetakse siin analoogiliselt kaupade hulgirealiseerimise arvestusele. Seejuures ei saa tarbijate kooperatsiooni hulgibaasid nn. eraldi baasi kulu- de katteks, nagu seda saavad riikliku kaubanduse hulgibaa- sid ja -laod, vaid saavad osa kaubanduslikust hinnatäien- dist. Väljastatud kaupadelt saadud realiseeritud hinnatäie- endi summa arvutatakse välja üks kord iga kuu lõpul ühe- aegselt realiseeritud hinnatäiendi väljaarvutamisega rea- liseeritud kaupadelt. Nagu juba märgitud, arvutatakse realiseeritud hinnatäiendi summa kaubandusliku hin- natäiendi keskmise protsendi abil.

Väga oluline on arvestuse unifitseerimine riiklikus ja kooperatiivses kaubanduses, et rakendada ühtset ratsionaal- set kaupade realiseerimise arvestuse metodoloogiat, lähtu- des nende operatsioonide majanduslikust sisust.

Riiklikus kaubanduses, nagu kõigis teistes rahvamajan- dusharudeski, kasutatakse spetsiaalseid operatsioon-tulemus- kontosid realiseerimise plaani täitmise kontrollimiseks kui ka realiseerimisest saadud tulu (realiseeritud hinnatäiendi) selgitamiseks. Tarbijate kooperatsiooni süsteemis neid kon- tosid ei kasutata - see vähendab küll mõnevõrra kirjendite arvu, kuid arvestuse ülevaatlikkuse seisukohalt ei õigusta ennast. Pealegi raskendab tarbijate kooperatsiooni süsteemis kasutatavate žurnaalide rohkus arvestusoperatsioonide mehha- niseerimist perfoanalüütiliste arvutusmasinate abil.

Ratsionaalseks ei saa lugeda ka realiseeritud hinna- täiendi väljaarvutamise korda tarbijate kooperatsiooni hul- gibaasides. Õigem oleks igas arve-maksenõudes näidata nii üld- dine kaubandusliku mahahindluse kui ka hulgibaasi juurdehind- luse summa. Sel puhul on võimalik jälgida kaubandusliku hin-

natäiendi jaotust kaubandusvõrgu üksikute lülide vahel, samuti osutub võimalikuks iga arve-maksenõude alusel kajastada arvestuses realiseeritud hinnatäiendit täpselt. Realiseeritud hinnatäiendi arvestus keskmise hinnatäiendi protsendi abil ei ole aga kaugeltki täpne.

11. Kaubakadude arvestus.

Kaubakaod kaubandusettevõtetes võivad esineda:

- 1) Kaupade transportimisel raudteel, auto- ja hobutranspordiga.
- 2) Kaupade säilitamisel ja väljastamisel ladudest.

Kaubakadude maksimaalne vähendamine kogu kaubanduslikus töös on suure rahvamajandusliku tähtsusega ülesanne.

Kaubandustöötajate üheks tähtsaks ülesandeks on rakendada üha tõhusamaid abinõusid kaubakadude vähendamiseks ja kaupade rikkumise, purunemise ja mõranemise ärahoidmiseks.

Kaubakadude hulka kuuluvad:

- 1) kaupade loomulik kadu;
- 2) kaupade kao rikkumise, purunemise ja mõranemise tõttu.

a) Kaupade loomuliku kao väljaarvestamise ja mahakandmise kord hulgiettevõttes.

Kaupade loomulik kadu tekib kaupade füüsilis-keemiliste omaduste tõttu. Kaupade transportimisel, säilitamisel ja väljastamisel kaotavad mõningad kaubad osa oma mahust ja kaalust. Kaubakadude vähendamise eesmärgil on kindlaks määratud kaupade maksimaalsed loomuliku kao normid kaupade transportimisel, säilitamisel ja laost väljastamisel.

Kaupade loomuliku kao normid raudteetranspordil on kindlaks määratud NSVL Ministrite Nõukogu poolt.

Toidukaupade loomuliku kao normid auto- ja hobutranspordil on kindlaks määratud NSVL Kaubandusministeeriumi

5. juuli 1954. a. käskkirjaga nr. 789 protsentides üksikute kaupade lõikes, olenedes veo kaugusest ja aastaajast.

Kaupade loomuliku kao kinnitatud normid on maksimaalsed ja neid kasutatakse ainult sel puhul, kui kauba tegelik kaal või maht on väiksem kui kauba maht ja kaal saatedokumentide alusel.

Kaupade transportimisel tekkivad kauba puudujäägid loomuliku kao normide piires kantakse kauba vastuvõtmisel hulgibaasi käibekulude suurendamiseks ostahinnas kirjendiga:

Deebet konto nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud".

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kaupade loomuliku kao normid kaupade säilitamisel ladudes on samuti kindlaks määratud NSVL Kaubandusministeeriumi 5. juuli 1954. a. käskkirjaga nr. 789. Kaupade loomuliku kao normid kaupade säilitamisel sõltuvad kliimaatilisest tsoonist (I ja II tsoon), säilitamise ajast, aastaajast ja säilitamistingimustest laos (harilikud laod, külmhooned jne.).

Kehtestatud loomuliku kao norme rakendatakse ainult sel juhul, kui kaupade inventeerimisel avastatud kauba tegelik jääk on väiksem kui jääk raamatupidamise andmete alusel. Kaupade loomuliku kao summa kantakse maha materiaalselt vastutava isiku arvelt loomuliku kao tegeliku summa ulatuses, kuid mitte rohkem, kui seda lubavad kaupade loomuliku kao normid.

Kaupade loomuliku kao norme rakendatakse inventuuridevahelisel perioodil laost väljaantud kaupade ja kaubajääkide suhtes inventeerimisperioodi lõpuks, arvestades kaupade säilitamise aega.

Kaupade loomuliku kao summa arvutatakse välja see-ga ainult pärast inventeerimisel avastatud esialgse puudujäägi esinemist. Et toidukaupade baasides ja ladudes toimub inventuur ainult üks või kaks korda aastas, siis on väga vajalik kaupade loomulikust kaost tekkivate kulude enam-vähem võrdseks jaotamiseks aasta kõigi kuude vahel moodustada igas kuus käibekulude suurendamise arvel nn. kaupade loomuliku kao reserv plaanis ettenähtud ulatuses.

Kaupade loomuliku kao reservi moodustamisel plaanis ettenähtud summa ulatuses koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud".

Kreedit konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv".

Kui kaupade inventeerimisel avastatakse kauba esialgne puudujääk kaupade loomuliku kao normide piires, siis võib seda maha kanda moodustatud reservi arvel direktori loal ja kõrgemalseisva organisatsiooni juhataja järgneval kinnitamisel. Inventeerimisel avastatud kauba puudujääk loomuliku kao normide piires kantakse materiaalselt vastutava isiku arvelt maha järgmise kirjendiga:

Deebet konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv" - kaupade puudujäägi ostuhind.

Deebet konto nr. 42 "Kaubanduslik hinnatäiend" või "Käibemaks" - kaupade puudujäägi ostu- ja jaehinna vahe.

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - kauba puudujääk jaehinnas.

Plaanis ettenähtud loomuliku kao reservi moodustamisel hulgibaasides võib juhtuda, et tegelik kauba puudujääk loomuliku kao normide piires on väiksem kui moodustatud loomuliku kao reservi summa. Sel puhul annulleeritakse liigselt moodustatud loomuliku kao reservi summa punase storno meetodil järgmise kirjendiga:

Deebet konto nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud".

Kreedit konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv".

b) Kaupade kaod nende riknemisest, purunemisest ja mõranemisest.

Kaupade kaod riknemise, purunemise ja mõranemise tõttu tekivad kaupade säilitamistingimuste mittevastavuse ja kaupadega mitteheaperemeheliku ümberkäimise tagajärjel. Kauba kaod riknemisest, purunemisest ja mõranemisest peab viivitata-

matult akteerima vastav kompetentne komisjon, kuhu kuuluvad kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja, ettevõtte direktor, materiaalselt vastutavad isikud ja ühiskondliku organisatsiooni esindaja. Kui on tegemist osaliselt riknenud toidukaupade edasise kasutamise võimaluse kindlakstegemisega, peab komisjoni koosseisu kuuluma ka sanitaarinspektsiooni esindaja. Komisjon koostab kauba riknemise, purunemise ja mõranemise akti kolmes eksemplaris. Ühe eksemplari aktist annab raamatupidamisele kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja, teise eksemplari aga koos kaubaaruandega materiaalselt vastutav isik. Akti kolmas eksemplar jääb lattu. Täielikult riknenud, samuti purunenud ja mõranenud kaubad, mille edaspidine kasutamine on võimatu, tuleb komisjonil hävitada.

Kauba riknemise, purunemise ja mõranemise aktid vaatab läbi baasi direktor, kes teeb ühtlasi kirjaliku korralduse selle kauba kao mahakandmise kohta. Süüdlaste isikute suhtes tuleb aga viivitamatult rakendada vajalikud abinõud.

Kauba kaod purunemisest, riknemisest ja mõranemisest tuleb süüdiolivatelt isikutelt sisse nõuda. Kui aga konkreet-
sed süüdiolivad isikud puuduvad, kantakse need maha baasi arvel, suurendades vastavalt baasi käibekulusid. Siinjuures tuleb silmas pidada asjaolu, et riiklikus kaubanduses on baasi direktoril õigus lubada kauba kadusid kanda baasi käibekulude suurendamiseks ainult summas kuni 100.- rubla iga üksiku akti alusel eraldi. Kauba kadusid üle selle summa võib maha kanda baasi kulude arvel ainult Eesti NSV Kaubandusministeeriumi kirjalikul loal.¹

Kaod kaupade riknemisest, purunemisest ja mõranemisest konkreetsete süüdlaste isikute puudumisel kantakse esialgu (nende summade edaspidise saatuse kohta vastava otsuse saamiseni) konto nr. 82 "Puudujäägid ja kaod väärtuste riknemisest" deebetisse ostuhinnas järgmise kirjendiga:

---

¹ NSVL Rahandusministeeriumi 12. juuni 1967. a. juhend nr. 235 "Raamatupidamisaruannete ja -bilansside määrustikust".

Deebet konto nr. 82 "Puudujäägid ja kaod kaupade riknemisest" - puuduolevate kaupade ostuhind.

Deebet konto nr. 42 "Kaubanduslik hinnatäiend" või "Käibemaks" - kaubandusliku hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - puuduolevate kaupade jaehind.

Kui saadakse otsus kadude mahakandmise kohta baasi arvel, siis koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud".

Kreedit konto nr. 82 "Puudujäägid ja kaod kaupade riknemisest".

Kauba riknemise, purunemise ja mõranemise summa materiaalselt vastutavatelt isikutelt nõutakse sisse alati jaehinnas. Kauba kao summade kandmisel materiaalselt vastutavate isikute arvele koostatakse kirjendid:

1) Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arvel dustega" - kauba kadu jaehinnas.

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - kauba kadu jaehinnas.

2) Kaubandusliku hinnatäiendi täpsustamiseks koostatakse paralleelne kirjend:

Deebet konto nr. 42 "Kaubanduslik hinnatäiend" või "Käibemaks" - hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide arvestus- ja jaehinna vahe" - hinnatäiendi summa.

Kui aga kauba kadude summa oli esialgu arvestatud konto nr. 82 "Puudujäägid ja kaod kaupade riknemisest" deebetis, siis nende summade kirjendamine materiaalselt vastutavate isikute (süüdlaste isikute) arvele toimub järgmiselt:

Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega" - kaubad jaehinnas.

Kreedit konto nr. 82 "Puudujäägid ja kaod kaupade riknemisest" - kauba kadu ostuhinnas.

Kreedit konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide arvestus- ja jaehinna vahe" - hinnatäiendi summa.

Kui süüdi olevad isikud maksavad välja kauba kadudest tekkinud kahju summa, siis koostatakse kassa sissetuleku-orderi alusel kirjend:

Deebet konto nr. 50 "Kassa".

Kreedit konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Summa laekumisel süüdi olevatelt isikutelt kantakse baasi tuludesse ka kontol nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide arvestus- ja jaehinna vahe" arvestatud kaubandusliku hinnatäiendi summa. Selleks koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide arvestus- ja jaehinna vahe".

Kreedit konto nr. 99/6 "Muud kasumid ja kahjumid".

12. Taara arvestus.

Taaral on suur tähtsus kaubakäibe õigeks organiseerimiseks. Taara peamine ülesanne on kindlustada kaupade säilivus ja kvaliteet nende transportimisel, säilitamisel ja väljastamisel. Kaupade varumise, veo ja väljastamise plaani täitmine on otseselt seotud vastava taara olemasoluga.

Arvesse võttes taara suurt tähtsust on valitsuse korralduste ja määrustega kindlaks määratud sellised põhilised

küsimused nagu taara hinnakirjad, taara väljastamise kord tööstuse ja teiste hankijate poolt, taara tagastamise kord kaubandusorganisatsioonide poolt ning taara arvestuse organiseerimise kord.

Taara kulub kaubakäibe protsessis. Kulud taara kulumisest ja säilitamisest, samuti kauba alt vabanenud taara tagastamisest kuuluvad käibekulude koostisse. Mõningate kaupade puhul, nagu näiteks aed- ja juurviljad, moodustab taara maksumus võrdlemisi suure osatähtsuse kaupade maksumusest. Seepärast on ka kaod ja kulud taarast mõnedes kaubandusorganisatsioonides küllalt suured, avaldades mõju käibekulude tasemele ja järelikult ka kaubandusliku töö rentaablusele.

Sotsialistliku plaanimajanduse tingimustes on kõik võimalused ühe ja sama taara mitmekordseks kasutamiseks. Seepärast on vastavalt valitsuse määrustele ja korraldustele kõik kaubandusorganisatsioonid kohustatud taara täielikult või kindlaksmääratud normide piires tagastama kauba hankijatele korduvaks kasutamiseks või andma üle selleks ettenähtud remondiettevõtetele. Pärast remonti suunatakse selline taara uuesti kaubakäibesse.

Taara jaguneb sisemiseks ja väliseks taaraks. Sisemine taara väljastatakse koos kaubaga (pudelid, karbid jt.) ja avatakse vahetult enne tarbimist. Väline taara (tunnid, kastid, kotid jt.) on vajalik kaupade transportimiseks ja säilitamiseks ning kaubad vabastatakse sellest alles jaevõrgus.

Erilise konstruktsiooniga väline taara, mida kasutatakse mitmekordseks käibeks, kannab nimetust taara inventar või inventaarne taara. Inventaarne taara, mis võtab osa mitmekordsest käibest tööstuse ja kaubandusettevõtete vahel, kindistatakse ühele kindlaksmääratud ettevõttele. Inventaarne taara hulka kuuluvad näiteks õllevaadid, piimanõud, kastid pudelite transportimiseks ja säilitamiseks jne. Taarainventaril peaks olema tööstuse eraldustunnus, et näha, kellele see kuulub.

Inventaarne taara saadakse hankijatelt koos kaubaga ja

tuleb hankijatele kohustuslikult tagastada lepingus ettenähtud korras ja tähtaegadel. Paljudel hulgiettevõtetel on oma inventaarne taara.

Taara iga liigi jaoks on kehtestatud ühtsed ja kohustuslikud hinnakirjad.

Kõige suurem osatähtsus hulgikäibes on puittaaral. Puittaara (kastid, tünnid jt.) maksumusest umbes 60 % on lülitatud kaupade hulgihinna koostisse, järelikult ainult 40 % taara maksumusest maksavad kaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted eraldi. See hind on taara hinnakirjas näidatud eraldi lahtris "Maksab kauba saaja".

Taara hinnakirjas on iga taara nimetuse ja liigi jaoks olemas kindel järjekorra-(hinnakirja) number. Uue puittaara hinnad hinnakirjas on diferentseeritud vööndite järgi. Eesti NSV kuulub esimesse vööndisse. Nii on uute kastide ja tünnid hind toodud hinnakirjas kolme vööndi jaoks, kasutatud kastide ja tünnid hind aga ilma vööndilise jaotuseta.¹

Näiteks õmblustoodete kastidele on hinnakirjas nr. 07-09 (II osa) järjekorranumber 47 all (GOST 10 350-63) järgmised kasti hulgihinnad (kopikates).

	I vöönd	II vöönd	III vöönd	Sellest mak- sab kauba saaja
1. Uued kastid	-.63	-.67	-.71	-.27
2. Tarvitatud taara:				
a) remonti mitte- vajak		-.36		
b) vajab väikest remonti		-.33		
c) vajab keskmist remonti		-.29		
3. Remonditud kastid		-.43		

---

¹ Seoses ehitusmaterjalide hulgihindade muutumisega rakendatakse kastidele ja tünnid uusi hindu uute hinnakirjade alusel alates 1. juulist 1967.

Toodud näitest selgub, et kaubandusorganisatsioonid maksavad selle kasti eest 27 kopikat.

Kaubandusorganisatsioonid saavad taara tagastamisel hinna, olenevalt taara olukorrast, tarvitatud taara hindade alusel.

Kui esimeses vööndis asuv kaubandusorganisatsioon (Eesti NSV asub esimeses vööndis), tagastab kasti olukorras "remonti mittevajav", siis saab ta sellest kastist tulu 9 kopikat (36-27), kasti tagastamisel olukorras "keskmist remonti vajav" saab kaubandusorganisatsioon tulu 2 kopikat (29-27), kasti tagastamata jätmisel on aga kahju summa ühelt kastilt 27 kopikat.

Toodud näide illustreerib ilmekalt seda, millist mõju kaubandusorganisatsiooni rentaabluse kujunemisele avaldab taaramajandus, taara heaperemehelik hooldamine selle transportimisel ja avamine ning taara tagastamine.

Puittaara arvestatakse hulgibaasides selle soetamise hinnaga, kuid mitte kõrgema kui hinnakirja hinnaga.

Taara arvestuse lihtsustamise eesmärgil ühe kaubandusorganisatsiooni piires võib kasutada nn. keskmisi hindu, mis määratakse kindlaks taara gruppide järgi ja mille suurust aeg-ajalt reguleeritakse. Taara soetamise hindade ja keskmiste hindade vahe arvestatakse konto nr. 42 "Kaubanduslik hinnatäiend" allkontol "Taara hinnavahed".

Pehme taara (kotid) jagatakse peale uute veel kuude kategooriasse. Kottide kuulumise ühte või teise kategooriasse määravad ära kindlaksmääratud tunnused (lappide arv jm.).

Kotid arvestatakse hulgibaasides samuti nende soetamise hinnaga. Kotid tuleb hankijatele tagastada ja sealjuures jälgida seda, et tagastamine toimuks võimalikult soetamise kategooria hinnaga või siis ainult ühe kategooria võrra madalama hinnaga. Kui kottide kvaliteet tagastamisel on kahe kategooria võrra madalam, maksab hulgibaas trahvi uue koti neljakordse hinna ulatuses. Kottide tagastamiseks on ette nähtud kindlad tähtajad. Kui kaubandusorganisatsioonid sellel tähtajal kotte ei tagasta, maksavad nad hankijatele uue

koti neljakordse hinna ,kotid tuleb aga ikkagi tagastada.

Trahve taara tagastamise eeskirjadest mittekinnipidamise eest ei tohi kanda ettevõtte kahjumisse ilma kõrge-malseisva organisatsiooni juhataja kirjaliku loata. Need trahvid tuleb üldreeglina sisse nõuda taara tagastamise nõudeid mittetäitvatelt materiaalselt vastutavatelt isikutelt või teistelt süüdi olevatelt isikutelt.

Taara sissetulekudokumentideks on arve-maksenõue või faktuurarve. Taara hinna kontroll ja vastuvõtt toimub kauba hinna kontrollimise ja vastuvõtuga üheaegselt, sest hankijad fikseerivad taara samal dokumendil, millel kaubagi. Taara koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu kohta annab materiaalselt vastutav isik allkirja. Taara vastuvõtul avastatud vahede kohta aga koostab komisjon akti, mis on pretensiooni esitamise aluseks hankijaile. Taara tagastatakse hankijaile saatetelehe või arve alusel. Purunenud ja kasutamiskõlbmatu taara kohta koostab komisjon taara purunemise akti sama korra kohaselt nagu kauba puhulgi.

Taara analüütiline arvestus laos tuleb organiseerida taara liikide ja kategooriate järgi hulgalise arvestuse kaartidel või raamatus. Sissekanded taara analüütilise arvestuse kaartidele või raamatusse teeb materiaalselt vastutav isik või kartoteegipidaja kauba ja taara sissetuleku- ja väljaminekudokumentide põhjal enne nende dokumentide üleandmist raamatupidamisele. Perioodiliselt, kuid vähemalt üks kord kuus, tuleb analüütilise arvestuse andmed võrrelda raamatupidamise andmetega.

Kõik taara sissetuleku- ja väljaminekudokumendid antakse üle raamatupidamisele saaterestri juures sama korra kohaselt nagu kaubadokumendidki. Taara inventuur viiakse läbi üheaegselt kauba inventuuriga. Taara inventeerimise tulemused tuuakse välja kaupade inventeerimise tulemustest eraldi. Tuleb silmas pidada seda, et taara inventeerimise tulemused selgitataks taara iga liigi kohta, kusjuures taara ühe liigi puudujäägi katmine teise liigi ülejäägiga või muude materiaaalsete väärtustega on keelatud.

Tühja ja kauba all oleva taara sünteetilist arvestust peetakse aktiva kontol nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara". Erilise konstruktsiooniga inventaarse taara sünteetilist arvestust, inventaarse taara maksumuse puhul üle 50.- rubla ühiku kohta ja ekspluatatsioonijaga üle ühe aasta arvestust peetakse aktiva kontol nr. 01 "Põhivahendid". Inventaarne taara maksumusega alla 50.- rubla ühiku kohta või kasutamisajaga alla ühe aasta olenemata maksumusest arvestatakse aktiva kontol nr. 12 "Väheväärtuslikud ja kiiresti kuluvad esemed". Nagu eespool rõhutatud, arvestatakse hankijatelt saadud taara soetamise hinnaga (ostuhinnaga). Omavalmistatud taara tuleb arvestada omahinnaga, kuid mitte kõrgema kui hinnakirja hinnaga. Taara analüütilist arvestust peetakse raamatupidamises taara liikide ja kategooriate järgi hulgalis-summalise arvestuse kaartidel.

Kõik taaraoperatsioonidega seotud kulud ja tulud arvestatakse tulemuskontol nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused". Konto nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused" deebetis kajastatakse kõik taaraoperatsioonidega seotud kulud, kreditis aga tulud. Saldo kontol nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused" näitab taaraoperatsioonidest tekkinud kasumit (saldo kreditis), või kahjumit (saldo deebetis). Kui kontol nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused" esineb deebetsaldo, siis tuleb see aasta lõpul üle kanda kontole nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud" järgmise kirjendiga:

Deebet konto nr. 44/1 "Hulgiettevõtete käibekulud".

Kredit konto nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused".

Taaraoperatsioonidest saadud kahjum kajastatakse aruandluses bilansi lisas nr. 5 "Käibekulude aruanne" (vt. vorm nr. 5), kasum aga kajastatakse aruandluses bilansi lisas nr. 2 "Kasumi ja kahjumi aruanne" (vt. vorm nr. 2).

13. Materiaalselt vastutavate isikute aruandlus.

Materiaalselt vastutavad isikud on kohustatud kindlaksmääratud tähtaegadel andma üle raamatupidamisele kõik kauba sissetuleku- ja väljaminekudokumentid. Enne seda peavad olema tehtud sissekanded laoraamatusse või analüütilise arvestuse kaartidel. Kauba sissetuleku- ja väljaminekudokumentide jätmine enda kätte või viivitamine nende üleandmisel on kategooriliselt keelatud, sest sel puhul on võimatu muuta raamatupidamisandmeid võrreldavaks kaubalis-materiaalsete väärtuste tegelike jääkidega laos. Seepärast on vaja organiseerida raamatupidamises üksikasjalik ja täpne kontroll dokumentide täieliku ja õigeaegse üleandmise kohta materiaalselt vastutavate isikute poolt.

Hulgibaasides ja -ladudes toimub kauba sissetuleku- ja väljaminekudokumentide üleandmine raamatupidamisele dokumentide saateregistri juures. Materiaalselt vastutav isik koostab dokumentide saateregistri kahes eksemplaris kopeerpaberi abil, kirjutades kõigi üleantavate dokumentide nimetused ja numbrid saateregistrisse. Dokumentide saateregistri vorm on järgmine:

Dokumentide saateregistri nr. ....

"...." ..... 196... a.

Ladu .....

Dokumendi nimetus	Hulk	Dokumentide nr-d	Märkusi

Andis üle: /allkiri/

Võttis vastu: /allkiri/

Dokumentide saateregistri esimene eksemplar koos kauba sissetuleku- ja väljaminekudokumentidega antakse üle raamatupidamisele allkirja vastu registri teisel eksemplaril.

Kaubastute ja kaubandusvalitsuste koosseisu kuuluvate jaotusladude materiaalselt vastutavad isikud koostavad summalise kaubaaruande kahes eksemplaris sama korra kohaselt nagu jaeettevõteteski (vt. jaeettevõtete materiaalselt vastutavate isikute aruandlus).

Kaubaaruandes näidatakse kõigepealt kaupade ja taara algsaldo eelmise kaubaaruande alusel. Seejärel kirjutatakse kaubaaruande sissetulekupoollele iga kauba sissetulekudokument eraldi reale ning arvutatakse kokkuvõte. Kaubaaruande väljaminekupoollele kirjutatakse kauba ja taara väljaminekudokumendid (aktid, arve-maksenõuded, saatelehed jt.). Edasi arvutatakse kaupade ja taara väljaminek kokku ning kaupade ja taara lõppsaldod aruandepäeva (-perioodi) lõpuks. Kaubad kajastatakse kaubaaruandes jaehinnaga, taara soetamishinnaga või keskmiste hindadega.

Aruandlus esitatakse raamatupidamisele üldreeglina iga päev. Erandjuhtudel võivad kaubandusorganisatsiooni jaotusladude materiaalselt vastutavad isikud esitada aruandluse kaks-, kolm- või viispäevakute kaupa. Kaupade ja taara liikumise aruanne tarbijate kooperatsiooni süsteemis koostatakse samuti summaliselt. Siin on kaubaaruandes ette nähtud ka spetsiaalsed veerud kontode korrespondeerivuse kajastamiseks, mis on väga ratsionaalne.

Materiaalselt vastutavatelt isikutelt saadud kaubadokumente kontrollib raamatupidaja põhjalikult. Kõigepealt kontrollib raamatupidaja seda, kas iga sissekande kohta on dokumentide saateregistris või kaubaaruandes vastav dokument olemas, seejärel kontrollib kõiki dokumente sisuliselt, vormiliselt ja aritmeetiliselt. Kaubaaruannete ja nende juurde kuuluvate dokumentide kontrollimine lihtsustub tunduvalt, kui kasutatakse arvestuse mehhaniseerimiseks ettenähtud arvutusmasinaid.

Kaubaaruannete ja nende juurde kuuluvate dokumentide

kontrollimisel tuleb pöörata erilist tähelepanu dokumentide esitamise õigeaegsuse kindlaksmääramisele, s. t. kontrollida, kas aruandele lisatud dokumendid vastavad aruande kuupäevale ja kas dokumentidel on materiaalselt vastutava isiku allkiri kaupade ja taara vastuvõtmise või väljaandmise kohta. Raamatupidaja, olles dokumendid kontrollinud, annab igale dokumendile allkirja kontrollimise kohta. Kui kaubaaruande lõppsaldod muutuvad raamatupidamises tehtud paranduste tagajärjel, siis võetakse materiaalselt vastutavalt isikult kaubaaruandele kinnitus, et ta on parandustega nõus. Sel puhul on materiaalselt vastutaval isikul võimalik koostada järgmise perioodi kaubaaruanne, kasutades õiget kauba ja taara saldot.

Kontrollitud dokumendid tuleb edasise töötlemise käigus konteerida, s. t. igal dokumendil fikseeritakse debiteeritavate ja krediteeritavate kontode šifrid ja operatsioonid summad. Riiklikus kaubanduses kirjendatakse operatsioonid kuu jooksul algdokumentide põhjal žurnaallorderitesse ja nende juurde kuuluvatesse andmikesse. Žurnaallorderitesse tehakse koondkirjendid kõigi päeva jooksul toimunud samalaadsete operatsioonide kohta. Igal dokumendil tuleb peale kontode korrespondeerivuse fikseerida veel žurnaallorderi number ja rea number, kuhu operatsioon kirjendatakse. Kuu lõpul tehakse žurnaallorderite kokkuvõtete alusel kirjendid pearaamatu vastavatesse kontodesse. Pearaamatu sünteetilised kontod on aga vahetult aluseks bilansi ja bilansilisade koostamisel.

14. Kaupade ja taara inventeerimine ladudes.

Kaupade ja taara inventeerimise korda käsitletakse üksikasjalikult järgmises teemas, seepärast on siin antud ainult kaupade ja taara inventeerimise erinevusi hulgiettevõtetes võrreldes jaekaubandusettevõtetega.

Inventuuri all hulgiettevõtetes mõistetakse kauba ja

taara jäägi kindlaksmääramist nende ülelugemise, -mõõtmise või -kaalumise teel ning saadud andmete võrdlemist raamatupidamise andmetega. Inventuure viib läbi kompetentne inventeerimiskomisjon.

Ootamatuid kontrollinventuure teostab komisjon toidukaupade hulgibaasides vähemalt kaks korda, tööstuskaupade hulgibaasides vähemalt üks kord aastas.

Inventeerimine valmistatakse ette, planeeritakse ja viiakse läbi analoogiliselt järgmises teemas käsitletud korrale. Inventeerimistulemused peavad olema välja toodud toidukaupade ladudes ja baasides hiljemalt kolme, tööstuskaupade ladudes ja baasides aga hiljemalt viie päeva jooksul. Hulgibaasides ja ladudes tuuakse välja kõigepealt inventeerimise esialgsed tulemused kõigi kauba ja taara nimetuste ja sortide järgi eraldi. Selleks kõrvutatakse inventeerimise tulemused raamatupidamise andmetega (laoraamatu või analüütilise arvestuse kartoteegi andmetega). Esialgsest puudujäägist lahutatakse kaupade loomuliku kao summa, sel teel leitakse lõplik puudujääk. Nii võib baasides ja ladudes esineda nii kaupade puudujääke kui ka ülejääke. Tuleb silmas pidada asjaolu, et puudujääkide katmine ülejääkidega on kategooriliselt keelatud. Ainult kõrgemalseisva organisatsiooni juhataja võib teha erandjuhtudel tasaarvestusi ja nimelt siis, kui on tegemist kauba sortide segilajamisega sama kauba nimetuse piires. Kaupade loomuliku kao, ülejääkide ja puudujääkide arvestuse kord on analoogiline järgmises teemas käsitletud inventeerimistulemuste arvestuse korraga.

III t e e m a .

KAUBAOOPERATSIOONIDE ARVESTUS JAEKAUBANDUSETTEVÕTETES.

1. Jaekäibe mõiste ja arvestuse ülesanded.

Jaekäibe all mõistetakse kaupade müüki vahetult tarbijatele isiklikuks tarbimiseks.

Jaekäive suureneb ühiskondliku tootmise mahu ja masstaabi suurenemise ning rahva heaolu pideva kasvu tulemusena aastast-aastasse. Mii suurenes viimase seitseaastaku jooksul (1959 - 1965) riikliku ja kooperatiivkaubanduse jaekäive 56,2 % võrreldes 1958. aastaga. Juhtiv osa jaekäibes kuulub riiklikule kaubandusele. 1965. aastal moodustas riikliku kaubanduse jaekäive 71 % kogu jaekäibest. Oluliselt suureneb toiduainete, riide, pesu, jalatsite ja teiste tarbekaupade müük elanikkonnale. Igaks aastaks kinnitatakse kaubandusorganisatsioonidele ja -ettevõtetele kõrgemalseisva organisatsiooni poolt jaekäibeplaan, mis on üheks rahvamajandusplaani lahutamatuks osaks. Riikliku jaekäibeplaani edukas täitmine on kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete kõige tähtsam ülesanne, sest sellest sõltub elanikkonna üha kasvavate vajaduste rahuldamise aste ning rahvamajandusplaani täitmine vastavalt kavandatud ülesannetele. Nõukogude kaubandus hõlmab kolm jaekäibe liiki:

- 1) riikliku kaubandusvõrgu jaekäive,
- 2) kooperatiivkaubandusvõrgu jaekäive,

3) kolhoosikaubanduse jaekäive.

Kõik nad täidavad vastutusrikast ülesannet, varustades elanikkonda kvaliteetsete kaupadega laias sortimendis. Käesoleval juhul käsitletakse riikliku ja kooperatiivse kaubanduse jaeoperatsioonide arvestust. On vaja silmas pida, et riikliku ja kooperatiivse kaubandusvõrgu jaekäibe koostisse kuulub ka väikehulgimüük, mida teostatakse asustustele kollektiivse tarbimise eesmärgil kindlaksmääratud kauplustest või ladudest.

Kaubandusettevõtete ja -organisatsioonide jaekäibe summa ning plaani täitmise protsendi kindlaksmääramisel tuleb juhinduda NSV Liidu Statistika Keskvalitsuse 29. juuni 1961. a. juhendi nõuetest jaekäibe koostise ja klaasnõude arvestuse kohta.

NSV Liidu Statistika Keskvalitsuse juhendi kohaselt arvestavad jaeettevõtted (kauplused, kaubastud jt.) jaekäibe summa järgmiselt: kaubandusliku laekumise summast, kaasa arvatud klaasnõude maksumus (hankijatele tagastatud tühjade klaasnõude maksumuse piires), lahutatakse hankijalt aruandeperioodil koos kaubaga saadud klaasnõude maksumus ning liidetakse aruandeperioodil hankijatele tagastatud tühjade klaasnõude maksumus.

Vabariigi jaekäibe summa kindlaksmääramisel aga ei võeta arvesse elanikkonna poolt tagastatud klaasnõude maksumust. Vabariigi jaekäive leitakse, kui kaubandusliku laekumise summast lahutatakse hankijalt aruandeperioodil koos kaubaga saadud klaasnõude maksumus ning liidetakse ainult elanikkonna poolt aruandeperioodil tagastamata jäänud klaasnõude maksumus (hankijalt koos kaubaga saadud klaasnõud miinus hankijatele tagastatud klaasnõud).

Jaekäibe koostisse ei kuulu:

a) kaupade müük ladudest või vahetult jaevõrgust teistele kaubandusettevõtetele või -organisatsioonidele ning ühiskondliku toitlustamise ettevõtetele järgnevas edasimüügiks;

b) kaupade müük organisatsioonidele ja ettevõtetele tootlikuks tarbimiseks ning töötlemiseks;

c) kaupade sisemine ümberpaigutus kaubandusorganisatsiooni piires jne.

Riikliku ja kooperatiivse kaubanduse jaeorganisatsioonides ja -ettevõtetes tuleb organiseerida arvestus, mis kindlustab plaaninäitajate täitmise operatiivse ja aruandelise kontrollimise võimaluse. Arvestus ei pea ainult välja tooma kaubandusliku tegevuse tulemusi, vaid peab aktiivselt kaasa aitama kitsaskohtade avastamisele töös, et neid ära hoida tulevikus. Raamatupidamise ülesandeks on veel kontrolli teostamine sotsialistliku omandi allesoleku üle ning aktiivne võitlus isemajandamise kindlustamise eesmärgil. Raamatupidamise arvestus tuleb organiseerida ranges kooskõlas kehtivate eeskirjade ja juhenditega.

Ainult arvestuse nõuetekohase organiseerimisega on võimalik avastada töös esinevaid kitsaskohti ning leida abinõusid nende likvideerimiseks. Raamatupidamise arvestust kohalikes kaubastutes ning kaubandusvalitsustes juhib vabariikliku kaubandusministeeriumi poolt tööle määratud pearaamatupidaja.

Raamatupidamise arvestuse ühtseks vormiks riiklikus kaubanduses on žurnaalorderi vorm, mida rakendatakse edukalt alates juba 1952. aastast. 1961. aastast alates rakendatakse riiklikus kaubanduses ühtset kontoplaani, mis ühtlustab arvepidamise organiseerimise korda erinevates majandusliku tegevuse harudes ja ettevõtetes ning võimaldab teha kokkuvõtteid erinevate majandusharude ja ettevõtete aruandluse andmete põhjal. Käesolevas töös esitatakse kontode korrespondents 1961. aastast alates rakendatava kontoplaani alusel. Kooperatiivkaubanduses, nagu varem juba rõhutati, žurnaalorderi vormi ei rakendata, samuti kasutatakse siin esinevat kontoplaani.

Käsitööl rajaneva raamatupidamise arvestuse organiseerimine on seotud üha suureneva töökuluga, sest kaubakäive

kasvab pidevalt ja kaubandusvõrk laieneb. Käesoleva aja üheks tähtsamaks ülesandeks on arvestustöö protsesside üha täielikum mehhaniseerimine.

2. Plaani põhinäitajad ja jaekaubandusettevõtete majandusliku iseseisvuse aste.

Jaeettevõtted töötavad kõrgemalseisva organisatsiooni poolt kinnitatud plaani alusel. Jaeettevõtete plaani tähtsamaks põhinäitajaks käesoleval ajal on:

- 1) kaubakäibeplaani,
- 2) kaubavarude normatiiv, mis määratakse kindlaks summas ning käibepäevades,
- 3) töö- ja tööstusnäitajad (kaupluse töötajate arv, töötasufond),
- 4) käibekulude plaan protsentides kaubakäibest (eraldi plaanitakse kõrgemalseisva organisatsiooni poolt põhija täiendava töötasu plaan, ülejäänud kulukirjed plaanib jaeettevõtte ise);
- 5) realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi plaan,
- 6) kasumiplaan.

Alates 1. juulist 1965 kinnitab kõrgemalseisev organisatsioon nendest plaaninäitajatest ainult kaubakäibe- ja kasumiplaani. Vastavalt uuele majandusliku tegevuse planeerimise korrale hinnatakse nende plaaninäitajate täitmise alusel ka majanduslikku tegevust. Uus majandusliku tegevuse planeerimise ja hindamise kord, nagu näitab praktika, õigustab end täiesti. Tunduvalt suureneb jaeettevõtete ja -organisatsioonide iseseisvus, samuti aga ka vastutus plaani põhinäitajate (kaubakäibe, kasum) täitmisel ja ületamisel. Ülejäänud plaani põhinäitajad määrab kindlaks kaubandusorganisatsioon või -ettevõtte ise, lähtudes kõrgemalseisva organisatsiooni poolt kinnitatud kaubakäibe- ja kasumiplaani suurusest.

Jaeettevõtete majandusliku iseseisvuse aste käesoleval ajal sõltub eeskätt kaubakäibe mahust. Suuremad jaeettevõtted on viidud täielikule isemajandamisele. Neile on eraldatud vajalikul hulgal põhi- ja käibevahendeid, on avatud oma arveldus- ja erilaenukonto Riigipangas, mistõttu neil on iseseisev Riigipanga krediitide kasutamise õigus. Suuremad jaeettevõtted on viidud iseseisvale bilansile. Niisuguseid täiesti isemajandavaid jaeettevõtteid on Tallinna Sööklate, Restoranide ja Kohvikute Trustil. Ka uus Tallinna Kaubamaja on viidud täielikule isemajandamisele.

Enamik vabariigi jaeettevõtteid aga on viidud osalisele isemajandamisele. Neile on eraldatud küll oma põhi- ja käibevahendid, nad on viidud iseseisvale bilansile, kuid arveldus- ja erilaenukontot Riigipangas ei ole avatud, mistõttu arveldus-krediidioperatsioonid toimuvad kaubastu, trusti või kaubandusvalitsuse kaudu.

Ainult väikesed jaeettevõtted arvestatakse käesoleval ajal tsentraliseeritud korras kaubastu, trusti või kaubandusvalitsuse keskraamatupidamises. Iseseisvat aruandlust nende kohta ei koostata, vaid tuuakse arvepidamises eraldi välja ainult tähtsamad näitajad, nagu kaubakäive, realiseeritud hinnatäiend, käibekulud ja kasum.

Selline põhiliselt käsitsitööl rajanev arvepidamise organiseerimise kord on aga seotud suhteliselt suurte kuludega. Arvestuse komplekssel mehhaniseerimisel on juba lähemas tulevikus vaja arvestus täielikult tsentraliseerida, mis võimaldab toime tulla suhteliselt väiksemate kuludega kui käsitsitööl rajaneva arvestuse puhul.

Arvestades asjaolu, et Eesti NSV oludes on tegemist suhteliselt väikeste jaeettevõtetega (müüjate arv kuni 20 inimest), on otstarbekas kõigi jaeettevõtete arvestus, välja arvatud mõned üksikud erandid (Tallinna Kaubamaja jt.), organiseerida tsentraliseeritud korras, bilansse üksikute ettevõtete lõikes koostamata. Arvestuse tsentraliseerimine suurendab tunduvalt arvestusalatöötajate tööviljakust, vähendab

arvestusega seoses olevaid kulusid ning võimaldab suurepäraselt mehhaniseerida töömahukaid arvestus- ja arvutus-töid kaubastu või kaubandusvalitsuse tsentraliseeritud raamatupidamises.

3. Materiaalne vastutus.

Materiaalselt vastutavateks isikuteks kauplustes, mis ei jagune osakondadeks, on kaupluse direktor (juhataja) ja tema asetäitjad; kauplustes aga, mis jagunevad osakondadeks (sektsoonideks), osakonnajuhatajad ja nende asetäitjad. Viimastel aastatel rakendatakse edukalt brigaadilist materiaalse vastutuse moodust, kus materiaalse vastutuse leping sõlmitakse brigaadiga. Sel puhul on üks brigaadi liikmeist ühtlasi brigadiriks (harilikult osakonnajuhataja). Viimase mooduse rakendamine on andnud üldiselt häid tulemusi sotsialistliku omandi allesoleku kindlustamisel. Kaupluste direktorid ja asetäitjad, kes ei ole küll materiaalselt vastutavad isikud, võetakse raiskamiste ja varguste puhul kaupluses vastutusele koos otseste süüdlastega, kui nad ei ole õigeaegselt tarvitusele võtnud vajalikke abinõusid. Nii on materiaalselt vastutavad isikud kui ka nende tööd juhtivad administratiivtöötajad kohustatud rakendama kõik vajalikud abinõud kaupade ja teiste materiaaalsete väärtuste säilitamiseks, õigeks vastuvõtmiseks ja väljaandmiseks. Materiaalselt vastutavatena võetakse tööle ainult isikuid, kellel ei ole varem esinenud suuri puudujääke ega raiskamisi ning keda ei ole varem karistatud kriminaalkorras puudujääkide ja raiskamiste pärast, ei võeta aga korduvalt kaubanduseeskirjade rikkumises süüdi olevaid isikuid. Loomulikult peavad materiaalselt vastutavad isikud tundma hästi kaupade ja taara vastuvõtu, realiseerimise, väljastamise ning tagastamise eeskirju ja korda. On vaja, et materiaalselt vastutavatel isikutel oleks vajalikke teoreetilisi teadmisi ja praktilisi kogemusi. Materiaalse vas-

tutuse lepingu alusel on materiaalselt vastutavad isikud kohustatud katma nende süü tõttu tekkinud kaupade kogu puudujäägi müügihindades. Suurte puudujääkide, raiskamiste ja varguste puhul kannavad materiaalselt vastutavad isikud peale tekitatud kahjuse summa katmise veel kriminaalvastutust.

Materiaalselt vastutavate isikute töölevõtmisel ja vahetamisel tuleb läbi viia kohustuslik kaubalis-materiaalsete väärtuste inventuur, kus materiaalsete väärtuste vastuvõtmine ja üleandmine vormistatakse üleandmise-vastuvõtmise inventuuriaktiga kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja osavõtul. Brigaadilise materiaalse vastutuse puhul võib brigaadi liige tööle asuda ka ilma inventuurita vastava kirjaliku nõusoleku andmisega lepingul.

Brigaadi üksikute liikmete lahkumisel töölt või uute juurdetulekul brigaadi ei sõlmita uut lepingut. Brigaadi juurdetulnud isik peab aga andma allkirja varem sõlmitud lepingule. Brigadiiri vahetuse puhul on lepingu ümbervormistamine kohustuslik, samuti peab toimuma sel puhul kaubalis-materiaalsete väärtuste üleandmine-vastuvõtmine inventuuriakti alusel. Brigaadi üksikute liikmete ajutise lahkumise puhul, samuti uute brigaadi liikmete juurdetuleku puhul ei ole inventuuri läbiviimine kohustuslik siis, kui kõik brigaadi liikmed annavad kirjaliku nõusoleku selle kohta, et kauba puudujäägi tekkimise puhul nad on nõus selle täies ulatuses hüvitama.

Materiaalselt vastutavate isikute aususe ja töövõimete kontrollimise eesmärgil viiakse jaeettevõtetes regulaarselt läbi ootamatuid inventuure. Nende inventuuride ülesandeks on peale sotsialistliku omandi allesoleku kontrolli veel avastada seismajäänud ja osaliselt kvaliteedi kaotanud kaupu, et õigeaegselt rakendada abinõusid nende realiseerimiseks. Nende kaupade kohta peab organiseerima pidevat operatiivset kontrolli ja kasutama kaubandusele lubatud vastavat allahindluse fondi.

Kaupade analüütilist arvestust jaeettevõtetes tuleb

pidada materiaalselt vastutavate isikute (brigaadide) lõikes. Ainult täpselt ja õigeaegselt organiseeritud kaubalis-materiaalsete väärtuste arvestus võimaldab organiseerida tõhusat kontrolli sotsialistliku omandi säilivuse ja heaperemeheliku kasutamise üle.

4. Kaupade arvestuse põhiprintsiibid jaeettevõtetes.

Jaeettevõtetes saadakse kaubad dokumentide (arve-maksenõue, faktuurarve, saateleht jne.) alusel, nendega vormistatakse ka kaupade vastuvõtmine. Kaupade müük jaeettevõtetest on dokumenteerimata ning toimub olenevalt müügitehnikast kaubatšekkide, kassatšekkide või lihtsalt sularaha alusel. Et ainult kauba saamine on dokumenteeritud, realiseerimine aga dokumenteerimata, ei ole jaeettevõtetes tehniliselt võimalik organiseerida kaupade koguselis-summalist arvestust kauba sortide, liikide, hindade jne. läbilõikes. Olgugi et koguselis-summaline kaupade arvestus vastab rohkem arvestuse eesmärkidele kui summaline arvestus, on jaeettevõtted sunnitud kasutama viimast, s. o. summalist kaupade arvestust. Koguselis-summalist kaupade arvestust kasutatakse jaeettevõtetes ainult üksikutel juhtudel mõningate eriti hinnaliste kaupade puhul (juveliid-, antikvaarsete ja mõningate teiste kaupade puhul). Summalise arvestuse organiseerimise tähtsaim tingimus on kaupade ühtne hindamine kaupade arvelevõtmisel ja väljaminekusse kandmisel. Jaeettevõtetes hinnatakse kõik kaubad kohe nende saamisel realiseerimise hinnaga, s. o. jaehinnaga. Selle hinnaga kantakse nad materiaalselt vastutava isiku arvele ning realiseerimise puhul materiaalselt vastutava isiku arvelt maha. Kaupade mahakandmine materiaalselt vastutava isiku arvelt toimub kaupade müügist laekunud summa ulatuses. Igasugune kehtivatest jaehindadest kõrvalekaldu mine tekitab paratamatult kauba puuduvõi ülejääke ja on seotud nõukogude tarbijate petmisega. Sel-

liste kõrvalekaldumiste äraholdmiseks ja tarbijate petmise likvideerimiseks on jaettevõtted kohustatud iga kauba juurde paigutama hinnasedeli. Kaupadele kehtestatud hindadest kinnipidamist kontrollivad seega tarbijad ise, peale selle aga kõrgemalseisev organisatsioon, Riiklik Kaubandusinspeksioon, ametiühingute ühiskondlikud kontrolörid jt.

Kaupade arvestust peetakse aktiva kontol nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" jaemüügihindades materiaalselt vastutavate isikute kaupa. Neis ettevõtetes aga, kus on rakendatud brigaadiline materiaalne vastutus, peetakse arvestust brigaadide kaupa. Kaupade ostu- ja jaehinna vahe arvestatakse kontraaktiva reguleerival kontol nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend (maha- ja juurdehindlus)". Taara arvestatakse eraldi kaupade allkontol nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" taara arvestuseks kehtestatud eeskirjade alusel. Transpordikulud ja kaupade vastuvõtul kindlaksmääratud puudujääk loomuliku kao normide piires kantakse kontole nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud". Kaupade vastuvõtul ilmnenu koguseliste ja kvaliteediliste lahkuminekute puhul koostatud akti alusel sissenõudmiseks esitatavad pretensioonid arvestatakse kontol nr. 62 "Arveldused deebitoridega pretensioonide alal". Uue kontoplaani alusel kontot "Kaubad teel" ei kasutata. Kuu lõpul võetakse hankija poolt välja saadetud, kuid kauplusse jõudmata kaupade eest tasutud, samuti aktsepteeritud, kuid tasumata arvete summad arvele kontol nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" ja krediteeritakse kontot nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" ning näidatakse bilansi kirjes "Kaubad teel". Järgmise kuu algul storneeritakse need summad.

5. Kaupade sissetuleku allikad, dokumentatsioon ning vastuvõtu kord.

Kaupade õigeaegsest saamisest sõltub elanikkonna nõudmise rahuldamise võimalus. Tähtis on, et hangitav kaup vastaks tarbijate nõudmisele, vastasel juhul jäävad kaupad seis-

ma ning on rikkemiseohus. Seetõttu peavad kõik jaekaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted tõhustama tarbimiseohudluse uurimist ning aktiivselt mõjutama tootjaid tootmisstruktuuri kooskõlastamisel tarbimiseohudluse struktuuriga.

Ostjate ja hankijate vahekorrad kaubaoperatsioonide alal on reklementeeritud hankelepingutega korra kohaselt, nagu see on ette nähtud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 22. mai 1959. a.määrusega nr. 539 (Eesti NSV Teataja nr. 35, 19.juuni 1959). Kaupade hankijateks võivad olla:

- 1) sama linna ja teiste linnade tööstusettevõtted,
- 2) oma kaubastu jaotusladod,
- 3) hulgikaubandusorganisatsioonid.

Sõltuvalt hankijatega sõlmitud lepingutest ning oma kõrgemalseisva organisatsiooni varustamise korrast võivad jaeettevõtted kaupu vastu võtta: a) hankijate baasides ja ladudes, b) raudteejaamas või sadamas, c) jaeettevõttes endas. Kaupade koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu kord ning tingimused on fikseeritud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži 27. mai 1959. a. määrusega nr. B-85. Tööstusettevõtetelelt saadava kauba saatedokumendiks on arve-maksenõue või faktuurarve. Hankijad kirjutavad arve-maksenõuded ja faktuurarved välja jaehindades. Arve-maksenõude nomenklatuurosas (arve-maksenõude alumine osa) näidatakse elemendid järgmises järjekorras:

- 1) kaubad jaehindades,
- 2) kaubanduslik mahahindlus,
- 3) taara,
- 4) ostjate arvel tasutud transpordikulud.

Arve-maksenõude alusel teostatakse ka kaupade koguseline ja kvaliteediline vastuvõtt tähtaegadel ja korras, nagu see on ette nähtud kaupade vastuvõtu juhendis. Kaupade vastuvõtmisel annab materiaalselt vastutav isik arve-maksenõudele allkirja järgmises redaktsioonis:

Kauba rbl. .... väärtuses jaehinnas
ja taara rbl. .... väärtuses
koguseliselt ja kvaliteediliselt vastu võtnud.
Kuupäev. Materiaalselt vastutava isiku allkiri.

Soovitav on kasutada vastavat stambi jäljendit ning
täita ainult tühjad lahtrid. Stambi jäljend lüüakse arve-
maksenõudele või faktuurarvele kujul:

V o r m nr. 1

" " ..... 196...a.

Kauba vastuvõtt nr. ....

Arve nr. .... " " ..... 196...a.

alusel

Kauba rbl. .... väärtuses jaehinnas ja
taara rbl. .... väärtuses koguseliselt ja
kvaliteediliselt vastu võtnud.

Materiaalselt vastutava isiku allkiri

Koguseliste ja kvaliteediliste lahkuminekute puhul
koostatakse kompetentse komisjoni poolt lahkuminekuaktid,
mis on aluseks pretensioonide esitamisel hankijaile.

Oma kaubastu jaotuslaolt saadava kauba dokumentaalne
vormistamine sõltub jaeettevõtte isemajandamise astmest.
Täiesti isemajandavad jaeettevõtted saavad kauba jaotus-
laolt samuti arve-maksenõude alusel nagu võõrastelt ette-
võteteltki, sest kaupade eest tasumine Riigipanga kaudu
saab toimuda ainult arve-maksenõude või faktuurarve
alusel. Osaliselt isemajandavad jaeettevõtted saavad kau-
ba jaotuslaolt saatelehega, samaga vormistatakse ka kauba
vastuvõtt. Saatelehega saavad jaotusladudelt kauba ka kõik
jaeettevõtted, mille tegevust arvestatakse tsentraliseeri-
tud korras. Jaotuslaol ei ole õigust osa saada kaubandus-
likust hinnatäiendist, vaid neid peavad üleval jaekauban-

dusettevõtted, tehes selleks otstarbeks plaanilisi eraldamisi ladude kulude katteks. Jaeettevõtetelt saadud eraldamiste arvel katavad jaotuslaod kõik majandamisega seoses olevad kulud. Eltoodut arvesse võttes on arve-maksenõude või saatelehe elementide järjekord:

- 1) kaubad jaehindades,
- 2) kaubanduslik mahahindlus,
- 3) eraldamised ladude kulude katteks (plaanilise protsendi ulatuses kauba jaehinnast);
- 4) taara.

Nende elementide olemasolu saatelehel või arve-maksenõudes võimaldab arvestust organiseerida korra kohaselt, nagu see on juhendites ette nähtud. Praktilises elus aga valitakse sageli lihtsamaid mooduseid. Kaupade väljastamise kiirendamiseks ning kaubadokumentide väljakirjutamise lihtsustamiseks on võimalik arved ja saatelehed välja kirjutada jaehindades ilma kaubanduslikku mahahindlust ning eraldamisi ladude kulude katteks välja arvutamata. Sel puhul arvutab jaotusladu kuu lõpul korraga välja kaubandusliku mahahindluse summa kaubandusliku hinnatäiendi keskmise protsendi alusel ja eraldamiste summa kogu kuu jooksul väljastatud kaupadele. Selline kord muudab küll kaupade väljastamise kuu jooksul operatiivsemaks, kuid jaotusladude töö kuhjub kuu lõppu, mistõttu jaotuslaod võivad muutuda takistajateks jaeettevõtete aruandluse tähtajalisel esitamisel. Seda sellepärast, et jaeettevõtted ei saa aruandlust lõpetada enne, kui on saanud jaotusladudelt kaubandusliku hinnatäiendi ja eraldamiste summa.

Selline praktika, et iga saatedokumendi alusel kaupu väljastades tegelikku kaubandusliku hinnatäiendi summat vastavalt väljastatud kauba struktuurile välja ei arvestata, vaid seda tehakse üks kord kuus iga kuu lõpul keskmise hinnatäiendi protsendi abil, viib selleni, et üksikud jaeettevõtted saavad ettenähtud suurema, teised aga väiksema kaubandusliku hinnatäiendi summa. See asjaolu vähendab jae-

ettevõtete huvi kasumiplaani täitmisel ja isemajandamise tugevdamisel. Eeltoodut arvestades ei ole kaubandusliku hinnatäiendi jaotamine jaeettevõtete vahel keskmise hinnatäiendi protsendi abil millegagi õigustatud.

Kaupade saamisel hulgikaubandusorganisatsioonidelt on kauba ostu-müügi dokumendiks arve-maksenõue või faktuurarve. Siin on arve-maksenõude elementideks:

- 1) kaubad jaehindades,
- 2) kaubanduslik mahahindlus,
- 3) hulgibaasi juurdehindlus (kui baas turustusorganisatsioonide hinnatäiendit ei saa),
- 4) taara,
- 5) ostjate arvel tasutud transpordikulud.

Kaupade vastuvõtmine vormistatakse sama korra kohaselt nagu kaupade saamine tööstusettevõtetelt. Kaupadega üheaegselt võetakse vastu taara. Olulisemaks tingimuseks on arve-maksenõudes märgitud kauba ja taara hindade õigsuse kontrollimine. Seda kontrollitakse hinnakirjade alusel.

6. Kaupade sissetuleku sünteetiline arvestus.

Kaupade sissetulekusse kandmise dokumentideks on arve-maksenõuded, faktuurarved, saatelehed, kauba vastuvõtuaktid jt. dokumendid, millel on materiaalselt vastutava isiku allkiri kaupade ja taara vastuvõtu kohta. Need dokumendid esitatakse raamatupidajale kaubaaruande juures, mille koostavad jaeettevõtete materiaalselt vastutavad isikud kas iga päev või viisipäevakute kohta. Kui on tegemist võõraste hankijatega, siis peab kaubastu või kaubandusvalitsuse kaubandusosakond saabuval arve-maksenõuded eelnevalt registreerima lepingute täitmise arvestuse kaartidel, samal ajal hoolikalt kontrollides, kas kaup vastab lepingu tingimustele, kas arve-maksenõudes näidatud kauba ja taara hinnad on õiged, kas

kaubanduslikud mahahindlused on õiged nii protsentides kui ka summas. Seejärel tehakse arve-maksenõudele aktsepteerimise märkus. Materiaalselt vastutav isik võtab kaubad vastu harilikult juba aktsepteeritud arve-maksenõuete alusel. Kui aga saabub kaup oma kõrgemalseisva organisatsiooni jaotuslaost või ka samas linnas olevalt hankijalt saatelehega, siis eelnevat aktsepteerimist ei vormistata. Raamatupidamine teostab saadud dokumentide sisulist, vormilist ja aritmeetilist kontrolli ning alles kontrollitud dokumendid on kirjendite koostamise aluseks. Arvestus sõltub kauba saamise allikatest kui ka jaeettevõtte enda isemajandamise astmest.

Kauba sissetuleku arvestus isemajandavas jaeettevõttes, kui kaup saabub võõrastelt hankijatelt.

Kauba ja taara sissetuleku arvestamisel on kirjendid:

1. Kauba arvelevõtmise kirjend:

Deebet konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - jaehinnas.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" - ostuhinnas.

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - ostu- ja jaehinna vahe.

2. Taara ja transpordikulude arvestamisel:

Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" - taara maksumus.

Deebet konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud" - transpordikulud.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

3. Kui saadakse Riigipanga erilaenukonto väljavõtte hankija arve-maksenõude tasumise kohta, siis on kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõt-
jatega".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kui kaupade vastuvõtul oli erinevusi koguse ja kva-
liteedi osas, siis:

- a) kirjendatakse kauba puudujääk loomulike kaonormide pii-
res käibekuludesse ostuhinnas järgmiselt:

Deebet konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud"
- puudujääk ostuhinnas.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõt-
jatega" - puudujääk ostuhinnas.

- b) kauba puudujääk üle loomulike kaonormide nõutakse sisse
komisjoni poolt koostatud akti alusel hankijatelt või
raudteevalitsuselt ostuhinnas ning kirjendatakse järg-
miselt:

Deebet konto nr. 62 "Arveldused deebitoridega pretensioo-
nide alal" - puudujäägi ostuhind.

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõt-
jatega" - puudujäägi ostuhind.

Erinevuste esinemisel annab materiaalselt vastutav
isik allkirja kauba vastuvõtu kohta ainult tegelikult saa-
bunud kauba summa ulatuses.

Näide. 1. Aktsepteeriti hankija arve-maksenõue 19 350.- rbl.

Arve-maksenõude summa koosneb:

kaupade maksumus jaehinnas	20 000.-
kaubanduslik mahahindlus 6 %	1 200.-
taara maksumus	420.-
transpordikulud	130.-
Kokku	19 350.-

Kauba vastuvõtul ilmses kauba puudujääk:

- a) loomulike kaonormide piires ostuhinnas 65.80
jaehinnas 70.-

b) hankija süü läbi ostuhinnas	169.20
jaehinnas	180.-

Kokku ostuhinnas	235.-
jaehinnas	250.-

2. Ülejäänud kauba ja taara (vt. op. 1) võttis materiaalselt vastutav isik vastu.
3. Saadi Riigipanga erilaenukonto väljavõte hankija arve-maksenõude 19 350.- rbl. ülekanndmise kohta.

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 44/2 "Jaeettevõtete käibekulud" 65.80
Deebet konto nr. 62 "Arveldused deebitoridega pretensioonide alal" 169.20
Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 235.-

2. Deebet konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" 19 750.-

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" 1 185.-

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 18 565.-

- 2^a. Deebet konto nr. 44/2 "Jaeettevõtete käibekulud" 130.-

Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" 420.-

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 550.-

3. Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 19 350.-

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto" 19 350.-

Toodud majanduslike operatsioonide puhul on kontode korrespondents kontoristidel järgmine:

Arveldused hankijate
ja tööettevõtjatega

D	60	K
3) 19 350.-	1) 235.-	
	2) 18 565.-	
	2a) 550.-	

Kaubad jaekaubandus-
ettevõtetes

D	41/3	K
2) 19 750.-		

Kaubanduslik hinna-
täiend

D	42/1	K
	2) 1 185.-	

Jaekaubandusettevõtete
käibekulud

D	44/2	K
1) 65.80		
2a) 130.-		

Kaubakäibe erilaenu-
konto

D	91	K
	3) 19 350.-	

Arveldused deebitoridega
pretensioonide alal

D	62	K
1) 169.20		

Tühi ja kauba all olev taara

D	41/6	K
2a) 420.-		

Neis jaekaubandusettevõtetes, mis saavad põhiliselt kaupu kohalikelt hankijatelt, saadakse kaubad harilikult enne nende eest maksmist. Sel puhul võetakse kaubad ja taara arvele kaubavõtmise saatelehe alusel, kus pole näidatud ei kaubanduslikku mahahindlust ega ka transpordikulusi. Seoses sellega ei kajastata praktikas kaubandusliku hinnatäiendi ja transpordikulude summat kontodes mitte kaupade saamise ja arvevõtmise momendil, vaid alles pärast arve-maksenõuete tasu-

mist. Kaupade saamisel ja arvelevõtmisel kajastatakse konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" kreditis saadud kaubad jaemüügihindades, deebetis aga makstud arve-maksenõude ning kaubandusliku hinnatäiendi summa. Antud juhul ei korrespondeeru konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" kontoga nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes", vaid kontoga nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega." Ülejäänud kirjed koostatakse ülalvaadelduga analoogilises korras.

Sellise arvestuse korra illustreerimiseks toome näite. Näide. Majanduslikud operatsioonid.

1. Saadi kohalikelt hankijatelt kaupu jaemüügihindades 5 000.- ja taarat 40.- rubla eest.
2. Tasuti hankijatele arve-maksenõue summas 4 820.- rubla. Arve-maksenõue koosneb:

kaubad jaehinnas	5 000.-
kaubanduslik mahahindlus 5 %	250.-
taara	40.-
transpordikulud	30.-
<hr/>	
Kokku	4 820.-

3. Võetakse arvele varem saadud kaupade kaubandusliku hinnatäiendi summa 250.- rubla.
4. Võetakse arvele arve-maksenõudes näidatud transpordikulude summa 30.- rubla.

Antud juhul koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" 5 000.-
- Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" 40.-
- Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 5 040.-
2. Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" 4 820.-

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenu-
konto"

4 820.-

3. Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja
töõettevõtjatega"

250.-

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinna-
täiend"

250.-

4. Deebet konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete
käibekulud"

30.-

Kreedit konto nr. 60 "Aruandlused hankijate ja
töõettevõtjatega"

30.-

Toodud majanduslike operatsioonide puhul on kontode
korrespondeerivus järgmine:

Kaubakäibe erilaenukonto

D	91	K
	2) 4 820.-	

Arveldused hankijate ja
töõettevõtjatega

D	60	K
2) 4 820.-	1) 5 040.-	
3) 250.-	4) 30.-	
K: 5 070.-	K: 5 070.-	

Kaubad jaekaubandus-
ettevõtetes

D	41/3	K
1) 5 000.-		

Kaubanduslik hinna-
täiend

D	42/1	K
	3) 250.-	

Jaekaubandusettevõtete
käibekulud

D	44/2	K
4) 30.-		

Tühi ja kauba all
olev taara

D	41/6	K
1) 40.-		

Vaadeldud kaupade sissetuleku arvestuse korda võib jul-
gesti kasutada ka kohalikes kaubastutes arvestuse tsentrali-
seerimise tingimustes.

Kuu lõpul aktsepteeritud võõraste hankijate arve-makse-

nõuded, mille alusel kaup on veel saamata, võetakse arvele kontol nr. 41/3 "Kaubad" ja krediteeritakse kontot nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" ning näidatakse bilansis kirjes "Kaubad teel". Järgmise kuu algul storneeritakse need summad.

Kauba sissetuleku arvestus mitteisemajandavas, kuid iseseisval bilansil olevas jaeettevõttes, kui kaup saabub ametkonnavälistelt hankijatelt.

Kui jaeettevõtte ei ole täiesti isemajandav, s. t. puudub iseseisev arveldus- ja erilaenukonto Riigipangas, kuid on iseseisval bilansil, teostab kõrgemalseisev organisatsioon arveldused hankijatega Riigipanga kaudu. Jaeettevõttel tekivad kaupade ja taara saamisel antud juhul arveldused kõrgemalseisva organisatsiooniga, s. o. kaubastuga või kaubandusvalitsusega. Konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" asemel kasutatakse sel puhul kontot nr. 77/4 "Ametkonnasisesed arveldused jooksvate operatsioonide alal". Ülejäänud osas on kaupade sissetuleku arvestus analoogiline eespool vaadeldud arvestusega.

Kauba sissetuleku arvestus iseseisval bilansil olevates kauplustes, kui kaup saabub oma kaubastu (kaubandusvalitsuse) jaotuslaolt.

Peamiseks kauba hankijaks on kaubastu või kaubandusvalitsuse jaotusladu. Kauba saamiseks tuleb esitada tellimine. Kaup saadetakse jaotuslaost välja jaotuslaost tellitud transpordiga. Kauba üleandmine kauplusse vormistatakse saatelehega, mis koostatakse kolmes eksemplaris. Kui kauplus on isemajandav, oma arveldus- ja erilaenukontoga Riigipangas, siis on vaja kauba üleandmiseks ja arvelduste teostamiseks välja kirjutada arve-maksenõue. Materiaalselt vastutav isik vormistab kauba vastuvõtu saatelehel või arve-maksenõudel, andes allkirja. Kaubaaruande juures antakse dokumendid üle kaupluse raamatupidamisele. Kaupade sis-

setulekusse arvestamisel koostab raamatupidaja järgmised kirjendid:

1) kauba vastuvõtmisel

deebet konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - jaehinnas,

kreedit konto nr.77/4 "Ametkonnasisesed arveldused jooksvate operatsioonide alal" - ostuhinnas,

kreedit konto nr. 42/1 "Kaupanduslik hinnatäiend" - ostu- ja jaehinna vahe;

2) taara ja eraldamiste arvestamisel

deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara - taara maksumus,

deebet konto nr. 99/4 "Makstud eraldamised kaupade, materjalide, tööde ja teenuste väljastamiskulude katteks" - eraldamiste summa ladude kulude katteks,

kreedit konto nr.77/4 "Ametkonnasisesed arveldused jooksvate operatsioonide alal" - taara + eraldamiste summa.

Näide. 1. Saadi oma kaubastu jaotuslaolt kaupu ja taarat saatelehtede alusel:

Saatelehtede summa koosneb:

kaupade maksumus jaehindades	35 000.-
kaubanduslik mahahindlus 5 %	1 750.-
eraldamised ladude kulude katteks 0,2 %	70.-
taara maksumus	150.-
<hr/>	
Kokku	33 470.-

Selle majandusliku operatsiooni puhul koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 41/3	"Kauba ja kaubandus- ettevõttes	35 000.-
Kreedit konto nr. 42/1	"Kaubanduslik hinna- täiend"	1 750.-
Kreedit konto nr. 77/4	"Ametkonnasisesed ar- veldused jooksvate operatsioonide alal"	33 250.-
2. Deebet konto nr. 41/6	"Tühi ja kauba all olev taara"	150.-
Deebet konto nr. 99/4	"Makstud eraldamised kaupade, materjalide, tööde ja teenuste väl- jastamiskulude katteks"	70.-
Kreedit konto nr. 77/4	"Ametkonnasisesed arvel- dused jooksvate operat- sioonide alal"	220.-

Antud majanduslik operatsioon kajastatakse kontodes järgmiselt:

Ametkonnasisesed arvel- dused jooksvate operat- sioonide alal			Kauba ja kaubandus- ettevõttes		
D	77/4 ¹	K	D	41/3	K
	1) 33 250.-		1) 35 000.-		
	2) 220.-				

¹ Kui kauplus on täiesti isemajandav, siis kasutatakse konto nr. 77/4 asemel kontot nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kaubanduslik hinna- täiend		
D	42/1	K
	1) 1 750.-	

Makstud eraldamised kaupade, materjalide, tööde ja teenus- te väljastamiskulude katteks		
D	99/4	K
2) 70.-		

Tühi ja kauba all olev taara		
D	41/6	K
2) 150.-		

Kauba sissetuleku arvestus kauplustes, mille tegevust arvestatakse tsentraliseeritud korras.

Kui kaupluste majandusliku tegevuse arvestust peetakse tsentraliseeritud korras kaubastu või kaubandusvalitsuse tsentraliseeritud raamatupidamises, siis saavad kauplused kauba samuti arve-maksenõuete või saatelehtede alusel. Iga kaupluse kohta ei peeta aga enam kaupade, taara, eraldamiste jm. sünteetilist, vaid ainult analüütilist arvestust. Sel puhul peetakse kõigi kaupluste kohta ühte sünteetilist kontot nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - sama kehtib ka teiste kontode kohta. Analüütiline arvestus peab aga kajastama need näitajad üksikute kaupluste lõikes. Kui jaotuslaod kui ka kauplused arvestatakse tsentraliseeritud korras ühisel bilansil, siis kaupade väljastamisel jaotuslaost kauplustesse koostatakse saatelehe põhjal lihtsustatud kirjed:

Kauba väljastamisel on kirjend:

Deebet konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes".
Kreedid konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes".

Kaubandusliku hinnatäiendi üleandmisel kirjendit ei koostata, sest sünteetiline konto 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" jääb samaks. Kirjend tehakse ainult analüütilises arvestuses.

Eraldamiste summa arvestamisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 99/4 "Makstud eraldamised kaupade, materjalide, tööde ja teenuste väljastamiskulude katteks".

Kreedit konto nr. 99/3 "Saadud eraldamised kaupade, materjalide, tööde ja teenuste väljastamiskulude katteks".

Arvestuse tsentraliseerimise tingimustes lihtsustub operatsioonide kirjendamine ning väheneb nende arv, eriti sisesüsteemiliste arvelduste kirjendamise arvel. Analüütiline arvestus peab aga kindlustama jaeettevõtete operatiivseks juhtimiseks ja nende kaubandusliku tegevuse hindamiseks kogu vajaliku majandusliku informatsiooni.

Kaupade sissetuleku arvestuse erinevusi tarbijate kooperatsiooni jaeettevõtetes.

Kaupade sissetuleku arvestust auto- ja hobutranspordiga saadud kaupade puhul peetakse tarbijate kooperatiivides samuti nagu riikliku kaubanduse jaeettevõteteski. Erinevus seisneb ainult selles, et tarbijate kooperatiivides arvestatakse kaup ja taara koos sünteetilisel kontrol "Kaubad ja taara jaeettevõtetes". Seda kontot kaupade ja taara arvelevõtmisel debiteeritakse, krediteeritakse aga kontosid "Hankijad arveldustega" ja "Kaubanduslik mahahindlus (juurdehindlus) kaupadele ja toorainele".

Teisiti toimub kaupade sissetuleku arvestus neis tarbijate kooperatiivides, mis saavad kaupa raudteelt või laevalt. Sel puhul kasutatakse kaupade sissetuleku üle kontrolli teostamise eesmärgil täiendavat aktivakontot "Kaupade ost". Hankija arve-maksenõude tasumisel koostatakse kaks kirjendit:

1. Deebet konto "Arveldused hankijatega" - arve-maksenõude üldsumma .

Kreedit konto "Kaubakäibe erilaenukonto" - arve-maksenõude üldsumma.

2. Deebet konto "Kaupade ost" - arve-maksenõude üldsumma.

Kreedit konto "Arveldused hankijatega" - arve-maksenõude üldsumma.

Edasi kaupade ja taara saamisel ja arvelevõtmisel koostatakse kirjend:

Deebet konto "Kaubad ja taara jaeettevõtetes" - kaubad ja hinnas + taara.

Kreedit konto "Kaubanduslik mahahindlus (juurdehindlus) kaupadele ja toorainele" - kaubanduslik mahahindlus.

Kreedit konto "Kaupade ost" - arve-maksenõude üldsumma ehk kauba ostuhind.

Kui arve-maksenõudesse oli lülitatud ostjate arvel tasutud transpordikulude summa, siis selle kohta koostatakse kirjend:

Deebet konto "Jaekaubandusettevõtete käibekulud".

Kreedit konto "Kaupade ost".

Kontot "Kaupade ost" peetakse liini- ehk positsioonimeetodil, mis võimaldab kontrollida teel olevate kaupade õigeaegset saabumist jaekaubandusettevõtetesse. Kontol "Kaupade ost" võib esineda ainult deebetsaldo, mis näitab makstud, kuid saamata, s. o. teel olevate kaupade ja taara maksumust. Kaupade sissetuleku analüütilist arvestust peetakse eraldi registris, kus näidatakse kaupade saamine, arve-maksenõude tasumine jne.

7. Müügist laekunud summade arvestus.

Jaeettevõtetes realiseeritakse kaubad peamiselt sularaaha eest. Realiseerimise suurus sõltub müügist laekunud summast, s. o. kassasse laekunud sularaha summast.

Iga tööpäeva lõpul tuleb jaeettevõtetes täpselt kind-

laks määrata realiseerimise, s. o. päevase laekumise summa. Väikestes kauplustes, kus vahetuse koosseisus on kuni kolm müüjat, võtab ostjatelt raha vastu müüja ise. Antud juhul tehakse laekumise summa kindlaks laekunud raha ülelugemisel – summa võrdlemise võimalus jääb ära. Nendes kauplustes ei selgu tööpäeva lõpul eksitused raha vastuvõtmisel ja tagastamisel, vahed selguvad alles inventuuri tulemuste väljatoomisel.

Kauplustes, kus on vahetuse koosseisus rohkem kui kolm müüjat, tuleb ostjatelt raha vastuvõtmiseks organiseerida eraldi kassa, suuremates kauplustes loomulikult mitu kassat, kusjuures üks kassapidajatest on vanemkassapidaja. Rakendatakse peamiselt kahte erinevat kassa organiseerimise meetodit: 1) kassapidaja võtab ostjalt raha vastu, andes ostjale mehhaanilise kassaaparaadi abil väljalöödud tšeki; tšeki esitamisel annab müüja tarbijale kauba tšekil märgitud summa ulatuses, 2) kassapidaja võtab ostjalt raha vastu müüja väljakirjutatud kaubatšeki alusel, mille ära kiri (konts) jääb kassale. Kassapidaja kustutab tšeki stambi vormiga "Makstud", andes ühtlasi allkirja. Ostja esitab tšeki müüjale ning saab kauba. Viimast moodust kasutatakse peamiselt tööstuskaupade kauplustes, kus tarbija teostab oste eelneva valiku põhjal. On ka võimalus teist moodust rakendades kasutada raha laekumise tõendamiseks mehhaanilise kassaaparaadi abil väljalöödud tšekki, mille ostja lisab kauba kättesaamisel müüja kirjutatud kaubatšekile.

Suuremates kauplustes on tööpäeva lõpul vaja teostada laekumise summa vastastikust võrdlemist ja nimelt sularaha laekumine kassas peab võrduma: 1) mehhaanilise kassaaparaadi summeeriva kassaarvesti näitavude vahega või kauplustes, kus kassaaparaati ei ole, kaubatšeki ära kirjade summaga, 2) müüjate juures olevate tšekkide summaga.

Loomulikult tuleb arvesse võtta ostjailt kassale tagastatud tšekke. Tšekkide tagastamine kassale võib toimuda ainult samal päeval kaupluse juhataja või tema asetäitja

kirjalikul loal, mis vormistatakse täski tagaküljel.

Müügist laekunud summa arvestatakse raamatupidamises kirjendiga:

Deebet konto nr. 50 "Kassa".

Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük
jaekaubandusettevõttest".

8. Müügist laekunud summade üleandmise kord ja arvestus.

Jaekaubandusettevõtted on kohustatud müügist laekunud summad üle andma Riigipanka. Seega tagastatakse käibes olev raha Riigipanga kassadesse jaekaubakäibe kaudu. Laekunud summade üleandmine peab toimuma kooskõlas korra ja tähtaegadega, mis on ette nähtud "Kassaoperatsioonide teostamise põhimääruses ettevõtetele, asutustele ja organisatsioonidele" ning Riigipanga juhendites. Riigipank määrab igale kaubandusorganisatsioonile ja -ettevõttele sularaha kulutamise ja jääginormid kassas. Kaubandusettevõtted on kohustatud neist normidest rangelt kinni pidama. Kaubandusettevõtetes võib Riigipanga asutusega kokkuleppel kaubandusliku laekumise arvel teostada veel väljamakseid töötasudeks vormistatud palgalehtede ja kassa väljaminekuorderite põhjal.

Jaettevõtetes tuleb müügist laekunud summad iga päev üle anda Riigipanka. Raha üleandmiseks on kolm võimalust: 1) kaupluse juhataja viib müügist laekunud raha ise Riigipanga päevastesse või öhtustesse kassadesse, 2) laekunud raha kogub Riigipanga inkassaator, 3) juhul kui jaettevõtte asukohas ei ole Riigipanga asutusi, lubatakse ettevõttele anda müügist laekunud summad sideettevõtetesse pankade üleandmiseks.

Kõige levinumaks vormiks kaupade müügist saadud raha äraandmisel Riigipanka on laekumiste inkasseerimine Riigipanga inkassaatorite poolt. Sel puhul sõlmib kaubandusorganisatsioon Riigipanga vastavate asutustega lepingu, mille

alusel jääb Riigipanga kohustuseks raha inkasseerimine kauplustes kohapeal või organiseeritud kogumiskassades. Lepingus määratakse kindlaks laekunud summade inkasseerimise kord ja aeg ning tasu selle töö eest panga poolt määratud tariifide alusel.

Raha üleandmisel ja kasseerimisel tuleb kindlustada: 1) müügist saadud raha maksimaalselt kiire ja täielik laekumine panga kassadesse, 2) üleantava raha täielik säilivus ja võimalike kuritarvituste ärahoidmine.

Pea- (vanem-) raamatupidajatele on pandud kohustus pidevalt kontrollida neile alluvates ettevõtetes müügist laekunud summade täielikku ja õigeaegset üleandmist Riigipanka ning rahaliste vahendite kulutamise seaduspärasust.

Raha üleandmiseks Riigipanka antakse igale kaubandusettevõttele vähemalt kaks spetsiaalset inkassatsiooni kotti. Iga kott on varustatud järjekorranumbriga ja nimetusega "NSV Liidu Riigipank". Üks neist kottidest asub alati jaeettevõttes, mille üleandmisel saadakse teine, tühi kott tagasi. Riigipanga inkassaatori ilmumise ajaks peab olema raha loetud rahamärkide järgi, hoolikalt rahamärke ühtepidi ladudes. Rahamärgid seotakse harilikult nööri kokku, sest liimise paberlindi kasutamine raha pakkidesse paigutamisel võib rikkuda rahamärke. Kui raha paigutatakse pakkidesse, siis on rahamärkide arvu ja summa märkimine rahapakile keelatud. Üleantava raha kohta koostatakse Riigipangas kindlaksmääratud vormi kohane saateleht kolmes eksemplaris. Esimene saatelehe eksemplar paigutatakse koos rahaga kotti selleks ettenähtud taskusse, teine eksemplar antakse üle Riigipanga inkassaatorile, kolmas eksemplar kui raha üleandmist tõendav kviitung jääb jaeettevõttesse. Saatelehe kõigile kolmele eksemplarile kirjutab alla kaupluse juhataja ja kassapidaja. Kaupluse juhataja peab olema tingimata raha ülelugemise ja kotti paigutamise juures. Kott lukustatakse ja plommitakse. Riigipanga inkassaatori ilmumisel tuleb temalt nõuda järgmist dokumentide esitamist:

- 1) fotoga ja allkirja näidisega varustatud isikut tõendav dokument,
- 2) Riigipangalt väljaantud volitus raha inkasseerimise õiguse kohta,
- 3) antud kaubandusettevõtte kaart.

Peale märgitud dokumentide peab inkassaatoril olema kaasas kindla numbriga tühi inkassatsioonikott. Inkassaator annab rahaga täidetud plommitud koti vastuvõtmise kohta allkirja, tõestades allkirja Riigipanga pitsatiga kauplusse jäävale saatelehe kolmele eksemplarile. Inkassaatorite poolt Riigipangas üleantud kotid avatakse, kotis olev raha loetakse üle ning andmed võrreldakse saatelehes märgituga. Avastatud vahede kohta koostatakse akt, mis saadetakse arveldus- või erilaenukonto valdajale.

Kassapidaja peab kassamäärustikus ettenähtud korras kassaraamatut. Sissekanded kassaraamatusse tehakse iga päev. Samal ajal koostab kassapidaja kõigi kassadokumentide põhjal kassaaruande. Kassaaruanne koos kassadokumentidega antakse raamatupidaja poolt kindlaksmääratud ajal üle kaupluse raamatupidajale allkirja vastu kassaraamatus. Inkassatsiooni saatelehe kolmas eksemplar antakse raamatupidamisse seega koos kassaaruandega.

Jaeettevõtete kassaoperatsioonide sünteetilist arvestust peetakse kontol nr. 50 "Kassa". Riigipanga inkassaatorile üle antud, kuid arveldus- või erilaenukontosse laekumata summad arvestatakse kontol nr. 56/1 "Rahalised vahendid teel". Alles Riigipanga arveldus- või erilaenukonto väljavõtete saamisel kantakse kaubanduslik laekumine arveldus- või erilaenukontole. Kaubandusettevõtete kaubanduslikust laekumisest tuleb arvelduskontole kanda ainult realiseeritud hinnatäiendi summa, realiseeritud kaupade ostuhind kantakse aga erilaenukontol saadud kaubakäibelaenu kustutamiseks ning kohustusliku omakäibevahendite osavõtu katmiseks kaupade eest tasumisel. Korrespondentsi võib skeemaatiliselt kujutada järgmiselt:

Kassa		Rahalised vahendid		Arvelduskonto				
		teel						
D	50	K	D	56/1	K	D	51	K
S:Kassa saldo		1)		2)		2)Realiseeritud hinnatäiendi summa ¹		
		Riigipanga inkassaatorile üleantud summa ulatuses				Kaubakäibe erilaenukonto		
						D	91	K
						Realiseeritud kaupade ostuhind		2)S:Võlgnevuse saldo

9. Kaupade realiseerimise sünteetiline arvestus.

Jaekaubandusettevõtetes ühtib harilikult kauba müügi moment raha laekumise momendiga, seetõttu arveldusi ostjatega ei teki. Arveldused ostjatega tekivad ainult kaupade realiseerimisel järelmaksuga ning kaupade realiseerimisel väikehulgimüügi korras, mille juures peatume hiljem. Kaupade realiseerimise arvestust peetakse kontol nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest". Seda kontot krediteeritakse realiseeritud kauba müügi maksusega, debiteeritakse aga realiseeritud kauba ostumaksusega. Konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest" on seega operatsioon - tulemuskonto, kuna sellel selgub realiseeritud hinnatäiendi summa. Kaupade jaerealiseerimise puhul on kirjendid:

¹ Siin kajastatakse kontode korrespondeerivus lihtsus-
tatud kujul, sest praktikas kirjendatakse realiseeritud hin-
natäiendi summa arvelduskontole kaubakäibe erilaenukonto
kaudu.

1) Realiseerimise kirjend:

Deebet konto nr. 50 "Kassa".

Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulгимүүк
jaeettevõtetest".

2) Kirjend kaupade mahakandmisel materiaalselt vastutava
isiku arvelt:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulгимүүк
jaeettevõtetest" - kauba ostu-
hind.

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - rea-
liseeritud hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes"
- kauba jaehind.

Jaekaubandusettevõtetes, kus kaupade realiseerimine toimub ilma müügidokumente (arve-maksenõue, saateleht jne.) vormistamata, on tehniliselt peaaegu võimatu iga päeva lõpul kindlaks määrata realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summat. Järelikult on viimase kirjendi koostamine raskestatud. Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa arvutatakse praktiliselt välja ainult üks kord kuus, s. o. iga kuu lõpul. Viimane kirjend tuleb koostada pärast realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi väljaarvutamist kogu kuu jooksul realiseeritud kaupade kohta. Sel puhul aga konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" saldo ei peegelda kuu jooksul materiaalselt vastutava isiku vastutusel olevat kauba jääki. Selletõttu kantakse kuu jooksul realiseeritud kaubad materiaalselt vastutava isiku arvelt maha jaehinnas kirjendiga:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulгимүүк jae-
kaubandusettevõtetest" - kauba jae-
hind.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" -
kauba jaehind.

Kuu lõpul aga, kui realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa on välja arvatatud, koostatakse realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa kirjend punase storno meetodil:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jae-kaubandusettevõtetest".

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Peale storneeriva kirjendi koostamist peegeldab konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jae-kaubandusettevõtetest" deebet realiseeritud kaupu ostuhinnas. Konto nr. 48/1 krediti- ja deebetikäibe vahe aga peegeldab realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summat juba konto nr. 48/1 kreditis.

Kontode korrespondentsi võib skemaatiliselt kujutada järgmiselt:

Kaubad jae-kaubandus-ettevõtetes			Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest			Kassa		
D	41/3	K	D	48/1	K	D	50	K
Saldo:	2)		2)	1)		1)		
	Kaupade mahakandmisel materiaalselt vastutava isiku arvelt kuu jooksul jaehindades			Kaupade realiseerimise kirjend müügihinnas				
	Kaubanduslik hinnatäiend			3)				
D	42/1	K						
	Saldo:		Realiseeritud kaupade ostuhind		Realiseeritud kaupade müügihind			
	3)							
	realiseeritud kaupandusliku hinnatäiendi kirjendamisel kuu lõpul punase storno meetodil			Saldo: realiseeritud kaupandusliku hinnatäiendi summa				

Kaks esimest kirjendit koostatakse kauba- või kassa-aruande alusel. Viimase, s. o. realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa kohta koostatakse kirjend eraldi arvestuse alusel. Praktiline näide on toodud pärast realiseeritud hinnatäiendi väljaarvutamise korra käsitlemist.

10. Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa väljaarvutamise kord ja tehnika.

Eespool rõhutati, et kuu jooksul on iga päev realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa väljaarvutamise praktiliselt raskendatud, kuna see nõuaks väga suurt aja kulu. Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa arvutatakse ainult üks kord kuus, s. o. kuu möödudes kogu kuu jooksul realiseeritud kaupade kohta. Jäetavõttes on võimalik kasutada realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa väljaarvutamiseks kahte moodust: 1) realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa kindlaksmääramine kaubandusliku hinnatäiendi keskmise protsendi abil kõigile kaupadele, 2) realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa kindlakstegemine inventuuri andmetel kindlaksmääratud realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi summa abil.

Esimene kasutatavatest moodustest ei ole alati päris täpne, kuid on vähe aega nõudev. Teine on küll täpne, aga väga tülikas ja aeganõudev. Seetõttu kasutatakse 11 korda aastas esimest moodust, üks kord aga teist moodust. Teise mooduse rakendamine eeldab kaupade inventuuri läbiviimist, ainult siis võimaldub realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi täpne arvestus. Pahatihti rakendavad aga mõned kaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted teist moodust veelgi harvem (üks kord kahe-kolme aasta jooksul), mistõttu realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi ebatäpne väljaarvestus moonutab kasumiplaani täitmist.

Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa
kindlaksmääramine kaubandusliku hinnatäiendi
keskmise protsendi abil.

Kõigepealt tuleb leida kaubandusliku hinnatäiendi kesk-
mine protsent, mis arvutatakse välja järgmise valemi abil
täpsusega 0,01.

Kaubandusliku hinnatäiendi keskmine % =

$$= \frac{(k, 42/1 \text{ algsaldo} + \text{konto } 42/1 \text{ kreditikäive} - k, 42/1 \text{ deebetikäive})}{k, 48/1 \text{ kreditikäive} + \text{konto } 41/3 \text{ lõppsaldo}} 100$$

Keskmise kaubandusliku hinnatäiendi protsendi abil lei-
takse kõigepealt realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi
summa.

Realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi summa =

$$= \frac{\text{keskmise hinnatäiendi \%} \times \text{konto nr. } 41/3 \text{ lõppsaldo}}{100}$$

Edasi leitakse realiseeritud kaubandusliku hinnatäien-
di summa vahe leidmise teel.

Realiseeritud kau- bandusliku hinna- täiendi summa	=	Esialgne kauban- dusliku hinna- täiendi summa	-	Realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi summa
--	---	---	---	--

Eeltoodud valemite põhjal on praktilises elus kasutusele
võetud kindla vormiga tabel realiseeritud kaubandusliku
hinnatäiendi arvestamiseks. Tabeli vorm on toodud järgmi-
sel leheküljel.

Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi arvutus kesk-
mise hinnatäiendi protsendi alusel ei ole küllalt täpne,
sest aruandekuu lõpuks võivad järele jääda suurema või väik-
sema kaubandusliku hinnatäiendi protsendiga kaubad, võrrel-
des aruandekuul realiseeritud kaupadega. Kaubandusliku hin-
natäiendi keskmise protsendi pidev kasutamine realiseeritud
kaubandusliku hinnatäiendi summa väljaarvutamiseks viib jae-
ettevõtte töö rentaabluse ebaõigele peegeldumisele bilansis.
Eeltoodut arvesse võttes tuleb vähemalt üks kord aastas ra-

Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi arvestus
196...a. .... kuu kohta.

Kaubanduslik hinnatäiend ..... kuus				Realiseeritud kaup	Kaupade jääk kuu lõpuks	Kokku (veerg 5 + veerg 6)	Keskmine kaub.hinnatäiendi protsent ($\frac{\text{veerg 4} \times 100}{\text{veerg 7}}$)	Realiseerimata kaub.hinnatäiend veerg 6 x veerg 8 100	Realiseeritud kaub.hinnatäiend (veerg 4 - veerg 9)	Realiseeritud kauba ostumaksumus (veerg 5 - veerg 10)
Kreedit-saldo kuu algul	Deebet	Kreedit	Esialgne kreedit-saldo kuu lõpul							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

kendada realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi väljaarvestamise täpsust, s. o. teist meetodit.

Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa kindlaksmääramine kaupade inventuuriga kindlakstehtud realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi summa abil.

Käesoleval juhul tuleb samuti kõigepealt leida realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi summa. Selle summa leidmine on lihtne neis jaettevõtetes, kus on lihtsa sortimendiga kaup, hoopis raskem aga keerulise sortimendiga kaupade puhul. Keerulise kaupade sortimendi puhul tuleb läbi viia inventuur, kus kaubad on soovitatav rühmitada kaubandusliku hinnatäiendi protsentide järgi. Tegelike kaubajääkide ning hinnatäiendi protsentide abil arvutatakse välja realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi summa. Esialgse kaubandusliku hinnatäiendi summast konto nr.42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" andmete alusel tuleb lahutada müümata kaubajääkidele täpselt kindlakstehtud realiseerimata kaubandusliku hinnatäiendi summa, siis saamegi realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa, mille kohta koostatakse kirjend punase stornoga:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük
jaekaubandusettevõtetest".

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Näide jaerealiseerimise arvestuse ning realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa väljaarvestamise korra kohta keskmise hinnatäiendi protsendi abil.

Näide. Andmed:

I. Kontode saldod seisuga 1.I 1967.

Konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes"	72 000.-
Konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend"	3 800.-
Konto nr. 51 "Arvelduskonto"	6 500.-
Konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto"	44 700.-

II. Majanduslikud operatsioonid jaanuarikuus.

1. Jaanuarikuu jooksul aktsepteeriti kaupluses hankijate arve-maksenõudeid ning võeti vastu kaubad.

Arve-maksenõuete summa koosneb:

kaupade maksumus jaehindades	94 000.-
kaubanduslik mahahindlus	5 200.-

2. Kuu jooksul tagastati hankijatele kaupu arve-maksenõude alusel.

Arve-maksenõude summa koosneb:

kaupade maksumus jaehindades	240.-
kaubanduslik mahahindlus	20.-

3. Saadi erilaenukonto väljavõtte hankija arve-maksenõuete tasumise kohta

88 580.-

4. Vastavalt esitatud kassaaruannetele on kaubanduslik laekumine kaupade müügist kuu jooksul

103 000.-

5. Kantakse maha kuu jooksul realiseeritud kaupade maksumus materiaalselt vastutavate isikute arvelt

103 000.-

6. Anti kuu jooksul üle Riigipanga inkassaatorile kaubandusliku laekumise summa

102 950.-

7. Saadi Riigipanga väljavõtteid kaubandusliku laekumise arvestamise kohta

a) arvelduskontosse

5 850.-

b) erilaenukontosse

96 500.-

Kokku 102 350.-

8. Kuu lõpul kantakse maha realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa. Summa leida kaubandusliku hinnatäiendi keskmise protsendi alusel.

Antud majanduslike operatsioonide kohta
koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 41/3	"Kaubad jaekaubandus- ettevõtetes"	rubl. 94 000.-
Kreedit konto nr. 42/1	"Kaubanduslik hinna- täiend"	5 200.-
Kreedit konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	88 800.-
2. Deebet konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	220.-
Deebet konto nr. 42/1	"Kaubanduslik hinna- täiend"	20.-
Kreedit konto nr. 41/3	"Kaubad jaekaubandus- ettevõtetes"	240.-
3. Deebet konto nr. 60	"Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega"	88 580.-
Kreedit konto nr. 91	"Kaubakäibe erilaenu- konto"	88 580.-
4. Deebet konto nr. 50	"Kassa"	103 000.-
Kreedit konto nr. 48/1	"Kaupade jae- ja väi- kehulgimüük jaekau- bandusettevõtetest"	103 000.-
5. Deebet konto nr. 48/1	"Kaupade jae- ja väi- kehulgimüük jaekau- bandusettevõtetest"	103 000.-
Kreedit konto nr. 41/3	"Kaubad jaekaubandus- ettevõtetes"	103 000.-
6. Deebet konto nr. 56/1	"Rahalised vahendid teel"	102 950.-
Kreedit konto nr. 50	"Kassa"	102 950.-

7. Deebet konto nr. 51	"Arvelduskonto"	5 850.-
Deebet konto nr. 91	"Kaubakäibe eri- laenukonto"	96 500.-
Kreedit konto nr. 56/1	"Rahalised vahendid teel"	102 350.-

Kaheksanda majandusliku operatsiooni kohta tuleb koostada realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi väljaarvestus eespool toodud tabeli vormil.

Kaheksanda operatsiooni kohta koostatud arvestuse alusel koostatakse realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi mahakandmiseks storneeriv (punane) kirjend.

8. Deebet konto nr. 48/1	"Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusette- võtetest"	5 578.41
Kreedit konto nr. 42/1	"Kaubanduslik hinna- täiend"	5 578.41

Näiteks toodud majanduslikud operatsioonid kirjendatakse kontosse järgmiselt.¹

Arveldused hankijate ja töövõtjatega			Kaupad jaekaubandusette- võttes		
D	60	K	D	41/3	K
2) 220.-	1) 88 800.-		Saldo 1.I	2) 240.-	
3) 88 580.-			72 000.-		
			1) 94 000.-	5) 103 000.-	
			K: 94 000.-	K: 103 240.-	
			Saldo 1.II		
			62 760.-		

¹ Raamides näidatud summad storneeritakse (punane kirjend).

Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi arvestus
196...a. jaanuarikuu kohta.

Kaubanduslik hinnatäiend kuus				Realiseeritud kaup	Kaupade jääk kuu lõpuks	Kokku (veerg 5+ + veerg 6)	Keskmise kaub. hinnatäiendi protsent $\frac{\text{veerg 4} \times 100}{\text{veerg 7}}$
Kreedit-saldo kuu algul	Käive		Esialgne kreedit-saldo kuu lõpul				
	Deebet	Kreedit					
1	2	3	4	5	6	7	8
3800.-	20.-	5200.-	8990.-	103000.-	62760.-	165760.-	5,42

Realiseerimata kaub. hinnatäiend $\text{veerg 6} \times \text{veerg 8}$ 100	Realiseeritud kaub. hinnatäiend (veerg 4 - - veerg 9)	Realiseeritud kauba os-tumaksumus (veerg 5 - - veerg 10)
9	10	11
3401.59	5578.41	97421.59

Kaupade jae- ja väike-
hulgimüük jaekaubandus-
ettevõtetest

D	48/1	K
5) 103000.-	4) 103000.-	
8) <u>5578.41</u>		
K: 97421.59	K: 103000.-	
	Saldo 1.II	
	5578.41	

Kaubanduslik
hinnatäiend

D	42/1	K
2) 20.-	Saldo 1.I	
	3800.-	
	1) 5200.-	
	8) <u>5578.41</u>	
K: 20.-	K: <u>378.41</u>	
	Saldo 1.II	
	3401.59	

Kassa

D	50	K
4) 103 000.-	6) 102 950.-	

Rahalised vahendid teel

D	56/1	K
6) 102 950.-	7) 102 350.-	

Arvelduskonto

D	51	K
Saldo 1.I		
6 500.-		
7) 5 850.-		

Kaubakäibe erilaenukonto

D	91	K
7) 96 500.-	Saldo 1.I	
	44 700.-	
	3) 88 580.-	

Kaupade väikehulgimüügi arvestuse erinevusi.

Kaupade väikehulgimüük asutustele, organisatsioonidele ja ettevõtetele võib toimuda sularahatus korras arveldustega Riigipanga kaudu või sularahas. Kaubad müüakse üldreeglina jaemüügihindades. Erandi moodustavad ainult lasteaiad, haiglad jt., kuhu spetsiaalsetest, selleks ettenähtud kauplustest väljatud kaupadelt jaehinnas tehakse vastav mahahindlus. Kaupade väikehulgimüük vormistatakse faktuurarve väljakirjutamisega kolmes eksemplaris. Esimene neist läheb pank, teine ostjale, kolmas jääb kauplusele. Väikehulgimüügi liimiti kauplustele viimasel ajal ei kehtestata, küll aga keh-

tib kitsendus, et väikehulgimüük üheski kaupluses ei tohi moodustada üle 5 % jaekäibe summast.

Väikehulgimüügi käive kajastatakse kontol "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest" sama korra kohaselt nagu jaekäivegi.

Kaupade üleandmisel faktuurarve alusel väikehulgimüügi korras koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" või

Deebet konto nr. 64 "Arveldused ostjate ja tellijatega".

Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest".

Samal ajal kantakse kaubad maha ka materiaalselt vastutava isiku arvelt kirjendiga:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest".

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes".

Raha laekumisel ostjatelt koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused" või

Kreedit konto nr. 64 "Arveldused ostjate ja tellijatega".

Kaupade väikehulgimüük kuulub seega jaekäibe koostisse.

Kaupade jaerealiseerimise arvestuse erinevusi tarbijate kooperatiivides.

Tarbijate kooperatiivide raamatupidamisarvestuses kontot "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest" ei kasutata. Kui kassapidaja võtab ostjatele realiseeritud kaupade eest raha vastu, siis kaubaaruande alusel müüdud kaupade summa kohta koostatakse kirjend:

Deebet konto "Kassa".

Kreedit konto "Kaubad ja taara jaeettevõtetes".

Kui realiseeritud kaupade eest võtab aga raha vastu müüja ise, siis kantakse need kaubad materiaalselt vastutavate isikute arvelt maha summas, kui palju kaubanduslikust laekumisest on antud üle keskkassasse, Riigipanka või sideasutusele. Antud juhul koostatakse kirjend kaubalis-rahalise aruande põhjal:

Deebet kontod "Kassa", "Kaubakäibe erilaenukonto" või teised kontod, olenevalt sellest, kuhu raha anti.

Kreedit konto "Kaubad ja taara jaeettevõtetes".

Realiseeritud kaupade maksumus ehk tegelik jaekäive selgitatakse konto "Kaubad ja taara jaeettevõtetes" krediti kohta peetava žurnaali vastavate veergude andmete alusel.

Realiseeritud hinnatäiendi summa arvutatakse välja üks kord kuus keskmise hinnatäiendi protsendi abil sama korra kohaselt, nagu see toimub riikliku kaubanduse jaeettevõtetes. Realiseeritud hinnatäiendi summa kantakse selleks koostatud arvestuse ja kirjendi alusel konto "Kaubandusliku tegevuse tulemused" kreditisse.

Arvestuse alusel koostatakse kirjend:

Deebet konto "Kaubanduslik mahahindlus (juurdehindlus) kaupadele ja toorainele".

Kreedit konto "Kaubandusliku tegevuse tulemused".

Nii kantakse siia realiseeritud hinnatäiendi summa üle hariliku kirjendiga samal ajal, kui riikliku kaubanduse jaeettevõtetes tehti seda punase storno meetodil.

11. Arvestus kaupade realiseerimisel järelmaksuga.

Nõukogude tarbijate vajaduste üha parema rahuldamise eesmärgil müüvad riikliku kaubanduse jaeorganisatsioonid peamiselt pikema kasutamisajaga kaupa elanikkonnale järel-

maksuga. Vastavalt Eesti NSV Ministrite Nõukogu 28. juuli 1962. a. määrusele nr. 357 müüakse elanikkonnale järelmaksuga mööblit, raadioid, valmisriideid, kangaid, majapidamistarbeid, mootorrattaid, kelli jne. Kauba müümisel järelmaksuga tekib kaubandusorganisatsioonil tarbijaga arveldus, mis kustub alles pärast kauba hinna tasumist, s. o. pool aastat või üks aasta pärast kauba müüki, olenedes müüdud kauba hinnast. Järelmaksuga müüdud kaup hinnaga kuni 200 rubla tuleb ostjal tasuda 6 kuu jooksul, kaubad hinnaga üle 200 rubla aga 12 kuu jooksul. Kauba ostumomendil on ostja kohustatud tasuma kauba hinnast kohe 20-25 % pluss 1 - 2 % nn. krediitprotsente kauba ostul saadud laenu summast (maksmata jäänud kauba hinna osa) kaubandusorganisatsiooni krediitkulude katmiseks. Nii maksab ostja kaupa järelmaksuga ostes kauba hinnast 20 - 25 % kohe, ülejäänu aga makstakse 6 või 12 kuu jooksul võrdsetes osades. Peale selle maksab ostja kaupa järelmaksuga ostes kohe 1 - 2 % kauba ostul saadud laenu summast krediitprotsente kaubandusorganisatsioonile krediitkulude katteks. Krediitprotsente maksab ostja krediidi summast 1 % siis, kui krediiti tasutakse 6 kuu jooksul, ja 2 % siis, kui krediit tasutakse 12 kuu jooksul.

Kauba ostmiseks peab ostja esitama eeskirjadekohase õiendi ja kohustuse. Õiendi annab välja ettevõtte administratsioon kooskõlas ametiühingukomiteega ostja töökohal. Kohustuse vormistab ostja. Ostja töökohal peetakse tema palgast kinni järelmaksuga ostetud kauba eest tekkinud võla kustutamiseks. Ettevõtted ja organisatsioonid, kes annavad välja õiendid kaupade ostuks järelmaksuga, ja kaubandusettevõtted peavad hooliga jälgima, et krediidi summa ei oleks suurem kui antud töötaja 3 kuu töötasu. Krediiti võib kaupu müüa ainult isikutele, kes elavad pidevalt ja on sisse registreeritud antud linnas. Ostja esitab kaubandusorganisatsioonile õiendi kuu keskmise töötasu kohta (kolme viimase kuu töötasu alusel). Õiendit võib välja anda isikutele, kes on töötanud alalisel tööil vähemalt 6 kuud. Kinnipidamised

järelmaksuga ostetud kauba puhul tekkinud võla katteks kan-
navad ettevõtete ja organisatsioonide raamatupidamised igal
kuul kaubandusorganisatsiooni arvele, kes müüs kaupu järelmaksuga. Ülekandmine toimub sularaha maksmiseta maksukorraldusega Riigipanga kaudu. Ositimaksude mitteõigeaegsel tasumisel isiku uude töökohta üleminekul võtab kaubandusorganisatsioon temalt viivist 0,1 % viivises olevalt summalt iga viivispäeva eest. Kui ostja on jätnud tasumata kaks järjekordset osamaksu, nõutakse kogu kohustusejärgne summa ja viivis sisse sundkorras notariaalse täitepealdise alusel. Kauba realiseerimise momendiks jaekaubandusorganisatsioonis loetakse kauba üleandmise momenti, seepärast peegeldatakse kauba realiseerimisel järelmaksuga kontol nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest" kogu kauba jaemaksumus kauba üleandmisel ostjale.

Järelmaksuga ostmisel kaubandusorganisatsiooni krediidikulude katteks tasutud 1 - 2 % krediidid summast realiseerimise kontol nr. 48/1 ei peegeldata, vaid see kantakse kohe krediidikulude vähendamiseks kontole nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud". Kaupade müümisel järelmaksuga peetakse arveldusi kontol nr. 45/2 "Arveldused krediiti müüdud kaupade puhul". Analüütilist arvestust peetakse ostjate nimelistel kaartidel ostjate kaupa. Arveldused ostjatega peetakse arvelduste lihtsustamise eesmärgil kaubastu keskraamatupidamises tsentraliseeritud korras.

Kaupade realiseerimisel järelmaksuga koostatakse järgmised kirjendid:

Realiseerimise kirjend:

Deebet konto nr. 50 "Kassa" - 20-25 % kauba jaemaksumusest.

Deebet konto nr. 45/2 "Arveldused krediiti müüdud kaupade puhul" 75-80 % kauba jaemaksumusest.

Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jae-kaubandusettevõtetest" - 100 % kauba jaemaksumusest.

Kirjend kaupade mahakandmisel materiaalselt vastutava isiku arvelt:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgi müük jae-kaubandusettevõtetest".

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaupad jaekaubandusettevõtetes".

Ostja poolt kaubandusorganisatsiooni krediitkulude katteks tehtud makse puhul on kirjend:

Deebet konto nr. 50 "Kassa".

Kreedit konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtte-
te käibekulud" } 1-2 % kre-
diidi sum-
mast.

Igakuuliste ositimaksude laekumisel kuni võla täieliku kustutamiseni koostatakse kirjend:

Deebet kontod "Rahalised vahendid" (nr-d 50, 51, 91 jt.).

Kreedit konto nr. 45/2 "Arveldused krediiti müüdud kaupade puhul".

Näide:

Majanduslikud operatsioonid.

1. Laekus kassasse ostjatelt järelmaksuga müüdud kaupade eest:

Esialgse makse summaga	1 450.-
Krediitiprotsendid järelmaksuga müüdud kaupade eest	120.-
Kokku	1 570.-

2. Ostjate võlakohustuste summa järelmaksuga ostetud kaupade eest moodustab 6 550.-
3. Kantakse maha materiaalselt vastutavate isikute arvelt järelmaksuga müüdud kaupade maksumus 8 000.-

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 50 "Kassa" 1 570.-

Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja
väikehulgimüük jae-
kaubandusettevõtetest" 1 450.-

Kreedit konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete
käibekulud" 120.-

2. Deebet konto nr. 45/2 "Arveldused krediiti müü-
dud kaupade puhul" 6 550.-

Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väike-
hulgimüük jaekaubandus-
ettevõtetest" 6 550.-

3. Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väike-
hulgimüük jaekaubandus-
ettevõtetest" 8 000.-

Kreedit konto nr. 47/3 "Kaubad jaekaubandus-
ettevõtetes" 8 000.-

Toodud majanduslike operatsioonide puhul toimub kir-
jendamine kontodesse järgmiselt:

Kaubad jaekaubandus- ettevõtetes		Kaupade jae- ja väikehulgi- müük jaekaubandusettevõtetest	
D	K	D	K
41/3		48/1	
Saldo	3) 8 000.-	3) 8 000.-	1) 1 450.- 2) 6 550.-

Kassa		Arveldused krediiti müüdud kaupade puhul		Jaekaubandusette- võtete käibekulud	
D	K	D	K	D	K
50		45/2		44/2	
1) 1 570.-		2) 6 550.-		Saldo	1) 120.-

Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi arvestus toi-
mub eespool vaadeldud korras ning kantakse kuu lõpul maha
storneeriva (punase) kirjendiga:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük
jaekaubandusettevõtetest".

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Tarbijate kooperatiivid müüvad kaupu järeelmaksuga ainult liikmetele.

12. Kaubakadude arvestus.

Kaubakadude hulka kuuluvad jaeettevõtetes kahjud kaupade loomuliku kao mahakandmisest, kaod kaupade purunemisest, mõranemisest ja riknemisest, kaod vananenud tegumoe ja muudeliiga kaupade ning oma esialgse kvaliteedi osaliselt kaotanud kaupade allahindamisest.

Kaupade loomulik kadu tekib: a) kuivamise ja murenemise, b) pudenemise ja tolumumise, c) kleepumise ja imbumise tõttu.

Kaupade loomulik kadu sõltub kaupade säilitamise tingimustest, kaupade liigist ja käibekiirusest. Kaubandusettevõtete ja organisatsioonide tähtsaim ülesanne kaupade loomuliku kao tõttu tekkivate kadude vähendamisel on võimalda kaupade normaalsete säilitamistingimuste kindlustamise ning kaupade käibekiiruse suurendamise eest. Jaeettevõtetel on NSV Liidu Kaubandusministeeriumi 13. septembri 1956. a. kirjaga nr. 15-04-15 lubatud kasutada keskmisi kaupade loomuliku kao norme, mida rakendatakse ainult sel juhul, kui kaupade inventeerimisel avastati kaupade puudujääke. Kaupade loomuliku kao summa arvutatakse ainult realiseeritud kauba summalt. Kaupade loomulikku kadu ei tohi arvestada teistele ettevõtetele saadetud ning tagastatud kaupade summalt. Kaupadele kehtestatud loomuliku kao keskmised normid määratakse kindlaks kaupluse igale osakonnale harilikult üheks aastaks. Keskmise kaupade loomuliku kao protsendi kindlaksmääramiseks kauplusele või kaupluse osakonnale on vaja arvutada kaupade loomuliku kao summa ja

protsent ühel inventuurivahelisel perioodil realiseeritud kauba tegeliku struktuuri ja NSVL Kaubandusministeeriumi juhendis antud kaupade loomuliku kao normide (protsentide) alusel.

Kui kaupade inventeerimise tulemusena puudujääki ei esine, siis kaupade loomuliku kao summat välja ei arvutata (välja arvatud juhul, kui kaupade loomuliku kao andmed on vajalikud sotsialistliku võistluse kokkuvõtete tegemisel või kaupade keskmiste loomuliku kao protsentide arvutamisel).

Kaupade loomuliku kao summa arvestab kaupluse raamatupidaja välja pärast seda, kui kaupade inventeerimisel avastati esialgne puudujääk. Kaupade loomuliku kao arvestus peab olema koostatud kahe päeva jooksul pärast kaupade inventeerimise lõppemist.

Loomuliku kao summa =

$$= \frac{\text{loomuliku kao \%} \times \text{jaeikäive inventuuridevahelisel perioodil}}{100}$$

Olgugi et erinevatel kaupadel on erinev loomulik kadu, lihtsustab keskmise loomuliku kao protsendi rakendamine tunduvalt loomuliku kao väljaarvestust. Kuni 1957. aastani arvutati kaupade loomulik kadu realiseeritud kaupade sortimendi järgi. Et kaupade müük jaeettevõtetes on dokumenteerimata, siis oli realiseerimise mahu kindlaksmääramine inventuuridevahelisel perioodil kaupade sortimendi järgi väga tülikas ja aeganõudev töö.

Kaupade loomuliku kao summa kantakse jaeettevõtte käibekulude suurendamiseks ostuhinnas (summa ei tohi olla suurem kui inventeerimisel avastatud esialgne puudujääk).

Kooskõlas NSV Liidu Ministrite Nõukogu 28. mai 1965.a. määrusega nr. 423 viiakse ootamatud kaupade kontrollinventuurid kauplustes läbi kaks korda aastas. Järelikult toimub kaupade loomuliku kao väljaarvestus ja käibekuludesse kandmine pärast igakordset kaupade inventeerimist. Sel puhul esineb nende kuude käibekuludes, mil tehakse kaupade inventuur, suure kulukirjena "Kulud kaupade loomuliku kao

normide piires", ülejäänud kuudel seda kulusummat aga üldse ei esine. Kulud kaupade loomulikust kaost jaotuvad aasta üksikute kuude vahel väga ebaühtlaselt, mis avaldab kahtlemata mõju ettevõtte kasumiplaani täitmisele.

Kaupade loomulikust kaost tekkivate kulude ühtlaseks jaotamiseks aasta üksikute kuude vahel on vaja moodustada igal kuul nn. kaupade loomuliku kao reserv. Kaupade loomuliku kao reservi summa leiame:

$$\frac{\text{kaupade loomuliku kao \%} \times \text{kuu kaubakäibeplaan}}{100}$$

Kaupade loomuliku kao reserv moodustatakse igakuuliselt kirjendiga:

Deebet konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud".
Kreedit konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv".

Pärast kaupade inventeerimist kindlaksmääratud ja kaubastu direktori või kaubandusvalitsuse juhataja poolt kinnitatud kaupade loomuliku kao summa kirjendatakse:

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - loomulikule kaole langev hinnatäiendi summa keskmise hinnatäiendi protsendi alusel.

Deebet konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv" - loomuliku kao summa ostuhinnas.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - loomuliku kao summa jaehinnas.

Kui kaupade moodustatud loomuliku kao reserv osutus suuremaks kui tegelik kaupade loomuliku kao summa, siis annulleeritakse kaupade liigselt moodustatud kao reserv storneeriva (punase) kirjendiga:

Deebet konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud".
Kreedit konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv".

Näide kaupade loomuliku kao reservi arvestamiseks ja esialgse puudujäägi mahakandmiseks kaupade loomuliku kao reservi arvel:

Jaeettevõtte andmed tegeliku ja plaanilise käibe kohta 1967. aasta nelja esimese kuu jooksul:

Kuu	Käibeplaan	Tegelik kaubakäive
jaanuar	12 000.-	11 854.-
veebruar	11 000.-	11 736.-
märts	12 000.-	12 850.-
aprill	13 000.-	13 260.-
<hr/>		
Kokku	48 000.-	49 700.-

Eelmine kaupade inventuur oli läbi viidud seisuga 1. jaanuar 1967. Viimane inventuur viidi läbi seisuga 30. aprill ja avastati kaupade esialgne puudujääk jae hinnas 95.- rbl. (h/t. keskmine % 6). Kaupade loomuliku kao keskmine % - 0,20.

I. Kaupade loomuliku kao reserv moodustatakse

$$\text{jaanuarikuus} = \frac{0,20 \times 12\,000}{100} = 24.- \text{ rbl.}$$

$$\text{II. Veebruarikuus} = \frac{0,20 \times 11\,000}{100} = 22.- \text{ rbl.}$$

$$\text{III. Märtsikuus} = \frac{0,20 \times 12\,000}{100} = 24.- \text{ rbl.}$$

$$\text{IV. Aprillikuus} = \frac{0,20 \times 13\,000}{100} = 26.- \text{ rbl.}$$

Lubatav loomuliku kao summa inventuuridevahelisel perioodil

$$\frac{0,20 \times 49\,000}{100} = 99.40 \text{ rubla.}$$

Järelikult võib olla kaupade inventeerimisel avastatud esialgne kauba puudujääk 95.- rbl. maha kantud loomuliku kao arvel (tegelik puudujääk on 4.40 rbl. võrra väiksem maksimaalselt lubatust).

V. Esialgsest puudujäägist kantakse maha:

$$\text{a) loomuliku kao reservi arvel} \quad \frac{94 \times 95.-}{100} = 89.30,$$

$$\text{b) kaubandusliku hinnatäiendi} \quad \frac{6 \times 95}{100} = 5.70$$

arvel

$$\text{Kokku} \quad 95.- \text{ rbl.}$$

VI. Nelja kuu jooksul oli kaupade loomuliku kao reservi moodustatud 96 rubla, järelikult 6.70 rubla rohkem kui vaja. Sellele summale koostataksegi storneeriv (punane) kirjend.

Kirjendid oleksid järgmised:

Kaubad jaekaubandus- ettevõtetes			Eelseisvate maksete reserv		
D	41/3	K	D	88	K
<u>Saldo:</u>	VI 95.-		VI 89.30	I 24.-	
				II 22.-	
				III 24.-	
				IV 26.-	
				VII ¹ 6.70	

Jaekaubandusettevõtete käibekulud			Kaubanduslik hinnatäiend		
D	44/2	K	D	42/1	K
I 24.-			VI 5.70	<u>Saldo:</u>	
II 22.-					
III 24.-					
IV 26.-					
VII 6.70					

Kaupade purunemine, mõranemine ja riknemine tekivad kaubaga hooletul ümberkäimisel või kaupade säilitamistingimustest mittekinnipidamisel. Erinevalt kaupade loomulikest kaost, mida selgitatakse ainult inventeerimisel avastatud esialgse puudujäägi puhul, tuleb kaupade purunemisest, mõranemisest ja riknemisest tekkinud kadu välja selgitada ja viivitamatult akteerida. Kaupade purunemise, mõranemise ja riknemise kohta koostab akti (kolmes eksemplaris) komisjon, kuhu kuuluvad:

- 1) kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja;
- 2) jaettevõtte direktor,
- 3) materiaalselt vastutav isik,
- 4) kaubastu kaubatundja.

¹ Raamis näidatud summad storneeritakse (punane kirjend).

Riknenud toidukaupade akteerimisel on vaja kohale kutsuda veel sanitaarispektsiooni esindaja, kes määrab kindlaks osaliselt riknenud toidukaupade edaspidise kasutamise võimaluse. Täiesti kõlbmatuks muutunud ja aktiga mahakantud kaubad tuleb viivitamatult eraldada ja hävitada. Komisjoni ülesandeks on akti koostamisel välja selgitada kaupade riknemise või purunemise objektiivsed põhjused. Riknenud, purunenud ja mõranenud kauba kohta koostatud aktid vaatab läbi kaubastu (kaubandusvalitsuse) direktor, kes akti kinnitamisel on kohustatud andma kirjaliku korralduse selle kohta, kelle arvele kanda akteeritavad kahjud, samuti abinõude tarvituselevõtmise kohta süüdi olevate isikute suhtes.

Kaupade riknemisest, purunemisest ja mõranemisest tekkinud kahjud võib kanda käibekuludesse ainult raamatupidamisaruannete ja -bilansside määrustikuga kehtestatud korras, kui konkreetset süüdlased puuduvad. Riikliku kaubanduse jaeorganisatsioonides võib eespool märgitud kahjud kanda käibekuludesse järgmiselt:

Kahjud kuni 500 rubla iga üksiku riknemise, purunemise või mõranemise akti alusel kantakse maha kaubastu (kaubandusvalitsuse) direktori loal.¹

Kahjusid üle 500 rubla võib maha kanda ainult Eesti NSV Kaubandusministeeriumi loal.

Tuleb silmas pidada, et kaupade riknemisest, purunemisest ja mõranemisest tekkivaid käibekulusid ei plaanita, seetõttu osutuvad nad käibekuludesse kandmisel plaanimata kahjumiteks. Seepärast on tingimata vaja kaupade riknemise ja purunemise aktide koostamisel selgitada süüdi olevad isikud ning kahjususumma neilt jaehinnas sisse nõuda.

---

¹ Vastavalt NSVL Rahandusministeeriumi 12. juuni 1967. a. juhendile nr. 235 "Raamatupidamisaruannete ja -bilansside määrustikust" võib alates 1. juulist 1967 kanda ettevõtte (kaupluse) juhataja loal kahjusid kaupade riknemisest ja purunemisest, samuti kauba loomulikkude kadu ületavaid puudujääke ettevõtte (kaupluse) käibekuludesse, kui ei esine konkreetseid süüdlasi, summas kuni 100 rubla.

Kui kaupade riknemise, purunemise või mõranemise tõttu tekkinud kahjusumma kantakse ülalvaadeldud korras kin-
nitatud aktide alusel jaettevõtte käibekuludesse, siis
koostatakse akti alusel kirjend:

Deebet konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud"
- kauba ostuhinnas.

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - hinna-
täiendi summa.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" -
kauba jaehind.

Kui kaupade riknemise, purunemise või mõranemise tõt-
tu tekkinud kahjusumma nõutakse sisse süüdlastelt isiku-
telt, siis alati jaehinnas.

Akti alusel koostatakse kaks kirjendit:

Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arvel-
dustega" - kauba jaehind.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" -
kauba jaehind.

Samaaegselt koostatakse kirjend hinnatäiendi summale:

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Kreedit konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste
puudujääkide arvestus - jaehinna
vahe".

Kontoplaani juurde kuuluvas juhendis on soovitatud
esialgsed kaod läbi kanda kontost nr. 82 "Puudujäägid ja
kaod väärtuste riknemisest". Sellele kontole tuleks kaod
kanda siis, kui süüdlased isikud ei ole selgitatud, kui
kaubandusministrilt ei ole veel saabunud luba kao kirjen-
damiseks käibekuludesse või kui isikutele esitatud süüdis-
tus on antud kohtusse, kuid kohus ei ole hagi rahuldanud
(esineb vaieldava võlana). Kontos nr. 82 "Puudujäägid ja
kaod väärtuste riknemisest" arvestatakse kaod, mille lõp-
lik sihitus ei ole veel kindlaks määratud ostuhinnas.

Kaod vananenud tegumoe ja mudeliga kaupade ning oma esialgse kvaliteedi osaliselt kaotanud kaupade allahindamisest tekivad seoses kaupade aeglase ringluskiirusega ning kauba mittevastavusega tarbijate nõudmisele. Käesoleval ajal, mil kaupade pakkumine tunduvalt ennetab elanikkonna maksevõimelise nõudmise, on laienenud kaupade sortiment ning kiiretempoliselt paraneb kauba kvaliteet ja pidevalt arenevad mood ja elanikkonna põhjendatud nõudmine materiaalse ja kultuurilise heaolu tõusu baasil, on oht kaupade tegumoe ja mudeli vananemiseks. Paratamatult on vaja vananenud tegumoe ja mudeliga kaupade maksumust alandada, vastandades nende hinda elanikkonna nõudmisele.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu 2. märtsi 1960. a. määrusega nr. 71 on kindlaks määratud riiklikele kaubandusorganisatsioonidele vananenud tegumoe ja mudeliga kaupade ning oma esialgse kvaliteedi osaliselt kaotanud kaupade allahindamisest tekkinud kadude hüvitamise fondi moodustamise ja kulutamise kord. Kaupade allahindamisest tekivate kadude hüvitamise fondi moodustavad riikliku kaubanduse jaeorganisatsioonid igas kuus 0,5 % ulatuses kuu plaanilisest jaekäibest (ehk finantsplaanis ettenähtud summa ulatuses).¹ Fondi moodustamisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 80/3 "Eraldamised fondidesse".

Kreedit konto nr. 87/1 "Vananenud tegumoe ja mudeliga kaupade allahindamise fond".

Vananenud tegumoe ja mudeliga kaupu võib alla hinnata ainult moodustatud fondi piires. Jooksva aastal kasutamata jäänud summad lähevad üle järgmisele aastale ja kasutatakse ettenähtud otstarbeks. Vananenud tegumoe ja mudeliga kaupade allahindamiseks peab olema taotlus Eesti NSV Kaubandusministeeriumilt. Kaupade hindade alandamiseks on

---

¹ Vastavalt Eesti NSV Ministrite Nõukogu 14. septembri 1962. a. määrusele nr. 448 moodustatakse ülalnimetatud fond 0,5 % ulatuses kuu plaanilisest jaekäibest ehk finantsplaanis ettenähtud summa ulatuses.

kaubastu (kaubandusvalitsuse) administratsioonisil vaja moodustada komisjon, kuhu peavad kuuluma:

- 1) TSN TK esindaja,
- 2) kohaliku a/ü esindaja,
- 3) kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja,
- 4) materiaalselt vastutav isik,
- 5) arvestusalatöötaja.

Vajaduse korral lülitatakse komisjoni koosseisu veel kaubatundja või kaupade ekspertiisi büroo esindaja. Komisjon koostab allahinnatavate kaupade kohta nimestiku kolmes eksemplaris, mille vorm ja koostamise kord on antud Eesti NSV Ministrite Nõukogu üldmääratud määruses. Nimestik-akti kinnitab kaubastu (kaubandusvalitsuse) direktor. Allahinnatud kaubad antakse saatelehega pärast akti kinnitamist allahinnatud kaupade kauplusele üle. Allahindluse summa kohta koostatakse kirjendid:

1. Deebet konto nr. 14 "Kaupade ümberhindamine" - allahindluse summa ostuhinnas.
Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - hinnatäiendi summa.
Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - allahindluse summa jahinnas.
2. Deebet konto nr. 87/1 "Vananenud tegumoe ja mudeliga kaupade allahindamise fond" - allahindluse summa ostuhinnas.
Kreedit konto nr. 14 "Kaupade ümberhindamine" - allahindluse summa ostuhinnas.

Vananenud tegumoe ja mudeliga kaupade ning oma esialgse kvaliteedi osaliselt kaotanud kaupade allahindamisest tekkinud kadude hüvitamise fondi moodustamine on võetud ka finantsplaani, vähendades vastava summa ulatuses kasumit. Nii kuuluvad need kaod plaaniliste kadude hulka.

Konto nr. 80/3 "Eraldamised fondidesse" suletakse bilansi reformimisel kasumi vähendamise arvel.

14. Taara arvestus.

Taara dokumentaalse vormistamise ja arvestuse kord jaekaubandusettevõtetes on põhiliselt samasugune nagu hulgi-kaubandusettevõteteski. Taara võetakse materiaalselt vastutavate isikute poolt vastu samadel tähtaegadel nagu kaup-ki.

Taara sissetulekudokumentideks võivad olla arve-makse-nõue, faktuurarve, saateleht või hinnata saadetud taara vastuvõtu akt. Taara vastuvõtmisel toimub tegelikult saadud taara hulga ja kvaliteedi markeeringu ning hinna kontrollimine ja võrdlemine saatedokumentidel märgituga. Kui taara vastuvõtmisel vahesid ei esinenud, siis vormistatakse saatedokumendil märgitud taara vastuvõtt stambi löömisega saatedokumendile, millele kirjutab alla materiaalselt vastutav isik ja kus näidatakse saadud taara maksumus. Kui esineb aga lahkuminekuid tegelikult saadud taara ja saatedokumendil märgitud taara hulga vahel, koostab kompetentne komisjon lahkuminekute akti.

Puittaara võetakse arvele soetamise hinnaga, s. o. hinnakirjas näidatud hinnaga "makstakse kauba saaja poolt", mis moodustab umbes 40 % uue puittaara hinnast. Ülejäänud puittaara hind on tööstusettevõtetes arvestatud ettevõtte hulgihinna koostisse. Alates 1. juulist 1967 suurendati puittaara hindu mõnevõrra seoses ehitusmaterjalide hindade mõningase kallinemisega. Kotid võetakse arvele vastavate hinnakirjade teise veeru hindadega. Uued kotid võetakse arvele esimese kategooria (teine veerg) hinnaga, ülejäänud kotid aga selle kategooria hinnaga, millega nad on kajastatud hankijate saatedokumentides.

Jaeorganisatsioonid ja -ettevõtted on kohustatud taara hankijatele või taarat koguvatele organisatsioonidele tagastama. Taara tagastamine vormistatakse saatelehega. Kottide tagastamisel tuleb ära näidata nende kategooria.

Taara arvestuse lihtsustamiseks kasutatakse laialda-

selt taara keskmisi arvestushindu, mis määratakse kindlaks taara gruppidele (kastid, tünnid jm.) ja mis on ligilähedased tegelikele taara soetamise hindadele. Taara keskmisi arvestushindu kasutatakse ühe kaubandusorganisatsiooni piires. Sel puhul kantakse taara materiaalselt vastutavate isikute arvele ja arvelt maha keskmiste arvestushindadega. Taara hinnakirja hindade ja keskmiste arvestushindade vahe kuulub arvestamisele konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" kohta avatud eraldi kaardil. Selle konto saldot korrigeeritakse aeg-ajalt ja täpsustatakse kaardil korrespondeerivuses kontoga nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused".

Materiaalselt vastutavad isikud on kohustatud taarat arvestama nii hulgalistes kui ka summalistes näitajates kooskõlas kindlaksmääratud nomenklatuuriga. Sel otstarbel võib kasutada kaubaraamatut. Lihtsam on aga taara analüütilist hulgalis-summalist arvestust pidada vastavas tabelis kaubaaruande pöördel (vt. Tallinna Toidukaubastu, Tartu Kaubandusvalitsuse jt. kaubaaruannete vorme). Taara summaline liikumine näidatakse kaubaaruande esiküljel samade dokumentide alusel, mis on aluseks kauba liikumise kajastamisel. Kaubaaruandes näidatakse taara algjäák, sissetulek, väljaminek ja jääk aruandeperioodi lõpuks. Tuleb silmas pidada seda asjaolu, et klaastaara, olenemata sellest, kas ta on tühi või kauba all, arvestatakse koos kaubaga kontol nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes".

Jaettevõtetes ja -organisatsioonides esineb kuni viimase ajani kulusid ja kahjusid taarast. Taara kulude ja kahjude vähendamiseks ja likvideerimiseks on vaja taara (eriti puittaara) avada ettevaatlikult, tagastada õigeaegselt, täielikult ja heas seisukorras.

Et heas seisukorras oleva taara õigeaegsel ja täielikul tagastamisel on kõik võimalused saada taaraoperatsioonidest tulu, seda iseloomustab kasvõi allpool toodud väljavõte 1. juulist 1967 kehtestatud puittaara hinnakirjast (Eesti NSV kuulub esimesse vööndisse).

Näiteks kastidele konservide ja klaaspurkide paigutamiseks hinnakirjas nr. 07-09 (I osa) järjekorra nr. 164 all (GOST 8416-63) on määratud hulgihinnad (rublades ja kopikates):

	I vöönd	II vöönd	III vöönd	Sellest maksab kauba saaja
1. Uued kastid	1.28	1.35	1.43	0.54
2. Tarvitatud kastid:				
a) remonti mittevajavad		0.73		
b) vajavad väikest remonti		0.66		
c) vajavad keskmist remonti		0.57		
3. Remonditud kastid		0.85		

Näitest ilmneb, et jaeorganisatsioonid ja -ettevõtted maksavad kasti eest 54 kopikat. Kasti tagastamisel aga saadakse hind, olenevalt taara olukorrast, tarvitatud või remonditud taara hindade alusel.

Kui kaubandusorganisatsioonid tagastavad kasti olukorras "remonti mittevajav", siis saadakse tulu 19 kopikat (73 - 54), kasti tagastamisel olukorras "keskmist remonti vajav" saadakse tulu 3 kopikat (57 - 54), kasti tagastamata jätmisel aga saadakse kahju ainuüksi ühelt kastilt 54 kopikat. Näide illustreerib ilmekalt seda, millist mõju taaraoperatsioonid võivad avaldada ettevõtte või organisatsiooni majandusliku tegevuse tulemustele. Taara heape remehelik hooldamine transportimisel ja avamisel ning heas olukorras oleva taara täielik tagastamine on üks tähtsaid tingimusi kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete isemajandamise tugevdamisel.

Arvestusalatöötajad on kohustatud aktiivselt võitlema taara kulude vähendamise ja kahjude ärahoidmise eest. Selleks on vaja organiseerida täpne kontroll taaraoperatsioonide, taarast saadud tulu ja kahjumite üle.

Hankijatelt saadud taara võetakse arvale kirjendiga:
Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara".

Kreedit konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Hankijatelt ilma hinnata saadud taara võetakse akti alusel arvele järgmise kirjendiga:

Deebet konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara".
Kreedit konto nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused".

Taara tagastamisel hankijatele või taara kogumisor-
ganisatsioonidele koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõt-
jatega"

või konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja
osutatud teenused" - tagastamisel
määratud hinnaga, olenevalt taara
olukorrast.

Kreedit konto nr. 41/6 "Tühi ja kauba all olev taara" -
taara soetamishind.

Kreedit konto nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused" -
taara tagastamisel saadud tulu.

Kõik taaraoperatsioonidega seotud tulud ja kulud
arvestatakse kontol nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemu-
sed". Selle konto deebetis kajastatakse kõik taaraoperat-
sioonidega seotud kulud, kreeditis aga tulud. Saldo näitab
taaraoperatsioonidest tekkinud kasumit (saldo kreeditis)
või kahjumit (saldo deebetis). Kui kontol nr. 99/5 "Taara-
operatsioonide tulemused" esineb deebetsaldo, siis tuleb
see aasta lõpul üle kanda kontole nr. 44/2 "Jaekauband-
usettevõtete käibekulud" järgmise kirjendiga:

Deebet konto 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud".
Kreedit konto nr. 99/5 "Taaraoperatsioonide tulemused".

Taarakaalu vahede arvestus.

Kaubandusettevõtetes võtab materiaalselt vastutav isik kauba vastu tavaliselt netokaalu alusel. Mõningatel juhtudel aga pole kauba netokaalu täpne kindlaksmääramine kauba vastuvõtul võimalik, vaid netokaal määratakse kindlaks brutokaalu ja markeeringus näidatud taarakaalu abil. Nii on heeringate, povidlo jt. kaupade vastuvõtuga. Taara vabanemisel kauba alt võib taara tegelik kaal osutuda suuremaks markeeringus näidatud taarakaalust või tinglikust taarakaalust (suhkru-, jahukotid). Vahet taara tegeliku kaalu ja kauba vastuvõtmisel arvestatud tingliku (markeeringus näidatud) taarakaalu vahel nimetatakse taarakaalu vaheks. Taarakaalu vahe on seega kauba vastuvõtul tekkinud kauba puudujääk, mille tekkimises ei ole süüdi materiaalselt vastutav isik.

Näide: Saadi 10 tunni povidlot brutokaaluga 870 kg. Taara-kaal määrati tünnilidel näidatud markeeringu järgi 120 kg. Povidlo võeti arvele netokaaluga 750 kg à 1,40 rbl., kokku 1050 rbl. Pärast tünnilde vabanemist povidlo alt selgus taara kaalumisel, et tünnilde tegelik kaal oli 136 kg. Järelikult on taarakaalu vahe 16 kg ning kuulub materiaalselt vastutava isiku arvel olevate kaupade summast mahakandmisele. Seega tuleb maha kanda kauba puudujääk 22.40 rbl. (16 x 1.40), mis tekkis kauba vastuvõtmisel.

Taarakaalu vahe määratakse kindlaks vastavalt hankijaga sõlmitud lepingu tingimustele kas kauba alt vabanenud taara täieliku või valikkaalumise teel. Taarakaalu vahe vormistab aktiga komisjon hankijaga sõlmitud lepingus ettenähtud tähtaegadel. Kui hankелеpingus akteerimise tähtaegu ette nähtud ei ole, tuleb koostada taarakaalu vahe akt hiljemalt 10 päeva jooksul arvates taara vabanemisest, poolvedelate või vedelate kaupade alt vabanenud taara tuleb aga üle kaaluda ja akt koostada otsekohe.

Kuritarvituste ärahoidmiseks taarakaalu vahede akteerimisel peab komisjon akteeritavale taarale keemilise pliiatsiga peale märkima akteerimise kuupäeva ja akti numbri. Selline kord hoiatab hankijat taara tagasisaamisel taarakaalu edaspidi õigesti fikseerima. Taarakaalu vahede akt koostatakse kolmes eksemplaris. Akti koostamise ja kinnitamise kord on analoogiline kaupade rikkemise ja purunemise akti koostamise ja kinnitamise korraga.

Taarakaalu vahe summa sissenõudmisel hankijalt koostatakse akti alusel kirjend:

Deebet konto nr. 62 "Arveldused deebitoridega pretensioonide alal" - mahakantud kaup ostuhinnas.

Deebet konto nr.42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - mahakantud kaup jaehinnas.

Kaubandusorganisatsioon koostab hankijalt kalakaupade puhul saadud täiendava kaubandusliku mahahindluse arvel taarakaalu vahet maha kandes kirjendi:

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes".

Taarakaalu vahed üle hankijalt saadud mahahindluse summa kantakse väikeste vahede puhul jaeorganisatsiooni käibekuludesse ostuhinnas kirjendiga:

Deebet konto nr. 44/2 "Jaekaubandusettevõtete käibekulud" - taarakaalu vahe ostuhinnas.

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - taarakaalu vahe jaehinnas.

15. Kaupade ümberhindamise arvestus.

Kaupade ümberhindamise põhiliseks vormiks sotsialistlikus majanduses on kaupade hindade järkjärguline alandamine Nõukogude valitsuse vastavate määruste alusel rahva materiaalse heaolu pideva tõusu tagamise eesmärgil. Hindade pideva alandamise poliitika suurendab aastast aastasse nõukogude töötajate reaalpalka. Hindade muutumisel hüvitatakse Nõukogude valitsuse määruse alusel ümberhindamise vahe kaubandusorganisatsioonidele riigieelarvest, juhul aga, kui suurendatakse üksikute kaupade hindu, makstakse vahe sisse riigieelarvesse. Tuleb silmas pidada, et kaupade nõudmise ja pakkumise vahelise seose kindlustamisel mängib väga tähtsat osa sellise majandusliku hoova kasutamine nagu hindade süsteem. Hindade alandamisega suureneb töötajate reaalpalk ning sellega kaasneb nõudmiste üldmahu suurenemine. Nõukogude valitsus, arvestades kaupade tootmise mahu suurenemist kauba hinna järkjärgulise alandamisega, tingib selle kauba tarbimisenõudluse suurenemise. Nii võimaldas sealiha tootmise suurenemine 1957. a. lõpul alandada sealiha hinda 15 - 20 %, mis oli tähtsaks tingimuseks selle elanikkonnale väga vajaliku kauba tarbimisenõudluse järsul suurenemisel. 1960. a. algul teostati valitsuse määruse alusel tekstiil-galanteriikaupade, fotoaparaatide, raadiote, televiisorite, käekellade jne. hindade alandamist 5 - 30 % eesmärgiga tõsta rahva materiaalsel ja kultuurilisel heaolu ning viia kooskõlla nõudmise ja pakkumise vahetkord.

Esineb ka majanduslikult põhjendatud vajadus üksikute kaupade hindade kõrgendamiseks. Nii kõrgendati autode, vaipade, kasukate jne. hindu, sest nõudmine ületas tunduvalt pakkumise ja nimetatud kaubad võiksid vastasel juhul muutuda spekulatsiooniobjektideks.

Vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele suurendati 1. juunist 1962 liha ja lihasaaduste hindu keskmis-

selt 30 % või jaehindu keskmiselt 25 %. Hindade suuren-
damine tõstis kolhooside ja sovhooside materiaalsed huvi
loomade ja lindude kasvatamise ja riigile andmise vastu.
Teiselt poolt aga vähenes kahju, mida riik kannab liha,
lihasaaduste ja või müümisest elanikkonnale. Samal ajal,
s.o. 1.juunist 1962 alandati suhkru jaehinda keskmiselt 5%,
viskoosstaapelketrusest riide jaehinda keskmiselt 20 %.

Siin ei tohi hindade alandamise või kõrgendamise kü-
simust vääriti mõista, nagu määrakski selle ainuüksi nõud-
mise ja pakkumise vahetõrge. Hindade alandamise objektiiv-
seks põhjuseks on ja jääb ühiskondlikult vajaliku töö kulu
vähenemine selle või teise kauba tootmisel. Samal ajal või-
maldab üksikute kaupade hindadega manööverdamine regulee-
rida nõudmise ja pakkumise vahetõrget.

Kaupade ümberhindamist teostatakse järgmistel juhtu-
del:

- 1) valitsuse määruse alusel riigieelarve arvel,
- 2) hankija arvel,
- 3) kaubandusorganisatsioonide arvel,
- 4) seoses kaupade jaehindade sesoonse muutumisega.

Kui kaupade ümberhindamine toimub valitsuse määruse
alusel, siis hüvitatakse ümberhindluse vahe harilikult riigieelarvest (hinnaalanduste puhul) või makstakse riigieelarvesse (hinnakõrgenduste puhul). Arveldused riigieelarvega toimuvad kohalike rahandusorganite kaudu, arvelduste õigsuse kontrollimise eesmärgil tuleb üks ümberhindluse akti eksemplar esitada kohalikule rahandusorganile. Kaupade ümberhindamiseks valitsuse määruse alusel moodustab kaubastu (kaubandusvalitsuse) direktor (juhataja) kompetentse komisjoni, kuhu peavad kuuluma:

- 1) kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja (komisjoni esimees),
- 2) materiaalselt vastutav isik,
- 3) raamatupidamisala töötaja,
- 4) kohaliku tööraha saadikute nõukogu täitevkomitee esindaja.

Kui ümberhindlusele kuulub rohkem kui üks kolmandik kõigist ühe materiaalselt vastutava isiku vastutusel olevaist väärtustest (rahas arvestatult), siis viiakse läbi täielik inventuur, kaasa arvatud ka ümberhindamisele mittekuuluvad kaubad.

Kaupade ümberhindluse akt koostatakse kolmes eksemplaris, millest üks jääb materiaalselt vastutavale isikule, kaks eksemplari antakse raamatupidamisele. Ümberhindluse aktid kinnitab kõrgemalseisev organisatsioon. Üks kinnitatud akti eksemplar esitatakse TSN TK rahandusosakonnale arvelduste teostamiseks ümberhindluse vahe osas.

Valitsuse määruse alusel teostatud kaupade ümberhindluse vahe arvestatakse kontol nr. 14 "Materiaalsete väärtuste ümberhindamine" kuni arvelduste lõpetamiseni.

Kaupade hindade alandamisel koostatakse akti alusel ümberhindluse vahe kohta kirjend:

Deebet konto nr. 14 "Materiaalsete väärtuste ümberhindamine", kaupade maksumuse vahe kohta enne ja pärast ümberhindlust, millest on lahutatud kaubandusliku hinnatäiendi vahe uue ja vana hinnakirja järgi.

Deebet konto nr.42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - kaubandusliku hinnatäiendi summa vahe uue ja vana hinnakirja järgi.

Kreedit konto nr.41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - kaupade jaehindade alandamise üldine summa.

Koos kaupade jaehindade muutumisega muutub harilikult ka hinnatäiendi summa (mahahindluse % jääb tavaliselt samaks), hinnatäiendi vahe kirjendamise korra kohta on antud valitsuse määruse juurde kuuluvas korralduses täiendav märkus.

Kaupade hindade kõrgendamisel valitsuse määruse alusel koostatakse akti põhjal ümberhindluse vahe kohta eel-

tooduga võrreldes vastupidine kirjend.

Konto nr. 14 "Materiaalsete väärtuste ümberhindamine" suletakse pärast arvelduste lõpetamist (vahe hüvitamist või ülekandmist), sel puhul korrespondeerib konto nr. 14 rahaliste vahendite kontoga.

Kaupade ümberhindamine võib toimuda veel hankija arvel kui ka kaubandusorganisatsiooni enda arvel.

Juhul, kui hankijailt saadav kaup on hankija arve maksenõudes näidatust madalama kvaliteediga või osaliselt riknenud, toimub nende kaupade hindamine hankija arvel. Sel puhul koostab kindlaksmääratud komisjon eeskirjadekohase rahvatarbekaupade kvaliteedilise vastuvõtu akti, mis on ühtlasi aluseks pretensiooni esitamisel hankijale. Ümberhindamise vahe summa, mille osas esitatakse hankijale pretensioon, kirjendatakse raamatupidamises:

Deebet konto nr. 62 "Arveldused deebitoridega pretensioonide alal" - ümberhindluse vahe ostuhinnas.

Deebet konto nr.42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr.41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - ümberhindluse vahe jahhinnas.

Kaubandusorganisatsiooni enda arvel võib kaupu alla hinnata juhtudel, kui see on seotud teatud abinõude läbi viimisega hindade alal, arvestades kaupade realiseerimisel kujunenud konjunkturi (mitteminevate, seismajäänud kaupade, tekstiilirestide jms. allahindamine). Sellist kaupade ümberhindlust tuleb kõigi võimaluste piires ära hoida, sest see suurendab ettevõtte plaanimata kahjumeid ja halvendab finantsmajanduslikku olukorda üldse. Kaupade hankimisel on vaja hoolikalt kaaluda tarbimisnõudluse kujunemist kaubale ning kauba võimalikku realiseerimiskiirust.

Kaupade ümberhindamiseks kaubandusorganisatsiooni enda arvel moodustatakse kompetentne komisjon, kes koos-

tab ümberhindluse akti. Ümberhindluse akti kinnitab kaubastu (kaubandusvalitsuse) direktor (juhataja). Pärast akti kinnitamist annab kaupluse juhataja ümberhinnatud kauba vormistatud saatelehega üle kauplusele, mis on ette nähtud allahinnatud kaupade realiseerimiseks.

Kaupade ümberhindamisel kantakse kaubandusorganisatsiooni enda arvel ümberhindluse vahe ostuhinnas plaanimata kahjumitesse, ümberhindluse vahele kuuluva hinnatäiendi võrra vähendatakse kaupade juurde kuuluvat hinnatäiendi summat. Seega kirjendatakse ümberhindluse vahe:

Deebet konto nr. 99 "Kasumid ja kahjumid" - ümberhindluse vahe ostuhinnas.

Deebet konto nr.42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr.41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - ümberhindluse vahe jaehinnas.

Näide: Kaupade väärtus jaehindades enne allahindlust oli 1500 rbl. Nende kaupade kaubanduslik mahahindlus oli 5 %. Kaubad hinnati alla 300 rbl. võrra. Järelikult on ümberhindluse vahe juurde kuuluv hinnatäiendi summa 15 rbl. ($\frac{5 \times 300}{100}$) ning ümberhindluse vahe ostuhinnas moodustab 285 rbl. (300 - 15). Allahinnatud kaubad 1200 rbl. väärtuses realiseeritakse erikaupluse kaudu ning allahinnatud kaupade käibekulude katteks jääv hinnatäiendi summa on 60 rbl. ($\frac{1200 \times 5}{100}$).

Jaehindade sesoonsest muutumisest tingitud ümberhindamisoperatsioonid arvestatakse kaubandusettevõtetes ja -organisatsioonides samuti kontol nr. 14 "Materiaalsete väärtuste ümberhindamine".

Kaupade jaehindade sesoonsest muutumisest tingitud inventuuri puhul tehakse ümberhindamise summa kindlaks vahena kaupade jäägi summa vahel varem kehtinud müügihindades miinus kaubanduslik mahahindlus ning samade kaupade

hinna summa vahel uutes müügihindades miinus kaubanduslik mahahindlus.

Jaehindade sesoonse alandamise korral on kirjend:

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - vahe kaubanduslike mahahindluste summade vahel enne ja pärast kaupade ümberhindamist.

Deebet konto nr. 14 "Materiaalsete väärtuste ümberhindamine" - vahe kaupade hinna summade vahel varem kehtinud müügihindades miinus kaubanduslik mahahindlus ja kaupade hinna vahel uutes jaehindades miinus kaubanduslik mahahindlus.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - samade kaupade endiste ja uute jaehindade vahe.

Jaehindade sesoonse tõstmise korral koostatakse vastupidine kirjend.

Kuu lõpul suletakse konto nr. 14 "Materiaalsete väärtuste ümberhindamine". Sel puhul koostatakse konto deebet-saldo, s. o. jaehindade alandamise summa kohta kirjend:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusorganisatsioonidest".

Kreedit konto nr. 14 "Materiaalsete väärtuste ümberhindamine".

Eespool toodud konto kreditsaldo, s. o. jaehindade tõusu summa ülekandmiseks kuu lõpul koostatakse punane (storneeriv) kirjend samade kontode korrespondeerimisega.

16. Materiaalselt vastutavate isikute kaubaaruandlus.

Materiaalselt vastutavad isikud on kohustatud kõik kauba ja taara sissetuleku- ja väljaminekudokumentid üle andma raamatupidamisele. Dokumentid antakse raamatupidamisele üle kaubaaruande juures kas iga päev või harvem, olenevalt rakendatud korrast.

Kaubaaruande otstarve seisneb selles, et algdokumentide rühmitamise ja registreerimisega ühele koonddokumendile (aruandele) näitlikult peegeldada iga materiaalselt vastutava isiku juures olevate kaupade ja taara liikumist antud ajavahemikul ning viia välja kaupade ja taara jääk teatud kindlaksmääratud kuupäevaks.

Kaubaaruanne koostatakse kahes eksemplaris, millest esimene koos kõigi kauba ja taara sissetuleku- ja väljaminekudokumentidega antakse üle raamatupidajale allkirja vastu teisel eksemplaril.¹

Seega tõendab kaubaaruanne üleantavate dokumentide hulka ja aega, mis on vajalik reaalsete raamatuliste kauba- ja taarajääkide väljatoomisel.

Kaubaaruannete koostamise põhimõtted on järgmised:

- 1) kaubaaruande sissetulekupoollele märgitakse kõigepealt kas eelmise kaubaaruande andmetel või inventeerimisnimetike põhjal kaupade ja taara jääk aruandeperioodi alguseks, edasi registreeritakse eraldi iga sissetulekudokument ning tehakse kaupade ja taara sissetuleku üldkokkuvõtted;
- 2) jaeettevõtte poolt vastuvõetud kaubad ja taara kantakse kaubaaruannetesse kohustuslikult nende saamise päeval kronoloogilises järjekorras;

---

¹Toidukaupade kauplustes on soovitav kaubaaruande tagakülge kasutada taara liikumise peegeldamiseks taara liikide ja sortide järgi; see täidab ühtlasi analüütilise taaraarvestuse ülesande.

- 3) kaubaaruande väljaminekupooles kirjutatakse kauba müük sularahas (eraldi päevade kaupa), samuti kõik muud kaupade väljaminekud iga üksiku dokumendi järgi eraldi, tehakse väljamineku üldkokkuvõtte ning tuuakse välja kaupade ja taara jääk aruandeperioodi lõpuks;
- 4) registreeritud dokumentide kohta näidatakse aruandes kohustuslikult nende nimetused, kuupäevad ja numbrid;
- 5) kaupade jäägid ja liikumine peegeldatakse kaubaaruandes jaemüügihindades, taara jäägid ja liikumine aga kasutatavates taara arvestuse hindades (keskmised hinnad, ostuhinnad).

Kaubaaruanne esitatakse raamatupidajale tema poolt kindlaksmääratud kellaajal. Raamatupidaja kontrollib kaubaaruannet ja sinna juurde kuuluvaid dokumente vastu võttes eriti hooliga, et iga sissekande kohta kaubaaruandes oleks olemas vastav dokument ning et kaubaaruandele lisatud dokumentide kuupäevad vastaksid aruandeperioodi kuupäevadele. Kui kaubaaruandele lisatud dokumente on varasemate kuupäevadega, võib arvata, et materiaalselt vastutav isik viivitas nende üleandmisega kaupade puudujäägi varjamise eesmärgil. Nendel juhtudel tuleb küsimus hoolikalt selgitada ja kahtluste korral nõuda inventuuri vastava materiaalselt vastutava isiku juures olevate kaupade ja taara õige jäägi väljaselgitamiseks.

Esialgse kontrolli järel annab raamatupidaja allkirja kaubaaruande teisel eksemplaril aruande vastuvõtmise kohta.

Hiljem, kuid võimalikult samal päeval, teostab raamatupidaja aruande ja kõigi sinna juurde kuuluvate dokumentide sisulist, vormilist ja aritmeetilist kontrolli. Arvestades vigu teeb ta aruandes vastavad parandused. Esinevate vigade parandamisel muutuvad kauba ja taara lõppjäägid, mistõttu on nõutav, et materiaalselt vastutav isik kinnitaks oma allkirjaga uued kauba ja taara jäägid, vastasel korral oleks uus kaubaaruanne juba vale algjäägiga. Raamatupidaja teeb aruandele märkuse aruande kontrollimise kohta.

Kui aruanne ja juurdekuuluvad dokumendid on sisuliselt, vormiliselt ja aritmeetiliselt kontrollitud, alustab raama-

tupidaja dokumentide põhjal kaubaoperatsioonide kirjendamist žurnaalorderitesse. Koostatavad kirjendid on toodud eespool üksikute peatükkide kaupa.

Kaubaaruannete kontrollimisel tuleb hoolega jälgida kaubavarude normatiivist kinnipidamist, eriti hoolega tuleb aga kindlaks määrata, kuidas kulgeb kaubakäibeplaanide täitmine.

Hoolikas kontroll, täpne arvestus ja õigeaegselt rakendatavad abinõud hoiavad ära ebameeldivad ootamatused, mis esinevad nõrga kontrolli ja arvestuse tagajärjel.

17. Inventeerimine ja ettevõttes.

Inventuuri all mõistetakse tegeliku kauba ja taara jäägi kindlaksmääramist nende ülelugemisel, -mõõtmisel või -kaalumisel ning saadud andmete võrdlemist raamatupidamisandmetega.

Inventeerimise eesmärgiks on kindlustada pidev täpne kontroll sotsialistliku omandi allesoleku ja säilitamise korra ning tingimuste üle. Inventeerimisel tuleb selgitada ka seismajäänud, vähenõutavad ja mittetäisväärtuslikud kaubad, see võimaldab tarvitusele võtta abinõud nende realiseerimiseks, kaubavarude vähendamiseks ning kaupade ringluskiruse suurendamiseks. Inventeerimine on eeskätt kontroll materiaalselt vastutava isiku töö täpsuse ja kvaliteedi üle. Kaubalis-materiaalsete väärtuste inventuur tuleb viia läbi ranges kooskõlas NSV Liidu Kaubandusministeeriumi 5. augusti 1949. a. käskkirjaga nr. 680 kehtestatud nõuete-ga. Inventuuri läbiviimise tähtsajad on kindlaks määratud NSVL Ministrite Nõukogu 28. mai 1965. a. määruses nr. 423.

Inventeerimise planeerimine.

Ootamatute kontrollinventuuride plaani koostab kaubastu (kaubandusvalitsuse) pearaamatupidaja aasta kohta, arvestades eeskätt kohustuslike inventuuride läbiviimise tähtaegu. Plaanitud tähtajad ei tohi olla teada jaettevõtte materiaalselt vastutavatele isikutele. Peale kohustuslike inventuuride tähtaegade tuleb plaani (graafiku) koostamisel arvesse võtta veel rida mitmesuguseid tegureid, nagu kaubandustöötajate vilumus (vähese vilumusega töötajaid tuleb kontrollida sagedamini), materiaalselt vastutava isiku puhkusele mineku ja puhkuselt tuleku aeg, inventeerijate arv jne. Inventuuride läbiviimise graafiku koostamisel kui ka inventuuride tegelikul läbiviimisel tuleb arvestada, et neid saaks teostada põhiliselt väljaspool kaupluste lahtioleku aega, et inventuurid ei muutuks takistavateks teguriteks kaupluse kaubakäibeplaani täitmisel. Inventuuride läbiviimise oskuslikul organiseerimisel on oluline tähtsus sotsialistliku omandi allesoleku kindlustamiseks.

Inventeerimise liigid.

Kaubalis-materiaalsete väärtuste inventuure võib liigitada olenevalt inventeerimise eesmärgist:

- 1) ootamatud kontrollinventuurid,
- 2) inventuurid materiaalselt vastutavate isikute vahetusel,
- 3) inventuurid kaupade ümberhindamisel (kui üle 30 % kaupadest hinnatakse ümber),
- 4) inventuurid toimunud õnnetusjuhtumite tõttu (murdvargus, tulekahju, stiihilised loodusõnnetused jne.),
- 5) aastainventuurid,
- 6) inventuuride osalised proovikontrollinventuurid (pistinventuurid).

Inventeerimise tähtsajad.

Inventeerimine tuleb kauplustes läbi viia kompetentse komisjoni poolt vajaduse järgi, kuid mitte harvem kui 2 korda aastas.¹ Ülejäänud jaekaubandusettevõtetes tuleb inventuur läbi viia samuti vajaduse järgi, kuid mitte harvem kui üks kord aastas.

Inventeerimiskomisjon.

Kaubalis-materiaalsete väärtuste inventeerimine peab toimuma materiaalselt vastutavale isikule ootamatult. Inventeerimiskomisjoni määrab kindlaks kaubastu (kaubandusvalitsuse) administratsioon, kasutades selleks kogemustega, kaupu hästi tundvaid töötajaid. Inventeerimisele suunamine toimub kirjaliku korralduse alusel.

Perioodilisi kontrollinventuure teostab komisjon, kuhu peavad kuuluma:

- 1) kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja (komisjoni esimees),
- 2) materiaalselt vastutav isik,
- 3) arvestusalatöötaja.

Väikeste jaeettevõtete inventeerimisel pole kolmanda liikme (arvestusalatöötaja) osavõtt kohustuslik. Inventeerimise kirjalikus korralduses näidatakse peale komisjoni koosseisu veel inventeerimise objekt ja maht, töö algus ja lõpp. Korraldusele kirjutavad alla kaubastu (kaubandusvalitsuse) direktor ja pea- või vanemraamatupidaja ja see antakse komisjoni esimehele mitte varem kui 2-3 tundi enne inventeerimise algust.

Inventeerimiskorralduste täitmise kontrollimiseks registreeritakse korraldused vastava vormiga raamatus.

---

¹ NSVL Ministrite Nõukogu 28. mai 1965.a. määrus nr. 423.

Neil juhtudel, kui kaubalis-materiaalsete väärtuste inventeerimine toimub materiaalselt vastutava isiku osavõtuta (haigus, surm jne.), samuti pärast vargusi ja rii-sumisi, peab komisjoni koosseisu kuuluma kas linna tööraha-va saadikute nõukogu või miilitsa esindaja, kes peab olema varustatud lähetava asutuse volitusega inventeerimisest osavõtuks.

Väärtuste inventeerimist ühele ja samale kõrgemalseis-va organisatsiooni esindajale samas jaettevõttes ei ole lubatud 2 korda järjest.

Kvaliteediliste inventeerimiste kindlustamise eesmärgil on kaubandusorganisatsioonide juhatajad või nende asetäitjad kohustatud osa võtma vähemalt 10 % inventuuride proovikontrollinventeerimistest.

Kooskõlastatult kohalike juhtivate organisatsioonidega on soovitav kaubandusorganisatsioonide juhatajatel organiseerida ootamatuid täielikke üldinventeerimisi üheaegselt kogu kaubastus või kaubandusvalitsuses. Üldisi inventeerimisi võib teostada ka võrgu spetsialiseerimistunnuste järgi.

Inventeerimiskomisjoni kohustused ja vastutus.

Inventeerimiskomisjon on kohustatud:

- a) kindlaks tegema kaubalis-materiaalsete ja rahaliste vahendite jäägid, mis asuvad üksikute materiaalselt vastutavate isikute juures hoiul, teostama väärtuste hindamist kooskõlas kehtivate hinnakirjadega ja arvestuse andmetega ning vormistama inventeerimismaterjalid õigesti;
- b) võrdlema kaubalis-materiaalsete ja rahaliste vahendite jääke raamatupidamises väljatoodud jääkidega;
- c) lahkuminekute puhul kindlaks tegema lahkuminekute põhjused tegelike jääkide ja raamatupidamisandmete vahel, kontrollima lahkuminekute faktid dokumentide alusel, selgitama ja märkima aktis lahkuminekute põhjused ja süüdlased isikud;

d) tegema inventeerimisandmete alusel ettepanekud puudujääkide sissenõudmise, ülejääkide arvelevõtmise, väärtuste õige vastuvõtu, hoiu ja väljamise, nende arvestuse ja säilituse kontrollimise kohta.

Ebaõigete andmete teadlikul sissevõtmisel inventeerimisnimestikesse sihiga varjata omastamisi ja raiskamisi võetakse inventeerimist teostanud isikud vastutusele kriminaalkorras.

Hooletu inventeerimise puhul karistatakse inventeerimiskomisjoni liikmeid distsiplinaarkorras.

Inventeerimise ettevalmistamine jaettevõttes.

Inventeerimiskomisjoni esimees ja arvestusalatöötaja, ilmudes korralduses märgitud ajal jaettevõttesse, esitavad inventeerimise korralduse materiaalselt vastutavale isikule.

Kohe lõpetatakse kaubaoperatsioonide teostamine, uks suletakse ning paigutatakse välja teade "Kauplus suletud inventuuri tõttu".

Enne inventeerimisele asumist on inventeerimiskomisjon kohustatud:

- a) plommima abiruumid, keldrid ja teised väärtuste hoiukohad, millel on eraldi sisse- ja väljapääsud;
- b) kindlaks määrama rahaliste vahendite jäägid kassades ja jooksva päeva laekumissumma. Sularaha kohta kassas koostatakse eraldi kassa-akt;
- c) kontrollima kõikide kaalu- ja mõõduvahendite õigsust (kaalud, pommid, liitrid, meetrid jne.);
- d) ära võtma dokumendid koos kauba- ja kassa-aruannetega.

Igasuguste kaubalis-materiaalsete väärtuste sissetuleku- ja väljaminekudokumentide jätmine materiaalselt vastutavate isikute kätte on kategooriliselt keelatud.

Neil juhtudel, kui materiaalselt vastutavad isikud rikuvad dokumentide raamatupidamisele üleandmise korda ja tähtaegu, tuleb võtta süüdlased vastutusele. Inventeerimiskomisjon peab kauba- ja kassaarundeid ning nende juurde kuuluvaid dokumente põhjalikult kontrollima ja kõik need dokumendid oma allkirjaga kinnitama. See on vajalik arvepidamises inventeerimisnimestikuga võrreldava kauba ja taara jäägi väljatoomiseks.

Edasi tuleb kaubad ette valmistada inventeerimiseks. Kaupade ja taara inventeerimine peab toimuma väärtuste paigutuse järjekorras antud ruumis. Inventeerimise ajaks tuleb kaubad ja taara sorteerida ja järjekorda seada, iga kauba juurde tuleb seada sedel täielike andmetega antud kauba kohta.

Inventeerimise läbiviimise kord.

Kui ettevalmistused on lõpetatud, alustatakse kaupade ja taara inventeerimisega. Enne seda aga võetakse materiaalselt vastutavalt isikult järgmise sisuga allkiri:

"Mina, allakirjutanu, annan käesoleva allkirja selles, et inventeerimisele asumise momendiks on kõik kauba ja taara sissetuleku- ja väljaminekudokumendid kaubaaruandesse sisse kantud ning üle antud raamatupidamisele ja inventeerimismomendiks on kõik minu vastutusele saabunud kaubad ja taara arvele võetud ning väljasaadetud väärtused kantud väljaminekutesse. Mingisuguseid dokumente ja raha minu kätte ei jäänud. Inventeerimismomendiks on minu andmete alusel jäägid järgmised:

Kaubad rbl. .... (numbrite ja sõnadega).
Taara rbl. .... (numbrite ja sõnadega).

Allkiri (amet, nimi ja initsiaalid)."

Materiaalselt vastutav isik loeb, kaalub ja mõõdab inventeerimisel kõik väärtused üle komisjoni liikmete juuresolekul, kes kontrollivad kaubalis-materiaalsete väärtuste

kokkuvõtete, kaalumise, mõõtmise ja ülelugemise õigsust. Jaetevõtetes tuleb kõik taaras asuvad kaubad lahti pakki-
da ja kontrollida nii koguseliselt kui ka kvaliteediliselt. Kategooriliselt on keelatud kastide ja tünnide koguse kok-
kuarvutamine nende sisu kontrollimata.

Inventeerimisel kindlaksmääratud täpsed andmed kantak-
se inventeerimisnimestikesse, mis koostatakse kahes või kol-
mes eksemplaris, olenevalt vajadusest.

Sissekanded kauba koguse kohta tehakse nimestikesse
mõõtühikutes, mis on kooskõlas hinnaga (tüki, kilogrammi
jne. eest). Iga sektsiooni (materiaalselt vastutava isiku)
kohta koostatakse eraldi nimestik. Kui ühe materiaalselt vas-
tutava isiku vastutusel olevad kaubad hoitakse eri kohtades
või territoriaalselt üksteisest eraldatud ruumides, koosta-
takse iga hoiukoha kohta eraldi nimestikud.

Ühe inventeerimisnimestiku eksemplari täidab materiaal-
selt vastutav isik ise, teise eksemplari täidab üks komisjo-
ni liikmetest.

Nimestikkude täitmisel võrreldakse iga lehekülge vastas-
tikku, lahkuminekute puhul kontrollitakse need väärtused, mil-
le juures oli lahkuminekuid, uuesti.

Kaubalis-materiaalsete väärtuste üleandmisel ühelt mate-
riaalselt vastutavalt isikult teisele koostatakse nimestikud
kolmes eksemplaris. Kolmanda eksemplari täidab materiaalselt
vastutav isik, kes võtab väärtusi vastu. Kõik nimestiku ek-
semplarid loetakse algeksemplarideks.

Pärast väärtuste tegelike jääkide vastastikust kontrol-
limist nimestikkude alusel kirjutavad kõik komisjoni liikmed
igale nimestiku leheküljele alla, kusjuures eraldi igal lehe-
küljel tuleb sõnades näidata: a) kaubalis-materiaalsete vää-
rtuste järjekorranumbrite arv antud leheküljel, b) antud lehe-
küljel registreeritud kõikide väärtuste koguse kokkuvõte natu-
raalnäitajais.

Nii toimitakse iga lehekülje täiissaamisel inventeerimis-
nimestikes. Nimestikud täidetakse tindiga või keemilise plii-
atsiga selgelt ja täpselt. Mingisuguseid määrimisi, kustutami-

si ja mahatõmbamisi ei ole lubatud teha. Tekkinud ja avastatud vigu parandatakse kõikidel eksemplaridel ebaõige sissekande mahatõmbamise ja selle peale õige sissekande märkimisega (korrektuurparandusmeetodil). Parandus peab olema tõestatud kõigi komisjoniliikmete allkirjadega.

Nimestikes tuleb selgesti ära näidata kaupade nimetused, sort, markeeringud ja muud eritunnused, mis võimaldavad antud kauba hinnakirja järgi kindlaks määrata. Taarastatud kaalukaupade juures tuleb näidata kohtade arv, bruto-, taara- ja netokaal.

Väheminevaid, seisvaid ja mittekvaliteetseid kaupu ei kanta inventeerimise põhinimestikku, nende kohta koostatakse eraldi nimestikud. Nende nimestike juurde lisab inventeeritava ettevõtte juhataja oma kirjalikud seletused säärase kaupade olemasolu põhjuste kohta ja teeb ettepanekud nende kasutamise ja realiseerimise tähtaegade osas. Täielikult kõlbmatuid kaupu inventeerimisnimestikesse ei kanta. Nende kaupade kohta koostab komisjon akti, näidates põhjused ja süüdlased väärtuste riknemises, ning annab akti kindlaksmääratud korras kõrgemalseisva organisatsiooni juhatajale kinnitamiseks.

Kaubad, mida ei saa kasutada ümbertöötamiseks või mõneks muuks otstarbeks, tuleb peale nende riknemise akti kinnitamist kindlaksmääratud korras hävitada, mille kohta koostatakse akt.

Inventeerimise ajal kauplusse saabunud kaubad kantakse samuti eraldi nimestikesse. Tuleb silmas pidada, et inventeerimise ajal saabunud kaupu ja taarat ei tohi võtta kaubaruandesse.

Kaubad, mis kuuluvad teistele ettevõtetele ja asuvad jaeettevõttes vastutaval hoiul, tuleb samuti inventeerida, kuid nende kohta koostatakse eraldi inventeerimisnimestikud.

Eraldi inventeerimisnimestikud tuleb koostada ka taara kohta.

Neil juhtudel, kui inventeerimine ei lõpe ühel päeval või katkestatakse lõunavaheajaks, peavad kõik komisjoni

liikmed lahkuma korraga. Ruumid suletakse kahe erineva lukuga (ühe luku võti jääb materiaalselt vastutavale isikule ja teine komisjoni esimehele) või ühe lukuga samaaegse ukse pitseerimisega või plommimisega. Pitsat või plommitan-
gid, millega pitseeriti või plommiti ruumid, jääb inventeerimiskomisjoni esimehele või materiaalselt vastutavale isikule.

Kui inventeerimine ei lõpe ühel päeval, katkestatakse lõunavaheajaks või kaupluse ruumide sulgemise puhul, jäetakse inventeerimisnimestikud nendesse ruumidesse kappi, mis lukustatakse ja pitseeritakse. (Kui tulekindel kapp on olemas, siis pannakse inventeerimisnimestikud sinna.) Kapi võti jääb ettevõtte direktorile ja pitsat komisjoni esimehele.

Nii tuleb toimida kuni inventeerimise lõpetamiseni jae-
ettevõtetes. Kui kõik väärtused on nimestikesse sisse võetud, summad korrutatud ja üldkokkuvõtted tehtud, koostab komisjon esialgsete tulemuste akti, kus tuuakse välja esialgne vahe (puudujääk või ülejääk). Vahede puhul lisab materiaalselt vastutav isik vahede põhjendamiseks vajaliku seletuse.

Pärast inventeerimise lõppemist annab kõrgemalseisva organisatsiooni esindaja (komisjoni esimees) tegelike jääkide inventeerimisnimestikud üle samal päeval, kui aga inventeerimine lõpetatakse öösi, siis järgmisel päeval enne töö algust järgmise korra kohaselt:

- a) üks kui kontrolleksemplar - kõrgemalseisva organisatsioonile raamatupidamisele;
- b) teine eksemplar (selle täidab üks komisjoni liige) - materiaalselt vastutavale isikule kohe pärast nimestikkude allakirjutamist komisjoni liikmete poolt;
- c) kolmas eksemplar (üleande puhul) - uuele materiaalselt vastutavale isikule.

Inventeerimistulemuste väljaselgitamise tähtajad ja kord. Tulemuste arvestus raamatupidamises.

Raamatupidamine, kus peetakse ettevõtte väärtuste arvestust, kontrollib nimestikkude saamisel inventuuri vormistamise, hindade (hindu kontrollib ka kaubatundja), korrutiste ja kokkuvõtete õigsust. Kaupade esialgse puudujäägi puhul arvestab raamatupidaja välja kinnitatud normide alusel loomuliku kao summa realiseeritud kaupadelt ning selgitab inventuuri lõplikud tulemused.

Tuleb silmas pidada, et raamatupidaja koos inventeerimiskomisjoni esimehega on kohustatud selgitama inventeerimise lõplikud tulemused järgmistel tähtaegadel:

- a) väikejaevõrgus - samal päeval,
- b) kauplustes - hiljemalt 2 päeva jooksul.

Kaubalis-materiaalsete väärtuste inventeerimise lõplikud tulemused koos materiaalselt vastutavate isikute seletuskirjadega annavad inventeerimiskomisjoni esimees ja raamatupidaja üle kõrgemalseisva organisatsiooni juhatajale, kes määras inventeerimise ja kes on kohustatud need läbi vaatama ja kinnitama kahe päeva jooksul.

Kaupade loomulik kadu kirjendatakse jaeettevõtte käibekuludesse või kantakse maha varem moodustatud loomuliku kao reservi arvel kirjendiga:

Deebet konto nr. 44/2 (88) "Jaekaubandusettevõtete käibekulud" - loomuliku kao summa ostuhinnas.

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - loomulikule kaole langev hinnatäiendi summa keskmise hinnatäiendi protsendi alusel.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - loomuliku kao summa jaehinnas.

Juhul, kui ilmneb väike, kaupade loomulikku kadu ületav puudujääk, mis antud töötajal ilmses esmakordselt vilu-

matuse või arvestusvigade tõttu ja mis ei sisalda kriminaalkuriteo tunnuseid, võidakse töötajat karistada distsiplinaarkorras ühes tekitatud kahju kohustusliku hüvitamisega tsiviilkorras (NSV Liidu RKN-i 9. okt. 1936. a. määrus nr. 1825 - NSV Liidu SK 1936. a. nr. 55 p. 433).

Kindlakstehtud väikesed puudujäägid tuleb viivitamatult tasuda jaehinnas, ainult erandjuhtudel on lubatud töötajalt vastu võtta maksekohustusi kustutustähtaegade näitamisega.

Kui inventeerimise tulemusena ilmnevad puudujäägid, mis ei ole ette nähtud NSV Liidu RKN-i 9. okt. 1936. a. määruses nr. 1825, tuleb materiaalselt vastutavad isikud viivitamata töölt kõrvaldada. Sellistel juhtudel määrab kõrgemalseisva organisatsiooni juhataja samal päeval uued materiaalselt vastutavad isikud, kellele antakse materiaalsed väärtused üle kehtestatud korra kohaselt.

Kaubalis-materiaalsete väärtuste omastamiste, raiskamiste ja kuritarvituste tagajärjel tekkinud puudujääkide puhul on organisatsiooni juhataja kohustatud saatma kõik dokumendid ja vajalikud materjalid uurimisorganitele vastavalt NSV Liidu Kohtu Rahvakomissariaadi 28. veebruari 1939.a. juhendis nr.49/1-A-21 kindlaksmääratud korrale ja tähtaegadele.

Loomulikke kadusid ületavate puudujääkide mahakandmine ettevõtte käibekulude arvel on üldreeglina keelatud. Erandjuhtudel, kui kaubastu (kaubandusvalitsuse) administratsioon leiab vajaliku olevat kanda maha loomulikku kadu ületavad puudujäägid süüdlaste puudumisel ettevõtte arvel, siis võib see mahakandmine toimuda igal üksikul juhul summas kuni 100 rubla ettevõtte juhataja, summas kuni 500 rubla kaubandusorganisatsiooni juhataja ja summas üle 500 rubla Eesti NSV Kaubandusministeeriumi loal.

Inventeerimisel avastatud loomulikku kadu ületavad suured ja väikesed puudujäägid kantakse seega harilikult materiaalselt vastutava isiku arvele jaehinnas kirjendiga:

Deebet konto nr. 72 "Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal" - puudujäägi jaehind.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - puudujäägi jaehind.

Hinnatäiendi täpsustamiseks koostatakse kirjend keskmise hinnatäiendi % alusel arvestatud puudujäägi juurde kuuluva hinnatäiendi summa kohta.

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Kreedit konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide arvestus- ja jaehinna vahe".

Summa laekumisel materiaalselt vastutavalt isikult kantakse hinnatäiendi summa kontolt nr. 72/3 üle kasumite suurendamiseks kirjendiga:

Deebet konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide arvestus- ja jaehinna vahe".

Kreedit konto nr. 99 "Kasumid ja kahjumid".

Kaupade inventeerimisel avastatud ülejäägid kantakse harilikult ettevõtte plaanimata kasumite suurendamiseks kirjendiga:

Deebet konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - ülejääk jaehinnas.

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - ülejäägile kuuluv hinnatäiend.

Kreedit konto nr. 99 "Kasumid ja kahjumid" - ülejääk ostuhinnas.

18. Komisjonikaupluste operatsioonide arvestus.

Komisjonikauplusi avavad linnades kohalikud kaubastud ja linna kaubandusvalitsused, linnades ja maal asustatud punktides, kus riiklikke kaubandusorganisatsioone ei ole, avavad aga neid kooperatiivsed kaubandusorganisatsioonid.

Komisjonikauplustes võetakse elanikkonnalt komisjonimüügiks vastu laiatarbe- ja koduse majapidamise kaupu, kunsti- ja antikvariaattooteid. Komisjonikauplustes ei võeta vastu ainult uusi kaupu, vaid ka osaliselt kulunud, kuid remontinõudvaid kaupu. Kaupu võetakse vastu komisjonimüügiks ainult üksikisikutelt, kes esitavad Nõukogude passi või seda asendava dokumendi. Kaupu ei tohi müügiks vastu võtta komisjonikaupluse töötajatelt ja nende perekonnaliikmetelt. Uute kaupade vastuvõtt toimub preiskurandis ettenähtud jae- müügihindadega. Osaliselt kulunud kaupade puhul tehakse komitendiga kooskõlastatult kindlaks nende kulumise protsent, seejärel määratakse preiskurandis ettenähtud jaehinda aluseks võttes selle kauba müügihind. Üldreegliina üle 50 % ulatuses kulunud kaupu vastu võtta ei tohi. Ainult suurtes linnades võivad olla üle 50 % ulatuses kulunud kaupade müügiks eraldi komisjonikauplused. Komisjonikaupluste töö eeskirjad ja operatsioonide arvestuse kord on ette nähtud NSVL Kaubandusministeeriumi 8. augusti 1956. a. käskkirjaga nr. 434. Käskkirjas on loetletud kaubad, mida ei tohi komisjonile võtta (nahad, millel ei ole vabriku märki, lõngad jm.). Samuti ei tohi ühelt isikult võtta vastu komisjonimüügiks üle kahe uue samalaadse kauba. Kaupu ei võeta vastu ka isikutelt alla 16. eluaastat.

Komisjonikauplused saavad komisjoni korras müüdnud kaupade müügihinnast 7 % nn. komisjonitasu. Komitent saab seega 93 % realiseeritud kauba müügihinnast. Esemete vastuvõtmisel ja müügihinna kooskõlastamisel komitendiga kirjutatakse välja kviitung ja kaubasedel. Kviitung kirjutatakse välja kol-

mes eksemplaris ning seal näidatakse kõik vajalikud andmed komitendi, komisjonile võetud kauba ja müügitingimuste (müügihind, komisjonitasu, ostuhind) kohta. Kviitungile kirjutavad alla komitent ja kauba vastuvõtja. Kviitungi esimene eksemplar antakse komitendile, teine (kaubakaart) ja kolmas (komitendi kaart) eksemplar antakse kaubaaruande juures üle raamatupidamisele. Kaubakaarti kasutatakse raamatupidamises komisjonile võetud kaupade analüütiliseks arvestamiseks, komitendi kaarti aga komitendiga arvelduste arvestamiseks. Vastuvõetud kaupade külge kinnitatakse plommitult kaubasedel. Väikeste esemete puhul kinnitatakse kaubasedeli asemel hinnasedel, kus on näidatud peale kauba müügihinna ka kviitungi number. Kviitungitel, kauba- ja hinnasedelitel ei tohi olla mingisuguseid parandusi. Kui kauba- või hinnasedelitel nende väljakirjutamisel esines vigu, siis nad annulleeritakse ja antakse koos kaubaaruandega raamatupidamisele. Kviitungiraaamatud ja hinnasedelid antakse kaubandusorganisatsiooni raamatupidamisest komisjonikaupluse juhatajale kui range arvestuse dokumendid.

Komisjonile võetud kaubad peavad olema välja pandud müügisaali hiljemalt kauba vastuvõtule järgneval tööpäeval. Kaupade müük komisjonikauplustest toimub sularahas ainult üksikostjatele (erandi moodustavad teatrid, kontserdiorganisatsioonid ja isetegevuskollektiivid). Komisjonikauplused ei tohi müüa kaupu oma töötajatele ja nende perekonnaliikmetele.

Müüdud esemete kohta kirjutab müüja kaubatšeki, mille alusel ostja maksab kassasse kauba müügihinna. Kassasse jäanud kaubatšekkide alusel koostab kassapidaja müüdud esemete nimekirja, kus näidatakse kviitungi number, kuupäev ja iga eseme müügihind. Nimekirjale lisatakse kaubatšekid ning kassapidaja annab need üle raamatupidajale kassaaruande juures. Raamatupidamises saadud nimekirjale lisatud kaubatšekkide alusel võetakse kartoteegist välja komitendi kaardid (kolmas kviitungi eksemplar), täidetakse neis korraldus komitentidele kuuluva eseme ostusumma väljamaksmiseks ning antakse üle kaupluse kassapidajale arvelduste teostamiseks komitentidega.

Raha võib komitendile välja maksta mitte varem kui kolmandal päeval pärast kauba müüki, müügipäeva mitte arvestades. Komitent peab raha saamiseks kassast esitama kvitlundi ja passi. Kui komitent ei ole ilmunud raha vastu võtma kolme aasta jooksul, siis kantakse see summa üle riigieelarve tuludesse.

Komitendil on õigus komisjonile antud esemeid igal ajal tagasi võtta. Selleks tuleb esitada samuti kvitlundi ja pass. Eseme tagasivõtmisel tuleb komitendil maksta kauplusele realiseerimata eseme säilitamise eest esimese kuu jooksul, olenemata päevade arvust, 1 % eseme müügihinnast, samuti 1 % üle kuu hoitud esemete eest kuus, võttes arvesse tasu iga üle kuu hoitud päeva puhul.

Komitendil on õigus igal ajal alandada komisjonile antud eseme müügihinda. Komisjonikauplusel on aga õigus komisjonile võetud eseme vastuvõtmisel kindlaksmääratud müügihinda alandada kaks korda: esimene kord 15 % siis, kui komisjonile võetud ese ei ole müüdud 45 päeva jooksul, teine kord 20 % alandatud hinnast siis, kui ese ei ole müüdud ühe kuu jooksul pärast hinna esimest alandamist. Kui eset ikka ei õnnestu müüa, siis kutsutakse kohale komitent, kellega kooskõlastatult hinnatakse ese veel kord alla.

Esemele uue müügihinna määramisel koostatakse akt, mis antakse üle raamatupidamisele ja mille alusel raamatupidamises tehakse müügihinna parandused kaubakaardil (kvitlundi teine eksemplar) ja komitendi kaardil (kvitlundi kolmas eksemplar).

Komisjonikaupluse juhataja koostab iga päev või teistel kindlaksmääratud tähtaegadel (2 päeva, 3 päeva) kaubaaruande, kus näidatakse kaupade summaline sissetulek ja väljaminek, samuti rangel arvel olevate blankettide hulgaline muutumine. Kaubaaruanne koostatakse kahes eksemplaris, millest esimene koos kõigi juurdekuuluvate dokumentidega antakse üle raamatupidamisele allkirja vastu teisel eksemplaryl.

Komisjonile võetud kaubad arvestatakse raamatupidamises müügihindades bilansijärgsel kontrol nr. 11 "Komisjonile võe-

tud kaubad" deebetis. Bilansijärgne konto nr. 11 "Komisjonile võetud kaubad" ei korrespondeeru ühegi teise kontoga, s. t. nende kaupade arvelevõtmine ja mahakandmine ei toimu kahekordse kirjendamise meetodil. Komisjonikaupade realiseerimise sünteetilist arvestust peetakse kontrol nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest" deebetis ostuhinnas, kreditis müügihinnas. Arveldusi komitentidega peetakse kontrol nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega". Selle konto kreditis arvestatakse pärast kauba müüki komitentidele maksmisele kuuluv summa, deebetis aga neile tegelikult väljamakstud summa. Konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega" deebetis arvestatakse veel komitendilt saada olev summa kaupade hoidmise eest, kui komitent võtab eseme komisjonikauplusest tagasi. Komisjonikauplustes konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega" leiab kasutamist kui passiva konto, saldo sellel kontrol saab esineda siin ainult kreditis. Komitendilt saada olev summa kaupade hoidmise eest (1 % müügihinnast esimese kuu jooksul) kantakse kontole nr. 99/6 "Muud tulud ja kulud".

Kaupade vastuvõtmisel komisjonimüügiks koostatakse kirjend bilansijärgsel kontrol:

Deebet konto nr. 11 "Komisjonile võetud kaubad" - kaubad müügihinnas.

Kaupade tagastamisel komitendile koostatakse vastupidine kirjend:

Kredit konto nr. 11 "Komisjonile võetud kaubad" - kaubad müügihinnas.

Komitendilt saada oleva summa arvestamisel kaupade hoidmise eest, kui komitent võtab kauba tagasi, koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Kredit konto nr. 99/6 "Muud tulud ja kulud".

Komitendi poolt kassasse makstud summa kaupade hoidmise eest, kui komitent võttis eseme tagasi, arvestatakse:

Deebet konto nr. 50 "Kassa".

Kreedit konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Komisjonile võetud kaupade realiseerimisel koostatakse kõigepealt kaks kirjendit. Esiteks nn. realiseerimise kirjend:

Deebet konto nr. 50 "Kassa" - realiseeritud kauba müügihind.

Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jae-kaubandusettevõtetest" - realiseeritud kauba müügihind.

Teiseks arvestatakse kohustusi komitentide vastu kirjendiga:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jae-kaubandusettevõtetest" - kauba ostuhind (kauba müügihind miinus 7 % komisjonitasu).

Kreedit konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega" - kauba ostuhind.

Samaaegselt kantakse realiseeritud kaubad maha bilansijärgselt kontolt:

Kreedit konto nr. 11 "Komisjonile võetud kaubad" - kauba müügihind.

Komitentidele realiseeritud kaupade eest raha väljamaksmisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Kreedit konto nr. 50 "Kassa".

Kaupade inventeerimine komisjonikauplustes toimub kaks korda aastas. Kaupade inventeerimisega üheaegselt inventeeritakse ka sularaha ning rangel arvel olevad blanketid.

Näide:

Majanduslikud operatsioonid.

1. Võeti komisjonimüügiks vastu kaupu müügihinna	4 000.-
2. Tagastati komitentidele kaupu	300.-
3. Arvestati komitentidelt kaupade hoidmise eest	3.-
4. Laekus kassasse komitentidelt tasu kaupade hoidmise eest	3.-
5. Laekus kassasse komisjonikaupade müügist	2 400.-
6. Arvestatakse komitentidele realiseeritud komisjonikaupade eest (2 400 - 7 % 2 400-st)	2 232.-
7. Kantakse maha realiseeritud kaupade maksumus müügihinna	2 400.-
8. Maksti komitentidele realiseeritud kaupade eest ostuhinna	2 232.-

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

1. Deebet konto nr. 11 "Komisjonile võetud kaubad"	4 000.-
2. Kreedit konto nr. 11 "Komisjonile võetud kaubad"	300.-
3. Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega"	3.-
Kreedit konto nr. 99/6 "Muud tulud ja kulud"	3.-
4. Deebet konto nr. 50 "Kassa"	3.-
Kreedit konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega"	3.-
5. Deebet konto nr. 50 "Kassa"	2 400.-
Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük jaekaubandusettevõtetest"	2 400.-

6. Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väike- hulgimüük jaekaubandus- ettevõtetest"	2 232.-
Kreedit konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muu- de arveldustega"	2 232.-
7. Kreedit konto nr. 11 "Komisjonile võetud kau- bad"	2 400.-
8. Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega"	2 232.-
Kreedit konto nr. 50 "Kassa"	2 232.-

19. Ostupunktide ja ostetud asjade müügiks ettenähtud kaupluste operatsioonide arvestus.

Ostupunktide ja ostetud asjade müügiks ettenähtud kaup-
luste töö eeskirjad ja operatsioonide arvestuse kord on fik-
seeritud NSVL Kaubandusministeeriumi 8. augusti 1956. a.
käskkirjas nr. 434. Kohalike kaubastute, kaubandusvalitsus-
te või tarbijate kooperatiivide ostupunktid ostavad elani-
kelt nii uusi kui ka tarvitatud laiatarbekaupu ja koduse ma-
japidamise esemeid, välja arvatud üle 50 % kulunud esemed.
Ainult suurtes linnades võivad olla organiseeritud üle 50 %
kulunud kaupade ostuks eraldi kauplused. Peale selle lubatak-
se ostupunktidel osta riiklikelt asutustelt ja ettevõtetelt,
kooperatiivsetelt ja ühiskondlikelt organisatsioonidelt üle-
liigset mööblit ja muud inventari, mida saab müüa elanik-
konnale.

Uusi esemeid ostetakse elanikkonnalt hindadega, mis ei
ületa 90 % riiklike hinnakirjadega kehtestatud jaehinnast
pluss 7%-line mahahindlus asja ostuhinnast kaubandusorgani-
satsiooni kasuks.

Ostetud esemed antakse hiljemalt 2 päeva jooksul, ala-
tes ostumomendist, ostetud esemete müügiks ettenähtud

kauplustele. Enne realiseerimisele andmist peab kaubandus-organisatsiooni kaubatundja ostetud esemed lõplikult hindama või õigemini hindamist kontrollima. Kui lõplike ostuhindade määramisel selgub, et mingisugune ese oli ostetud liiga madala hinnaga, siis makstakse vahe esialgse ja lõpliku ostuhinna vahel, maha arvatud mahahindlus, eseme müüjale välja. Vahed alates 30 kopikast makstakse välja hiljemalt 10 päeva jooksul, arvates eseme lõpliku ostuhinna määramisest. Kõik esemete lõplikul hindamisel kindlakstehtud ülemaksed kantakse süüdlaste arvele. Juhul kui liigselt alandatud või liig kõrged hinnad on kuritarvituste tulemuseks, võetakse süüdlased vastutusele kriminaalkorras.

Ostetud esemete müük toimub eraldi kauplustes. Esemete ostu ja müüki ühes ja samas kaupluses ei lubata.

Ostupunktide ja ostetud esemete müügi kaupluste arvestust peetakse tsentraliseeritud korras kaubastu või kaubandusvalitsuse bilansis. Analüütilises arvestuses aga selgitatakse ostupunktide ja ostetud esemete müügi kaupluste kõik vajalikud töö mahu ja kvaliteedi näitajad (käive, käibekulud jne.).

Elanikelt ostetud esemete eest maksab kassapidaja, seal aga, kus kassapidajat ette nähtud ei ole, ostupunkti juhataja. Ostupunkti juhatajale või kassapidajale antakse kaubastu või kaubandusvalitsuse kassast sularaha kinnitatud limiidi piires, millest lahutatakse summade kasutamata jääk päeva alguseks. Riiklikelt ettevõtetelt ja asutustelt, kooperatiivsetelt ja ühiskondlikelt organisatsioonidelt ostetud esemete eest tasutakse sularahatute arvelduste korras Riigipanga kaudu.

Ostupunkti kaubatundja määrab ostetava eseme hinna ning müüja nõustumisel sellega kirjutab välja kviitungi. Kviitung kirjutatakse iga üksiku eseme või komplekti (serviis) kohta kolmes eksemplaris. Pärast raha väljamaksmist jätab kassapidaja kviitungi esimese eksemplari kassasse, teise aga kassa stambiga "makstud" annab eseme müüjale. Kviitungi kolmas eksemplar pannakse ostetud eseme juurde. Iga vastuvõetud ja

hinnatud eseme kohta kirjutab kaubatundja kauba etiketi (hinnasedeli) ja kinnitab selle ostetud eseme külge. Ostupunkti kaubatundja etiketile hinda ei kirjuta, selle kirjutab alles pärast kauba lõplikku hindamist kaubandusorganisatsiooni kaubatundja. Esemele kinnitatud kauba etikett plommitakse. Ostetud eseme vastuvõtmisel kirjutatud kviitungi kolmel eksemplaril ning eseme külge kinnitatud etiketil peab olema ühine number. Kviitungitel ja etiketidel ei ole lubatud teha mingisuguseid parandusi. Kui kviitungi kirjutamisel juhtus viga, siis annulleeritakse kviitungi kõik kolm eksemplari ja etikett lisatakse ostupunkti aruande juurde.

Kassast väljamakstud kviitungite kohta koostab ostupunkti juhataja või kassapidaja nimestiku kahes eksemplaris. Üks eksemplar ostetud esemete nimestikust lisatakse ostupunkti kaubaaruande juurde. Ostetud esemed antakse hiljemalt kahe päeva jooksul üle ostetud esemete müügi-kauplusele. Ülehindamine vormistatakse hindamise-üleandmise aruandega. Aruanne koostatakse kolmes eksemplaris. Esimene eksemplar antakse koos üleantavate esemetega esemeid vastuvõtvale kauplusele, teine lisatakse raamatupidamisele esitatavale ostupunkti aruandele, kolmas jääb ostupunkti juhatajale.

Iga päeva või pikema kokkulepitud perioodi kohta koostab ning esitab ostupunkti juhataja raamatupidamisele esemete ostuks raha saamise dokumentide, esemete ostu kohta koostatud ja väljamakstud kviitungite ning hindamise-üleandmise aktide põhjal vormikohase kaubaaruande. Aruanne koosneb sisuliselt summade kulutamise aruandest, s. o. kassaaruandest, kaubaaruandest ja rangele aruandlusele kuuluvate dokumentide blankettide aruandest. Kui ostupunkti koosseisus on kassapidaja, siis ostupunkti juhataja aruande esimest osa ei täida. Kassapidaja esitab vastava vormi kohase kassaaruande.

Aruanne koostatakse kahes eksemplaris. Esimene eksemplar koos kõigi juurdekuuluvate dokumentidega antakse üle

raamatupidamisele allkirja vastu teisel eksemplaril, mis jääb ostupunkti juhatajale.

Et ära hoida ostmisel võimalikke kuritarvitusi materiaalselt vastutavate isikute poolt üksikute esemete arvelevõtmata jätmise ning nende edasimüümise teel ilma neid arvestuses peegeldamata, on range kontrolli kehtestamine ostuoperatsioonide vormistamiseks kasutatavate dokumentide plankide hoidmise üle väga suure tähtsusega. Seepärast nummerdatakse eelnevalt kõik kviitungiraamatud ja kauba etiketid kaubastu kontoris, antakse ostupunktidele välja allkirja vastu ning arvestatakse kui rangele aruandlusele kuuluvaid dokumente.

Peale kviitungite ja etikettide arvestatakse rangele aruandlusele kuuluvate dokumentidena veel hindamise-üleandmise aruannete plangid.

Ostupunktides arvestatakse kaubad ostuhinnas kontol nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes". Kaupade arvelevõtmise toimub kirjendiga:

Deebet konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" - kauba ostuhind.

Kreedit konto nr. 50 "Kassa" - kauba ostuhind.

Hindamise-üleandmise aruandes näidatud vähem makstud summade kohta (üle 30 kopika) koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes".

Kreedit konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Raamatupidamine on kohustatud sellistest vähemmaksest esemeid müünud isikutele tähitud kirjas viivitamata teatama.

Esemete ostmisel tehtud ülemaksed (üle 30 kopika) kantakse süüdlaste isikute arvele. Selliste ülemaksete kohta koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes".

Kaupade üleandmisel ostetud kaupade müügiks ettenähtud kauplustele hindamise-üleandmise aruande põhjal koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 41/1 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" -
kauba müügihind.

Kreedit konto nr. 41/1 "Kaubad baasides ja ladudes" -
kauba ostuhind.

Kreedit konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - hinna-
täiendi summa.

Ostetud kaupade müügiks ettenähtud kauplustes arvestatakse kaubad müügihindades.

Kaupade realiseerimisel kauplustest kaupluse kaubaaruande ja sinna juurdekuuluvate dokumentide alusel koostatakse kirjendid:

1. Deebet konto nr. 50 "Kassa" - kauba müügihind.

Kreedit konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük
jaekaubandusettevõtetest" -
kauba müügihind.

2. Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük
jaekaubandusettevõtetest" - kau-
ba ostuhind.

Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" -
hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes"
- kauba müügihind.

Ostetud kaupade müügiks ettenähtud kauplustes ei ole vaja kasutada keskmist hinnatäiendi protsenti realiseeritud hinnatäiendi summa väljaarvutamiseks, sest sinne realiseeritud hinnatäiendi summa moodustab alati 7 % realiseeritud kauba müügihinnast.

Analüütilist arvestust peetakse siin hindamise-üleandmise aruannete üksikute eksemplaride põhjal, mis hoitakse teistest dokumentidest eraldi ning asendavad analüütilise arvestuse kaarte.

20. Kauba- ja taaraoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimise võimalustest.

Kaubandusettevõtete ja -organisatsioonide raamatupidamises nõuab kõige suuremat töö- ja ajakulu kaubaoperatsioonide arvestus, mis moodustab ligikaudu 60 % kogu arvestustööde mahust. Kaubaoperatsioonide massilisus ja samalaadsus võimaldab nende arvestust suurepäraselt mehhaniseerida. Arvestuse mehhaniseerimise objektiks on aga ka suhteliselt väiksema töömahuga majanduslikud operatsioonid, nagu kassaoperatsioonide arvestus, arveldus- ja kaubakäibe erilaenukonto operatsioonide arvestus jm.

Arvestust tuleb mehhaniseerida eeskätt aritmeetiliste tehete, dokumentide koostamise, arvestusandmete rühmitamise ja kirjendamise osas, sest neid töid on võimalik valdavas osas teha masinatel.

Analüütiliste arvutusmasinate kasutamisel võivad arvestuse mehhaniseerimise objektiks olla ainult massilised majanduslikud operatsioonid. Ühekordsete, harva esinevate majanduslike operatsioonide arvestuse mehhaniseerimine analüütilistel arvutusmasinatel mingisugust majanduslikku efekti ei anna, vaid võib minna isegi kallimaks käsitsiarvestusest.

Jaekaubandusorganisatsioonide kõige massilisemateks majanduslikeks operatsioonideks on kauba-, kassa-, Riigipanga arvelduskonto ja erilaenukonto operatsioonid ning arveldusoperatsioonid kauba ostjate ja hankijatega.

Analüütiliste arvutusmasinate abil registreeritavad ja arvutatavad esmasdokumentide näitajad lüüakse perfokaardile ümmarguste aukudena. Kui perfokaardi mingisuguses tulbas on auk, näiteks seitsmendal real, siis on selle arvuline tähendus ka seitse ja seda võtab arvesse analüütiline arvutusmasin. Perfokaardi igasse tulpa võib olla löödud ainult üks auk. Peale selle võib ükskõik millise tulba kohale perfokaardi ülemisel äärel lüüa kahte ritta (nn. perfokaardi mõtteli-

sed read "11" ja "12") auke eraldustunnustena. Neid kasutatakse mitmesuguste perfokaartide rühmitamiseks (saldo perfokaardid, deebetikäibe perfokaardid, krediidikäibe perfokaardid, kaubandusorganisatsiooni siffer jne.).

Esmasdokumentidelt tuleb perfokaardile kanda (perforeerida) suur hulk arve. Erineva tähendusega arvude (sifrite) perforeerimiseks on vaja perfokaart jagada veergudeks, lähtudes näitajate hulgast ja asetuse järjekorrast esmasdokumentatsioonis. Sellist näitajate perfokaardile ülekandmise (augustamise) kindlaksmääratud süsteemi nimetatakse perforeerimisskeemiks.

Jaeoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimisel analüütiliste arvutusmasinatega on kaubandusorganisatsioonides vaja välja töötada nn. koodide või sifrite (arvmärgiste) süsteem mitmesuguste arvude, nimetuste ja mõistete tinglikuks väljendamiseks perfokaartidel. Sifrite (arvmärgiste) süsteem lihtsustab ja täpsustab oluliselt arvestusandmete väljendamist, võimaldab neid koondada ja rühmitada mitmesuguste vajalike tunnuste järgi. Nii on kaubamatupidamises laialdaselt levinud kontode sifrite kasutamine kontode nimetuste ja sisu tinglikuks peegeldamiseks. Arvestuse mehhaniseerimiseks on vaja sifrite süsteemi kasutada peale bilansikontode ka materiaalselt vastutavate isikute nimede, jaeettevõtete ja -organisatsioonide, hankijate ja ostjate nimetuste, dokumendi numbrite, kuupäevade jne. peegeldamiseks, sest kasutatavad analüütilised arvutusmasinad võtavad vastu, arvutavad ja trükkivad ainult arvudes väljendatud andmeid.

Sifrite süsteem peab hõlmama kõik arvestuse objektiks olla võivad andmed ja mõisted, samal ajal aga peab sisaldama ainult minimaalse, kuid vajaliku arvu numbreid (2 tk., 3 tk. jne.). See on vajalik dokumentide sifreerimise, perforeerimise, selle õigsuse kontrollimise ja perfokaartide sorteerimise töomahukuse vähendamiseks. Peale selle võimaldab sifrite kompaktsus paigutada rohkem arvestusnäitajaid perfokaartidele ja analüütiliste arvutusmasinate trükkiva-

tesse sektsioonidesse. Kui kasutada tabulaatorit T-5M, millel on seitse trükkivat sektsiooni ja kaheksa arvestit, ning 45-tulbalisi perfokaarte, siis ei saa ühel perfokaardil kõigi numbrite arv kokku olla rohkem kui 45. Mitme perfokaardi väljalöömine ühe ja sama arvestusobjekti kohta vähendab aga tunduvalt analüütiliste arvutusmasinate tootlikkust.

Majandusliku operatsiooni summalisi ja koguselisi näitajaid täpsustavaid andmeid nimetatakse teatmelisteks ja rühmitamisandmeteks. Mida vähem perfokaardi 45 tulbast teatmelisteks ja rühmitamisandmeteks kasutatakse, seda rohkem jääb võimalusi mitmesuguste kauba- ja taaraoperatsioonide summaliseks ja koguseliseks väljendamiseks ning tabulaatori arvestid vabanevad kauba ja taara summade osaliste, vahe- ja üldkokkuvõtete (kuni kolmeastmeliste kokkuvõtete) väljaarvutamiseks mitmesuguste vajalike tunnuste järgi.

Perforeerimisskeemi all mõistetakse tüüpilist perfokaartide augustamise süsteemi. Selles skeemis on ette nähtud kindlad tulbad teatmeliste ja rühmitamisandmete jaoks ning teiste (kauba, taara, kaubandusliku mahahindluse jne.) nii summaliste kui ka koguseliste näitajate fikseerimiseks. Vastava perforeerimisskeemiga peab olema kohandatud ka tabulaatori T-5M kommutatsioonisüsteem.

Allpool toodud perforeerimisskeem on sobiv kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimiseks nii tööstus- ja toidukaupadega kauplevates jaekaubandusorganisatsioonides kui ka ühiskondliku toitlustamise organisatsioonides. Sama perforeerimisskeemi saab kasutada veel kõigi jaekaubandusorganisatsioonide kassa- ja Riigipanga operatsioonide arvestuse mehhaniseerimiseks. Ühise perforeerimisskeemi kohandamine massiliste jaeoperatsioonide arvestamiseks lihtsustab ja kiirendab perforeerimist ning suurendab perfokaartide augustamise õigsuse kontrollimise kiirust, suurendades samal ajal ka tabulaatorite tootlikkust.

Selline perforeerimisskeem võiks olla järgmine:

Perforeerimisskeem nr. 1.

Veeru nr.	Tulpade nr-d perfokaardil	Vastavates veergudes perforeeritakse
	1	2
1	1-3	Materiaalselt vastutavale isikule (kauplusele) omistatud siffer
2	4-6	Hankija või ostja siffer või korres- pondeeriva konto siffer
3	7-9	Dokumendi number
4	10-11	Operatsiooni toimumise kuupäev
5	12-18	Kaupade jaemaksumus
6	19-24	Taara maksumus
7	25-27	Taara hinnavahed ja lisatasud
8	28-32	Transpordikulude summa
9	33-38	Kaubanduslik mahahindlus
10	39-45	Hankijatele maksmisele kuuluv summa (kauba sissetuleku puhul) või ostja- telt saada olev summa (kauba välja- mineku puhul)

Perforeerimisskeem nr. 1 koosneb 10 veerust. Perfo-
kaardi esimesed 11 tulpa kasutatakse teatmeliste ja rüh-
mitamisandmete peegeldamiseks, ülejäänud 34 tulpa aga ar-
ve kõigi põhielementide või teiste dokumentide summaliste
näitajate fikseerimiseks. Kui arves on elemente või teiste
dokumentide summalisi näitajaid rohkem kui toodud skeemis,
siis tuleb nende jaoks paratamatult perforeerida täienda-
vad perfokaardid, kus teatmelised ja rühmitusandmed on sa-
mad mis põhikaardilgi. Täiendavate perfokaartide alusel
trükitakse tabulaatoriga eraldi tabulogramm (viimane kuu-
lub arvestamisele koos põhitabulogrammiga).

Arvutusjaam võtab teenindavatelt kaubandusorganisat-
sioonidelt ja -ettevõtetelt vastu mehhaniseeritud arves-
tuse aluseks olevaid dokumentide pakke kooskõlas nende
üleandmise korra ja tähtaegadega. Enne üleandmist peavad

kaubandusorganisatsiooni koosseisus olevad arvutusbüroo töötajad dokumente aritmeetiliselt kontrollima ning raamatupidamisala töötaja peab neid šifreerima. Arvutusjaamas perforeeritakse kõigepealt kauba-, kassaaruanded ja Riigipanga dokumendid. Võttes aluseks perforeerimisskeemi nr. 1, augustatakse dokumentatsioonil olevad šifrid ning mitmesugused summalised näitajad perfokaartidesse.

Perforeerimise õigsust kontrollitakse kõigi perfokaartide suunamisega läbi kontrollmasina. Avastatud ebatäpselt augustatud perfokaardid asendatakse õigetega. Seejärel sorteeritakse kontrollitud perfokaardid sorteerimismasinas üks või mitu korda, olenevalt sellest, mida tabulogrammi soovitakse perfokaartide alusel trükkida (tabuleerida). Vastavalt eesmärgile trükitab tabulaator T-5M sorteeritud perfokaartide vahendusel tabulogrammi, kus fikseeritakse eraldi iga perfokaardi näitajad (trükkimine - на печать) või paljude perfokaartide kokkuvõtted (trükkimine - на итог).

Kaubadokumentide põhjal augustatud perfokaartide alusel, kasutades perforeerimisskeemi nr. 1, on otstarbekas trükkida järgmised kolm tabulogrammi:

1. Käivete kontrollandmik trükitakse kaupade ja taara alg- ja lõppsaldode ning käivete kohta materiaalselt vastutavate isikute kaupa, s. o. fikseeritakse ainult kokkuvõtted. Tabulogrammis sisalduvad andmed peavad täpselt võrduma nii üksikute jaeettevõtete kaubaaruannete alg- ja lõppsaldode kui ka käivetega. Näitliku käivete kontrollandmiku vormi ja sisu illustreerib tabulogramm 1. kus suurema näitlikkuse saavutamiseks esitatakse summad ümardatult ja täisrublades.

Tabulogramm trükitakse ainult perforeerimise ja algdokumentatsiooni õigsuse kontrollimise ning käivete vastastikuse võrdlemise eesmärgil. Selle tabulogrammi alusel ei kirjendata.

2. Kaupade ja taara sissetuleku käivete andmik. Tabulogramm trükitakse kauba perfokaartide pakist sorteeritud debetiperfokaartide alusel iga perfokaardi näitajate eraldi

fikseerimisega tabulogrammis. Osalised kokkuvõtted tabulogrammis kajastavad kaupade ja taara sissetulekut üksikute hankijate (allikate) sifrite kaupa. Osalised kokkuvõtted fikseerivad seega hankijate analüütiliseks arvestuseks tarvisminevaid summasid. Vahekokkuvõtted tabulogrammis kajastavad kaupade ja taara sissetulekut sünteetiliste kontode kaupa.

Kontrollitud kaupade ja taara sissetuleku käivete andmiku alusel kirjendatakse operatsioonid vastavasse žurnaalordereisse ja nende juurde kuuluvaisse andmikesse.

3. Kaupade ja taara väljamineku käivete andmik. Käesolev tabulogramm trükitakse kauba ja taara perfokaartide pakist sorteeritud kreeditiperfokaartide alusel iga perfokaardi näitajate eraldi fikseerimisega tabulogrammis. Osalised kokkuvõtted täidavad analüütilise arvestuse otsuste. Tabulogrammi vahekokkuvõtted kajastavad kaupade ja taara väljaminekut sünteetiliste kontode järgi.

Vahetult tabulogrammi põhjal tehakse sissekanded žurnaalordereisse ja nende juurde kuuluvaisse andmikesse.

Selline kaubaoperatsioonide arvestuse mehhaniseerimine analüütiliste arvutusmasinate abil suurendab tunduvalt arvestusalatöötajate tööviljakust ja paremustab arvestuse kvaliteeti.

T a b u l o g r a m m   1.

Kaupade ja taara käivete kontrollandmik.

Materiaal- selt vast. isiku sif- fer	Han- kija sif- fer	Dokumen- di nr.	Kuu- päev	Kaubakäive		Taarakäive		Saldo	
				Deebet	Kreedit	Deebet	Kreedit	Kaup	Taara
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Trükib 7. sektsioon			Trükib 1. sekt- sioon		Trükib 2.sekt- sioon	Trükib 3.sekt- sioon	Trükib 4.sekt- sioon	Trükib 5.sekt- sioon	Trükib 6.sekt- sioon
001	000	000	30	500	550	90	95	100	10
002	000	000	30	100	200	50	70	50	5
003	000	000	30	150	160	95	85	300	30
005	000	000	30	300	400	40	30	200	10
jne.								200	15
199	000	000	30	400	300	80	90	100	20
								100	20
								200	20
Üldkokkuvõte				2300	2200	1000	1025	300	50
								400	25

Näitlik kaupade ja taara sissetuleku käivete andmik.

Materiaal- selt vas- tutava isiku šiffer	Hankija või kor- responde- ri va konto šiffer	Dokumen- di nr.	Kuu- päev	Sissetulek		Taara- hinna- vahe ja boonu- sed	Trans- pordi- kulud	Kauban- duslik maha- hindlus	Hankija- tele maks- tav summa
				Kaup	Taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Trükib 7. sektsioon			Trükib 1.sekt- sioon		Trükib 2.sekt- sioon	Trükib 3.sekt- sioon	Trükib 4.sekt- sioon	Trükib 5.sekt- sioon	Trükib 6.sekt- sioon
002	001	456	26	200	30				
003	001	457	26	100	20				
004	001	458	27	200	40				
Osaline kokkuvõte				500	90				
015	002	235	27	100	15				
016	002	236	28	100	15				
017	002	237	30	200	20				
Osaline kokkuvõte				400	50				
Vahekokkuvõte				900	140				
001	201	349	29	50	40				
002	201	350	30	50	50				
003	201	357	30	100	70				
Osaline kokkuvõte				200	160				
017	203	151	27	100	30				
018	203	152	29	50	30				
019	203	156	30	50	40				
Osaline kokkuvõte				200	100				
Vahekokkuvõte				400	260				

Tabulogramm 2 (järg).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
114	396	025	28	30	60				
119	396	028	29	45	70				
120	396	030	29	25	70				
	Osaline kokkuvõte			100	200				
	Vahekokkuvõte			100	200				
001.	901	967	30	300	140	8	3	15	436
002	901	948	29	200	60	2	2	10	254
	Osaline kokkuvõte			500	200	10	5	25	690
003	920	961	28	250	125	-	3	13	365
002	920	973	30	150	75	-	1	7	219
	Osaline kokkuvõte			400	200	-	4	20	584
	Vahekokkuvõte			900	400	10	9	45	1274
	Üldkokkuvõte			2300	1000	10	9	45	1274

Näitlik kaupade ja taara väljamineku käivete andmik.

Materi- aalselt vastu- tava isiku šiffer	Ostja või korrespon- deeriva konto šif- fer	Doku- mendi nr.	Kuu- päev	Väljaminek		Taara hinna- vahed	Trans- pordi- kulud	Kauban- duslik mahahind- lus	Ostjatelt saada olev summa
				Kaup	Taara				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Trükib 7. sektsioon			Trükib 1. sekt- sioon		Trükib 2.sekt- sioon	Trükib 3.sekt- sioon	Trükib 4.sekt- sioon	Trükib 5.sekt- sioon	Trükib 6. sekt- sioon
013	001	431	28	100	30				
015	001	435	29	300	30				
017	001	440	30	150	35				
Osaline kokkuvõte				550	95				
003	009	440	29	100	10				
005	009	442	30	100	15				
006	009	444	30	150	20				
Osaline kokkuvõte				350	45				
Vahekokkuvõte				900	140				
002	481*	395	29	150					
003	481	387	30	200					
004	481	316	29	200					
Osaline kokkuvõte				550					
Vahekokkuvõte				550					
007	764**	017	29	15					
009	764	018	30	15					
011	764	020	30	20					
Osaline kokkuvõte				50					
Vahekokkuvõte				50					

Tabulogramm 3 (järg).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
001	830***	232	27	100	130		13		243
004	830	233	27	100	140		14		254
006	830	250	29	100	115		11		226
009	830	267	30	100	100		10		210
	Osaline kokkuvõte			400	485		48		933
011	831	253	27	100	150		16		266
012	831	269	29	100	150		16		266
012	831	254	30	100	100		8		208
	Osaline kokkuvõte			300	400		30		740
	Vahekokkuvõte			700	885		88		1673
	Üldkokkuvõte			2200	1025		88		1673

* 481 "Kaupade jae- ja väikehulgimüük".

** 764 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

*** 830 jt. ostjate šifrid.

IV t e e m a .

RAHALISTE VAHENDITE JA ARVELDUS-KREDIIDI- OPERATSIOONIDE ARVESTUS.

1. Rahaliste vahendite ja arveldus-krediidi- operatsioonide arvestuse ülesanded.

Arveldus- ja krediidioperatsioonide ja rahaliste vahendite arvestuse organiseerimine sõltub vahetult meil kehtivast finants- ja krediidisüsteemist. Ettevõtete ja organisatsioonide vaheliste sularahatute arvelduste keskuseks on Riigipank. Riigipanga osakondade kaudu toimuvad ka kõik arveldused riigieelarvega. Riigipangas hoitakse ettevõtete ja organisatsioonide ajutiselt vabu rahalisi vahendeid ning neid kasutatakse vastavate rahvamajandusharude krediteerimiseks. Krediit aga on tootmise ja jaotamise organiseerimisel väga tähtsaks majanduslikuks hoovaks.

Arveldus- ja krediidisuhete põhilisi printsiipe rakendatakse juba alates 1930. - 1931. aastate krediidireformist, mil likvideeriti nn. kommertskrediidisüsteem ja asendati ettevõtete ja organisatsioonide otsese ja vahetu krediteerimisega Riigipanga poolt. Kommertskrediidisüsteemi likvideerimisega kaotati vekslite kasutamise kord ning keelati ühel ettevõttel või organisatsioonil krediteerida (müüa kaupu või osutada teenuseid võlgu) teist ettevõtet või organisatsiooni. Samuti likvideeriti asutuste ja organisatsioonide vahelised ar-

veldused sularahas, välja arvatud arveldused väikeste summade (kuni 10 rubla) piires. Kommertskrediidisüsteem ei vastanud sotsialistliku majanduse plaanipärase juhtimise nõuetele ja tema suurimaks puuduseks oli see asjaolu, et keskasutustel puudus täielik ülevaade ettevõtetevahelistest arveldustest ja krediteerimisest. Pärast krediidireformi läbiviimist toimuvad kõik põhilised majandusorganisatsioonide ja -ettevõtete vahelised arveldused ainult Riigipanga kaudu tema range kontrolli all sularahatute arvelduste korras. Arvelduste teostamisel kannab Riigipank summa ühe organisatsiooni või ettevõtte kontolt teise organisatsiooni või ettevõtte kontole. Krediidireformi tagajärjel muutus Riigipank sotsialistliku majanduse tähtsaks lühiajalise krediteerimise ja arvelduste teostamise keskuks. Ehitusalaseid arveldusi ja operatsioone teostab ka Ehituspank.

Kaubakäibe protsessis laekuvad kaubandusettevõtetestse ülisuured rahasummad. Need kaubandusliku laekumise summad antakse kaubandusettevõtetest üle Riigipanka. Riigipangast antakse aga laekunud raha välja töötasude maksmiseks töölistele ja teenistujatele, stipendiumide maksmiseks õpilastele ja teisteks vajalikeks makseteks.

Kaubandusettevõtted ja -organisatsioonid ostavad süstemaatiliselt kaupu ja teostavad väga mitmesuguseid teisi majanduslikke operatsioone, mille tagajärjel tekivad arveldusvahekorrad hankijate ja teiste organisatsioonide ja asutustega. Kehtiva seadusandluse alusel toimuvad arveldused kaupade ja teenuste eest kõigi majandusorganisatsioonide ja asutustega sularahatute arvelduste korras, mille puhul pank arvestab vajaliku summa maksja kontolt saaja kontole. Arvelduste teostamine sularahatute arvelduste korras vähendab sularaha vajadust meie rahvamajanduses.

Sularahatute arvelduste korras maksab ettevõtte ka riigimaksud ja kannab üle kasumieraldised rahandusorganitele, tasub Riigipanga laenud jne.

Sularahatud arveldused võivad toimuda ainult Riigipan-

ga või Ehituspanga kaudu nende pankade vahetu kontrolli all. Kaupade eest makstakse ostja nõusolekul (aktsepteerimisel). Sularahatud arveldused Riigipanga asutuse kaudu toimuvad NSVL Riigipanga poolt väljatöötatud juhendite ja instruksioonide alusel ning on tihedalt seotud Riigipanga lühiajalise krediteerimise korra ja tingimustega.

Sotsialistlikus majanduses esineb mõnedes ettevõtetes ajutiselt vabu rahalisi vahendeid, teistes aga, vastupidi, ajutine täiendavate vahendite vajadus. Täiendavate vahendite vajaduse käibevahendite osas rahuldab Riigipangast kindlaks otstarbeks väljaantav krediit.

Krediit sotsialistlikus majanduses on ajutiselt vabade rahaliste vahendite plaanipärase kasutamise vorm Riigipanga vahendusel.

Riigipank annab krediite välja tingimusel, et need summad tagastatakse kindlaksmääratud või kokkulepitud tähtaegadel. Riiklikus ja kooperatiivkaubanduses on Riigipanga krediidil suur osatähtsus kaubandusorganisatsioonide ja ettevõtete käibevahendite moodustamisel. Riigipanga krediitide õige kasutamine on üheks vajalikuks tingimuseks kaubakäibe teostamisel ja arendamisel.

Laenud antakse kindlaksmääratud otstarbeks, kusjuures pank võtab laenude eest protsente. Laenude otstarbeline iseloom, tagastamise tähtajalisus ning laenu eest pangale protsentide maksmise vajadus kindlustavad range vahetegemise kaubandusorganisatsiooni omakäibevahendite ja pangakrediitide vahel. Tänu sellele likvideeritakse vastutamatus omakäibevahendite ja pangakrediitide kasutamisel, mis on üheks küllalt oluliseks isemajandamise kindlustamise abinõuks. Riigipanga laenude õigel ja otstarbekal kasutamisel on suur mõju kaubakäibeplaani täitmisele ja ületamisele. Alaliselt kaubandusorganisatsioonide käsutuses olevate omakäibevahendite ja ajutiselt saadud, kindlaksmääratud tähtajaks tagastatavate lühiajaliste laenude erinev kasutamismeetod peegeldub rahaliste vahendite ning arveldus- ja krediidioperatsioonide arvestuses. Riigipank avab igale kaubandusorga-

nisatsioonile ja täiesti isemajandavale kaubandusettevõtetele omakäibevahendite hoidmiseks arvelduskonto, kaubandusorganisatsioonidele ja -ettevõtetele antavate lühiajaliste laenude arvestamiseks ja kontrollimiseks aga vastavad laenukontod. Kaubandusorganisatsioonides ja -ettevõttes peetakse rahaliste vahendite arvestust aktivakontodel (kontod nr. 50, 51, 56/1 jne.) ja Riigipanga iga laenu liigi arvestust vastaval passivakontol (kontod nr. 90, 91 jt.). Kaubandusettevõtete töös on suure tähtsusega kõigi lühiajaliste laenude nõuetekohase arvestuse organiseerimine, nende saamise, õige kasutamise ja õigeaegse tasumise kontrollimine.

Raamatupidaja peab sularahaliste vahendite ja arveldus-krediidioperatsioonide arvestamisel:

- 1) kontrollima kaubandusliku laekumise täielikku ja õigeaegset üleandmist Riigipanka ning sularaha hoidmist ja kulutamist kooskõlas kehtivate normidega;
- 2) kontrollima arveldus- ja maksedistsipliinist ranget kinnipidamist, võideldes ühtlasi debitoorse ja kreditoorse võlgnevuse maksimaalse alandamise eest summade õigeaegse sissenõudmise ja tasumise teel;
- 3) kindlustama riigimaksude ja kohustuste summade õigeaegse ja täieliku ülekanndmise riigieelarvesse;
- 4) kindlustama Riigipanga laenude õige kasutamise ja tähtaajalise tasumise.

2. Riigipanga arvelduskontol olevate rahaliste vahendite arvestus.

Rahaliste vahendite hoidmiseks ja arvelduste teostamiseks avab Riigipank riiklikele ja koöperatiivsetele organisatsioonidele, samuti ka nende koostises olevatele suurtele täiesti isemajandavatele ettevõtetele arveldus-

kontod. Arvelduskonto avamiseks peab ettevõttel olema ettenähtud summas omakäibevahendeid ning iseseisev bilanss. Iga-le organisatsioonile ja ettevõttele avab pank ühe arvelduskonto kindla numbri all.

Kaubandusettevõtete ja -organisatsioonide arvelduskontole laekub kaubanduslikust laekumisest ainult üks osa ja nimelt - realiseeritud hinnatäiendi summa sel puhul, kui kaubakäivet krediteeritakse kaubakäibe erilaenukonto kaudu. Kui kaubandusorganisatsiooni kaubakäivet ei krediteerita (Tallinna Sööklate, Restoranide ja Kohvikute Trust), siis kantakse kogu kaubandusliku laekumise summa arvelduskontole. Kui kaubandusorganisatsiooni kaubakäivet ei krediteerita (täielikult isemajandavad ühiskondliku toitlustamise ettevõtted, isemajandavad tööstuslikud abikäitised jm.), siis tasutakse arvelduskontol olevatest rahalistest vahenditest ostetud kaupade eest ja kaetakse kulud (töötasud, üürid, pakkimiskulud jne.) ning makstakse riigimaksud ja kasumieraldised. Nende kaubandusorganisatsioonide puhul aga, mille kaubakäivet krediteeritakse, tasutakse arvelduskontol olevatest rahalistest vahenditest ainult kaubakäibe teostamisega seosesolevad käibekulud ning makstakse riigimaksud ja kasumieraldised.

Summade mahakandmine ja väljamaksmine arvelduskontolt toimub olemasolevate rahaliste vahendite jäägi piires arvelduskonto vajaldajate kirjaliku korralduse alusel.

Riigipanka saabuvad maksedokumendid, mis tuleb maksta arvelduskontolt, hoitakse pangas kuni maksetähtaja saabumiseni kartoteegis nr. 1. Kui maksetähtaja saabumisel ei ole aga arvelduskontol vajalikul hulgal raha, siis paigutab pank maksedokumendid kartoteegist nr. 1 kartoteeki nr. 2 ja tasub kohustused vastavalt rahaliste vahendite laekumisele järgmises järjekorras:

- 1) töötasu ja selle juurde kuuluvad maksed,
- 2) maksed riigieelarvesse,
- 3) maksed kaubalis-materiaalsete väärtuste ja teenuste eest,

- 4) amortisatsiooni- ja kasumieraldised kapitaalehituseks ja -remondiks,
- 5) Riigipanga laenud, mille tasumise tähtajad on saabunud,
- 6) kõik muud maksed.

Arvelduskonto operatsioonid tuleb vormistada Riigipanga poolt kindlaksmääratud dokumendivormidega. Nii näiteks vormistatakse kaubandusliku laekumise üleandmine inkassatsiooni saatelehega, raha toomine töötasudeks sularaha tšekiga, summade üleandmine rahandusorganitele maksekorraldusega jne.

Tšekid sularaha saamiseks arvelduskontolt kirjutatakse välja Riigipangast saadud tšekiraamatust. Vastavalt juhenditele võivad tšekid olla kirjutatud "nimelised" või "ettenäitajale". Kooperatiivses kaubanduses lubatakse välja kirjutada ainult "nimelisi" tšেকে.

Arvelduskontole summade kandmise ja sealt summade mahakandmise aluseks võivad olla inkassatsiooni saatelehed, sularaha sissemaksu avaldused, sularaha- ja arveldustšekid, maksekorraldused, arve-maksenõuded ning muud seadusega ja panga eeskirjadega ettenähtud dokumendid. Et Riigipangal oleks võimalik kontrollida kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete rahaliste vahendite kulutamise seaduspärasust, on arvelduskonto valdaja kohustatud Riigipangale korralduste ja tšekkide väljakirjutamisel näitama saadavate summade otstarbe. Juhul kui korraldusel või tšekil puudub summade otstarve, ei võta Riigipank arvelduskonto valdaja korraldust vastu. Tšekkidel, maksekorraldustel ja teistel korraldustel arvelduskontolt rahaliste summade väljaandmiseks ja mahakandmiseks peavad olema arvelduskonto eest vastutavate isikute allkirjad ning konto valdaja pitser. Esimese allkirja õigus on arvelduskontot valdava kaubandusorganisatsiooni või -ettevõtte juhatajal, samuti juhataja poolt volitatud asetäitjatel.

Teise allkirja õigus on pea- või vanemraamatupidajatel. Nagu eespool rõhutati, on teise allkirja õigusega pea-

(vanem-) raamatupidajatel keelatud raha saamine nimeliste tšekkide alusel.

Raha väljamaksmisel arvelduskontolt või ülekanndmisel tšekkide ja muude dokumentide alusel võrdleb Riigipank allkirju tema käes olevate allkirja proovidega. Kuid pank ei vastuta esitatud arveldusdokumentide ehtsuse ning neis esinevate andmete ja aritmeetiliste kokkuvõtete õigsuse eest. Kui ei saa tõestada Riigipanga asutuse süüd, kannab võltsitud sisu ja allkirjadega tšekkide, maksekorralduste ning muude dokumentide põhjal arvelduskontolt summade mahakandmisest tekkinud kahjud arvelduskonto omanik.

Tšekkide kasutamisel kuritarvituste ärahoidmiseks tuleb kindlustada range kontroll Riigipangast saadud tšekiraamatute hoidmise ning tšekkide väljakirjutamise üle.

Tšekid on valmistatud Riigipanga poolt kindlaksmääratud vormiga blankettidel, mida konto omanik hoiab tulekindlas kapis. Arvelduskonto omanik peab tšekkide või tšekiraamatu kaotamise või riisumise korral sellest otsekohe kirjalikult teatama Riigipanga asutustele, kus on avatud tema arvelduskonto, näidates kaotsiläinud tšekkide koguse ja numbrid.

Arvelduskontol hoitavalt rahaliste vahendite summalt arvestab Riigipank igas kvartalis nn. pangaintresse koopeeratiivsete organisatsioonide kasuks. Riiklikele kaubandusorganisatsioonidele ja -ettevõtetele intresse ei arvestata.

3. Riigipanga arvelduskonto väljavõtted.

Kõik arvelduskonto operatsioonid kajastatakse raamatupidamises sünteetilisel kontol nr. 51 "Arvelduskonto". Kõik kirjendid sellel kontol peavad olema kooskõlas Riigipangas tehtud kirjenditega. Selle kooskõla saavutamiseks saadab Riigipank iga päev või kokkulepitud tähtaegadel kaubandusorganisatsioonile nn. Riigipanga arvelduskonto väljavõtte,

kus on kajastatud kõik tehtud majanduslikud operatsioonid, mis puudutavad antud organisatsiooni arvelduskontot. Väljavõtte saadetakse igal juhul iga kuu 1. kuupäeva seisuga. Väljavõttele lisatakse iga teostatud operatsiooni kohta vasta-va dokumendi ära kiri. Raamatupidamises kontrollitakse Riigipanga arvelduskonto väljavõttes kajastatud operatsioonide õigsust. Riigipanga arvelduskonto kontrollitud väljavõtted ongi operatsioonide kirjendamise aluseks vastavatesse arvestusregistritesse. Tuleb silmas pidada seda asjaolu, et väljavõttes näidatud deebet vastab kaubandusorganisatsiooni raamatupidamises arvelduskonto krediti- ja vastupidi. Kontrollitud väljavõtetele ning neile lisatud dokumentidele märgitakse korrespondeerivad kontod. Et arvelduskonto kirjendid pangas ja kaubandusorganisatsioonis oleksid ühesugused, kirjendatakse kaubandusorganisatsiooni raamatupidamises arvelduskontole kõik väljavõttes näidatud summad, sealhulgas ka panga poolt ekslikult tehtud kirjendid. Kui väljavõtete kontrollimisel ilmneb, et Riigipank on kaubandusorganisatsiooni arvelduskontolt ekslikult summasid maha kandnud, siis kajastatakse need summad raamatupidamises kirjendiga:

Deebet konto nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega".

Kredit konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Riigipangale saadetakse eksliku kande kohta reklamatsioon. Kui Riigipangas on viga parandatud ja sellest teatatakse väljavõttega konto omanikule, annulleeritakse ekslik kande kirjendiga:

Deebet konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Kredit konto nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega".

Kui Riigipank on aga ekslikult kandnud kaubandusorganisatsiooni arvelduskontole summasid, mis sinna ei kuulu, siis arvestatakse need kuni vea parandamiseni Riigipangas kirjendiga:

Deebet konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Kredit konto nr. 76/5 "Muud deebitorid ja kreditorid".

Väljavõtte saamisel eksliku kande parandamise kohta koostatakse vastupidine kirjend:

Deebet konto nr. 76/5 "Muud deebitorid ja kreditorid".
Kredit konto nr. 51 "Arvelduskonto".

4. Kassaoperatsioonide arvestus.

Kassaoperatsioonide teostamise kord on kindlaks määratud NSVL Ministrite Nõukogu 15. jaanuari 1949.a. määrusega nr. 153.

Tähtsamaks ülesandeks kassaoperatsioonide teostamisel on organiseerida selline kontroll, mis kindlustab rahaliste vahendite õige ja rangelt sihipärase kulutamise kaubandusorganisatsioonides ja ettevõtetes.

Kassas lubatakse hoida ja kulutada sularaha ainult pakilisteks vajadusteks Riigipanga poolt kindlaksmääratud protsendi piires ja juhendites ettenähtud korra kohaselt. Üle kassa limiidi võib kassas olla ainult palgaks väljatoodud sularaha. Ka selleks otstarbeks saadud raha on lubatud kassas hoida 3 päeva jooksul, arvates raha pangast saamise päevast. Selle aja vältel väljamaksmata palgasummad tagastatakse Riigipanka.

Kassas on materiaalselt vastutavaks isikuks kassapidaja, kes ei vastuta ainult tema poolt vastuvõetud väärtuste allesoleku, vaid ka igasuguste kahjude eest, mis on ettevõttele tekitatud tema lohakuse, hoolimatuse, ettevaatamatuse või tahtliku tegevuse tulemusel.

Kassapidaja määratakse tööle ettevõtte juhataja käskkirjaga. Kassapidaja annab temale usaldatud rahaliste summade ja muude väärtuste ning kassaoperatsioonide eeskirjade rikkumise eest vastutuse kandmise kohta kirjaliku kohustuse.

Kassapidaja võib raha kassasse vastu võtta ja kassast välja maksta ainult administratsiooni kirjaliku korralduse

kohaselt, milleks vormistatakse raamatupidamises kassa sissetuleku- ja väljaminekuorderid.

Orderid tuleb kirjutada tindiga, loetava käekirjaga, neis pole lubatud teha mahakraapimisi ega parandusi.

Kassa sissetulekuorderil näidatakse ära selle koostamise alus ja loetletakse juurdelisatud algdokumendid. Raha vastuvõtmisel kirjutatakse välja orderi küljest ära-rebitav kviitung. Orderile kirjutavad alla pea- (vanem-) raamatupidaja ja kassapidaja kui raha vastuvõtja.

Väljaminekuorderile kirjutavad alla nii ettevõtte juhataja kui ka pea- (vanem-) raamatupidaja; orderile lisatakse juurde koostamisel aluseks olnud dokumendid. Kassapidaja võtab raha saajalt selle vastuvõtmise kohta allkirja. Väljaminekuorderit võib asendada väljamakse aluseks oleva dokumendiga, kui sellel on nõutava templi jäljend.

Palkade ja preemiate väljamaksmisel kirjutavad raha saajad alla mitte kassaorderile, vaid vastavale töötasu-lehele. Niisuguste töötasu-lehtede järgse üldsumma kohta koostatakse üldine kassa väljaminekuorder, millele lisatakse juurde raha vastuvõtjate allkirjadega töötasu-lehed.

Kui raha makstakse välja volituse põhjal, märgitakse orderile volituse number ja kuupäev ning volitatud isiku passi number, väljaandmise aeg ja koht.

Kõik raamatupidamises koostatud kassa sissetuleku- ja väljaminekuorderid registreeritakse vormikohases žurnalis. Žurnaali sissekandmisel antakse igale orderile järjekorranumber (alates aasta algusest). Seejuures peetakse sissetulekuorderite numeratsiooni eraldi väljaminekuorderitest.

Pärast registreerimist antakse orderid edasi kassasse. Kontrollitud orderite põhjal võtab kassapidaja maksjalt vastu või maksab välja orderites näidatud summad. Pärast operatsiooni kustutab kassapidaja orderitele lisatud algdokumendid stambiga ehk pealdisega "Saadud" või "Makstud" koos kuupäeva märkimisega. Sellega hoitakse ära algdokumentide teistkordse kasutamise võimalus.

Vastuvõetud kassa sissetuleku- ja väljaminekuorderid kirjendab kassapidaja kassaraamatusse. Ettevõttes peetakse ainult üht nummerdatud, nõõritud ja pitseeritud kassaraamatut. Kassaraamatu lehtede arv tõestatakse ettevõtte juhataja ja pearaamatupidaja allkirjadega. Kassaraamatut peetakse kahes eksemplaris läbi kopeerpaberi tindiga või keemilise pliiatsiga. Esimesed eksemplariid jäävad kassaraamatusse. Kopeeritud eksemplariid on rebitavad ja neid kasutatakse kassaaruannetena. Kassaraamatus on keelatud teha kraapimisi ja selgitavate märkustega varustamata parandusi. Parandused kinnitatakse kassapidaja ja pearaamatupidaja või tema asetäitja allkirjadega.

Tööpäeva lõpul pärast kõigi orderite sissekandmist ja lõppsaldo väljaarvutamist rebib kassapidaja raamatust kopeeritud eksemplari, lisab sellele orderid koos algdokumentidega, esitab need raamatupidajale ja võtab pärast kontrollimist selle kohta allkirja kassaraamatusse.

Raamatupidaja kontrollib hoolikalt kassaaruannet ja kõiki sellele lisatud dokumente. Kontrollitud dokumendid, millele koostatakse konteeringud, ongi kassaoperatsioonide kirjendamise aluseks.

Kassaoperatsioonide sünteetilist arvestust peetakse aktivakontol nr. 50 "Kassa".

Arvelduskonto operatsioonide kirjendamine toimub raamatupidamises Riigipanga arvelduskonto väljavõtte alusel. Seoses sellega arvestatakse rahalised summad, mis antakse üle Riigipanka, kuid ei ole veel arveldus- või erilaenukontole laekunud, seni sünteetilisel aktivakontol nr. 56/1 "Rahalised vahendid teel".

Raha üleandmisel Riigipanga inkassaatorile koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 56/1 "Rahalised vahendid teel".

Kreedit konto nr. 50 "Kassa".

Riigipanga väljavõtte saamisel kaubandusliku laekumise summa arvelevõtmise kohta koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 56/1 "Rahalised vahendid teel".

Kassaoperatsioonide vormistamist, nende arvestust ja kassadistsipliinist kinnipidamist kontrollitakse nii ettevõttesiseselt kui ka kõrgemalseisva organisatsiooni poolt.

Kassadistsipliini rikkumises süüdi olevaid isikuid võib võtta kriminaalvastutusele.

5. Arveldusoperatsioonide arvestus.

Kaubandusettevõtete ja -organisatsioonide sularahatute arveldusoperatsioonide enamik on ühenduses kaupade ostu ja realiseerimisega kui ka teenuste osutamisega. Sõltuvalt sellest, kas hankija ja ostja asukohad on erinevas või ühes ja samas linnas, tehakse vahet teise- ja samalinnaliste arvelduste vahel.

Kaubandusettevõtete ja -organisatsioonide arveldused tehakse kooskõlas NSV Liidu Riigipanga 28. mai 1960. a. juhendiga nr. 2 "Juhend sularahatuteks arveldusteks ja arveldustega seotud operatsioonide krediteerimiseks".

Sularahatute arvelduste süsteem põhineb real ülesehitu printsiipidel: arvelduste kohustuslik teostamine Riigipanga kaudu tema range kontrolli all; maksmine üldreeglina pärast kaupade väljasaatmist, tehtud tööde ja osutatud teenuste ülendamist maksja eelnevalt või hiljem antud nõusolekul; erinevate arveldusrežiimide kasutamine hästi ja halvasti töötavate kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete suhtes; juhendid arvelduste teostamiseks ja arvelduste korra muutmiseks annab välja NSVL Riigipank. Nendest printsiipidest kinnipidamine kiirendab ettevõtete ja organisatsioonide vahelist arvelduste teostamist ja majanduslike vahendite ringlust ning võimaldab seega vähendada rahaliste vahendite mahtu kaubakäibesfääris. Erinevaid sularahatute arvelduste vorme on

palju (aktsept-inkasso vorm, arvelduste akreditiivi vorm, erikontode vorm jne.), ühed neist on soodsamad hankijatele, teised ostjatele. Selle või teise arvelduste vormi valimine ostjate ja hankijate vahelistes arveldustes sõltub eeskätt poolte kokkuleppest. Mõningate arvelduste vorm on Riigipanga juhendite alusel kohustuslik teatavate hankijate või ostjate suhtes. Arvelduste liigitamisel teiselinnalisteks ja samalinnalisteks arveldusteks on kehtiv see erinevus, et teiselinnalistes arveldustes teenindavad ostjat ja hankijat erinevad Riigipanga osakonnad, samalinnalistes arveldustes aga üks Riigipanga osakond.

Tähtsamateks teiselinnalisteks arveldusteks on:

- 1) aktsept-inkasso vorm;
- 2) akreditiivi arvelduste vorm;
- 3) arvelduste erikonto vorm veosekäibeks;
- 4) ülekannete arvelduste vorm jt.

Samalinnaliste arvelduste hulka kuuluvad:

- 1) aktsept-inkasso vorm;
- 2) arveldused maksekorralduste alusel;
- 3) arveldused arveldustsekkidega;
- 4) arveldused plaaniliste maksete korras;
- 5) arveldused, mis põhinevad vastastikuste nõudmiste tasaarvestamisel.

Teiselinnalised arveldused.

Teiselinnaliste arvelduste all tuntakse peamiselt arvelduste aktsept-inkasso vormi, akreditiivi, erikontot ja ülekandeid (maksekorraldusi).

Aktsept-inkasso vormi olemus seisneb selles, et hankija esitab pärast kauba väljasaatmist kauba maksumuse ulatuses arve vastava maksunõude juures Riigipanka ostjalt või tellijalt summa sissenõudmiseks.

Maksja, s. o. kauba saaja vaikivat nõusolekut hanki- ja maksunõude tasumiseks nimetatakse aktseptiks. Dokumentaalselt ei vormistata mitte maksja nõusolekut tasumiseks, vaid tema keeldumist tasuda maksenõuet, s. t. aktseptist keeldumist. Pärast aktsepteerimist (s. t. aktseptist keeldumise tähtaja möödumist) kannab pank ostja kontolt vasta- va summa üle hankija kontole. Ülalkirjeldatu põhjal on aru- saadav, miks seda arveldusviisi nimetatakse aktsept-inkas- so vormiks (või ka ainult aktseptvormiks).

Aktsept-inkasso vormi rakendatakse nii sama- kui ka teiselinnalistes arveldustes, kuna see arvelduste vorm vas- tab kõige enam käibevahendite ringluskiiruse suurendamise ja lepingulise distsipliini süvendamise ülesannetele meie rahvamajanduses.

Arvelduste aktsept-inkasso vormi kasutatakse maksete korral alates 50 rublast.

Hankija saabab lepingus ettenähtud tähtajal ja kogu- ses ostjatele kaubad. Hankija on kohustatud pärast kauba väljasaatmist (või üleandmist) esitama arve ja maksenõude teda teenindavasse Riigipanga osakonda inkassoks hiljemalt 3 tööpäeva jooksul pärast kauba väljasaatmist. Sellest täht- ajast kinnipidamise jälgimiseks märgitakse maksenõudele kau- ba ärasaatmise kuupäev ja transpordidokumendi andmed. Vii- mastel aastatel kasutatakse edukalt arvet ja maksenõuet ühendavat tüüpdokumendi vormi, nn. arve -maksenõuet.

Teiselinnaline arve-maksenõue koostatakse harilikult neljas eksemplaris, mille esimesele ja kolmandale eksemp- larile kirjutavad alla allkirjaõigusega isikud ning esime- ne nendest varustatakse pitseriga. Kolm esimest eksemplari esitatakse hankijat teenindavale pangale. Viimane saabab kaks esimest eksemplari ostjatteenindavale pangale, kolman- da jätab endale teel olevate arveldusdokumentide krediidi tagatiseks.

Kui ühele ostjale ärasaadetud kauba nimetuste arv on suur ja need ei mahu ülalkirjeldatud arve-maksenõude blan- ketile, siis koostatakse kõigepealt arve (või mitu arvet)

ja selle alusel juba eraldi maksenõue neljas eksemplaris. Peale maksenõuete vormistamist koostatakse veel maksenõuete register kahes eksemplaris ja selle juures esitatakse maksenõuded panka inkassoks üks kord päevas igale maksjale üks maksenõue. Teise eksemplari registrist saab ettevõtte tagasi kui tõendi maksenõuete inkassoks vastuvõtmise kohta.

Ostjat teenindav pank, olles saanud hankijat teenindavalt pangalt maksenõuded, paneb teated saabunud maksenõuete kohta vastavale tahvlile või pangaletile, mille alusel ostja kontrollib arve-maksenõuete õigsust ja vajaduse korral keeldub aktseptist.

Kasutatakse kahesugust, s. o. eel- ja järelaktsepti.

Eelaktsepti korral loetakse maksenõue aktseptituks, kui maksja (ostja) ei teata pangale kirjalikult maksenõude tasumisest keeldumisest (üldreegli järgi kolme tööpäeva jooksul, alates maksenõude panka saabumise päevale järgnevast päevast). Eelaktsepti rakendatakse peamiselt teiselinnaliste maksenõuete tasumisel.

Järelaktsepti puhul tasutakse maksenõue kohe saabumispäeval. Kuid maksjal (ostjal) on õigus esitada keeldumist pärast maksmist 3 tööpäeva jooksul (mitte arvestades maksenõude panka saabumise päeva). Erikordadel võib Riigipank järelaktsepteerimise mooduse kasutamise puhul aktseptist keeldumise tähtaegu pikendada 10 päevale. Järelaktsepti kasutatakse peamiselt samalinnaliste maksenõuete tasumisel ja teiselinnaliste hankijate puhul, kui ostja on hankijalt kaubad kohapeal vastu võtnud või kui kaubad tuuakse kohale autotranspordiga.

Mõned teenuste maksenõuded tasutakse ilma aktseptita juba järgmisel päeval pärast panka jõudmist. Niisugused on kommunaalteenuste (gaasi, vee, üüri jne.) maksenõuded.

Ostjal (maksjal) on õigus maksenõude tasumisest keelduda täielikult või osaliselt. Täielik aktseptist keeldumine on õigustatud siis, kui:

- 1) maksenõue esitati tellimata kaubale;
- 2) saadeti, millele esitati maksenõue, on juba varem ta-
sutud;
- 3) kaubad saadeti ära ebaõigel aadressil;
- 4) hanked olid ennetähtaegsed ja ostjaga kooskõlastamata;
- 5) esinesid mitmesugused muud seaduse ja lepinguga ette-
nähtud tingimuste rikkumised.

Osaline aktseptist keeldumine on põhjendatud juhtu-
del, kui hankija:

- 1) kasutas lepinguga võrreldes kõrgemaid hindu ja juurde-
hindlusi;
- 2) saatis kaupu lepingus ettenähtust suuremas koguses;
- 3) ei pidanud kinni lepingus ettenähtud sortimendist, s.t.
saatis koos tellituga ka tellimata kaupu;
- 4) arveldusdokumentides esines arvutusvigu jne.

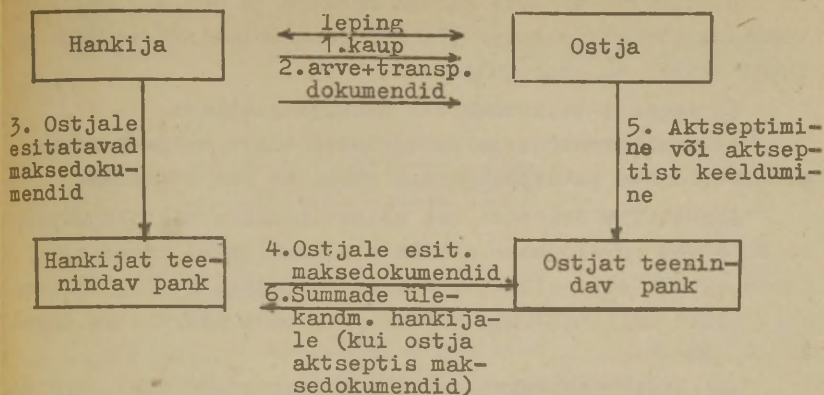
Aktseptist keeldumise esitab ostja (maksja) teda tee-
nindavale pangaosakonnale telegrammi kujul kolmes eksem-
plaris, mis on adresseeritud hankija pangale ja ka hankija-
le. Selles motiveeritakse aktseptist keeldumine. Pangal on
õigus lükata aktseptist keeldumine tagasi, kui see pole kül-
laldaselt motiveeritud.

Peale maksenõude aktseptist keeldumist jääb kohalejõud-
nud kaubasaadeti ostja vastutavale hoiule. Hankijal on õi-
gus nõuda vastutaval hoiul olevate kaupade tagastamist või
nende saatmist teisele, tema poolt teatatud ostjale.

Aktseptitud maksenõuded tasutakse ostja kaubakäibe eri-
laenukontolt järgmisel päeval pärast aktsepteerimiseks ette-
nähtud tähtaja möödumist. Kui ostjal esineb makseraskusi ja
ta ei saa maksta tähtajaliselt, siis on pank kohustatud sel-
lest teatama hankijat teenindavale pangale.

Aktsept-inkasso arveldusviisi üldiseks iseloomustami-
seks esitatakse skeem leheküljel 253.

Hankija raamatupidamises arvestatakse inkassoks esita-
tud maksedokumendid konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, teh-
tud tööd ja osutatud teenused" deebetis.

Summa laekumisel ostjalt koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 45 "Väljasaadetud kaubad, tehtud tööd ja osutatud teenused".

Ostja arvestab kohustusi hankijate vastu peale maksenõude aktseptimist konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega" kreditis. Summa ülekandmisel hankijatele koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Analüütilist arvestust peetakse iga ostja ja hankija kohta eraldi.

Akreditiiiv on ostjat teenindava panga korraldus hankijat teenindavale pangale tasuda hankijale ärasaadetud kaupade või osutatud teenuste eest akreditiivi avalduses ettenähtud ulatuses ja tingimuste kohaselt.

Akreditiivi kasutatakse peamiselt järgmistel juhtudel:

a) kui seda arvelduste vormi nõutakse vastavates rahvamajandusharudes valitsuse määruse või korraldusega või on ettenähtud hanke pöhitingimustes;

b) kui see on ette nähtud hankija ja ostja vahelises lepingus või kokkuleppes või kui nendevahelised majanduslikud suhted on ebaregulaarsed;

c) kaupade vastuvõtmisel hankija asukohas;

d) sanktsioonina maksuraskustes oleva ostja suhtes, kui arvelduste aktsept-inkasso vormi ei saa kasutada.

Akreditiiv avatakse oma käibevahendite või pangakrediidi arvel arvelduseks ainult ühe hankijaga. Akreditiivi summa ei või olla alla 100 rubla, tähtajaga kuni 25 päeva; kuid hanke eritingimuste korral võib pank määrata ka tähtaja 45 päeva.

Akreditiiv avatakse posti või telegraafi teel, milleks ostja esitab teda teenindavale panga osakonnale vormikohase avalduse. Kui akreditiiv avatakse posti teel, siis koostatakse avaldus 5 eksemplaris, kuid telegraafi teel 3 eksemplaris. Avalduse esimesele eksemplarile kirjutavad alla allkirjaõigusega isikud ja see kinnitatakse pitseriga.

Hankijat teenindav pank teeb akreditiivi alusel välja makseid kas terves summas või osade kaupa (kuid mitte alla 25 rubla). Akreditiivi-arvelduste vormi kasutamisel võib ostja komandeerida esindaja hankija asukohta eesmärgil, et viimane teostaks juba kohapeal kaupade koguselist ja kvaliteedilist vastuvõttu. Kui ostja oma esindajat hankija asukohta ei komandeeeri, on ostjal õigus nõuda, et hankija täidaks vastavaid avalduses näidatud lisatingimusi, nagu näiteks kaupade eest tasumine toimub ainult vastava riikliku kvaliteedi-inspektsiooni poolt väljaantud kauba kvaliteetseuse tõendi (sertifikaadi) esitamisel.

Kasutamata jäänud akreditiiv suletakse ja selle saldo tagastatakse ostja panka juhtumitel:

a) kui möödus akreditiivi tähtaeg,

b) kui kasutamata jäägi summa on alla 25 rubla,

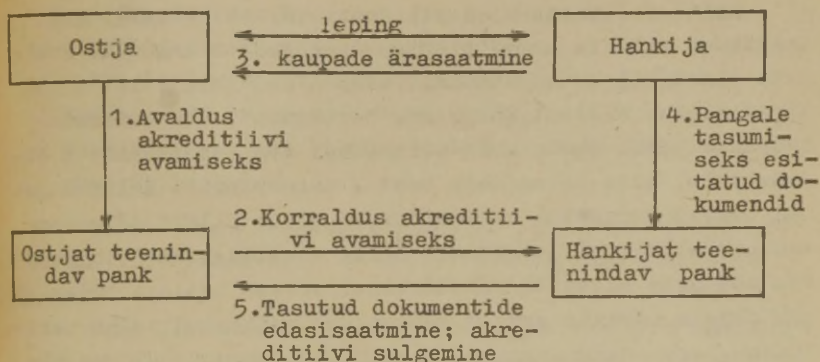
c) maksja (ostja) korraldusel (kolmandal päeval pärast korralduse saabumist hankijat teenindavasse panka).

Kasutamata akreditiivi summa kantakse ostja pangas

tagasi kas arveldus- või laenukontosse sõltuvalt akreditiivi avamiseks kasutatud allikatest.

Arvelduste akreditiivi vormi iseloomustab alljärgnev skeem:

Akreditiivi avamisel koostab ostja järgmise kirjendi:

Deebet konto nr. 55/2 "Akreditiivid ja erikontod veosekäibeks".

Kreedit konto nr. 90 "Lühiajalised pangalaenud" - kui akreditiiv avatakse pangalaenu arvel.

Kreedit konto nr. 51 "Arvelduskonto" - kui akreditiiv avatakse omakäibevahendite arvel.

Teate saamisel väljamaksete tegemise kohta avatud akreditiivist koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kreedit konto nr. 55/2 "Akreditiivid ja erikontod veosekäibeks".

Akreditiivi avamisel saadud laen tasutakse kaubakäibe erilaenukontolt kirjendiga:

Deebet konto nr. 90 "Lühiajalised pangalaenud".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Erikonto avatakse hankija asukoha pangas. Seda arvelduste vormi kasutatakse juhul, kui ostjal on süstemaatilised lepingulised arveldusvahekorrad ühe või mitme hankijaga ja kui selles linnas asub või on saadetud tema täievoliline esindaja.

Erikonto avatakse samuti posti või telegraafi teel, kasutades selleks akreditiiviga ühesugust blanketti. Avalduse blanketil kriipsutatakse maha sõna "Akreditiiv" ja kirjutatakse sellest kõrgemale "erikonto". Kui erikonto avatakse posti teel, siis esitatakse avaldus pangale 3 eksemplaris, kuid telegraafi teel 2 eksemplaris. Mõlemal juhul peavad esimestel eksemplaridel olema allkirjaõigusega isikute allkirjad ja pitser. Selle arveldusvormi tingimustes nõutakse aktsepti rakendamist; seoses sellega tuleb avaldusele märkida arveid aktseptima volitatud isiku perekonna-, ees- ning isanimi, kaupade ja teenuste üldine nimetus, mille eest erikontolt tasutakse.

Erikonto avatakse alates 100 rublast, kusjuures konto kehtivuse tähtaega ei piirata. Kui erikontost ühe kuu jooksul väljamakseid ei tehta või kui jääk langeb alla 100 rubla, siis ta suletakse. Akreditiiviga võrreldes erineb erikonto veel selle poolest, et seda saab täiendada, mille juures täiendav summa suurus ei või olla alla 100 rubla. Erikontolt saab maksta mitmele hankijale, akreditiiviga aga ainult ühele hankijale.

Erikontost tehakse väljamakseid alates 10 rublast vormikohase arveregistri ja kaupade saatedokumentide esitamisel. Arveregistri peab täievoliline esindaja aktseptima.

Erikontost makstakse esindajale põhjendatud kulutuste tegemisel ka sularaha (näiteks kaupade laadimisel ja äraaatmisel). Avatud akreditiivi summast sularaha kellelegi välja ei anta.

Erikonto operatsioone kajastatakse raamatupidamises analoogiliselt akreditiiviga.

Ülekanded (maksekorraldused). Viimase teiselinnalise arveldusvormina käsitletakse alljärgnevas ülekandeid, mis on kahesugused:

- a) pangaülekanded,
- b) ülekanded Sideministeeriumi organite kaudu.

Pangaülekandeid tehakse:

- a) kättesaadud materiaalsete väärtuste ja osutatud teenuste eest tasumiseks,
- b) esitatud pretensioonisummade katteks,
- c) viiviste ja leppetrahvide tasumiseks,
- d) kreditoorse võlgnevuse tasumiseks,
- e) maksete tegemisel riigituludesse, sotsiaalkindlustusorganitele jne.

Teiselinnalisi pangaülekandeid saab teha alates 25 rublast; summasid alla 25 rubla kantakse üle sideorganite kaudu.

Raha ülekandmise dokumendiks panga kaudu on maksekorraldus. Maksekorraldus on kaubandusettevõtte korraldus teha teenindavale pangale vastava summa ülekandmiseks oma arvelduskontolt maksekorralduses nimetatud ettevõtte, organisatsiooni või asutuse pangakontole. Maksekorralduses on andmed summa suuruse, saaja nimetuse, arvelduskonto numbri, raha saajat teenindava panga ja ülekande viisi kohta (kas posti või telegraafi teel). Pangal on õigus kontrollimise otstarbel nõuda ülekande aluseks olevate dokumentide esitamist. Ülekande tegemisel posti teel kirjutatakse maksekorraldus välja 3 eksemplaris.

Ülekandeid sideorganite kaudu tehakse alates summast 10 rubla vastavalt vajadusele ja Riigipanga eeskirjadele, milleks koostatakse ülalkirjeldatud korras maksekorraldus (vorm 873) ja märgitakse sellele järgmine tekst enne summa märkimist: "Arvelduseks ..... sideorganiga koos aktseptitud maksekorralduse väljaandmisega .....

(kliendi esindaja perekonna-, ees- ja isanimi)

Tema allkirja näidis ....."

Aktseptiga tõendab pank, et summa on maksja arvelduskon-

tolt maha kantud. Ülekandeid alla 10 rubla tehakse hari-like postiülekannetega, s. o. sularaha sissemaksuga ettevõtte kassast sideasutusse.

Samalinnalised arveldused.

Samalinnalistes arveldustes kasutatakse aktsept-inkasso vormi, maksekorraldusi, arveldustšekke, limiteeritud tšekiraamatu tšekke, plaanilisi makseid ja makseid sularahas (kuni 10 rublani). Selle või teise arveldusvormi rakendamine kooskõlastatakse hankija ja ostja vahel.

Aktsept-inkasso vormi kirjeldati juba teiselinnaliste arvelduste vaatlemisel, mida mõningate erinevustega kasutatakse ka samalinnaliselt.

Selle arveldusvormi juures nõutakse, et kauba väljamisel antakse ostjale (maksjale) kaasa kõik arveldusteks ettenähtud dokumendid, s. o. arve-maksenõue või maksenõue ja vastuvõtuallikirjaga saateleht. Arve-maksenõue kirjutatakse välja 5 eksemplaris. Maksenõue koostatakse 4 eksemplaris.

Samalinnalised inkassoks antud arve-maksenõuded või maksenõuded tasutakse panka saabumise järjekorras. Seejuures on maksjal õigus aktseptist keelduda kahe tööpäeva jooksul. Elektrienergia, kommunaalteenuste, telefoni- ja raadiomaksude maksenõuded tasutakse ilma aktseptita järgmisel päeval pärast panka esitamist.

Operatsioonide arvestamiseks kasutatavad kontod ja arvestusskeem on analoogilised teiselinnalise aktsept-inkasso vormiga.

Maksekorraldustega tasutakse nii kaubaliste kui ka mitmesuguste mittekaubaliste operatsioonidega ühenduses olevaid summasid alates 10 rublast.

Maksekorraldus esitatakse pangale 3 eksemplaris. Kui maksekorralduses tõendatakse kauba kättesaamist, siis võib teda pangale esitada mitte ainult maksja, vaid ka hankija.

Seesugused maksekorraldused võetakse maksmiseks vastu sõltumata maksja arvelduskonto olukorrast. Vahendite puudumisel paigutatakse nad kartoteeki nr. 2 järjekor-
da ja summad tasutakse koos viivisega analoogiliselt tähtajaks tasumata maksenõuetega.

Juhtudel kui hankija nõustub kaupa ostjale välja-
ma alles pärast tasumist, tohib pank maksekorraldust vastu võtta ainult maksjalt ja siis, kui selle tasumi-
seks on arvelduskontos vahendeid küllaldaselt. Kuid hankija võib veel nõuda, et maksekorralduses kinnita-
taks (tõendataks) vahendite ülekandmist. Sel otstarbel märgib vastav pangatöötaja maksekäsundile: "Täidetud" ja annab oma allkirja. Alles nüüd esitatakse maksekorraldus hankijale, kus see kontrollitakse ja kirjutatakse välja kaupade või muude materiaalsete väärtuste väljamise korraldus.

Arveldustšekk on konto valdaja (ostja) korraldus Riigipangale tšekis näidatud summa ülekandmiseks hankijale. Arveldustšekke kasutatakse ainult siis, kui on tegemist samalinnaliste arveldustega nii kaubalis-materiaalsete väärtuste (välja arvatud leib, viin ja ehitustööd) kui ka osutatud teenuste eest tasumisel. Ülekandeid arveldustšekiga tehakse alates 10 rublast. Arveldustšekiga sularaha välja ei maksta.

Arveldustšekkide väljakirjutamiseks saadakse Riigipangast tšekiraamat. Tšekk koostatakse ostja ettevõttes, kirjutatakse alla selleks õigust omavate isikute poolt, rebitakse raamatust ja antakse hankijale. Tšekis märgitakse vahendite ülekandmise põhjus. Arveldustšekkide kasutamine õigustab end täiesti ning aastast-aastasse kasutatakse neid üha rohkem.

Hankija koostab tšeki alusel registri kahes eksemplaris ja esitab need pangale. Enne tšeki vastuvõtmist kontrollib pank maksja arvelduskonto olukorda. Vahendite piisamatuse korral tagastatakse tšekk hankijale (kui arvelduskontos puuduvad rahalised vahendid, siis on keelatud arveldustšekki välja kirjutada).

Limiteeritud tšekiraamatu tšekke kasutatakse peale samalinnaliste ka teiselinnalisteks arveldusteks. Limiteeritud tšekiraamatu tšekiga tasutakse:

a) samalinnalistele ettevõtetele nendelt saadud kaubalis-materiaalsete väärtuste kui ka osutatud teenuste eest;

b) teiselinnalistele ettevõtetele sel puhul, kui kaubalis-materiaalsed väärtused võeti vastu kohapeal, samuti osutatud teenuste eest;

c) alalistes arveldusvahetkordades olevatele transportiorganisatsioonidele.

Riigipangast antakse kaubandusorganisatsioonile tšekiraamat, mille kaanele kõrvuti muude rekvisiitidega märgitakse raamatu limiidi summa (selle minimaalseks summaks võib olla 100 rubla). Tšekiraamatu väljaandmisel ettevõtetele kantakse limiidi summa arvelduskontost üle uude, limiteeritud tšekiraamatu kontosse. Limiteeritud tšekiraamatut võimaldatakse soetada ka Riigipanga laenuga.

Tšekiraamatust võib tšekke välja kirjutada mitmele hankijale. Väljakirjutatava tšeki minimaalseks summaks on 10 rubla. Peale tšeki väljakirjutamist nõutakse limiidi jäägi kirjutamist tšeki kontsule. Uue tšeki summa ei tohi olla suurem eelmise tšeki kontsule märgitud kasutamata limiidist.

Limiteeritud tšekiraamatud arvestatakse aktivakontol nr. 55/2 "Akreditiivid ja erikontod veosekäibeks" deebetis. Raamatu saamisel debiteeritakse seda kontot ja krediteeritakse neid kontosid, mille arvel raamat soetati. Raamatust väljakirjutatud tšekkidega tasumisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega".

Kreedit konto nr. 55/2 "Akreditiivid ja erikontod veosekäibeks".

Plaanilisi makseid rakendatakse siis, kui kaubandusorganisatsioonis on hankijaga alalisi tinglikult püsiva suurusega majanduslikke vahekordi (arveldused Piimakombinaadiga, Leivakombinaadiga jne.).

Selle arveldusvormi kasutamisel on aluseks ostja ning hankija vahel sõlmitud kokkulepe, millega ühtlasi määratakse kindlaks plaaniliste maksete suurus ja nende tähtajad. Ajavahemik kahe makse vahel sõltub hankelepingu mahust. Regulaarsete igapäevaste hangete puhul enam-vähem võrdses summas toimub maksmine samuti plaanilise makse summas.

Plaanilisi makseid teeb ostja harilikult maksekorraldusega, mis esitatakse panka aegsasti, sageli 10 - 15 päeva kohta ette.

Ettenähtud tähtaegadel, kuid mitte harvem kui üks kord kuus toimuvad ostja ja hankija vahel nn. arvelduste reguleerimised, mille ülesandeks on välja selgitada ühelt poolt plaaniliste maksete, teiselt poolt hangete summa samal perioodil. Kui plaaniliste maksete summa ületab hangete summa, siis peetakse enam makstud summa järgmise plaanilise makse puhul kinni. Vastupidisel juhul aga on järjekordne plaanilise makse summa vähem makstud summa võrra suurem. Plaaniliste maksete arveldusvormi eelis seisneb selles, et see kiirendab käibevahendite ringluskiirust võrreldes teiste arveldustega. Arveldusi hankijatega peetakse kontol nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööttevõtjatega".

Vastastikuste nõudmiste tasaarvestus.

Peale ülalkirjeldatud teise- ja samalinnaliste arveldusvormide on ettevõtete ja organisatsioonide vaheliste vastastikuste nõudmiste tasaarvestus kujunenud üheks laialdaselt kasutatavaks arveldusvormiks. Kui Riigipanga maksekäibes oli vastastikuste nõudmiste tasaarvestuse osatähtsus 1940. aastal ainult 11 %, siis viimasel ajal on see tõusnud kuni 50 %-ni ja iseloomustab selle arveldusviisi suurt populaarsust.

Vastastikuste nõudmiste tasaarvestuses kasutatakse mitmeid arveldusvorme. Nendest on osutunud enam eelistatavaks vastastikuste nõudmiste detsentraliseeritud tasaarvestus.

Detsentraliseeritud tasaarvestusest osavõtvale ettevõttele avatakse teda teenindavas Riigipangas eraldi vastastikuse tasaarvestuse konto. Sellesse kontosse kirjedab pank kõik antud ettevõttega arveldusvahekordades olevate ja tasaarvestusest osavõtvate sama- ja teiselinna-liste ettevõtete kaupade hankimisega, realiseerimisega, teenuste osutamisega ja pretensioonidega ühenduses olevad dokumendid (arve-maksenõuded, maksekorraldused jt.). Tasaarvestuseks võetakse dokumente, mille maksumus on üle 50 rubla. Tasaarvestuseks esitatud dokumentides tuleb hankija ja maksja arvelduskonto numbrite asemel märkida tasaarvestuse kontode numbrid ja varustada stambiga: "Detsentraliseeritud tasaarvestus". Tasaarvestus teostatakse perioodiliselt iga 3 päeva järel ja tingimata kuu viimasel päeval. Kui tasaarvestuse tegemisel ületab antud ettevõtte nõudmiste summa maksete kokkuvõtte, siis kirjendatakse tasaarvestuse saldo selle ettevõtte arveldus- või kaubakäibe erilaenukontosse. Vastupidine saldo kantakse maha arveldus- või kaubakäibe erilaenukontolt.

Tasaarvestusoperatsioonid kontrollitakse ja tööeldakse kaubandusorganisatsiooni raamatupidamises pärast konto väljavõtte ja juurdekuuluvate dokumentide saamist ning kajastatakse kontol nr. 67 "Arveldused vastastikuste nõudmiste alusel". Kui hulgiettevõtte võtab osa vastastikuste nõudmiste tasaarvestusest, siis raha laekumisel realiseeritud kaupade eest koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. "Arveldused vastastikuste nõudmiste alusel".

Kreedit konto nr. 46/1 "Kaupade hulgi realiseerimine laadudest".

Hankijatelt saadud kaupade eest tasumisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõt-
jatega".

Kreedit konto nr.67 "Arveldused vastastikuste nõudmiste
alusel".

Tasaarvestuse tulemus (saldo) kantakse deebetsaldo puhul
üle kaubakäibe erilaenukontole kirjendiga:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr.67 "Arveldused vastastikuste nõudmiste
alusel".

Tasaarvestuse kreditsaldo kantakse üle vastupidise kir-
jendiga.

Arveldused aruandekohustuslike isikutega.

Eespool tutvuti mitmesuguste sularahata arveldusvor-
midega, millest selgus, et neid saab kasutada alates 50
rublast (näiteks aktsept-inkasso vorm) või 10 rublast
(näiteks ülekanded sideorganite kaudu, maksekäsundid jt.).
Mis puutub summadesse alla 10 rubla, siis neid võib välja
maksta sularahas ettevõtte kassast. Seejuures lubatakse
kaubandusvõrgust tehtud ostude puhul kuni 5 rublani esi-
tada kuludokumentidena kaupluse kassatšekke; kuid kulu-
tuste korral 5 - 10 rublani võib tõestavateks dokumenti-
deks kasutada ainult arveid. Nende nn. majanduslikkude
kulude tegemisel lubatakse ettevõttel kasutada mitmesu-
guseid sularaha laekumisi (panga poolt määratud limiidi
piires) või pangast selleks otstarbeks kassasse toodud
summasid.

Kuid kirjeldatud majanduslikke kulutusi võib teha
ka avanssides, mis on välja antud ettevõtte juhataja
poolt erinimekirjas kinnitatud töötajaile. Aruandealus-
teks summadeks nimetatakse antud organisatsiooni või et-
tevõtte töötajatele väljaantud avansse operatsiooni- ja
administratiiv-majanduskuludeks, samuti komandeerimisku-

ludeks tingimusel, et nende kulude tasumine otse kassast või Riigipanga arvelduskontolt ei ole võimalik. Väljaantava avansi suurus sõltub järgmisest:

1) kui kulutusi tehakse ettevõtte asukohas, siis ei tohi avansi summa ületada 2 päeva vajadusi tähtajaga mitte üle 3 päeva;

2) kulutuste tegemisel väljaspool ettevõtte asukohata võib avansi summa ulatuda kuni 10 päeva vajaduseni tähtajaga mitte üle 15 päeva.

Ülaltoodud tähtaegade möödumisel peab avansi saaja (nimetatakse ka aruandekohustuslikuks isikuks) esitama vormikohase kulutuste aruande. Avansiaruande esiküljele märgitakse aruandekohustusliku isiku nimi, avansi otstarve ja väljaantud avansi kasutamist iseloomustavad üldised andmed. Pöördkülg on aga ette nähtud igat kulutust tõestava dokumendi ja summa märkimiseks. Kulutamata avanss tuleb ettenähtud tähtaja möödumisel kassasse tagasi maksta.

Peale ülalkirjeldatud avansside on ettevõtte töötajatel õigus saada igakordsel teenistuslikul komandeeringul (tööülesannete täitmisel väljaspool ettevõtte asukohata) nn. komandeerimisavanssi. Komandeerimisülesanne ja kestus määratakse ettevõtte juhataja käskkirjas (või korralduses), mille alusel kirjutatakse välja komandeerimistunnistus. Seejärel esitab komandeeritu ettevõtte juhatajale avalduse avansi saamiseks, milleks kasutatakse kassa väljaminekuorderi pöördkülg. Komandeeritul on õigus saada avanssi sõidukuludeks (sihtkohta ja tagasi) ning päeva- ja korterirahaks. Raamatupidaja, kelle ülesandeks on pidada aruandekohustuslikele isikutele väljaantud summade arvestust, kontrollib varem antud avansside tagasimaksmist ja teeb avaldusele sellekohase märkuse. Isikutele, kes varem pole saanud avansside kulutamise kohta esitanud aruandeid ega tasunud avansi jääke kassasse, on keelatud anda uusi avansse. Pärast seda, kui ettevõtte ju-

hataja on avaldusele märkinud avansi väljamaksmise korralduse, vormistatakse väljaminekuorder, s. o. blanketi esikülg. Komandeerimisavansse võib välja maksta analoogiliselt majanduslike kulutustega (muudest sularaha laekumistest või pangast selleks otstarbeks toodud summadest).

Teenistusliku komandeerimise kestus ei või olla üle 45 päeva (sellesse ei arvata teel oleku aegu). Tungival vajadusel võib komandeerimisega pikendada veel kuni 15 päeva. Komandeerimise vältel makstakse päeva- ja korteriraha ning sõidukulusid kindlate määrade järgi.

Komandeeritu isiklike kulude katteks tasutakse päevaraha 3 % kindlast palgamäärast, kuid mitte alla 50 kopika ega üle 2 rubla 60 kopika ööpäevas. Kui komandeeritu elab ühes asulas üle 30 ööpäeva, siis tasutakse talle päevaraha 1,5 % (mitte alla 50 kopika ega üle 1 rubla 30 kopika). Ka maale komandeerimisel kestusega üle 2 ööpäeva tasutakse päevaraha viimasena nimetatud määrade järgi. Antud administratiivsesse rajooni komandeerimisel makstakse päevaraha 1 %, kuid mitte alla 50 kopika ega üle 1 rubla. Päevaraha arvutatakse tegelikult komandeerimisel oldud päevade eest ka puhkepäevadel ja pühadel, kusjuures ärasõidu- ja saabumispäev loetakse üheks päevaks.

Korteriraha makstakse selle komandeerimisaja eest, millest on maha arvestatud teel oleku aeg (välja arvatud juhud, mil komandeeritule kindlustatakse öökorter).

Kui komandeeritu ei kasuta tasulist öökorterit (näiteks hotelli), siis makstakse talle korteriraha:

- a) Moskvas, Leningradis ja Kiievis 1 rubla ööpäevas;
- b) Minskis, Tbilisis, Erevanis, Bakuus, Alma-Atas, Taškendis, Frunzes, Ašhabadis, Dušanbes, liiduvabariikide pealinnades, oblasti (kraide) keskustes ja linnades, mis on eraldatud iseseisvateks administratiivterritoriaalseteks üksusteks, 70 kopikat ööpäevas. Peale Tallinna makstakse korteriraha selle määra järgi veel Tartus, Pärnus, Narvas, Kohtla-Järvel ja Sillamäel;

c) teistes NSV Liidu kohtades 50 kopikat ööpäevas.

Hotellide või riiklike asutuste arvete esitamisel (tasulise öökorteril kasutamisel) makstakse korteriraha ööpäevas tegelike kulude ulatuses, mis ei tohi olla suurem:

a) linnades ülalesitatud punkt a järgi	70 %	päevarahast,
b) " " " b "	60 %	"
c) kohtades " " c "	50 %	"

Sõiduraha makstakse sõidupileti esitamisel:

- a) raudteel - kõvaistmelise vaguni tariifi järgi,
- b) veeteel - II klassi tariifi järgi,
- c) reisiautobussidel - kohalike tariifide alusel.

Platskaardi, kiiruse jt. juurdemakseid makstakse ainult ettevõtte juhataja loal.

Raudtee-, jõe-, õhu- ja autotranspordi sõidupileti summast arvatakse maha õnnetusjuhtumite sundkindlustusena:¹

a) pileti hinna juures alla 20 kopika	3 kop.,
b) " " " 20 kop. kuni 50 kop.	8 " ,
c) " " " 50 kop. " 2 rubl. 50 kop.	18 " ,
d) alates 2 rublast 50 kopikast	25 " .

Pärast komandeeringult tagasijõudmist peab aruandekohustuslik isik koostama 3 päeva jooksul komandeerimisaruaande ja esitama selle koos algdokumentidega (komandeerimistunnistuse, hotelliarvete ja sõidupiletitega) aruandekohustuslike summade üle arvestust pidavale raamatupidajale. Raamatupidaja kontrollib aruannet ja kulutusi tõendavaid esmasdokumente nii vormiliselt (näiteks, kas komandeerimistunnistusel on lahkumise ja kohalejõudmise kuupäevad, allkirjad ja pitser), aritmeetiliselt kui ka sisuliselt. Kui avansiaruandele juurdelisatud komandee-

---

¹ Eesti NSV autobussi siseliinidel ei arvata pileti hinnast sundkindlustust maha.

mistunnistus on vormistatud valesti või puudulikult, siis tagastatakse see koos aruandega. Eriti hoolikalt kontrol- litakse komandeerimispäevade arvu ning päeva- ja korteri- rahade arvutlust. Nii üksikarvutlustes kui ka aruande ku- lutuste üldsummas avastatud vead parandatakse korrektuuri viisil. Pärast kontrollimist esitatakse aruanne ettevõtte juhatajale kinnitamiseks. Seejärel konteeritakse algdoku- mendid aruande pöördel ja tehakse kirjend aruande esikül- jele.

Aruandeliste summade sünteetilist arvestust peetakse kontrol nr. 71 "Arveldused aruandekohustuslike isikutega", analüütilist arvestust peetakse iga isiku perekonna-, ees- ja isanime järgi.

Avansi väljaandmisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 71 "Arveldused aruandekohustuslike isi- kutega".

Kreedit konto nr. 50 "Kassa".

Komandeerimiskulude aruande põhjal koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 44/6 "Administratiivkulud".

Kreedit konto nr. 71 "Arveldused aruandekohustuslike isi- kutega".

Arveldused riigieelarvega.

Arveldused rahandusorganitega arvestatakse passiva kontrol 73 "Arveldused eelarvega". Selle konto kreeditis arvestatakse kohustused rahandusorganite vastu seoses käi- be-, tulu-, lastetusmaksu ja muude maksete osas riigieel- arvesse. Summade ülekandmisel debiteeritakse kontot nr. 73 "Arveldused eelarvega" ning krediteeritakse kontosid nr. 51 "Arvelduskonto" või nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

NSV Liidu riigieelarvelised tulud kujutavad endast riigi rahalisi ressursse, mida kasutatakse sotsialistli- kuks laiendatud taastootmiseks, sotsiaal-kultuurilisteks

üritusteks, riigivõimu- ja haldusaparaadi ülalpidamiseks, riikliku julgeoleku ja riigi kaitsevõime kindlustamiseks. Riigieelarvelisi tulusid klassifitseeritakse järgmiselt:

- 1) tulud sotsialistlikelt ettevõtetelt ja majandusorganisatsioonidelt,
- 2) tulud riigivaradest ja kõlvikutest,
- 3) laekumised riigi poolt osutatud teenuste eest,
- 4) elanikkonnalt mobiliseeritavad vahendid.

Kaubandusorganisatsioonidelt ja -ettevõtetelt laekuvatest tuludest on põhilisteks käibemaks, kasumieraldised ja elanikkonnalt mobiliseeritavad vahendid.

Käibemaksu maksavad riikliku kaubanduse hulgiorganisatsioonid nende poolt realiseeritud kaupadelt. Käibemaks on hinna element, mis kuulub ülekandmisele riigi eelarve tuludesse kaupade realiseerimise momendil. Teatavasti loetakse kaupade realiseerimise momendiks hulgiorganisatsioonides raha laekumist ostjatelt. Käibemaksu arvutavad ja kannavad riigieelarvesse kas tööstusettevõtted ise või hulgikaubandusorganisatsioonid. Iga kaup kuulub käibemaksuga maksustamisele üks kord. Järelikult ei maksa hulgiorganisatsioonid käibemaksu neilt kaupadelt, millelt tööstusettevõtte juba maksis.

Rahandusorganite ülesandeks on järelevalve korras kontrollida maksu arvutamise õigsust ja ülekandmise õigeaegsust. Käibemaksu tasuvad erinevad hulgiorganisatsioonid erinevatel tähtaegadel (kas iga päev või dekaadide, kuude jne. viisi). Käibemaksu maksjad on kohustatud esitama rahandusorganile ettenähtud korras ja tähtaegadel maksude arvestamise aruanded ja õiendid. Käibemaksu arvestamisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 46/1 "Kaupade hulgirealiseerimine laadudest".

Kreedit konto nr. 73/1 "Arveldused eelarvega käibemaksu alal".

Käibemaksu ülekandmisel riigieelarve tuludesse koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 73/1 "Arveldused eelarvega käibemaksu alal".
Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kasumieraldiste arvutamise ja tasumise korda reguleerib NSV Liidu Rahandusministeeriumi 30 juuli 1965. a. juhend nr. 290 "Juhend riiklike ettevõtete ja majandusorganisatsioonide kasumieraldiste eelarvesse kandmise korra kohta". Kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete kasum moodustatakse kaubakäibeprotsessis realiseeritud hinnatäiendi ja käibekulude summade vahena. Kasumit kasutab riiklik ettevõtte ettevõttefondi moodustamiseks, käibevahendite juurdekasvuks ja kapitaalmahutuste finantseerimiseks. Peale selle võetakse vabaks jäänud kasumi summa kasumieraldistena riigituludesse. Kasumieraldised määratakse kindlaks ettevõtte tulude-kulude bilansis. Neil juhtudel, kui plaanilise kasumiga töötavatel kaubandusorganisatsioonidel või ettevõtetel kasumi arvel finantseeritavad omad kulud moodustavad plaani järgi üle 90 % aastakasumist, määratakse kasumieraldised eelarvesse 10 % suuruses tulude ja kulude bilansi järgi kindlaksmääratud aastakasumi summast. Nimetatud planeerimise kord ei kehti kaubastute ja kaubandusvalitsuste koosseisu kuuluvate iseseisval bilansil olevate ettevõtete kohta, kuna nad ei ole iseseisvad kasumieraldiste maksjad. Kasumieraldisi eelarvesse planeeritakse vähemalt 10 % ulatuses aastakasumi summast kogu kaubastu, kaubandusvalitsuse ja hulgibaasi kohta.

Kasumieraldisi arvutavad ja maksavad kaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted ise. Neid makstakse riigi tuludesse harilikult tsentraliseeritud korras, s. t. seda, et kaubastu või kaubandusvalitsus maksab kasumieraldised kõigi kaubandusorganisatsiooni koosseisu kuuluvate ettevõtete eest.

Üldiselt makstakse kasumieraldised plaanilisest kasumist, kusjuures järgnevalt tehakse ümberarvutlusi vastavalt tegelikule kasumile.

Kasumieraldiste plaanilised maksed makstakse riigieelarvesse iga kuu 10., 20. ja 28. kuupäeval 1/9 suuruses an-

tud kvartali plaanis kindlaksmääratud maksete summast.

Selleks et vältida ettevõtete poolt kasumieraldiste vähem või rohkem maksmist, võrreldes ettevõtte tegeliku kasumiga, on kehtestatud kasumieraldiste kuu-, kvartali- ja aastaüंबरarvutlused vastavalt tegelikule kasumile. Nimelt võrreldakse tegelikust kasumist arvutatud kasumieraldiste summat plaanilisest kasumist makstud kasumieraldistega ning tehakse sel teel kindlaks summa, mis tuleb veel juurde maksta või on tegelikult rohkem makstud. Rohkem makstud summad arvatakse järgmiste maksete katteks või tagastatakse kaubandusorganisatsioonile tema taotlusel. Kaubandusorganisatsioonil kuu, kvartali ja aasta tegelik kasum määratakse kindlaks raamatupidamisaruannete ja -bilansside alusel. Ka üंबरarvutusi teevad kaubandusorganisatsioonid ise.

Kasumieraldiste summad, mida kaubandusorganisatsioonid on täiendavalt arvutanud lähtudes tegelikult saadud kasumist, kannavad maksjad eelarve tuludesse alljärgnevatel tähtaegadel, ootamata rahandusorgani teadet:

a) kuu- ja kvartaliarvutluste alusel - 5 päeva jooksul, arvates päevast, mis on kindlaks määratud raamatupidamisaruannete ja -bilansside esitamiseks;

b) aastaarvutluste järgi - tähtaegadel, mis rahandusorganid on määranud kooskõlastatult ministeeriumide, keskasutuste ja teiste organisatsioonidega, kuid mitte hiljem kui aruandeaastale järgneva juunikuun 15. kuupäeval.

Rahandusorganite ülesandeks on kontrollida kasumieraldiste arvutamise õigsust ja ülekanamise tähtaegadest kinnipidamist. Kasumieraldiste arvestamiseks jooksva aastal kasutatakse kontot nr. 80/2 "Maksed eelarvesse aruandeaasta kasumist". Seega koostatakse plaaniliste maksete ja üंबरarvutluste tulemusel täiendavate maksete tegemisel kirjend: Deebet konto nr. 80/2 "Maksed eelarvesse aruandeaasta kasumist".

Kreedit konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Kui ümberarvutluste tulemusel tagastatakse riigieelarvest enam tasutud kasumieraldised, siis on kirjend vastupidine.

Järgmise aasta algul kontode avamisel kajastatakse eelmisel aastal makstud kasumieraldiste summa mitte endisel kontrol, vaid kontrol nr. 80/1 "Maksed eelarvesse eelmiste aastate kasumeist" (või kirjendatakse kontolt nr. 80/2 kontole nr. 80/1).

Peale aastaaruande, ühtlasi ka kasumieraldiste lõpliku summa kinnitamist koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 99 "Kasumid ja kahjumid".

Kreedit konto nr. 80/1 "Maksed eelarvesse eelmiste aastate kasumist".

Elanikkonnalt mobiliseeritavateks vahenditeks, mille väljaarvutamine ja kinnipidamine toimub kaubandusorganisatsioonis, on tulumaks ja lastetusmaks. Nende summade arvestamiseks kasutatakse kontot nr. 73/2 "Arveldused eelarvega muude maksude alal". Tulu- ja lastetusmaks peetakse kinni tööliste ja teenistujate kuu esimese poole palgast, välja arvestatult eelmise kuu töötasust. Tulu- ja lastetusmaksu arvestamisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 70 "Arveldused tööliste ja teenistujatega".

Kreedit konto nr. 73/2 "Arveldused eelarvega muude maksude alal".

Tulu- ja lastetusmaks kantakse üle riigieelarve tuludesse maksekorraldusega samal päeval, kui tuuakse raha töötasude maksmiseks Riigipangast. Ülekantud tulu- ja lastetusmaksu summa kirjendatakse:

Deebet konto nr. 73/2 "Arveldused eelarvega muude maksude alal".

Kreedit konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Arveldused pretensioonide alal.

Kaubandusorganisatsioonid võivad esitada pretensioone hankijatele, transpordiorganisatsioonidele ja Riigipangale. Kõik need pretensioonid arvestatakse sünteetilisel kontol nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega".

Deebetis kajastatakse esitatud pretensioonide summad, krediteerides vastavaid kontosid. Krediteeritavateks kontodeks võivad olla näiteks rahaliste vahendite kontod, konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõtjatega", konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto", konto nr. 67 "Arveldused vastastikuste nõudmiste alusel" jt.

Summade laekumisel krediteeritakse kontot nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega" ja debiteeritakse kontot nr. 51 "Arvelduskonto". Kui aga kohus, arbitraaž või kõrgemalseisev organisatsioon ei mõista summasid meie kasuks, siis kantakse need pretensioonisummad maha kasumi vähendamise arvel järgmise kirjendiga:

Deebet konto nr. 99 "Kasumid ja kahjumid".

Kreedit konto nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega".

Esitatud pretensioonide analüütilist arvestust on otsustavaks pidada esitatud pretensioonide ära kirjade põhjal, mis on üksikute deebitoride ja maksetähtaegade järgi paigutatud vastavasse kartoteeki. Pretensioonide ära kirjadel on soovitatav märkida kohtusse, arbitraaži või kõrgemalseisvale organisatsioonile üleandmise kuupäev, nende otsus ja kuupäev, samuti raha laekumise ja mahakandmise kuupäev. Pretensioonide ära kirjad, mille alusel summad on laekunud, võetakse kartoteegist välja. Pretensioonid tuleb esitada kirjalikult ja kindlaksmääratud tähtaegadel, nad peavad olema vajalikul määral motiveeritud ning dokumentaalselt põhjendatud. Pretensioonid, mis tulenevad kaupade hankimisest, vormistatakse ja esitatakse korras ning tähtaegadel vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite-le "Tootmistehnilise otstarbega toodangu ja rahvatarbekau-

pade koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu korra kohta". Pretensioonidest tulenev võlasumma arvestatakse kontol nr. 22 "Deeditorid pretensioonidega" võla tekkimise momendist kuni selle võla täieliku kustutamiseni.

Tuleb silmas pidada, et pretensioonid seoses trahvide, viiviste ja leppetrahvide sissenõudmisega arvestatakse kontol nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega" alles pärast kohtu või arbitraaži otsust summa väljamõistmise kohta. Sel puhul arvestatakse need pretensioonid kirjendiga:

Deebet konto nr. 62 "Deebitorid pretensioonidega".

Kreedit konto nr. 99/6 "Muud tulud ja kulud".

Arveldused muude deebitoride ja kreditoridega.

Sellel allkontol arvestatakse arveldusi mittekaubaliste operatsioonide alal teiste organisatsioonide ja asutustega.

Kaubandusorganisatsioonidel ja -ettevõtetel tekivad arveldused kommunaalettevõtete, majavalitsuste ja teistega seoses tasu maksmisega elektrienergia, gaasi, vesivarustuse eest, üüri maksmisega ruumide eest jne. Kõik need arveldused (kohustused) arvestatakse kontol nr. 76/5 "Muud deebitorid ja kreditorid" kreditis. Näiteks üüri arvestamisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 44 "Käibekulud".

Kreedit konto nr. 76/5 "Muud deebitorid ja kreditorid".

Üüri ülekandmisel majavalitsusele on kirjend:

Deebet konto nr. 76/5 "Muud deebitorid ja kreditorid".

Kreedit konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Lootusetuks muutunud ja aegunud debitoorse võlgnevuse mahakandmine võib toimuda ainult eeskirjades ettenähtud korras kasumi vähendamise arvel.

Aegunud kreditoorne võlgnevus tuleb üle kanda

riigieelarve tuludesse aegumise kuule järgneval kuul hiljemalt 15. kuupäevaks.¹

Analüütilist arvestust peetakse üksikute deebitoride ja kreditoride lõikes eraldi ning neid summasid ei saldeerita.

Arveldused mitmesuguste isikutega muude arvelduste alal.

Kaubandusorganisatsioonidel ja -ettevõtetel võib tekkida arveldusi mitmesuguste isikutega lisaks arveldustele töötasu, puudujääkide, raiskamiste ja omastamiste alal. Viimaste jaoks on kasutusel eraldi kontod. Arveldusi, mis ei ole seotud töötasu ning puudujääkide arvestamisega, samuti arveldustega aruandluste summade alal, arvestatakse kontol nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega". Konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega" võib esineda nii aktiva- kui ka passivakontona.

Näiteks tekivad arveldused mitmesuguste isikutega seoses kinnipidamistega täitelehtede alusel teiste isikute kaasuks. Kirjend on järgmine:

Deebet konto nr. 70 "Arveldused tööliste ja teenistujatega".
Kredit konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Samuti tekivad arveldused komitentidega pärast seda, kui komitendi poolt komisjonimüügiks antud kaup on müüdud. Arveldusi komitentidega arvestatakse kirjendiga:

Deebet konto nr. 48/1 "Kaupade jae- ja väikehulgirealiseerimine jaekaubandusettevõtetest".
Kredit konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

---

¹ NSVL Rahandusministeeriumi 12. juuli 1967. a. juhend nr. 235 "Raamatupidamisaruannete ja -bilansside määrustikust".

Ülaltoodud juhtudel kasutatakse kontot nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega" kui passivakontot.

Kui aga materiaalselt vastutavatele isikutele esitatakse nõudmisi seoses kauba riknemise ja purunemisega nende süü tõttu, siis kasutatakse kontot nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega" kui aktivakontot. Kauba riknemise ja purunemise summade mahakandmisel materiaalselt vastutava isiku arvele koostatakse kaks kirjendit:

1. Deebet konto nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandusettevõtetes" - riknenud kauba maksumus jaehinnas.

2. Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend".

Kreedit konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vae" - kaubanduslik hinnatäiend.

Analüütilist arvestust mitmesuguste isikutega muude arvelduste alal peetakse vastavatel kontokorrentkaartidel, mis avatakse iga isiku kohta, kellega arveldus tekib. Komisjoni-kauplustes neid kaarte ei avata, sest siin täidavad analüütilise arvestuse otstarbe nn. komitendikaardid (kauba vastuvõtu kviitungi kolmas eksemplar).

Arvelduste arvestus puudujääkide ja raiskamiste alal.

Arvestus ei pea ainult avastama puudujääke ning raiskamisi, vaid peab aktiivselt võitlema nende ärahoidmise eest. Seepärast on vaja organiseerida range ja pidev kontroll kõigi materiaalselt vastutavate isikute töö üle. Kaupade puudujääkide, raiskamiste ja omastamiste summa kantakse materiaalselt vastutavate isikute arvele jaemüügihindades. Kui materiaalselt vastutaval isikul tekkis esmakordselt väike puudu-

jääk vilumatuse ja kogenematuse tõttu, siis karistatakse teda distsiplinaarkorras ning puudujäägi summa nõutakse sisse. Puudujäägi summa kandmine materiaalselt vastutava isiku arvele toimub ettevõtte direktori (täiesti isemajandavate ettevõtete puhul) või kõrgemalseisva organisatsiooni juhataja kirjaliku korralduse alusel. Väikeste puudujääkide summa tuleb üldreeglina otsekohe välja maksta. Erandjuhtudel võib selline puudujäägi tasumine toimuda saadava palga arvel kuni kolme kuu jooksul. Sel puhul annab materiaalselt vastutav isik kirjaliku kohustuse puudujäägi tasumise tähtaegade äranäitamisega selles.

Kui aga puudujääk on tekkinud kuritarvituste tagajärjel, siis antakse materiaalselt vastutava isiku toimik üle juurdlusorganitele isiku vastutuselevõtmiseks kriminaalkorras. Samuti esitatakse hiljemalt viie päeva jooksul pärast puudujäägi või omastamise avastamist tsiviilhagi puudujäägi summa sissenõudmiseks.

Arveldusi materiaalselt vastutavate isikutega, nende poolt tekitatud puudujääkide ja raiskamiste alal arvestatakse kontol nr. 72 "Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal". Sellel kontol on kolm allkontot: konto nr. 72/1 "Arveldused väiksemate puudujääkide alal", konto nr. 72/2 "Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal" ja konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vahe". Esimesed kaks allkontot on aktiva-kontod ning neil arvestatakse materiaalselt vastutavate isikute arvele kantud kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujäägid jaehinnas. Kolmas allkonto on kontra-aktiva reguleeriv konto (passivakonto tunnustega), mille kreditis arvestatakse materiaalselt vastutavate isikute arvele kantud puudujääkide ja raiskamiste, samuti aga ka nende isikute arvele kantud kauba riknemiste ja purunemiste summade jaega ostuhinna vahe. Kauba riknemiste ja purunemiste summad, mis kantakse materiaalselt vastutavate isikute arvele, kajastatakse kontol nr. 76/4 "Mitmesugused isikud muude arveldustega".

Puudujääkide ja raiskamiste summade kirjendamisel materiaalselt vastutavate isikute arvele koostatakse kaks kirjendit:

1. Deebet konto nr. 72/1 "Arveldused väiksemate puudujääkide alal" või

konto nr. 72/2 "Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal".

Kreedit konto nr. 41 "Kaubad" - kaubad jaehinnas;

2. Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" - kaubandusliku hinnatäiendi summa.

Kreedit konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vahe" - kaubandusliku hinnatäiendi summa.

Kui kaupade puudujäägi summa laekub, siis koostatakse samuti kaks kirjendit:

1. Deebet konto nr. 50 "Kassa".

Kreedit konto nr. 72/1 "Arveldused väiksemate puudujääkide alal" või

konto nr. 72/2 "Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal".

2. Deebet konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vahe".

Kreedit konto nr. 99/6 "Muud tulud ja kulud".

Kui kohus jätab puudujäägi summa hagi põhjendamatusel tõttu välja maksmata, siis taotletakse kõrgemalseisvalt organisatsioonilt luba nende summade mahakandmiseks ettevõttele arvel. Kuni loa saamiseni arvestatakse need summad kontol nr. 82 "Puudujäägid ja kaod väärtuste rikkumisest". Selleks koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 82 "Puudujäägid ja kaod väärtuste riknemisest" - puudujäägi ostuhind.

Kreedit konto nr. 72/1 "Arveldused väiksemate puudujääkide alal" või

konto nr. 72/2 "Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal" - puudujääk jaehinnas.

Kõrgemalseisvalt organisatsioonilt loa saamisel puudujäägi summa mahakandmiseks ettevõtte arvelt koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vahet" - kaubanduslik hinnatäiend.

Deebet konto nr. 44 "Käibekulud" - puudujääk ostuhinnas.

Kreedit konto nr. 82 "Puudujäägid ja kaod väärtuste riknemisest" - puudujääk jaehinnas.

Puudujääkide ja raiskamiste summade mahakandmine nende lootusetuks muutumise tõttu toimub samuti kõrgemalseisva organisatsiooni loal, kuid sel puhul ei kanta neid puudujääke ettevõtte käibekulude suurendamiseks, vaid otse kasumite vähendamiseks konto nr. 99/6 "Muud tulud ja kulud" deebetisse.

Puudujääke on vaja arvestada kolme tunnuse järgi ja nimelt: 1) puudujäägid, mis ei ole antud üle kohtu- ja juurdlusorganitele; 2) vaieldavad võlad (puudujäägid, mille sisenedumise küsimus ei ole kohtu- ja juurdlusorganite poolt veel lahendatud); 3) deebitorid kohtu poolt väljamõistetud summadega. Puudujääkide analüütilist arvestust peetakse üksikute materiaalselt vastutavate isikute lõikes vastavatel kaartidel.

Puudujääkide ning raiskamistega seosesolevate operatsioonide kajastamise kohta toome näite.

Majanduslikud operatsioonid.

1. Kaupluses avastati kauba puudujääk jaehindades:

- a) väike puudujääk 40 rbl.
- b) suur puudujääk 920 rbl.

Kaupade ostu- ja jaehinna vahe puuduolevatele kaupadele moodustab 6 % ehk 57.60 rbl. Puudujääk kantakse materiaalselt vastutavate isikute arvele.

- 2. Laekus kassasse väikese puudujäägi katteks 40 rbl.
- 3. Kantakse üle väikese puudujäägi jae- ja ostumaksumuse vahe 2.40 rbl.
- 4. Kaupade puudujäägi 920 rbl. (suur puudujääk) mõistis kohus materiaalselt vastutavatel isikutelt väljamaksmisele mitte summas 920 rbl., vaid summas 850 rbl.
- 5. Saadi kõrgemalseisvalt organisatsioonilt luba puudujäägi summa 70 rbl. (920 - 850) mahakandmiseks ettevõtte arvele. Hinnatäiend sellelt summalt moodustab 4.20 rbl.
- 6. Kantakse maha lootusetuks muutunud puudujäägi summa 200 rbl. ettevõtte arvele. Hinnatäiend sellelt summalt moodustab 12 rbl.

Nende majanduslike operatsioonide puhul koostatakse järgmised kirjendid:

- 1. Deebet konto nr. 72/1 "Arveldused väiksemate puudujääkide alal" 40.-
- Deebet konto nr. 72/2 "Arveldused puudujääkide ja raiskamiste alal" 920.-
- Kreedit konto nr. 41/3 "Kaupad jaekaubandusettevõtetes" 960.-
- 1^a. Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend" 57.60
- Kreedit konto nr. 72/3 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vahe" 57.60
- 2. Deebet konto nr. 50 "Kassa" 40.-

Kreedit konto nr. 72/1	"Arveldused väiksemate puudujääkide alal"	40.-
3. Deebet konto nr. 72/3	"Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vahe"	2.40
Kreedit konto nr. 99/6	"Muud tulud ja kulud"	2.40
4. Deebet konto nr. 82	"Puudujäägid ja kaod väärtuste rikkumisest"	70.-
Kreedit konto nr. 72/2	"Arveldused puudujääkide ja raiskamise alal"	70.-
5. Deebet konto nr. 44/2	"Jaekaubandusettevõtete käibekulud"	65.80
Deebet konto nr. 72/3	"Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vahe"	4.20
Kreedit konto nr. 82	"Puudujäägid ja kaod väärtuste rikkumisest"	70.-
6. Deebet konto nr. 99/6	"Muud tulud ja kulud"	188.-
Deebet konto nr. 71/3	"Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujääkide ostu- ja jaehinna vahe"	12.-
Kreedit konto nr. 72/2	"Arveldused puudujääkide ja raiskamise alal"	200.-

Sisemiste arvelduste arvestus.

Sisemiste arvelduste hulka kuuluvad arveldused kaubastu (kaubandusvalitsuse) ja selle iseseisval bilansil olevate ettevõtete kui ka iseseisval bilansil olevate ettevõtete endi vahel (juhul kui ettevõtete arvestus toimub detsentraliseeritud korras). Kaubastu ja allettevõtete

kui ka allettevõtete endi vahelised arveldused tekivad seoses:

- 1) põhi- ja käibevahendite eraldamisega;
- 2) jooksvate majanduslike operatsioonidega.

Arveldused eraldatud vahendite alal. Igal ettevõttel peab plaaniülesannete edukaks täitmiseks olema vajalikul hulgal põhi- ja käibevahendeid. Neid põhi- ja käibevahendeid peab eraldama iseseisval bilansil olevale kaubandus-ettevõttele (kauplusele, laole jne.) kaubastu (kaubandus-valitsus). Kaubastu direktori käskkirjaga määratakse kindlaks kaupluse viimine iseseisvale bilansile. Kauplusele eraldatakse vajaminevas hulgas põhi- ja käibevahendeid, mille üleandmine vormistatakse saatelehe või üleande-vastuvõtuaktiga. Vahendite eraldajaks on kaubastu, vahendite saajaks aga iseseisvale bilansile viidud kauplus. Sellised arveldused seoses vahendite eraldamisega peegeldatakse kahepoolselt kontol nr. 85/2 "Arveldused eraldatud vahendite alal". Kaubastu peegeldab eraldamiste summa konto nr. 85/2 deebetis, kauplus aga konto nr. 85/2 kreditis.

Näide: Kaubastu eraldas kauplusele kaupu jaehinnas 200 000 rbl., kaubandusliku hinnatäiendi summa neile kaupadele moodustas 16 000 rbl.

Kirjendid kaubastu keskraamatupidamises:

1. Deebet konto nr. 85/2 "Arveldused eraldatud vahendite alal"	200 000.-
--	-----------

Kreedit konto nr. 41/3 "Kaubad jaekaubandus-ettevõtetes"	200 000.-
--	-----------

2. Deebet konto nr. 42/1 "Kaubanduslik hinnatäiend"	16 000.-
---	----------

Kreedit konto nr. 85/2 "Arveldused eraldatud vahendite alal"	16 000.-
--	----------

Kirjendid iseseisvale bilansile viidud kaupluse raamatupidamises:

1. Deebet konto nr. 41/3	"Kaubad jaekaubandus- ettevõtetes"	200 000.-
Kreedit konto nr. 85/2	"Arveldused eraldatud vahendite alal"	200 000.-
2. Deebet konto nr. 85/2	"Arveldused eraldatud vahendite alal"	16 000.-
Kreedit konto nr. 42/1	"Kaubanduslik hinna- täiend"	16 000.-

Nii on kontol nr. 85/2:

- a) kaubastu keskraamatupidamises deebetsaldo 184 000 rbl.
(200 000 - 16 000);
- b) kaupluse raamatupidamises kreeditsaldo 184 000 rbl.
(200 000 - 16 000).

Nii peegeldab ettevõtetes arvestuse detsentraliseerimise tingimustes konto nr. 85/2 "Arveldused eraldatud vahendite alal" põhi- ja käibevahendite saamise allikat, asendades kontot nr. 85/1 "Põhikirjafond" põhikirjalises ettevõttes.

Arveldused jooksvate operatsioonide alal võivad esineda kaubastu ja allettevõtete kui ka allettevõtete endi vahel (samuti ainult arvestuse detsentraliseerimise tingimustes). Kaubastu ja allettevõtete vahelised arveldused tekivad seoses mitmesuguste eraldamistega (eraldamised fondidesse, eraldamised kõrgemalseisva organisatsiooni kulude katteks jne.). Allettevõtete vahelised eraldamised tekivad peamiselt kaupade väljastamise, saamise ja teenuste osutamise tagajärjel, siis kui need ettevõtted on viidud iseseisvate bilansile, kuid neil ei ole oma arveldus- ja erilaenukontot pangas. Nii näiteks arvestatakse kaupade väljastamine jaotuslaost kauplusele nii jaotuslaos kui ka kaupluse raamatupidamises - juhul kui neil ei ole oma arveldus- ja erilaenukontot pangas - kui sisemine arveldus jooksvate operatsioonide alal. Sisemiste arveldustena tuleb kajastada need

kaupade väljastamise ja saamise operatsioonid seetõttu, et kaupluse oma arveldus- ja erilaenukonto puudumisel ei osutu võimalikuks nende kaupade eest maksta arveldustega Riigipanga kaudu. Nende operatsioonide sünteetilist arvestust peetakse kontol nr. 77/4 "Sisemised arveldused jooksvate operatsioonide alal". Sisemised arveldused kajastatakse alati kahepoolsest ning need summad peavad olema täpselt võrdsed tingimusel, et üks pooltest arvestab summa konto nr. 77/4 deebetis (nõudmised), teine pooltest aga arvestab summa konto nr. 77/4 kreditis (kohustused). Täieliku ühtsuse ja võrdsuse saavutamise eesmärgil sisemiste arvelduste osas on leidnud kohustuslikku rakendamist järgmine kord: operatsiooni teostanud pool saadab vastaspoollele (jaotusladu kauplusele) teate või nn. aviisi kirjenditest kontole nr. 77/4. Vastaspool teeb kirjendid kontole nr. 77/4 ainult saadud aviisi alusel.

Sisemised arveldused jooksvate operatsioonide alal ise võivad toimuda kas detsentraliseeritud või tsentraliseeritud korras.

Arvelduste organiseerimisel detsentraliseeritud korras arvlevad kõik ettevõtted omavahel ilma kaubastu keskust läbimata. Sel puhul tuleb organiseerida igas ettevõttes täpne konto nr. 77/4 "Sisemised arveldused jooksvate operatsioonide alal" analüütiline arvestus kõigi ettevõtetega, kellega arveldusi tekkis. Sisemiste arvelduste summade vastastikune võrdlemine toimub iga kuu lõpul. Kaubastu keskusel ei ole detsentraliseeritud sisemiste arvelduste puhul aga kahjuks ülevaadet allettevõtetevahelistest arveldustest. Seetõttu soovitatakse organiseerida sisemised arveldused jooksvate operatsioonide alal tsentraliseeritud korras. Tsentraliseeritud sisemiste arvelduste puhul arvlevad kõik allettevõtted ainult kaubastu keskuse kaudu. Sel puhul peetakse konto nr. 77/4 analüütiline arvestus ainult kaubastu keskusel ning iga kuu lõpul võrreldakse sisemisi arveldusi vastastikku kaubastu keskusega.

Sisemiste arvelduste organiseerimisel detsentralisee-

ritud korras kirjutatakse aviis välja kahes eksemplaris. Tsentraliseeritud sisemiste arvelduste puhul aga kirjutatakse aviis kolmes eksemplaris.

Kuu lõpul tuleb vead sisemiste arvelduste vastastikusel võrdlemisel avastada ja parandada.

Kaubastu koondbilansis kontosid nr. 85/2 ja 77/4 ei kajastata, kuna nad peaksid nii bilansi aktivas kui ka passivas olema täpselt võrdses summas.

Seoses arvestuse tsentraliseerimisega väheneb sisemiste arvelduste osatähtsus aastast-aastasse.

6. Riigipanga laenude arvestus.

Krediteerimise põhiprintsiibid ja laenu liigid.

Kaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted kasutavad oma käibevahenditega paralleelselt mitmesuguseid Riigipanga laene. Riigipanga laenud antakse välja ainult kindlaks otstarbeks ja nad tuleb kohustuslikult tagastada ettenähtud tähtajal. Riigipank annab laene ainult laenu kindlustuse olemasolul või arveldusdokumentide tagatisel. Lenud liigitatakse:

1) laenud kaubalis-materiaalsete väärtuste tagatisel;

- a) kaubakäibe laen,
- b) laen hooajalistele kaubavarudele,
- c) laen ajutisteks vajadusteks.

2) arvelduskrediidid;

- a) laen teel olevate kaubadokumentide tagatisel,
- b) laen akreditiivide avamiseks,
- c) laen erikontode avamiseks ja täiendamiseks.

Allpool käsitletakse üksikuid laenu liike eraldi.

Kaubakäibe krediteerimine.

Kaubakäibe krediteerimine toimub kooskõlas NSVL Riigipanga 30. septembri 1955. a. juhendiga nr. 7. Selle juhendi alusel krediteerib Riigipank nii riiklikku kui ka kooperaatiivsete hulgi- ja jaeorganisatsioonide kaubakäivet. Kaubakäibekrediiti ei võimaldata riikliku kaubanduse isemajandavatele ühiskondliku tootlustamise ettevõtetele, põllumajanduslikele abimajanditele ja tööstuslikele abikäitistele.

Kaubakäibe krediteerimiseks peab olema kaubandusorganisatsioonis omakäibevahendeid, millega tuleb katta täielikult normeeritud rahalised vahendid, muud käibeaktivad, osaliselt aga kaubavarud.

Kaubakäibekrediidi kasutamisel peavad kaubandusorganisatsioonid täitma järgmisi tingimusi:

- 1) peavad töötama rentaabliit;
- 2) peavad võtma osa kaupade eest tasumisel plaanis ettenähtud normatiivi ulatuses omakäibevahenditega;
- 3) peavad tasuma Riigipanga laenu tähtajaliselt;
- 4) saadud kaubakäibe laen peab olema kindlustatud kaubalis-materiaalsete väärtustega.

Kaubakäibekrediiti võimaldabki Riigipank kaupade ostu summale, mis ületab omakäibevahendite normatiivi summa plaanilistes kaubavarudes.

Omakäibevahendite normatiivi absoluutsumma plaaniliste kaubavarude summast omahinnas peab moodustama riikliku kaubanduse jaeorganisatsioonides 50 %, riikliku kaubanduse spetsialiseeritud hulgiorganisatsioonides 40 %, tarbijate kooperatsiooni jaeorganisatsioonides 15 % ja hulgibaasides ja -ladudes vähemalt 10 %.

Kaubakäibe krediteerimiseks avatakse Riigipangas kaubandusorganisatsioonidele ja -ettevõtetele lisaks arvelduskontole veel nn. kaubakäibe erilaenukonto. Kaupade eest tasumine toimubki kaubakäibe erilaenukonto kaudu kahe allika, s. o. omakäibevahendite ja kaubakäibe laenu arvel.

Kaubakäibe laen võimaldatakse tähtajaks, lähtudes kaupade plaanilisest ringluskiirusest päevades. Laenu tasumine toimub kaupade müügist laekunud kaubandusliku sissetuleku summaga. Seepärast kantakse kaupade müügist laekunud kaubanduslik sissetulek valdavas osas (realiseeritud kauba ostuhind) kaubakäibe erilaenukontole. Et laen võimaldatakse kaupade ostu momendist kuni kaupade realiseerimiseni, siis nimetataksegi seda kaubakäibekrediidiks. Lihtsustamise eesmärgil kontrollib Riigipank ülalnäidatud tingimuste täitmist mitte iga päev üksikute maksete järgi, vaid 2 korda kuus. Hästi töötavate kaubandusettevõtete puhul kontrollitakse ülalnäidatud tingimuste täitmist ainult üks kord kuus.

Kaks korda kuus, s. o. iga kuu 1. ja 16. kuupäeva seisuga või siis hästi töötavate kaubandusorganisatsioonide puhul üks kord kuus, s. o. iga kuu 1. kuupäeva seisuga toimub nn. kaubakäibe erilaenukonto reguleerimine, mis tähendab seda, et Riigipangas kontrollitakse, kas kaubandusorganisatsioon ta-sub saadud laenu tähtajaliselt ning ostab kaupu oma käibevahendite arvel plaanis ettenähtud ulatuses. Perioode 1. - 15. kuupäevani ja 16. kuni kuu lõpuni või siis hästi töötavate kaubandusorganisatsioonide puhul perioodi 1. kuni kuu lõpuni nimetatakse reguleeritavateks perioodideks. Kaubakäibe erilaenukonto reguleerimine peab toimuma kolme päeva jooksul pärast reguleeritava perioodi lõppu. Kaubakäibe erilaenukonto reguleerimiseks peab kaubandusorganisatsiooni pearaamatupidaja esitama Riigipangale:

"Arvestuse saadud laenu ulatuse ja tasumistähtaegade kohta".

Reguleeritaval perioodil saadud laenu summa arvutatakse välja selliselt, et ostetud kaupade üldsummast lahutatakse omakäibevahendite kohustuslik summa kaupade eest tasumisel.

Näide: 1. - 15. jaanuarini osteti kaupu tasumisega erilenukontolt 280 000 rbl. väärtuses. Järelikult osteti krediteeritavaid kaupu 1. - 15. jaanuarini 280 000 rbl. eest.

Oletame, et omakäibevahendite normatiiv plaanilistes kaubajääkides I kvartaliks on 230 000 rubla, kaupade plaaniline ringluskiirus aga 25 päeva. Siis peab kaubandusorganisatsioon iga päev tasuma kaupade eest omakäibevahendite arvel $\frac{230\ 000}{25} = 9200$ rbl. Et reguleeritaval perioodil on 15 päeva, siis pidi kaubandusorganisatsioon ostma kaupu omakäibevahendite arvel $15 \times 9200 = 138\ 000$ rbl. eest.

Järelikult sai kaubandusorganisatsioon laenu perioodil 1. - 15. jaanuarini $280\ 000 - 138\ 000 = 142\ 000$ rbl.

Laenu tasumise tähtajad arvutatakse, lähtudes kaupade plaanilisest ringluskiirusest. Laenu kustutuse algkuupäev leitakse, kui reguleeritava perioodi esimesele kuupäevale liidetakse kaupade plaanilise ringluskiiruse päevade arv. Laenu kustutuse viimane kuupäev leitakse, kui reguleeritava perioodi viimasele kuupäevale liidetakse kaupade plaanilise ringluskiiruse päevade arv. Nii tuleb 1. - 15. jaanuarini saadud laenu 117 000 rbl. hakata tasuma 1 + 25, s. o. 9. veebruaril. Et jaanuarikuu II poole reguleeritavasse perioodi langeb 6 päeva, veebruarikuu I poole reguleeritavasse perioodi 9 päeva, siis antakse Riigipangale kaks tähtajalist võlakohustust järgmistes summas:

I tähtajaga 16.-31.jaanuarini summas $\frac{142 \times 6}{15} = 56\ 800.-$

II tähtajaga 1.-15.veebruarini summas $\frac{142 \times 9}{15} = 85\ 200.-$

Kokku 142 000.-

Kaubakäibe erilaenukonto võlgnevuse reguleerimine seisneb selles, et Riigipangas võrreldakse kaubakäibe erilaenukonto võlgnevuse summat tähtajaliste võlakohustuste summaga samaks kuupäevaks. Tähtajaliste võlakohustuste summa kindlaksmääramisel võetakse arvesse ainult need võlakohustused, mille tasumise tähtajad (perioodid) ei ole veel saabunud.

Kui võlgnevuse summa kaubakäibe erilaenukonto järgi on suurem kui tähtajaliste võlakohustuste jääk samaks kuupäevaks, siis ei ole kaubandusorganisatsioon suutnud tasuda kaubakäibelaenu tähtajaliselt. Sel puhul on tege- mist harilikult kaubakäibeplaani mittetäitmisega ja kau- pade suhteliselt aeglase ringluskiirusega. Tähtajaks ta- sumata laenu summa nõutakse sisse sundkorras arvelduskon- tolt, arvelduskontol rahaliste vahendite puudumisel aga kantakse viivislaenude (tähtajaks tasumata laenude) kon- tole.

Kui võlgnevuse summa kaubakäibe erilaenukonto järgi on väiksem kui tähtajaliste võlakohustuste jääk samaks kuupäevaks, siis on kaubandusorganisatsioon tasunud lae- nud ennetähtaegselt. Seda võimaldab kaubakäibeplaani täitmine ja kaupade suhteliselt suurem ringluskiirus võr- reldes plaanilise ringluskiirusega. Sel puhul on kauban- dusorganisatsioonil õigus saada juurde täiendavat laenu, mida annab Riigipank välja alles siis, kui laenu kindlus- tus on bilansi järgi kontrollitud. Kaubakäibelaenu kind- lustust kontrollitakse Riigipangas üks kord kuus esita- tud bilansi alusel.

Vastavalt Riigipanga juhendile jätkatakse kaubandus- organisatsioonide kaubakäibe krediteerimist tähtajaks ta- sumata võla tekkimise momendist 30 päeva jooksul, kui kau- bandusorganisatsioon töötab rentaablilt ja on säilitanud omakäibevahendite olemi. Kui kaubandusorganisatsioon sel- le tähtaja jooksul ei suuda tähtajaks tasumata laenu lik- videerida, katkestab Riigipank kaubandusorganisatsiooni kaubakäibe krediteerimise.

Kaubakäibe laen arvestatakse sünteetilisel passiva- kontol nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto". Kaupade eest hankijatele tasumisel koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 60 "Arveldused hankijate ja tööettevõt- jatega".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kaubandusliku laekumise arvestamisel kaubakäibe erilaenukontole koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 56/1 "Rahalised vahendid teel".

Kui realiseeritud hinnatäiendi summa kantakse kaubakäibe erilaenukonto kaudu arvelduskontole, siis toimub kirjen-damine järgmiselt:

Deebet konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kui kaubakäibe erilaenukonto võlgnevuse reguleerimi-sel ilmneb, et kaubandusorganisatsioonil esineb tähtajaks tasumata laenu, siis kantakse puuduv summa arvelduskontolt maha (vastava jäägi olemasolul arvelduskontol) ning kirjen-datakse raamatupidamises:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Laenud hooajalistele kaubavarudele.

Ettenähtud ulatuses peavad olema omakäibevahenditega kaetud kaubavarud jooksvaks kaubakäibeks, neile võimalda-takse ka kaubakäibelaenu tähtajaga, lähtudes kaupade plaa-nilisest ringluskiirusest. Hooajaliste kaubavarude katmi-ne ei toimu omakäibevahendite ega ka kaubakäibelaenuga, vaid spetsiaalse laenuga hooajaliste kaupade tagatisel. Kaupade hooajalisus tuleneb kaupade tootmise ja varumise hooajalisusest (kartul, aed-juurvili) või kaupade tarbi-mise hooajalisusest. Hooajaliste kaupade hulka kuulub ka kaupade ennetähtaegne kohalevedu navigatsioonil tingimuste tõttu või vastavate valitsuse korralduste alusel.

Hooajalistele kaupadele annab Riigipank laenu kogu kaupade ostuhinna ulatuses. Hooajaliste kaupade nagu kõi-gi teistegi kaupade eest tasutakse kaubakäibe erilaenukon-

to kaudu. Laenu saamiseks peavad hooajalised kaupad olema paigutatud teistest kaupadest eraldi. Laenu taotlemisel esitatakse Riigipangale teatmik hooajaliste kaupade jäägi ja maksumuse kohta. Laen antakse avatavalt lihtlaenukontolt ja suunatakse kaubakäibe erilaenukontole. Laen vormistatakse raamatupidamises kaubakäibe erilaenukonto kaudu kirjendiga:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 90/2 "Laenud kaubalis-materiaalsete väärtuste tagatisel".

Hooajaliste kaupade laenu tasumine toimub samuti kaubakäibe erilaenukonto kaudu kirjendiga:

Deebet konto nr. 90/2 "Laenud kaubalis-materiaalsete väärtuste tagatisel".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Laenud ajutisteks vajadusteks.

Kaubandusorganisatsioonidel ja -ettevõtetel võib tekkida ajutisi finantsilisi raskusi ettevõtte või organisatsiooni enda tööst mitteolenevatel põhjustel. Raske finantsmajandusliku olukorra võivad põhjustada hankijad, kes ei täida lepinguid, või raudteeorganisatsioon, kes peab kaupu raudteel kinni jne.

Sellistel juhtudel, kui raske finantsmajanduslik olukord tekkis kaubandusorganisatsiooni enda tööst mitteolenevatel põhjustel, võib saada Riigipangalt laenu ajutisteks vajadusteks tähtajaga kuni 45 päeva. See laen suunatakse eeskätt viivislaenu tasumiseks ja erilaenukonto võlgnevuse tasumiseks ja arvestatakse kirjendiga:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 90/3 "Muud laenud".

Ajutisteks vajadusteks antud laenu tasumisel koostatakse vastupidine kirjend.

Laen teel olevate arveldusdokumentide tagatisel.

Riigipank võimaldab hankijatele kaubandusorganisatsioonidele laenu teel olevate arveldusdokumentide tagatisel siis, kui ostja ja hankija vahelised arveldused toimuvad aktsept-inkasso või plaaniliste maksete korras. Laenu vajadus hankijal tekib seoses sellega, et kauba väljasaatmisel ning dokumentide esitamisel inkassoks ei laeku kohe ostjatelt raha neile väljasaadetud kaupade eest. Raha laekub hoopis hiljem. Ajavahemikul dokumentide inkassoks esitamisest kuni raha laekumiseni ostjalt kaetaksegi hankija käibevahendite vajadus nn. laenuga teel olevate dokumentide tagatisel.

Laen antakse välja kaubandusorganisatsiooni poolt Riigipanka inkassoks esitatud dokumentide (arve-maksenõuete, maksenõuete, registrite jt.) tagatisel.

Kaubandusorganisatsioonidele, kes ei osutu käibemaksu maksjateks, antakse laen maksenõude üldsumma ulatuses, kaasa arvatud transpordikulud ja taara maksumus.

Neile hulgiorganisatsioonidele, kes maksavad käibemaksu, antakse laenu maksenõude üldsummale miinus käibemaksu summa sama kvartali plaanilise käibemaksu protsendi alusel.

Riigipank võtab laenu kindlustuseks vastu ainult neid arveldusdokumente, mis on esitatud Riigipanka inkassoks kolme tööpäeva jooksul pärast kaupade väljasaatmist (kaupade väljasaatmise päeva arvesse ei võeta). Laen teel olevate arveldusdokumentide tagatisel antakse välja kuni raha laekumiseni nende dokumentide alusel või aktseptist keeldumise teate saamiseni, samuti dokumentide II kartoteeki paigutamise teate saamiseni, sest maksjal puudub sel puhul raha.

Samalinnalistes arveldustes antakse laenu inkassoks esitatud maksenõuete registrite tagatisel 1 - 2 päevaks siis, kui ostjat ja hankijat teenindavad erinevad samalinnalised Riigipanga osakonnad, kui linnas on mitu Riigipanga osakonda või Ehituspanga osakond.

Inkassoks võetud arveldusdokumendid võetakse laenu kindlustustest ära siis, kui raha on arve-maksenõude järgi laekunud või on saadud aktseptist keeldumise teade või teade, et maksjal pole raha ning arve-maksenõue on paigutatud II kartoteeki.

Riigipank reguleerib võlgnevust ainult kaks korda kuus, s. o. samadel kuupäevadel, kui toimub kaubakäibe erilaenukonto reguleeriminegi. Samal päeval toimub laenu reguleerimine teel olevate arveldusdokumentide tagatisel, kuid ajutiselt enne kaubakäibe erilaenukonto võlgnevuse reguleerimist.

Võlgnevuse reguleerimisel väljaantud laenu summa teel olevate arveldusdokumentide tagatisel võrreldakse laenu kindlustusega, s. o. nende maksenõuete ja registrite summaga, mis saavad olla laenu kindlustuseks. Laenu kindlustuseks saavad olla maksenõuded ja maksenõuete registrid, mis esitati inkassoks 3 tööpäeva jooksul.

Laen teel olevate arveldusdokumentide tagatisel arvestatakse sünteetilisel passivakontol nr. 90/1 "Laenud inkassoks antud maksenõuete alusel".

Kui reguleerimisel ilmneb, et kindlustuse summa on suurem kui laenu summa inkassoks antud maksenõuete alusel, siis annab Riigipank vahe ulatuses täiendavat laenu, tasudes sellega kaubakäibelaenu, s. o. kandes väljaantava täiendava laenu kaubakäibe erilaenukontole.

Näide: Kindlustuse summa reguleerimise kuupäevaks oli 360 000 rbl. Laenu summa teel olevate arveldusdokumentide tagatisel samaks kuupäevaks oli 280 000 rbl. Antud juhul annab Riigipank reguleerimisel laenu juurde 80 000 rbl. (360 000 - 280 000), tasudes selle summa ulatuses kaubakäibelaenu erilaenukontol. Saadud laenu kohta koostatakse raamatupidamises kirjend:

Deebet konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Kreedit konto nr. 90/1 "Laenud inkassoks antud maksenõuete alusel".

Kui aga reguleerimisel ilmneb, et kindlustuse summa on väiksem kui laenu summa inkassoks antud maksenõuete alusel, siis nõuab Riigipank vahe summa sisse kaubakäibe erilaenukontolt, suurendades sellel võlgnevust.

Kaubandusorganisatsioon koostab selle vahe summa kohta kirjendi:

Deebet konto nr. 90/1 "Laenud inkassoks antud maksenõuete alusel".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Laen akreditiivide avamiseks.

Laenu akreditiivide avamiseks võimaldab Riigipank siis, kui selle arveldusvormi kasutamine on ette nähtud seaduses või lepingus. Laenu saamiseks esitab ostja avalduse. Laenu akreditiivi avamiseks ühekordse kaubandusliku tehingu põhjal antakse ostjale ainult siis, kui on olemas hankija või ostja voliniku teade kaupade valmisoleku kohta väljasaatmiseks.

Laenu tasumine peab toimuma üks kord kümne päeva möödumisel hankijale möödunud kümne päeva jooksul tegelikult tasutud akreditiivi suunas.

Laenu esimene tasumistähtaeg määratakse kindlaks järgmise arvestusega: 10 päeva + dokumentide posti teel liikumise ühe- või kahekordne aeg hankijat ja ostjat teenindavate Riigipanga osakondade vahel, olenedes sellest, kas akreditiiv avati telegraafi või posti teel.

Kulutamata akreditiivisummale antakse laenupikendus 10 päeva. 20 päeva jooksul kulutamata akreditiivisummale antakse veelkordne pikendus. Et laenu maksimaalne kestus võib olla 30 päeva, akreditiivi kestus aga 25 päeva, siis 5 päeva loetakse dokumentide töötlemise ajaks pangaosakondades. Kui akreditiiviga tasutakse kaupade eest, mis on krediteerimise objektiks kaubakäibe erilaenukontolt, siis laenu tasumiseks vahepealseid tähtpäevi ei arvestata, vaid

laen tasutakse kaubakäibe erilaenukontolt deebetaviisi saamisel hankija pangalt. Laenu saamisel akreditiivi avamiseks toimub kirjendamine raamatupidamises:

Deebet konto nr. 55/2 "Akreditiivid ja erikontod veosekäibeks".

Kreedit konto nr. 90/3 "Muud laenud".

Laenu tasumine toimub kirjendiga:

Deebet konto nr. 90/3 "Muud laenud".

Kreedit konto nr. 91 "Kaubakäibe erilaenukonto".

Laen erikontode avamiseks ja täiendamiseks.

Laenu erikontode avamiseks ja täiendamiseks antakse samadel põhimõtetel nagu laenu akreditiivide avamisekski. Erikontode avamiseks ja täiendamiseks antakse laenu 15 päevaks + dokumentide posti teel liikumise ühekordne või kahekordne aeg ostjat ja hankijat teenindavate Riigipanga osakondade vahel, olenevalt sellest, kas erikonto avati telegraafi või posti teel. Erikonto laenu üldreeglina ei pikendata, ainult erandjuhul võib seda teha üks kord 15 päevaks. Kontode korrespondents on analoogiline kontode korrespondentsiga akreditiivi laenu puhul.

V t e e m a .

KÄIBEKULUDE ARVESTUS.

1. Käibekulude mõiste, liigitus ning arvestuse ülesanded.

Käibekulud on rahalises väärtuses väljendatud ühiskondliku töö kulud, mis on seotud kaupade liikumisega tootjalt tarbijani.

K. Marx, uurides käibekulusid kapitalistlikus ühiskonnas, kus kaubatootmine omandas üldise iseloomu, liigitas need kahte suurde rühma, s. o. puhtad käibekulud ja täiendavad ehk heterogeensed käibekulud. Puhaste käibekuludena mõistetakse siin neid kulusid, mis on seotud kaupade ostu-müügi ajaga, raamatupidamisarvestusega, administratiivaparaadi ja -ruumide ülalpidamisega jne. Need kulud on tingitud ostu-müügi protsessist endast, vajadusest realiseerida kauba väärtus, sealhulgas lisaväärtus. Arvestades seda, et ostu-müügi akt ise ei loo väärtust ega lisaväärtust, on puhastel käibekuludel mittetootlik iseloom. Samal ajal on aga teatav hulk puhtaid käibekulusid ühiskondlikult vajalikud kulud. Konkurentsi ja spekulatsiooni tõttu kapitalistlikus ühiskonnas, kus kaupade ost-müük toimub stiihiliselt nõudmise ja pakkumise tagajärjel kujunevate hindade alusel, moodustavad puhtad käibekulud (reklaam jt.) üha suurema osatähtsuse kapitalistliku kaubanduse käibekuludes.

Täiendavate (heterogeensete) käibekuludena mõistab K. Marx käibekulusid, mis on seotud tootmisprotsessi jätkamisega kaubakäibe sfääris, seetõttu on neil käibekuludel tootlik iseloom. Täiendavate käibekulude hulka kapitalistlikus kaubanduses kuuluvad kaupade transportimise, sorteerimise, fassoneerimise, pakkimise jt. kulud, mis suurendavad toodetud kaupade väärtust.

Kui käibekulude mõiste sotsialistlikus ja kapitalistlikus ühiskonnas on vormiliselt ühesugune, siis käibekulude olemuse erinevus sotsialistlikus ühiskonnas tuleneb sotsialistlikust omandusvormist, sotsialistliku ühiskonna majandusseadustest ja kaubatootmise ja kaubanduse iseärasustest sotsialismi tingimustes. Käibekulud nõukogude kaubanduses on tingitud kaubakäibe plaanipärasest organiseerimisest ja kaupade viimisest tootjalt tarbijani, et üha paremini rahuldada meie ühiskonna liikmete pidevalt kasvavaid materiaalseid vajadusi.

Käibekulud oma majandusliku struktuuri poolest ei ole ka sotsialistlikus ühiskonnas ühesugused. Neil on kaubakäibe protsessis kaks erinevat funktsiooni. Ühelt poolt kajastavad nad tootmisprotsessi jätkamist, teiselt poolt aga on nad seotud kauba väärtuse realiseerimisega, kauba väärtuse üleminekuga kaubalisest rahalisse vormi ja vastupidi - rahalisest kaubalisse vormi.

Järelikult jääb ka sotsialistliku kaubanduse tingimustes kehtima K. Marxi väljatöötatud käibekulude liigitus puhasteks ja täiendavateks käibekuludeks. Tuleb aga rõhutada asjaolu, et sotsialistlikus ühiskonnas moodustavad käibekulude valdava osa (erinevalt kapitalistliku kaubanduse käibekuludest) täiendavad, s. o. tootmisprotsessi jätkamisega seotud kulud kaubakäibe protsessis. Sotsialistlikus kaubanduses on nii puhtad kui ka täiendavad käibekulud ühiskondlikult vajalikud kulud teatud piirides, s. o. plaanipärase, normaalse kaubakäibe protsessi kindlustamise tingimustes.

Käibekulud iseloomustavad kaubakäibe teostamiseks tegevusse rakendatud tööjõu ja materiaalsete kulude mah-tu. Käibekulude hulka kuuluvad kaupade transportimise, säilitamise, pakkimise, sorteerimise ja müügiks etteval-mistamise kulud, raamatupidamisarvestusega seotud kulud, kaubandusettevõtete ja organisatsioonide juhtimisega seo-sesolevad ja teised kaubakäibe protsessiga seotud kulud.

Käibekulude hulka ei kuulu maksud kaubandusettevõtte-telt ja -organisatsioonidelt, sest need kujutavad endast natsionaalse tulu ümberjaotamist rahvamajanduses riigieel-arve kaudu. Samuti ei kuulu käibekulude hulka mahakantud, õigel ajal sissenõudmata jäänud debitoorne võlgnevus, maks-tud trahvid, viivised ja leppetrahvid ja maksud, mis kaju-tavad endast vahendite ümberjaotamist üksikute ettevõtete ja organisatsioonide vahel. Käibekulude koostisse ei kuu-lu ka kahjud loodusõnnetustest ja muud kulud, mis ei ole seotud normaalse kaubakäibega.

Peamine osa käibekuludest tekib kaubanduse hulgi- ja jaeorganisatsioonides ning need kaetakse vastavalt turus-tusorganisatsioonide ja kaubanduslike hinnatäiendite arvel. Mõned kulud, näiteks osa kaupade transportimiskuludest, kaetakse tööstusettevõtete endi poolt ning lülitatakse kauba hulgihinna koostisse. Ühiskondliku toitlustamise et-tevõtete käibekulud kaetakse neile antavate soodustatud kaubanduslike mahahindluste ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtete igale kategooriale ettenähtud spetsiaalsete juurdehindluste arvel.

Käibekulude plaan, samuti aruandlus käibekulude koh-ta väljendatakse nii absoluutsummas kui ka protsentides kaubakäibest. Viimast näitajat nimetatakse käibekulude ta-semaks. Käibekulude tase arvutatakse harilikult täpsusega 0,001, kajastatakse aga aruandluses täpsusega 0,01.

$$\text{Käibekulude tase} = \frac{\text{käibekulude summa} \times 100}{\text{kaubakäive}} .$$

Käibekulude tase iseloomustab kaubandusettevõtete töö ja materiaalsete kulude mahtu käibeprotsessis. Nõukogude

kaubandusettevõtete ülesanne on organiseerida kaubaliikluse protsessi selliselt, et kulud oleksid minimaalsed, kuid samal ajal ei kannataks tarbijate teenindamise kvaliteet.

Käibekulude taseme alandamisel on väga suur rahvamajanduslik tähtsus. Tänu sotsialistliku plaanimajanduse arendamisele on käibekulude taset võimalik alandada. Samal ajal ei taotleta käibekulude taseme alandamist selliste käibekulude liikide osas, mille tagajärjel võiks tarbijate teenindamiskultuur kannatada. Nendeks kuludeks on kaupade pakkimiskulu, ruumide jooksva remondi kulu ja reklaamikulu. Käibekulude taseme alandamist tuleb aga taotleda kaubandustöötajate tööviljakuse suurendamise, kaubaliikluse parema organiseerimise, kadude vähendamise jne. baasil.

Käibekulude taseme alandamise tähtsusest räägib kas või see fakt, et kui käibekulude taset alandada 0,01 % võrra, saadakse täiendavat kokkuhoidu meie maal üle 8 miljoni rubla aastas.

Käibekulude planeerimine ja arvestus riiklikes jaekaubandusorganisatsioonides toimub kooskõlas NSVL Ministrite Nõukogu Riikliku Kaubanduskomitee 29. mai 1965. a. kirjas nr. 050-75 antud juhenditega. "Riiklike jaekaubandusettevõtete ja -organisatsioonide käibekulude arvestuse ja planeerimise põhimäärustik".

Et otstarbekalt planeerida ja arvestada käibekulusid, on vaja tunda põhilisi tegureid, mis avaldavad mõju käibekulude struktuurile ja tasemele. Käibekulude struktuurile ja tasemele avaldab mõju rida tegureid, mis vastavalt käibekulude arvestuse põhimäärustikule on tähtsad:

- 1) kaubakäibeplaani täitmise maht ja rütmilisus;
- 2) kaubakäibe struktuur ning toidu- ja tööstuskaupade osatähtsus üldises kaubakäibes;
- 3) jaehindade, palgamäärade, tariifide jne. muutumine;
- 4) kaubaliikluse ratsionaliseerimine, tööstuse ja kaubandusorganisatsioonide vaheliste otsesidemete laialdasem

- kasutuselevõtt kaupade hankimisel ja kaubandusvõrgus olevate kaupade laialdase sortimendi kindlustamisel;
- 5) kaubandusvõrgu kiirem arendamine võrreldes kaubakäibe kasvuga. Tuleb silmas pidada asjaolu, et kui kaubandusvõrgu kasvutempo, mis võimaldab elanikkonda paremini teenindada, on kiirem kaubakäibe kasvutempost, siis käibekulude tase suureneb, ja vastupidi - kui kaubandusvõrgu kasvutempo on aeglasem kaubakäibe kasvutempost, siis suhteline käibekulude tase alaneb;
  - 6) kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete struktuuri kaasajastamine, kaubandusvõrgu spetsialiseerimine ja laiendamine ning progressiivsete kaubandusvormide juurutamine võimaldavad alandada suhtelist käibekulude taset;
  - 7) mittetootlike kulude ja igat liiki kadude likvideerimine, eriti kiiresti riknevate kaupade säilitamistingimuste paremustamine.

Tähtsateks teguriteks käibekulude taseme alandamisel on veel fassoneeritult realiseeritavate kaupade osatähtsuse suurendamine, töömahukate tööde mehhaniseerimine, kaubandusettevõtete õige töörežiimi kindlaksmääramine jne.

Lähtudes sellest, kas käibekulude maht ja tase sõltuvad otseselt kaubakäibeplaani täitmisest või mitte, liigitatakse kõik käibekulud tinglikult kahte gruppi:

- 1) kaubakäibe mahust otseselt sõltuvad ehk nn. muutuvad käibekulud;

- 2) kaubakäibe mahust otseselt sõltumatud ehk nn. tinglikult püsivad käibekulud.

Kaubakäibe mahust otseselt sõltuvate ehk nn. muutuvate käibekulude hulka kuuluvad kaupade transportimise kulud, põhi- ja täiendav töötasu, väheväärtuslike esemete ja erirõivastuse kulumine, kaupade säilitamise, töötlemise, sorteerimise ja pakkimise kulud, krediidi protsen did, kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujäägid teel

ja säilitamisel loomulike kaonormide piires, kulud ja kaod taarast ning eraldised kaadrite ettevalmistamiseks.

Kaubakäibe mahust otseselt sõltumatute ehk nn. tinglikult püsivate kulude hulka kuuluvad hoonete, ruumide, seadmete ja inventari üüri kulud, põhivahendite amortisatsioon, hoonete ruumide, seadmete ja inventari korrashoiu kulud (kaasa arvatud ettevõtte koosseisus mitteoleva valve kulu), jooksva remondi kulud, reklaamikulud, kõrgemalseisva organisatsiooni administratiiv-juhtimiskulud ja muud kulud.

Ettevõtte kanda võetavad kahjud kaupade kadudest üle kindlaksmääratud normide, samuti kahjud kaupade puudujääkidest, raiskamistest ja vargustest seoses hagi tagasilükkamisega kohtu poolt selle põhjendamatuse tõttu ei kuulu kummassegi ülalnäidatud gruppi, sest käibekulude plaanis ei nähta neid üldse ette. Käibekulude liigitamine kahete ülalnäidatud gruppi on muidugi tinglik. Samal ajal aga on käibekulude sellisel liigitusel käibekulude plaani täitmise analüüsimisel ja taseme hindamisel suur tähtsus, sest ta võimaldab kasutada erinevaid kontrollimise meetodeid mitmesuguste kulude puhul. Nii näiteks arvestatakse kaubakäibe mahust sõltuvate käibekulude taseme hindamisel ja analüüsimisel kaubakäibe mahu muudatusi, teiste, s. o. tinglikult püsivate käibekulude puhul aga mitte.

Käibekulude arvestuse tähtsaimaks ülesandeks on kõigi kaubandusorganisatsiooni ja -ettevõtte poolt tehtud kulude dokumentaalne vormistamine ja nende õige ning õigeaegne kajastamine arvestuses.

Käibekulude arvestus peab kindlustama:

- 1) kaubalis-materiaalsete ja teiste väärtuste soetamise, säilitamise ja realiseerimisega seosesolevate tegelike kulude õigeaegse, õige ja täieliku kajastamise;
- 2) täpse käibekulude plaani täitmise kontrolli;
- 3) kõigi kululiikide alandamise reservid, ilma et halveneks tarbijate teenindamiskultuur ja kaubanduskultuur üldse.

Selleks on vaja nii arvestuses kui planeerimises kasutada ühtseid näitajaid ning ühesugust käibekulude nomenklatuuri.

2. Käibekulude nomenklatuur ning sünteetilise ja analüütilise arvestuse organiseerimise kord.

Käibekulude sünteetilises arvestuses selgitavad kaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted aruandeperioodil tehtud käibekulude üldsumma. Seda käibekulude üldsummat kasutatakse käibekulude plaani täitmise kontrollimiseks ning käibekulude taseme väljaarvutamiseks.

Käibekulude õige arvestuse organiseerimise vajalikuks tingimuseks on käibekulude teaduslikult põhjendatud klassifitseerimine.

Käibekulude klassifikatsiooni väljatöötamisel on vaja täpselt kindlaks määrata käibekulude koostisse arvatavate käibekulude sisu. Sõltuvalt käibekulude sisust liigitatakse kaubandusorganisatsioonide käibekulud:

- a) antud organisatsioonisiselt (majandamisharude järgi);
- b) kaubandusettevõtete liikide järgi;
- c) kululiikide järgi.

Organisatsioonisiselt jaotatakse käibekulud ettevõtete kuludeks ja administratiiv-juhtimiskuludeks.

Kaubandusettevõtete käibekulud liigitatakse: 1) laokulud, 2) köögiviljahoidlate kulud, 3) jaeettevõtete kulud, 4) ühiskondliku toitlustamise ettevõtete kulud jne.

Kululiikide järgi jaotatakse kaubandusettevõtete kulud kulukirjeteks kindlaksmääratud (kinnitatud) nomenklatuuri kohaselt.

Viimast klassifikatsiooni nimetatakse lihtsalt käibekulude nomenklatuuriks.

Kui riikliku kaubanduse hulgi- ja jaeorganisatsioonide ning ettevõtete (välja arvatud köögiviljahoidlad) jaoks

kasutatakse täpselt ühesugust käibekulude nomenklatuuri, siis ühiskondliku toitlustamise ettevõtete käibekulude nomenklatuur on nende kaubandusliku ja tootmisliku tegevuse mõningate erinevuste tõttu mõnevõrra erinev.

Kaubandusettevõtete käibekulude maht sõltub eeskätt ettevõtte liigist. Nii on näiteks jaekaubandusettevõtete käibekulude tase tunduvalt kõrgem kui hulgikaubandusettevõtetes, sest jaekaubandusettevõtetest müüakse kaupu suhteliselt väikestes kogustes otse tarbijatele, see aga on seotud suuremate kuludega kui hulgimüük, mida teostatakse suurtes kogustes.

Tunduvalt kõrgem käibekulude tase on toidukaupade kauplustes võrreldes tööstuskaupade kauplustega. Töö erinevusest tulenevate tingimuste tõttu on käibekulude tase hoopis kõrgem ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes võrreldes teiste jaekaubandusettevõtetega.

Käibekulude sünteetilist arvestust peetakse riiklikus kaubanduses järgmistel aktivakontodel:

Konto nr.	44/1	"Hulgiettevõtete käibekulud".
" "	44/2	"Jaekaubandusettevõtete käibekulud".
" "	44/3	"Ühiskondliku toitlustamise ettevõtete käibekulud".
" "	44/4	"Juurviljahoidlate käibekulud".
" "	44/5	"Kokkuostupunktide käibekulud".
" "	44/6	"Administratiivkulud".

Käibekulude analüütilist arvestust on otstarbekas organiseerida üksikute kulukirjete lõikes vastavatel paljulahtрилisel nn. kolonnvormis kaartidel.

Riikliku kaubanduse jae-, hulgiettevõtetele, samuti ühiskondliku toitlustamise ettevõtetele on kindlaks määratud järgmine kulukirjete nomenklatuur:

1. Raudtee-, vee- ja õhustranspordi kulud.
2. Auto- ja hobustranspordi kulud.
3. Töötasu (põhi ja täiendav).
4. Hoonete, ruumide, ehituste ja inventari üüri ning põhivahendite amortisatsiooni kulud.

5. Hoonete, ruumide, ehituste ja inventari korrashoiu kulud (kaasa arvatud mitteametliku valve kulud).
6. Jooksva remondi kulud.
7. Sanitaar-erirõivastuse, lauapesu ja väheväärtuslike esemete ning köögi- ja lauanõude kulumine.
8. Küte, aur ja elektrienergia (tootmislikuks otstarbeks).
9. Kaupade säilitamise, viimistlemise, sorteerimise ja pakkimise ning külmutusseadmete korrashoiu kulud (välja arvatud koosseisuliste töötajate töötasu).
10. Kaubandusliku reklaami kulud.
11. Krediidi protsendid.
12. Kaupade kadu teel ja säilitamisel loomuliku kao normide piires.
13. Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujäägid üle loomuliku kao normide ja kaod kaupade ning tooraine rikkemistest, samuti puudujääkidest, raiskamistest ja vargustest seoses põhjendamata hagi rahuldamata jätmisega tekkinud kahjud, mis kantakse ettevõtte arvele kindlaksmääratud korras (seda kirjet ei planeerita).
14. Kulud ja kaod taarast (maha arvatud tulud taaraoperatsioonidest).
15. Eraldised kaadrite ettevalmistamiseks.
16. Muud kulud.

Tarbijate kooperasiiooni hulgi- ja jaeettevõtetes kasutatakse käibekulude nomenklatuuri, mis koosneb 20-st kulukirjest. Siin on eraldi kulukirjeteks komandeerimise ja ümberpaigutamise kulud, kulud oma kergetranspordi ülalpidamiseks, kaubandusliku laekumise inkasseerimise kulud ja kantselei-, posti-, telegraafi- ja telefonikulud. Riiklikus kaubanduses kajastatakse kõik need kulud kulukirje "Muud kulud" koostises.

Millised konkreetsed kulud arvestatakse ühes või teises kuluartiklis?

Kirje 1 "Raudtee-, vee- ja õhutranspordi kulud".

Kirje 2 "Auto- ja hobutranspordi kulud".

Nendes kulukirjetes arvestatakse:

a) raudtee-, vee-, õhustranspordi (kirje 1) ning auto- ja hobustranspordi, samuti kaupade posti teel saatmise (kirje 2) kulud, mis on tasumiseks esitanud vastavad transpordiorganisatsioonid ja NSVL Sideministeeriumi organisatsioonid (tarlif, lastiraha, vagunite etteandmine, kaalumine, peale- ja mahalaadimine, veoste hoidmine nende saabumisel normaaltähtaja piires, maksud, lõivud);

b) vagunite seadmistamiseks (kilbid, luugid, tugipuud, riiulid jm.) ja soojustamiseks (pakkeriie, saepuru, nõõrid jm.) kulutatud materjalide maksumus;

c) kaupade peale- ja mahalaadimine raudteejaamades, sadamates ja lennuväljadel tööliste poolt, kes ei ole kaubasaatja või kaubasaaja koosseisulised töötajad;

d) kaupade ekspertiisi või kvaliteedi analüüsi kulud, mis on seotud nende transportimisega.

Kaupade realiseerimisel hanke tingimustel franko-vagun sihtjaam (-sadam, -lennuväli), raudtee-, vee-, õhu-, auto- ja hobustranspordi kulud kajastatakse hankija bilansis.

Kõik ülalmärgitud transpordikulud arvestatakse ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes ühes kulukirjes "Transpordikulud" ning raamatupidamisaruandluses kajastatakse kirjes nr. 2 "Auto- ja hobustranspordi kulud".

Oma transpordi poolt osutatud teenuste maksumus arvutatakse, lähtudes veoste kogusest ja kehtivatest tariifidest ning hinnetest ja kajastatakse selles maksumuses antud kulukirjetes. On keelatud kanda siia kulukirjesse oma transpordi ülalpidamisega seosesolevaid tegelikke kulusid, sest nende arvestus peab toimuma konto nr. 29 "Mittetööstuslik tootmine ja majandamine" deebetis.

Kütte, jää ja ehitusmaterjalide veokulusid, samuti taara veokulusid, mis tekivad taara tagastamisel taara kogumise organisatsioonidele, ei arvestata neis kulukirjetes, vaid teistes selleks otstarbeks ettenähtud kulukirjetes.

Ettenähtud korras ettevõtte kanda võetud trahvid igat liiki transpordi seisuja eest (raudtee-, vee-, auto-, ho- butranspordi) ei kuulu kirjendamisele käibekuludesse, vaid kajastatakse konto nr. 99/6 "Muud tulud ja kulud" deebetis.

Kirje 3 "Töötasu" (põhi ja täiendav).

Siin kulukirjes arvestatakse 24. veebruaril 1949 kin- nitatud NSVL Statistika Keskvalitsuse juhendis ettenähtud, kaubandusettevõtete nimestikulistele töölisele ja teenis- tujatele kooskõlas kehtivate eeskirjadega arvestatud kõik põhi- ja täiendava töötasu liigid, võttes arvesse muudatu- si ja täiendusi, mis tehti 13. veebruaril 1964 NSVL Minist- rite Nõukogu Töö ja Töötasu Riikliku Komitee poolt.

Ühekordseid juhuslikke töid täitvate mittenimestiku- liste töötajate töötasu kajastatakse vastavates kulukir- jetes olenevalt tehtud tööde iseloomust (kulukirjed 1; 2; 5-7; 9; 10; 11; 16).

Kirje 4 "Hoonete, ruumide, ehituste ja inventari üüri ning põhivahendite amortisatsiooni kulud".

Siin kulukirjes arvestatakse:

- a) üüritud kaupluseruumide, laoruumide, seadmete ja inven- tari üür;
- b) oma põhivahenditelt arvestatud amortisatsioonieraldised NSVL Ministrite Nõukogu 1. septembril 1961. a. määruses nr. 802 kinnitatud normide alusel.

Kirje 5 "Hoonete, ruumide, ehituste ja inventari kor- rashoiu kulud (kaasa arvatud mitteametliku valve kulud)".

Siin kulukirjes arvestatakse:

- a) kütte-, valgustuse-, vesivarustuse ja kanalisatsiooni- kulud;
- b) ruumide ja nende juurde kuuluva territooriumi puhastami- se kulud;
- c) tuletõrjevahendite kulud;
- d) kaalude, mõõteriistade, elektrimõõtjate, gaasimõõtjate, veemõõtjate ja muude instrumentide kontrollimise ja tem- beldamise kulud;

- e) ettevõtte koosseisu mittekuuluva valve ülalpidamise kulud vastavalt valvelepingule, signalisatsiooni ülesseadmise ja korrashoiu kulud.

Kirje 6 "Jooksva remondi kulud".

Siin kulukirjes arvestatakse ruumide ja inventari jooksva remondi kulud, kaasa arvatud remonttöödeks kulutatud materjalide maksumus ja nende tööde täitmiseks rakendatud isikute töötasu, kui need isikud ei kuulu antud ettevõtte koosseisu.

Jooksva remondi kõik peamised tööd peavad olema ettenähtud ettevõtte käibekulude plaanis vastavalt remonttööde eelarvetele, arvestustele ja tööde tegemise graafikule.

Kirje 7 "Sanitaar-eririietuse, lauapesu ja väheväärtuslike esemete ning köögi- ja lauanõude kulumine".

Siin kulukirjes arvestatakse:

- a) väheväärtuslike esemete, sanitaar-eririietuse ja erijalanõude, lauanõude jm. kulumine. Kulumise arvestus tehakse üks kord kuus, lähtudes nendele esemetele ettenähtud ekspluateerimise ajast.

Väheväärtuslikud esemed (maksumusega alla 50 rbl. ühiku kohta) ja kiiresti kuluvad esemed (ettenähtud ekspluateerimise aeg alla ühe aasta) kantakse käibekuludesse 50 % ulatuses nende maksumusest esemete laududest ekspluatatsiooni andmise momendil ja ülejäänud 50 % ulatuses (maha arvatud nende esemete võimaliku kasutamise maksumus) nende esemete ekspluatatsioonist väljalangemisel kasutamiskõlbmatuks muutumise tõttu;

- b) pesu pesemiseks ja parandamiseks kulutatud materjalide (seep, pesupesemisvahendid, niit jms.) maksumus, pesumajadele ja parandustöökodadele tehtud tööde eest tasumine arvete alusel, samuti aga ka pesu pesemiseks ja parandamiseks rakendatud mittenimestikuliste töötajate töötasu.

Kirje 8 "Küte, aur ja elektrienergia (tootmislikuks otstarbeks".

Siin kulukirjes arvestatakse:

- a) tehnoloogiliseks otstarbeks ja tootmiseks kulutatud elektrienergia, küttepuude, kivisöe, nafta, gaasi ja muude kütte liikide maksumus;
- b) tahke- ja vedelkütuse kohaletoimetamise kulud - kohalevedu, mahalaadimine, küttepuude saagimine, raiumine, ladumine jms., kui need tööd on teinud mittenimestikulised töötajad.

Kirje 9 "Kaupade säilitamise, viimistlemise, sorteerimise ja pakkimise ning külmutusseadmete korrashoiu kulud (välja arvatud koosseisuliste töötajate töötasud)".

Siin kulukirjas arvestatakse:

- a) kaupade viimistlemise, sorteerimise ja pakkimise kulud (pakkematerjali väärtus - pakkepaberi, kottide, nõõri, naelte, saepuru, puitõlgede, õlgede, traadi jms. väärtus);
- b) pakkimisettevõtetele teenuste tasu;
- c) kaupade viimistlemise, sorteerimise ja pakkimisega tegelevate mittenimestikuliste töötajate töötasu (kaasa arvatud eraldised sotsiaalkindlustuseks);
- d) kaupade ajutiselt võõrastes ladudes säilitamise ja hoidmise kulud;
- e) jää varumise (kaasa arvatud kohaletoimetamise, peale- ja mahalaadimise) ja säilitamise kulud, kaupade temperatuuritingimuste hoidmiseks ja külmutamiseks rakendatud külmutusseadmete töö- ja korrashoiukulud (kaasa arvatud elektrienergia);
- g) kulud kaupade riknemise ennetamiseks (naftaliini hankimine, kaupade sorteerimine ja viimistlemine).

See on üks komplekssemaid kulukirjeid ning siin moodustavad peamise osatähtsuse just need kulud, mis on tehtud elanikkonna teenindamiskultuuri paremustamiseks.

Kirje 10 "Kaubandusliku reklaami kulud".

Siin kulukirjes arvestatakse:

- a) reklaami, publikatsiooni, illustreeritud hinnakirjade ja kataloogide väljaandmise kulud;
- b) reklaamväljaannete ja algupäraste pakendite väljatöötamise ja trükkimise ning etikettide valmistamise kulud;
- c) vitriinide ja kauplusesiseste väljapanekute kujundamise kulud, valgusreklaami kulud, kahjud kaupluse vitriinides väljapandud ja oma esialgse kaubandusliku väärtuse kaotanud kaupade allahindlusest;
- d) kulud kaupade reklaamimiseks raadio ja televisiooni vahendusel.

Kirje 11 "Krediidi protsendid".

Siin kulukirjes arvestatakse pangalaenu kasutamise eest makstud krediidi protsendid, millest on lahutatud elanikkonnale järelmaksuga müüdud kaupade eest saadud krediidi protsendid.

Pangaasutustele makstavate krediidi protsentide ühtlaseks jaotamiseks üksikute aruandeperioodide vahel, nende kuludes kajastamine peab toimuma üks kord igas kuus vastavalt NSVL Kaubandusministeeriumi Keskraamatupidamise 31. mai 1950.a. kirjas nr. 15-04/25 soovitatud korrale (vt. Raamatupidamisarvestuse juhendmaterjalide kogumik riiklikus kaubanduses. Kirjastus "Ökonoomika". 1964.a., lk. 401).

Riigipanga asutused arvestavad krediidi protsente üks kord kvartalis, mille tagajärjel tasutud protsentide summa kajastuks kaubandusorganisatsiooni raamatupidamise aruandluses kvartali üksikute kuude jooksul ebaühtlaselt.

Riigipanga asutustele makstavate krediidi protsentide

õigeaegseks ja ühtlaseks kajastamiseks kaubandusorganisatsiooni raamatupidamise aruandluses soovitab NSVL Kaubandusministeeriumi keskraamatupidamine arvestada krediidi protsente käibekuludeks üks kord kuus.

Kaubandusorganisatsioonides ja -ettevõtetes, kus makstud krediidi protsendid moodustavad erinevates kvartalites enam-vähem ühtlased summad, võib arvutamise tehnika lihtsustamise eesmärgil arvestada krediidi protsenti igas kuus ühe kolmandiku summa ulatuses eelmise kvartali jooksul tegelikult makstud krediidi protsentide summast.

Arvestatud krediidi protsentide summa kajastatakse raamatupidamises kirjendiga:

Deebet konto nr. 44 "Käibekulud".

Kreedit konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv".

Pangale ülekantud krediidi protsentide summa kohta koostatakse kirjend:

Deebet konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv".

Kreedit konto nr. 51 "Arvelduskonto".

Kirje 12 "Kaupade kadu teel ja säilitamisel loomuliku kao normide piires".

Siin kulukirjes arvestatakse kaupade normeeritavad kaod (ostuväärtuses) teel (raudtee-, vee-, õhu-, auto- ja hobutranspordil), säilitamisel ja väljastamisel kindlaksmääratud normide piires.

Normeeritud kadude hulka kuuluvad:

1) kaupade loomulik kadu, mis tekib nende kuivamisel, murenemisel, pihustumisel, raasustumisel (välja arvatud leiva-saiatoodete, puistekaramelli ja rafinaadsuhkru raasustumine), väljavoolamisel, sulamisel, imbumisel, mahavalgumisel (vedelate kaupade pumpamine ja valamine).

M ä r k u s : Loomuliku kao hulka ei kuulu ja seoses sellega antud kulukirjes ei kajastata:

- a) normeeritud kaod, mis tekivad vorstide, suitsuliha, tapetud lindude ja kala müügiks ettevalmistamisel;
- b) koorevõi kaaped, aga samuti leiva-saiatoodete, puistekaramelli ja rafinaadsuhkru müügist tekkivad pudemed; kaubandusettevõtted annavad need üle töötlemiseks vastavalt kaubandusorganisatsiooni korraldusele, kelle koosseisu antud ettevõtte kuulub; nad kantakse maha jäätmete üleandmist tõestavate saatelehtede põhjal;
- c) igat liiki kaod, mis on tekkinud kaupade ja taara riknemisest, samuti vahed taara tegeliku ja markeeringus näidatud taara kaalu vahel (taarakaalu vahe).

2) normeeritud kaod, mis tekivad klaastarasse pakitud toidu- ja tööstuskaupade purunemisest, samuti tööstuskaupade purunemisest (portselan-, fajanss- ja klaaskaubad, plastmassist majapidamistarbed ja galanteriitooted, grammofooniplaadid jm.) vedudel, vastuvõtmisel, säilitamisel ja väljastamisel.

Samas kulukirjes arvestatakse ka tegelikud kaod, kuid mitte üle 0,15 % käibest iseteenindavates toiduainete kauplustes ja kuni 0,10 % käibest iseteenindavates ja lahtiste väljapanekutega tööstuskaupade kauplustes. Nende kadude mahakandmine on lubatud ainult sel puhul, kui on õigesti organiseeritud kauplemine iseteenindamise ja kaupade lahtiste väljapanekute meetodil, ja ainult siis, kui tegelik inventeerimisel avastatud kauba puudujääk ületab kaupade loomuliku kao kehtestatud norme.

Kirje 13 "Kaubalis-materiaalsete väärtuste puudujäägid üle loomuliku kao normide ja kaod kaupade ja tooraine riknemisest, samuti kahjud kaupade puudujääkidest, raiskamistest ja vargustest seoses põhjendamatu hagi rahuldamata jätmisega kohtu poolt, mis kantakse ettevõtte arvele kindlaksmääratud korras".

Siin kulukirjes arvestatakse:

- a) kaupade kaod, mis on tekkinud kaupade purunemisest, praa-

gist ja riknemisest üle kindlaksmääratud normide nende säilitamisel materiaalselt vastutavatest isikutest mitteolenevatel põhjustel ja mis kantakse ettenähtud korras ettevõtte arvele;

- b) täiendavast taarakaalu vahest tekkinud kaod aktide alusel, mis on võetud ettevõtte kanda;
- c) kaupade jäätmetest tekkinud kaod, mis ületavad ettenähtud norme, kui nad on tekkinud materiaalselt vastutavatest isikutest mitteolenevatel põhjustel ega kuulu lepingu järgi sissenõudmisele hankijatelt;
- d) kahjud kaupade puudujääkidest, raiskamisest ja vargustest seoses hagi rahuldamata jätmisega kohtu poolt hagi põhjendamatusse tõttu.

Kirje 14 "Kulud ja kaod taarast (maha arvatud tulud taaraoperatsioonidest)".

Siin kulukirjes näidatakse kõik kulud ja kaod taarast, maha arvatud tulud, sealhulgas ka tulud taarast, mis saadi hankijatelt ilma hinnata.

Taara kulude ja kadude hulka kuuluvad:

- a) kaod taara (tünnide, kastide, kottide) tagastamisel taarat koguvatele organisatsioonidele ja hankijatele (arvestus- ja vastuvõtuhindade vahe, kui see pole kantud süüdlaste isikute arvele);
- b) kottide hinnavahe, mis selgitatakse kottide arvelevõtmisel materiaalselt vastutavate isikute poolt;
- c) inventartaara amortisatsioon, mida makstakse hankijatele vastavalt hanke eritingimustele;
- d) purunenud ja kõlbmatuks muutunud taara maksumus (kui need kaod pole ettenähtud korras kantud süüdlaste arvele), maha arvatud selle taara likvideerimisest saadud materjalide maksumus (puitmaterjalid, küte, traat, naelad jne.);
- e) taara remontimise kulud;

- f) taara kohaletoiemtamise, peale- ja mahalaadimise kulud (välja arvatud koosseisuliste autojuhtide ja laadijate töötasud);
- g) järjekordsetel taara inventeerimistel avastatud taara hinnakirjajärgsete (või ostuhindade) ja keskmiste arvestushindade summaliste vahede mahakandmine (keskmisi arvestushindu kasutatakse taara arvestuse juhendi alusel, mis on kinnitatud NSVL Kaubandusministeeriumi 17. jaanuari 1955.a.käskkirjaga nr. 43;

- h) eraldised puittaara tagastamise premeerimise fondi.

Tulude hulka taaraoperatsioonidest kuuluvad:

- a) tulud hankijatelt ilma hinnata saadud taara arvelevõtmisest;
- b) tulud taara ja taaramaterjalide realiseerimisest juhtudel, kui vastuvõetud taara ja pakkematerjalid ei kuulu hankijatele või taarat koguvatele organisatsioonidele kohustuslikule tagastamisele;
- c) järjekordsetel taara inventeerimistel avastatud taara hinnakirjajärgsete (või ostuhindade) ja keskmiste arvestushindade summaliste vahede mahakandmine.

Kirje 15 "Eraldised kaadrite ettevalmistamiseks".

Selles kulukirjes arvestatakse eraldised kaadrite ettevalmistamiseks vastavate ministeeriumide, ametkondade ja keskasutuste poolt kindlaksmääratud korras ja ulatuses.

Kirje 16 "Muud kulud".

Siin kulukirjes arvestatakse kõik ülejäänud kululiigid, mille jaoks ei ole käesolevas kulunomenklatuuris eraldi kulukirjeid ette nähtud. Need kululiigid on:

- a) eraldised sotsiaalkindlustuseks;
- b) töökaitse ja ohutustehnika kulud;
- c) ruloonmarkide, kassatšekkide, kassa kontroll-lintide, mehaaniliste kassade trükkiva mehhanismi värvi jne. kulud;

- d) kaubandusliku laekumise kogumise kulud, kaasa arvatud Riigipangale tasutavad inkassatsioonikulud;
- e) kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtteis säilitatavate kaupade kvaliteedi kindlaksmääramiseks tehtavate ekspertiiside ja laboratoorsete analüüside kulud;
- f) sanitaar-profülaktiliste abinõude rakendamiseks tehtavad kulud (töötajate meditsiiniline läbivaatus, narijatevastane tõrje, kärbsetõrje, desinfektsioon jm.);
- g) komandeerimise ja ümberpaigutuse kulud;
- h) kulud kergesõidutranspordi ülalpidamiseks (seal, kus see on lubatud ja ette nähtud kulude eelarves) ja sõitudeks linnas - tasumine ametisõitude eest metroos, trollibus-sides, autobussides ja trammides ning samuti kõik oma kergesõidutranspordi ülalpidamisega seosesolevad materiaalsed kulud (jooksev remont, kulutused kütte- ja määrdeõlile jne.).

Autojuhtide ja voorimeeste töötasu arvestatakse 3. kulukirjes;

- i) kulutused kantselei- ja arvestustöö tarveteks (kirjutuspaber, kopeerpaber, kaustakaaned, tint, pliiatsid, suled, arvestus- ja aruandebanketid jm.);
- j) tööks vajaliku teatmekirjanduse tellimine ja soetamine, juhendite ja muude materjalide trükkimine;
- k) postisaadetiste ja telegrammide saatmise kulud, kulutused telefonide ülesseadmiseks ja abonementmaks nende kasutamise eest;
- l) tasu masinavutusjaamadele ja -büroodele dokumentide töötlemise ja muude arvutustööde eest.

Kui kaubandusorganisatsioonides ja -ettevõtetes on oma masinavutusjaam või -büroo, siis arvestatakse siin kuluartiklis nende ekspluateerimise kulud, välja arvatud koosseisu-

liste töötajate töötasu ning arvutusmasinate ja -seadmete amortisatsioon, mis arvestatakse vastavalt 3. ja 4. kuluartiklis.

Kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete töö kvaliteedi näitajate kajastamiseks ning majandusliku tegevuse tulemuste õigeks väljatoomiseks on vaja, et kõik kulud kajastataks käibekuludes õigeaegselt. Antud perioodi käibekuludesse tohib kanda ainult neid kulusid, mis sinna kuuluvad.

Kulud käibekulude konto deebetisse kirjendatakse harilikult kulude arvestamise momendil, sõltumata nende maksmise momendist. Nii kantakse igas kuus kuludesse töötasu, eraldised sotsiaalkindlustuseks, ruumide üür jne. Väikesed kulud kantakse mõnikord käibekuludesse ilma nende eelneva arvestamiseta kulude tasumise momendil.

Kui teada olevad aruandeperioodi kulud tehakse tulevikus (jooksev remont jt.), siis tuleb aruandeperioodil arvestada nende eelseisvate kulude vastav reserv kirjendiga:

Deebet konto nr. 44 "Käibekulud".

Kreedit konto nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv".

Hiljem kantakse tegelik kulude summa maha selle varem moodustatud reservi arvel.

Tulevaste perioodide arvel tehtud kulud aga arvestatakse kontol nr. 31 "Tulevaste perioodide kulud". Vastava perioodi saabumisel kantakse need kulud maha kirjendiga:

Deebet konto nr. 44 "Käibekulud".

Kreedit konto nr. 31 "Tulevaste perioodide kulud".

Kontode nr. 88 "Eelseisvate maksete reserv" ja nr. 31 "Tulevaste perioodide kulud" kasutamine võimaldab käibekulusid õigesti jaotada aruandeaasta üksikute kuude ja kvartalite vahel.

3. Käibekulude arvestus kaupade jäägile.

Käibekulude katteallikaks on realiseeritud hinnatäiendi summa, mis laekub alles pärast kaupade realiseerimist. Transpordikulud aga tuleb tasuda ja käibekuludesse kanda juba kaupade hankimisel ja arvelevõtmisel. Järelikult kuu lõpul realiseerimata jäänud kaupade transpordikulude summal puudub realiseeritud hinnatäiend nende kulude katmiseks. Seepärast tulebki raamatupidajal iga kuu möödumisel arvutada transpordikulud kaupade jäägile. Transpordikulude summa kaupade jäägile tuleb arvutada eraldi 1. ja 2. kuulikirje järgi. See transpordikulude summa lahutatakse aruandeperioodi käibekulude (transpordikulude) summast ning kajastatakse bilansi aktiva teises osas kui käibekulude summa kaupade jäägile. Sellega on täidetud ka kaupade arvestuse nõue bilansis, kuna kaupade tegelik omahind (sellega tuleb kaupu bilansis kajastada) leitakse järgmiselt:

kaupade maksumus jaehinnas - kaubanduslik hinnatäiend +
+ käibekulud kaupade jäägile = kaupade tegelik omahind.

Näide käibekulude arvestamiseks kaupade jäägile.

Andmed:

1. Kaupade maksumus jaehinnas 1. XII 1967	200 000.-
2. Detsembrikuus saadi kaupu jaehinnas	300 000.-
3. Detsembrikuus realiseeriti kaupu jaehinnas	380 000.-

Kaupade maksumus jaehinnas 1. I 1968	120 000.-
Transpordikulude summa (kirje 2) kaupade jäägile 1. XII 1967	1 650.-
Transpordikulud (kirje 2) detsembrikuus saadud kaupadele	2 550.-

Käibekulude art. 2, s. o. transpordikulud kaupadele kokku	4 200.-
---	---------

Arvestus:

$$\text{Transpordikulude \%} = \frac{\text{Transpordikulude summa} \times 100}{\text{Kauba jääk kuu algul} + \text{kauba sissetulek}}$$

$$\text{Transpordikulude \%} = \frac{4\,200 \times 100}{200\,000 + 300\,000} = \frac{420\,000}{500\,000} = 0,84$$

$$\text{Transpordikulude summa kauba jäägile} = \frac{\text{kulude \%} \times \text{kauba jääk kuu lõpul}}{100}$$

$$\text{Transpordikulude (kirje 2) summa kaupade jäägile 1. I 1968} = \frac{0,84 \times 120\,000}{100} = 1\,008.-$$

1967. aasta detsembrikuu käibekuludes kajastatakse auto- ja hobutranspordi kulusid 3 192 rubla (4 200 - 1 008). Kui hinnatäiendi summa kaupade jäägile 1. I 1968 on 9 400 rubla, siis toimub kaupade kajastamine bilansis järgmiselt (ole-tame, et raudtee, veetee ja õhutranspordi kulusid antud kau-bandusorganisatsioonis ei esinenud):

Bilanss seisuga 1. I 1968.

Aktiva	Passiva
41/3 Kaubad ja kaubandusettevõtetes 120 000.-	42/1 Kaubanduslik hinnatäiend 9 400.-
44 Käibekulud kaupade jäägile 1 008.-	

Bilansis kajastatud kaupade tegelik omahind on 120 000 - - 9 400 + 1 008 = 11 608 rubla.

Käibekulude arvestamiseks kaupade jäägile tuleb koosta-da vastav tabel või lihtne arvutus, mis jääb ühtlasi raamatu-pidamist vormistava dokumendina dokumentide kausta.

4. Kartuli, köögi- ja puuvilja kohaleveo, hoiu ja realiseerimisega seosesolevate käibekulude arvestus.

Kulude sünteetilist arvestust kõigis spetsialiseeritud puu- ja köögiviljaladudes, kombinatides, baasides ja köögi-

viljahoidlates, kus toimub kartulite, köögi- ja puuvilja pika- ja lühiajaline säilitamine, realiseerimine ja väljastamine, peetakse kontol nr. 44/4 "Juurviljahoidlate käibekulud".

Juurviljahoidlate kulude analüütilist arvestust peetakse kultuuride ja kultuurgruppide läbilõikes vastavalt järgmisele kulunomenklatuurile:¹

1. Raudtee-, vee- ja õhutranspordi kulud.
2. Auto- ja hobutranspordi kulud.
3. Põhi- ja täiendav töötasu.
4. Hoonete, ruumide, ehituste ja inventari üüri, korrashoiu ja jooksva remondi kulud ning põhivahendite amortisatsioon.
5. Toodangu kadu teel ja säilitamisel loomuliku kaonormide piires.
6. Ülenormatiivsed kaod ning kahjud puudujääkide, raiskamiste ja varguste tagajärjel seoses kohtu keeldumisega hagi põhjendamatusse tõttu.
7. Kulud ja kaod taarast (välja arvatud taaraoperatsioonidest).
8. Muud kulud.

Kartuli, köögi- ja puuvilja kohaleveo, hoiu ja realiseerimisega seosesolevad kulud arvestatakse järgmiste kultuuride ja kultuurigruppide järgi:

1. Kartul.
2. Värske juurvili.
3. Värske puuvili.
4. Tsitrusviljad, kodumaised ja imporditud.
5. Arbuusid ja melonid.
6. Töödeldud juurviljad (hapukapsad, hapukurk jne.).
7. Muud kultuurid.

---

¹ NSVL Ministrite Nõukogu Riikliku Kaubanduskomitee
23. juuli 1965. a. kiri nr. 077-75.

Juurviljahoidlate otsesed käibekulud arvestatakse ülalnäidatud kultuuride ja kultuurigruppide lõikes vastavalt kulunomenklatuurile. Üldkulude (kaudsete kulude) arvestamine toimub aga kuu jooksul selleks avatud eraldi kaardil.

Aruandekuu möödumisel tuleb üldkulud jaotada kultuuride ja kultuurigruppide vahel. Üldkulude jaotamine toimub proportsionaalselt otsestele kuludele.

Iga kuu lõpul tuleb arvutada käibekulude summa reaalseerimata kauba jäägile, kus ei võeta arvesse mitte ainult transpordikuluseid, vaid kõiki kuluseid.

Spetsialiseeritud aedviljakombinaadid, laod ja köögiviljahoidlad esitavad ülaltoodud korras organiseeritud kulude sünteetilise ja analüütilise arvestuse andmete põhjal ettenähtud tähtaegadel kartuli, köögi- ja puuvilja kohaleveo, hoiu- ja hulgierealiseerimiskulude kohta aruandelise kalkulatsiooni.

5. Administratiivkulude arvestus.

Kaubandusorganisatsiooni administratiivaparaadi ülalpidamisega seotud kulud arvestatakse sünteetilisel kontol nr. 44/6 "Administratiivkulud". Analüütilist kulude arvestust peetakse vastavalt kindlaksmääratud kulunomenklatuurile. Administratiivkulude nomenklatuur koosneb kolmest kuulikirjest:

1. Töötasu (põhi ja täiendav).
2. Komandeerimise ja ümberpaigutuse kulud.
3. Muud kulud.

Kaubandusorganisatsiooni keskaparaat otseselt kaubakäibe protsessist osa ei võta, mistõttu pole neil ka iseseisvaid tuluseid. Seepärast kaetakse administratiivaparaadi ülalpidamisega seotud kulud kaubandusorganisatsiooni koostisse kuuluvate ettevõtete (kaupluste, sööklate jt.) poolt. Pro-

portsionaalselt kaubakäibe mahule teostavad allettevõtted eraldisi keskuse (kaubastu keskaparaadi) administratiivkulude katteks. Keskus aga saab allettevõtetelt eraldisi administratiivkulude katteks.

Arvestuse detsentraliseerimise tingimustes eraldiste arvestamiseks kasutatakse tulemuste kontosid nr. 99/2 "Saadud eraldised administratiivkulude katteks" ja nr. 99/3 "Makstud eraldised administratiivkulude katteks". Esimest nendest kontodest kasutatakse kaubandusorganisatsiooni keskuse raamatupidamises, teist allettevõtete raamatupidamises.

Allettevõtted koostavad kaubandusorganisatsiooni keskuse poolt teatatud summade ulatuses igas kuus kirjendi:

Deebet konto nr. 99/3 "Makstud eraldised administratiivkulude katteks".

Kreedit konto nr. 77/4 "Arveldused jooksvate operatsioonide alal".

Kaubandusorganisatsiooni keskuse raamatupidamises koostatakse allettevõtetelt saadud aviiside põhjal eraldiste kohta kirjend:

Deebet konto nr. 77/4 "Arveldused jooksvate operatsioonide alal".

Kreedit konto nr. 99/2 "Saadud eraldised administratiivkulude katteks".

Allettevõtete eraldiste summa kokku võrdub sama kuu administratiivkulude summaga kontol nr. 44/6 "Administratiivkulud".

Saadud ja makstud eraldiste summad administratiivkulude katteks kajastatakse kvartali- ja aastaaruande lisas vorm nr. 2 "Kasumid ja kahjumid". Kaubandusorganisatsiooni koondaruandes vormil nr. 2 "Kasumid ja kahjumid" esineb harilikult kolm võrdset summat ridadel 9, 24 ja 30. Ainult real 30 kajastatav makstud eraldiste summa administratiiv-

kulude katteks võib olla väiksem eelmistest sel puhul, kui kaubandusorganisatsiooni koostisse kuulub tööstuslikke abikäitisi või muid ettevõtteid, mis arvestavad makstud eraldi administratiivkulude katteks omahinna koostises.

Tarbijate kooperatsiooni süsteemis arvestatakse kontol "Administratiivkulud" tarbijate kooperatiivide liitude kontorite ülalpidamise kulud. Tarbijate kooperatiivide administratiivkulud aga arvestatakse koos operatsioonikuludega.

Majanduslike operatsioonide kajastamise kord kontol "Administratiivkulud" on analoogiline arvestuse korrale riiklikus kaubanduses. Analüütilises arvestuses kajastatakse administratiivkulud kolmes kulukirjes nagu riiklikus kaubanduseski. Täiendavalt kolmele kulukirjele arvestatakse ainult tarbijate kooperatiivides eraldi kulud seoses tasu maksmisega mittekoosseisulistele kontroll-revisjonikomisjoni liikmetele.

Kontol "Administratiivkulud" arvestatud kulud kuuluvad igas kuus jaotamisele üksikute tegevusharude vahel, et selgitada nende majandusliku tegevuse tulemused. Jaotamine toimub proportsionaalselt üksikute tegevusharude plaanilisele palgafondile. Jaotamise tagajärjel selgitatud summad kirjendatakse maha kontolt "Administratiivkulud" ja kantakse vastavate finants-tulemuskontode "Kaubandusliku tegevuse tulemused", "Ühiskondliku toitlustamise ettevõtete tulemused" jne. deebetisse.

S i s u k o r d .

S a a t e k s	3
I teema. Arvestuse ülesanded ja organiseerimise alused kaubanduses.	5
1. Arvestuse ülesanded kaubanduses	5
2. Raamatupidamisarvestuse õige organiseerimise tähtsus ja tingimused kaubanduses.	10
3. Raamatupidamisarvestuse organite struktuur ja funktsioonid kaubandussüsteemi üksikutes lülides ning arvestuse juhtivate osa	15
4. Jooksva arvestuse kontoplaanid riiklikus kaubanduses ja tarbijate kooperatsioonis.	30
5. Arvestuse mehhaniseerimise tähtsus ja organisatsioonilised vormid.	32
II teema. Kaubandusoperatsioonide arvestus hulgi-kaubandusettevõtetes	40
1. Hinnakujunemise alused ja kontroll hindade üle.	40
2. Hulgikäibe mõiste ning kaupade arvestuse printsiibid ja kord hulgibaasides ja -ladudes.	50
3. Kaupade sissetulek, selle dokumentatsioon ning kaupade ja taara vastuvõtu kord.	58
4. Kaupade sissetuleku sünteetiline ja analüütiline arvestus	63
5. Kaupade realiseerimise ja väljastamise mõiste, kord ja dokumentatsioon	76
6. Kaupade realiseerimise sünteetiline arvestus laokäibe puhul	79

7. Kaupade realiseerimise sünteetiline arvestus kindlaarvelise transiidi puhul	92
8. Kaupade realiseerimise sünteetiline arvestus organiseeritud transiidi puhul	102
9. Kaupade väljastamise sünteetiline arvestus.	104
10. Kaupade hulgirealiseerimise ja süsteemisisese väljastamise arvestuse erinevusi tarbijate kooperatsioonis .	113
11. Kaubakadude arvestus.	118
12. Taara arvestus.	123
13. Materiaalselt vastutavate isikute aruandlus	129
14. Kaupade ja taara inventeerimine ladudes	131

III teema. Kaubandusorganisatsioonide arvestus jae- kaubandusettevõtetes	133
1. Jaekäibe mõiste ja arvestuse ülesanded	133
2. Plaani põhinäitajad ja jaekaubandusettevõtete majandusliku iseseisvuse aste.	136
3. Materiaalne vastutus.	138
4. Kaupade arvestuse põhiprintsiibid jaeettevõtetes	140
5. Kaupade sissetuleku allikad, dokumetatsioon ning vastuvõtu kord.	141
6. Kaupade sissetuleku sünteetiline arvestus	145
7. Müügist laekunud summade arvestus . .	157
8. Müügist laekunud summade üleandmise kord ja arvestus.	159
9. Kaupade realiseerimise sünteetiline arvestus.	162
10. Realiseeritud kaubandusliku hinnatäiendi summa väljaarvutamise kord ja tehnika.	165
11. Arvestus kaupade realiseerimisel järeelmaksuga.	175
12. Kaubakadude arvestus.	180

14. Taara arvestus.	189
15. Kaupade ümberhindamise arvestus . . .	195
16. Materiaalselt vastutavate isikute kaubaaruandlus.	201
17. Inventeerimine jaeettevõttes.	203
18. Komisjonikaupluste operatsioonide arvestus	215
19. Ostupunktide ja ostetud asjade müügiks ettenähtud kaupluste operatsioonide arvestus	221
20. Kauba- ja taaraoperatsioonide arves- tuse mehhaniseerimise võimalustest. .	226
IV teema. Rahaliste vahendite ja arveldus-krediidi- operatsioonide arvestus.	237
1. Rahaliste vahendite ja arveldus- krediidioperatsioonide arvestuse ülesanded	237
2. Riigipanga arvelduskontol olevate rahaliste vahendite arvestus.	240
3. Riigipanga arvelduskonto väljavõtted.	243
4. Kassaoperatsioonide arvestus.	
5. Arveldusoperatsioonide arvestus . . .	248
6. Riigipanga laenude arvestus	284
V teema. Käibekulude arvestus	295
1. Käibekulude mõiste, liigitus ning arvestuse ülesanded	295
2. Käibekulude nomenklatuur ning süntee- tilise ja analüütilise arvestuse or- ganiseerimise kord.	301
3. Käibekulude arvestus kaupade jäägile.	315
4. Kartuli, köögi- ja puuvilja kohaleveo, hoiu ja realiseerimisega seosesolevate käibekulude arvestus.	316
5. Administratiivkulude arvestus	318

УЧЕТ В ТОРГОВЛЕ

На эстонском языке

Тартуский государственный университет
ЭССР, г.Тарту, ул. Пилкосоли, 18

Vastutav toimetaja M. Loim
Korrektor E. Oja

TRÜ rotaprint 1968. Paljundamisele antud 4.VI 1968.
Trükipoognaid 20,25. Tingstrükipoognaid 18,43. Arvee-
tus poognaid 17,9. Trüklarv 800. Paber 30x42.1/4.
MB 04340. Tell. nr. 364.

Kind 50 kop.

Hind 50 kop.